

Ingrid Sundin

Från: Anneli Johansson <anneli.johansson@regeringskansliet.se> för FI OFA KO
<fi.ofa.ko@regeringskansliet.se>
Skickat: den 28 juli 2022 11:07
Ämne: Remiss av betänkandet Skydd för konsumenters kollektiva intressen –
genomförande av EU:s grupptalandirektiv (SOU 2022:42) - Svar senast 31/10 2022
Bifogade filer: Remissmissiv SOU 2022_42.pdf
AppServerName: p360_prod
ArchiveStatusCode: 3
DocumentID: RR 2022-197:01
DocumentIsArchived: -1

<https://www.regeringen.se/remisser/2022/07/remiss-av-sou-202242-skydd-for-konsumenters-kollektiva-intressen--genomforande-av-eus-grupptalandirektiv/>

Remiss av betänkandet Skydd för konsumenters kollektiva intressen – genomförande av EU:s grupptalandirektiv (SOU 2022:42)

Remissinstanser

- 1 Affärsverket svenska kraftnät
- 2 Allmänna reklamationsnämnden
- 3 Domstolsverket
- 4 Ekonomistyrningsverket
- 5 Elsäkerhetsverket
- 6 Energiföretagen Sverige
- 7 Energigas Sverige
- 8 Energimarknadsinspektionen
- 9 Finansinspektionen
- 10 Fondbolagens förening
- 11 Funktionsrätt Sverige
- 12 Företagarna
- 13 Förvaltningsrätten i Karlstad
- 14 Förvaltningsrätten i Stockholm
- 15 Förvaltningsrätten i Uppsala

- 16 Göta hovrätt
- 17 Göteborgs universitet (juridiska institutionen)
- 18 Hovrätten för Nedre Norrland
- 19 Integritetsskyddsmyndigheten
- 20 Kammarkollegiet
- 21 Kammarrätten i Göteborg
- 22 Kammarrätten i Stockholm
- 23 Kemikalieinspektionen
- 24 Kommerskollegium
- 25 Konkurrensverket
- 26 Konsumenternas Bank- och finansbyrå
- 27 Konsumenternas Energimarknadsbyrå
- 28 Konsumenternas Försäkringsbyrå
- 29 Konsumentföreningen Stockholm
- 30 Konsumentverket
- 31 Konsumentvägledarnas förening
- 32 Livsmedelsverket
- 33 Läkemedelsverket
- 34 Malmö tingsrätt
- 35 Miljömärkning Sverige AB
- 36 Myndigheten för press, radio och tv
- 37 Nacka tingsrätt
- 38 Naturvårdsverket
- 39 Näringslivets Delegation för Marknadsrätt
- 40 Näringslivets Regelnämnd
- 41 Pensionärernas Riksorganisation (PRO)
- 42 Post- och telestyrelsen
- 43 Regelrådet
- 44 Resenärsforum
- 45 Riksförbundet Attention
- 46 Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
- 47 Småföretagarnas Riksförbund
- 48 Sparbankernas Riksförbund

- 49 SPF Seniorerna
- 50 Statens energimyndighet
- 51 Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen)
- 52 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac)
- 53 Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen)
- 54 Svensk Försäkring
- 55 Svensk Handel
- 56 Svensk sjöfart
- 57 Svensk Värdepappersmarknad
- 58 Svenska Bankföreningen
- 59 Svenska Naturskyddsföreningen
- 60 Svenskt Näringsliv
- 61 Sveriges advokatsamfund
- 62 Sveriges Annonsörer
- 63 Sveriges Konsumenter
- 64 Sveriges Marknadsförbund
- 65 Telekområdgivarna
- 66 Tillväxtverket
- 67 Transportstyrelsen
- 68 Tåg företagen
- 69 Umeå tingsrätt
- 70 Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)
- 71 Vänersborgs tingsrätt

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 31 oktober 2022**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.ko@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2022/02280 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Linda Utterberg
Ämnesråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Finansdepartementet

Avdelningen för offentlig förvaltning,
Konsumentenheten
Ämnesråd
Mikael Pauli
08-405 53 82
070-246 34 60

**Remiss av betänkandet Skydd för konsumenters kollektiva
intressen – genomförande av EU:s grupptalandirektiv
(SOU 2022:42)**

Remissinstanser

- 1 Affärsverket svenska kraftnät
- 2 Allmänna reklamationsnämnden
- 3 Domstolsverket
- 4 Ekonomistyrningsverket
- 5 Elsäkerhetsverket
- 6 Energiföretagen Sverige
- 7 Energigas Sverige
- 8 Energimarknadsinspektionen
- 9 Finansinspektionen
- 10 Fondbolagens förening
- 11 Funktionsrätt Sverige
- 12 Företagarna
- 13 Förvaltningsrätten i Karlstad
- 14 Förvaltningsrätten i Stockholm
- 15 Förvaltningsrätten i Uppsala
- 16 Göta hovrätt
- 17 Göteborgs universitet (juridiska institutionen)
- 18 Hovrätten för Nedre Norrland

- 19 Integritetsskyddsmyndigheten
- 20 Kammarkollegiet
- 21 Kammarrätten i Göteborg
- 22 Kammarrätten i Stockholm
- 23 Kemikalieinspektionen
- 24 Kommerskollegium
- 25 Konkurrensverket
- 26 Konsumenternas Bank- och finansbyrå
- 27 Konsumenternas Energimarknadsbyrå
- 28 Konsumenternas Försäkringsbyrå
- 29 Konsumentföreningen Stockholm
- 30 Konsumentverket
- 31 Konsumentvägledarnas förening
- 32 Livsmedelsverket
- 33 Läkemedelsverket
- 34 Malmö tingsrätt
- 35 Miljömärkning Sverige AB
- 36 Myndigheten för press, radio och tv
- 37 Nacka tingsrätt
- 38 Naturvårdsverket
- 39 Näringslivets Delegation för Marknadsrätt
- 40 Näringslivets Regelnämnd
- 41 Pensionärernas Riksorganisation (PRO)
- 42 Post- och telestyrelsen
- 43 Regelrådet
- 44 Resenärsforum
- 45 Riksförbundet Attention
- 46 Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS)
- 47 Småföretagarnas Riksförbund
- 48 Sparbankernas Riksförbund

- 49 SPF Seniorerna
- 50 Statens energimyndighet
- 51 Stockholms tingsrätt (Patent- och marknadsdomstolen)
- 52 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac)
- 53 Svea hovrätt (Patent- och marknadsöverdomstolen)
- 54 Svensk Försäkring
- 55 Svensk Handel
- 56 Svensk sjöfart
- 57 Svensk Värdepappersmarknad
- 58 Svenska Bankföreningen
- 59 Svenska Naturskyddsföreningen
- 60 Svenskt Näringsliv
- 61 Sveriges advokatsamfund
- 62 Sveriges Annonsörer
- 63 Sveriges Konsumenter
- 64 Sveriges Marknadsförbund
- 65 Telekområdgivarna
- 66 Tillväxtverket
- 67 Transportstyrelsen
- 68 Tågföretagen
- 69 Umeå tingsrätt
- 70 Uppsala universitet (Juridiska fakulteten)
- 71 Vänersborgs tingsrätt

Remissvaren ska ha kommit in till Finansdepartementet **senast den 31 oktober 2022**. Svaren bör lämnas per e-post till fi.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till fi.ofa.ko@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Fi2022/02280 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett [beställningsformulär hos Elanders Sverige AB](#).

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria [Svara på remiss \(SB PM 2021:1\)](#). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Linda Utterberg
Ämnesråd

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Skydd för konsumenters kollektiva intressen

– genomförande av EU:s grupptalandirektiv

Betänkande av 2021 års grupptalanutredning

Stockholm 2022

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2022:42

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02).

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2022

ISBN 978-91-525-0434-5 (tryck)

ISBN 978-91-525-0435-2 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet Max Elger

Regeringen beslutade den 14 januari 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på hur Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG ska genomföras i svensk rätt (dir. 2021:2). Samma datum förordnades justitierådet Cecilia Renfors som särskild utredare.

Som sakkunniga i utredningen förordnades från och med den 5 februari 2021 ämnesrådet Mikael Pauli (Finansdepartementet) och kansli-rådet Freddy Larsson (Justitiedepartementet).

Som experter att biträda utredningen förordnades från och med den 5 februari 2021 chefsrådmannen Maria Ek Oldsjö (Förvaltningsrätten i Stockholm), näringspolitiska experten Jolanda Girzl (Svensk Handel), biträdande KO Daniel Karfs, (Konsumentverket), advokaten Eva Kullman (Sveriges advokatsamfund), rådmannen Carl Rosenmüller (Patent- och marknadsdomstolen) och konsument-rättsliga experten Maria Wiezell (Sveriges Konsumenter). Maria Ek Oldsjö entledigades från sitt uppdrag från och med den 21 maj 2021 och från och med samma datum förordandes chefsrådmannen Cecilia Mauritzon (Förvaltningsrätten i Stockholm) som expert i utredningen.

Som sekreterare anställdes från och med den 14 januari 2021 hov-rättsassessorn Jenny Ludvigsson.

Utredningen, som har antagit namnet 2021 års grupptalanutredning, överlämnar härmed betänkandet *Skydd för konsumenters kollektiva intressen – genomförande av EU:s grupptalandirektiv* (SOU 2022:42).

Uppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i juli 2022

Cecilia Renfors

/Jenny Ludvigsson

Innehåll

Sammanfattning	13
Summary	21
1 Författningsförslag.....	29
1.1 Förslag till lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen	29
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar.....	37
2 Utredningens uppdrag och arbete.....	39
2.1 Uppdraget.....	39
2.2 Utredningens arbete	40
3 Grupptalandirektivet	41
3.1 Bakgrund	41
3.2 Direktivets innehåll.....	42
3.2.1 Kapitel 1 – Innehåll, tillämpningsområde och definitioner.....	42
3.2.2 Kapitel 2 – Grupptalan	43
3.2.3 Kapitel 3 – Slutbestämmelser.....	50
4 Gällande rätt.....	51
4.1 Inledning.....	51
4.2 Förbudsföreläggandedirektivet	51

4.3	Lagen om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer	52
4.4	Marknadsföringslagen	53
4.5	Lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden	55
4.6	Lagen om grupprättegång	56
4.7	Förfarandet vid förvaltningsmyndighet	60
5	Grupptalandirektivets tillämpningsområde	65
5.1	Inledning	65
5.2	Konsumentombudsmannens/Konsumentverkets tillsynsområde	66
5.2.1	Direktivet om oskäligen avtalsvillkor (punkt 2 i bilagan)	66
5.2.2	Rättsakter som genomförts eller kompletterats genom bestämmelser i marknadsföringslagen (punkterna 5, 10, 14 och 15 i bilagan)	66
5.2.3	Rättsakter som genomförts eller kompletterats av lagstiftning som hänvisar till marknadsföringslagen (punkterna 4, 6, 11, 13, 16–18, 20, 21, 23, 29, 33, 35–38, 43–45, 49, 50, 53 och 55)	68
5.2.4	Rättsakter som genomförts genom lagstiftning där Konsumentombudsmannens/Konsumentverkets beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol (punkterna 8, 9, 19 och 63 i bilagan)	75
5.3	Finansinspektionens tillsynsområde	78
5.3.1	Lagstiftning på fondområdet (punkterna 23, 36, 50, 51 och 61 i bilagan)	78
5.3.2	Värdepappersmarknaden (punkterna 48 och 60 i bilagan)	81
5.3.3	Bolånedirektivet (punkt 45 i bilagan)	82
5.3.4	Betaltjänster (punkterna 26, 30, 41, 49, 54 i bilagan)	83
5.3.5	Försäkringslagstiftning (punkt 28 i bilagan)	84

5.4	Post- och telestyrelsens tillsynsområde (punkterna 9, 10, 42, 47, 52 och 64)	86
5.5	Läkemedelsverkets tillsynsområde (punkterna 7, 32, 57 och 58)	88
5.6	Livsmedelsverkets tillsynsområde (punkterna 12 och 39 i bilagan)	90
5.7	Energimarknadsinspektionens tillsynsområde (punkterna 24 och 25 i bilagan)	92
5.8	Energimyndighetens tillsynsområde (punkterna 27 och 31 i bilagan)	93
5.9	Swedacs tillsynsområde (punkt 46 i bilagan)	94
5.10	Kemikalieinspektionens tillsynsområde (punkt 22 i bilagan)	94
5.11	Miljömärkning Sverige Aktiebolags tillsynsområde (punkt 34 i bilagan)	95
5.12	Integritetsskyddsmyndighetens tillsynsområde (punkt 56 i bilagan)	96
5.13	Kammarkollegiets tillsynsområde (punkt 53 i bilagan)	96
5.14	Transportstyrelsens tillsynsområde (punkterna 18, 35 och 38 i bilagan)	97
5.15	Granskningsnämndens tillsynsområde (punkt 33 i bilagan)	98
5.16	Portabilitetsförordningen (punkt 59 i bilagan)	98
5.17	Artiklarna 9–11a i energieffektiviseringsdirektivet (punkt 40 i bilagan)	99
6	Genomförandet av grupptalandirektivet	101
6.1	Allmänt om genomförande av EU-direktiv	101
6.2	En ny lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen	101

7	Godkännande av enheter	105
7.1	Direktivets innehåll (artiklarna 4 och 5)	105
7.1.1	Allmänt om godkända enheter	105
7.1.2	Godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan (artikel 4.3)	106
7.1.3	Godkända enheter för inhemsk grupptalan (artikel 4.4–4.6)	107
7.1.4	Offentliga organ som godkända enheter (artikel 4.7)	107
7.1.5	Information om och övervakning av godkända enheter (artikel 5)	108
7.2	Överväganden och förslag	109
7.2.1	En ny reglering om godkännande av enheter för gränsöverskridande grupptalan	109
7.2.2	Inhemsk grupptalan ska omfattas av regleringen om godkännande av enheter	113
7.2.3	Förvaltningsmyndigheter som godkända enheter	117
7.2.4	Förnyad prövning av ett godkännande	120
7.2.5	Återkallelse av ett godkännande	124
7.2.6	Nationell kontaktpunkt	125
7.2.7	Förteckning över godkända enheter	126
7.2.8	Överklagande	127
8	Grupptalan om åtgärder för förbuds föreläggande	129
8.1	Väckande av gränsöverskridande grupptalan (artikel 6)	129
8.1.1	Direktivets innehåll	129
8.1.2	Godkända inrättningar enligt förbuds föreläggandedirektivet	130
8.1.3	Genomförandet av förbuds föreläggandedirektivet	130
8.2	Åtgärder för förbuds föreläggande (artikel 8)	132
8.3	Sanktioner (artikel 19)	133

8.4	Överväganden och förslag.....	133
8.4.1	Talerätt vid domstol och förvaltningsmyndighet ..	133
8.4.2	Miljömärkning Sverige Aktiebolag.....	137
8.4.3	Talan vid kommunala nämnder	137
8.4.4	Vilka åtgärder ska en godkänd enhet få ansöka om när det gäller ”åtgärder för förbudsföreläggande”?	138
8.4.5	Provisoriska och slutliga åtgärder för förbudsföreläggande.....	143
8.4.6	Sanktioner vid underlåtenhet att följa ett beslut om åtgärder för förbudsföreläggande.....	145
8.4.7	Föregående samråd.....	146
9	Grupptalan om åtgärder för gottgörelse	149
9.1	Inledning.....	149
9.2	Åtgärder för gottgörelse (artikel 9)	149
9.3	Finansiering av grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 10)	151
9.4	Förlikning avseende gottgörelse (artikel 11).....	152
9.5	Fördelning av kostnader (artikel 12)	152
9.6	Överväganden och förslag.....	153
9.6.1	Vilka anspråk ska en godkänd enhet få väcka grupptalan om när det gäller ”åtgärder för gottgörelse”?	153
9.6.2	Gruppens bestämning (artikel 9.2 och 9.3).....	157
9.6.3	Litispensens m.m. (artikel 9.4)	159
9.6.4	Beskrivning av gruppen (artikel 9.5)	160
9.6.5	Direkt tillgång till gottgörelsen (artikel 9.6)	161
9.6.6	Tidsfrister för att dra nytta av åtgärder för gottgörelse (artikel 9.7).....	162
9.6.7	Inget krav på separat talan avseende överträdelsen (artikel 9.8)	167
9.6.8	Rätt till ytterligare avhjälpande åtgärder (artikel 9.9).....	167
9.6.9	Finansiering av grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 10).....	169

9.6.10	Förlikning avseende gottgörelse (artikel 11).....	172
9.6.11	Fördelning av kostnader för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 12).....	174
10	Finansiering av grupptalan.....	177
10.1	Inledning	177
10.2	Bistånd till godkända enheter (artikel 20).....	177
10.3	Överväganden och förslag.....	178
10.3.1	Svensk rätts överensstämmelse med artikel 20.1	178
10.3.2	Begränsningar av domstolsavgifter och administrativa avgifter.....	179
10.3.3	Rättshjälp.....	180
10.3.4	Offentliga fonder	181
10.3.5	Inträdesavgift för att delta i grupptalan.....	182
10.3.6	Riskavtal.....	184
10.3.7	En mekanism för tredjepartsfinansiering införs.....	185
11	Information om grupptalan	191
11.1	Information om grupptalan (artikel 13).....	191
11.2	Överväganden och förslag.....	192
11.2.1	Godkända enheters informationsskyldighet (artikel 13.1)	192
11.2.2	Information till konsumenter om pågående grupptalan för gottgörelse (artikel 13.2)	193
11.2.3	Information om slutliga avgöranden och godkända förlikningar (artiklarna 13.3 och 13.4)	195
11.2.4	Kostnader för tillhandahållande av information till konsumenter (artikel 13.5)	198
12	Elektroniska databaser	201
12.1	Elektroniska databaser (artikel 14).....	201
12.2	Samarbetet mellan godkända enheter (artikel 20.4)	201

12.3	Överväganden	202
12.3.1	En nationell elektronisk databas bör inte upprättas.....	202
12.3.2	Samarbete mellan godkända enheter	203
13	Övriga processuella frågor	205
13.1	Inledning.....	205
13.2	Grupptalan om förbuds föreläggande och gottgörelse i samma förfarande (artikel 7.5)	205
13.3	Uppenbart ogrundade ärenden (artikel 7.7).....	205
13.4	Verkningar av slutliga beslut (artikel 15)	205
13.5	Preskriptionsfrister (artikel 16)	206
13.6	Processeffektivitet (artikel 17).....	207
13.7	Framläggande av bevis (artikel 18).....	207
13.8	Överväganden och förslag.....	208
13.8.1	Inget gemensamt förfarande för grupptalan om förbuds föreläggande och gottgörelse	208
13.8.2	Uppenbart ogrundade ärenden	208
13.8.3	Verkningar av slutliga beslut (artikel 15)	210
13.8.4	Preskriptionsfrister (artikel 16)	211
13.8.5	Processeffektivitet (artikel 17)	215
13.8.6	Framläggande av bevis (artikel 18)	217
14	Några handläggningsfrågor	225
14.1	Inledning.....	225
14.2	Handläggningen när godkännandet av den enhet som för talan ifrågasätts.....	225
14.3	Handläggningen när godkännandet av den enhet som för talan återkallas	228

15	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	231
16	Konsekvenser	233
16.1	Inledning	233
16.2	Problemet och vad som ska uppnås.....	233
16.3	Alternativa lösningar för att uppnå det önskade resultatet.....	234
16.4	Vilka som berörs av utredningens förslag och konsekvenser av förslagen.....	236
16.4.1	Konsekvenser för det allmänna	236
16.4.2	Konsekvenser för företagen	239
16.4.3	Konsekvenser för enskilda.....	241
16.4.4	Konsekvenser i övrigt	242
16.5	Särskild hänsyn till tidpunkt för ikraftträdande och behov av speciella informationsinsatser	242
17	Författningskommentar	243
17.1	Förslaget till lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen.....	243
17.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar	269
 Bilagor		
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2021:2.....	271
Bilaga 2	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG.....	277

Sammanfattning

Uppdraget

Den 25 november 2020 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (nedan grupptalandirektivet). De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023. Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till hur direktivet ska genomföras i Sverige. I uppdraget har ingått att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet, förklara och tydliggöra bestämmelserna och begreppen i direktivet, redovisa för- och nackdelar med de olika alternativ som finns att genomföra direktivet och föreslå nödvändiga författningsändringar och vid behov andra åtgärder.

Utredningens förslag

Allmänt om grupptalandirektivet

Syftet med grupptalandirektivet är bl.a. att uppnå en hög konsumentskyddsnivå och att förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning. Det ska säkerställas genom att det i alla medlemsstater ska finnas ett förfarande som gör det möjligt för s.k. godkända enheter att väcka grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen mot näringsidkare som brutit mot de rättsakter som framgår av bilaga I till direktivet. Bilagan innehåller ett stort antal EU-rättsakter avseende bl.a. marknadsföring, avtalsvillkor, finansiella tjänster, transport, läkemedel, dataskydd och energi. Bilagan kommer att uppdateras kontinuerligt och rättsakter kan både komma att tas bort och läggas till.

Med en godkänd enhet avses en organisation eller ett offentligt organ som företräder konsumenters intressen och som av en medlemsstat har utsetts till godkänd enhet för att väcka grupptalan i enlighet med direktivet. Enheter ska ha rätt att godkännas för gränsöverskridande grupptalan, inhemsk grupptalan eller båda. Med gränsöverskridande grupptalan avses en grupptalan som väcks av en enhet i en annan medlemsstat än den där enheten godkändes. En inhemsk grupptalan är en grupptalan som väcks av en enhet i den medlemsstat som har godkänt enheten.

Godkännandet av enheter för gränsöverskridande grupptalan ska ske i förväg. I direktivet uppställs vissa kriterier som en organisation måste uppfylla för att godkännas för gränsöverskridande grupptalan. Organisationen ska bl.a. ha en viss grad av stabilitet, vara oberoende och av icke vinstdrivande natur. Medlemsstaterna får också utse offentliga organ för att väcka grupptalan enligt direktivet. För sådana organ uppställs inga kriterier för godkännande i direktivet.

När det gäller inhemsk grupptalan får medlemsstaterna välja att godkänna enheter i förväg eller i samband en specifik talan (ad hoc). Medlemsstaterna får välja vilka kriterier som ska gälla för godkännande av sådana enheter. Samma kriterier får tillämpas som för godkännande en enhet för gränsöverskridande grupptalan.

Medlemsstaterna ska enligt direktivet säkerställa att godkända enheter har rätt att ansöka om åtminstone åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse. En grupptalan om förbudsföreläggande avser en åtgärd varigenom ett handlande som utgör en överträdelse upphör eller förbjuds medan en grupptalan om åtgärd för gottgörelse syftar till att ge konsumenter rätt till t.ex. skadestånd, återbetalning, byte, reparation, prisavdrag eller till att häva avtal.

Genomförandet av direktivet ska ske genom en ny lag

I betänkandet konstateras att svensk rätt i stora delar redan är i överensstämmelse med grupptalandirektivet. Det finns redan en möjlighet för konsumentorganisationer att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse i enlighet med lagen (2002:599) om grupprättegång. Konsumentorganisationer har också möjlighet att väcka talan om förbud och ålägganden enligt marknadsföringslagen (2008:486). Vid överträdelser av flera av bestämmelserna som faller inom direktivets

tillämpningsområde saknar organisationer dock talerätt i dag. En sådan talerätt måste införas vid genomförande av direktivet. Vid genomförandet av direktivet krävs det vidare att det införs bestämmelser som gör det möjligt för organisationer att ansöka om att godkännas som enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan i förväg. Därtill kräver genomförandet av direktivet en del ytterligare författningsändringar.

Utredningen föreslår att direktivet ska genomföras genom bestämmelser som tas in i en ny lag – lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen. Lagen har två delar. Den första delen innehåller bestämmelser om godkännande av enheter som ska ha rätt att väcka talan enligt grupptalandirektivet och om förnyad prövning och återkallelse av sådana godkännanden. Den andra delen innehåller kompletterande regler för förfarandet vid de olika former av grupptalan som ska kunna föras enligt lagen.

Godkännande av enheter

Förutsättningarna för godkännande ska framgå av lagen och motsvarar de kriterier som anges i direktivet. Ett godkännande i förväg ska kunna ges för såväl gränsöverskridande som inhemsk grupptalan. Samma förutsättningar för godkännande ska gälla i båda fallen. För att komma i fråga för godkännande ska sökanden vara en svensk juridisk person. Den får inte vara vinstdrivande och ska ha till syfte att skydda konsumenters intressen. Den ska vidare ha bedrivit verksamhet riktad till allmänheten under tolv månader före ansökan. Därutöver gäller att den inte får vara föremål för ett insolvensförfarande eller vara försatt i konkurs. Den ska också vara oberoende och ska lämna information bl.a. om sin verksamhet, finansiering och sin organisationsstruktur.

Utredningen föreslår att Kammarkollegiet ska vara beslutande myndighet när det gäller frågor om godkännande av enheter. Kammarkollegiet ska föra en förteckning över enheter som har godkänts enligt lagen. De enheter som har godkänts för gränsöverskridande grupptalan ska anmälas till kommissionen.

Vart fjärde år ska Kammarkollegiet göra en förnyad prövning av om en godkänd enhet fortfarande uppfyller förutsättningarna för

godkännande. Därutöver ska en förnyad prövning av godkännandet göras i vissa särskilt angivna situationer, bl.a. om enheten anmäler till myndigheten att förhållanden som har legat till grund för godkännandet har ändrats eller om en annan medlemsstat eller kommissionen väcker frågor som ger skäl att anta att enheten inte längre uppfyller förutsättningarna för godkännande. En enhet ska kunna föreläggas att lämna de uppgifter som behövs för den förnyade prövningen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite. Om en enhet inte längre uppfyller kriterierna för ett godkännande ska godkännandet återkallas, om en sådan återkallelse inte är olämplig. Det ska särskilt beaktas om återkallelsen av ett godkännande skulle få negativa konsekvenser för en pågående process där enheten för talan.

Regeringen har enligt den nya lagen rätt att utse förvaltningsmyndigheter till godkända enheter. Bestämmelserna i lagen om förutsättningarna och förfarandet kring godkännandet m.m. gäller inte i den situationen.

Grupptalan enligt den nya lagen

En godkänd enhet – som finns upptagen i Europeiska kommissionens förteckning över godkända enheter – ska ha rätt att väcka en gränsöverskridande grupptalan enligt lagen i fråga om överträdelser som faller inom ramen för grupptalandirektivets tillämpningsområde. Motsvarande rätt ska gälla för enheter som finns med i Kammarkollegiets förteckning över godkända enheter för inhemsk grupptalan. Talerätten är begränsad till syftet med den verksamhet den godkända enheten bedriver, t.ex. att bevaka konsumentintresset på försäkringsområdet. Någon annan prövning av talerätten ska inte göras när en talan förs med stöd av den nya lagen. Den nya lagen innebär inte någon begränsning av den talerätt som kan finnas i övrigt enligt nationell rätt.

En grupptalan enligt lagen får avse dels det direktivet benämner åtgärder för förbudsföreläggande, dels det som kallas åtgärder för gottgörelse.

En grupptalan av det förstnämnda slaget kan inte avse alla sanktioner som är tillgängliga enligt den aktuella lagstiftningen. En talan enligt lagen får enligt utredningens förslag avse åtgärder som innebär att en näringsidkare förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs

att lämna information eller tillhandahålla tekniska hjälpmedel till konsumenter, eller annan jämförbar åtgärd. Den närmare avgränsningen av vilka av de åtgärder som är tillgängliga enligt den lagstiftning som innefattas i grupptalandirektivets tillämpningsområde får avgöras i rättstillämpningen.

Grupptalan får också avse utdömande av vite som har förelagts efter en talan enligt lagen. En grupptalan får enligt en uttrycklig bestämmelse därutöver avse ett åläggande att betala en särskild avgift enligt radio- och tv-lagen.

En grupptalan om åtgärder för förbuds föreläggande enligt lagen ska kunna föras vid domstol eller, på vissa områden, genom en ansökan till en förvaltningsmyndighet vars beslut om sådana åtgärder överklagas till förvaltningsdomstol. Myndigheten har i de fallen en skyldighet att pröva om åtgärden ska vidtas.

Det regleras inte i den nya lagen vid vilken domstol en talan om förbuds föreläggande ska väckas. Detta följer i stället av vad som gäller enligt den materiella lagstiftningen på det område som överträdelsen avser. Detsamma gäller i fråga om förfarandet. Vissa särskilda frågor regleras dock i lagen.

En ansökan hos en förvaltningsmyndighet ska göras hos den myndighet som har tillsynsansvar inom det område som överträdelsen avser. Förvaltningslagens bestämmelser ska tillämpas på handläggningen av ärendet. Den enhet som har ansökt om åtgärden har rätt att överklaga det beslut som myndigheten fattar, om prövningen leder till att något föreläggande eller förbud inte meddelas eller att åtgärden blir mindre omfattande än vad enheten begärt. Rätten för en godkänd enhet att på detta sätt få till stånd en prövning av om en viss åtgärd ska vidtas innebär en nyhet. Genom den ordning som föreslås uppnås syftet med grupptalandirektivet på de områden där förvaltningsmyndigheter beslutar om åtgärder inom ramen för sitt tillsynsansvar och där någon rätt för enskilda att vända sig direkt till domstol inte finns i dag.

Lagen innehåller vissa kompletterande bestämmelser vid grupptalan om förbuds föreläggande. Bland annat föreslås att en domstol eller förvaltningsmyndighet på begäran av en godkänd enhet får ålägga en näringsidkare att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om ett slutligt avgörande. Lagen innehåller också en bestämmelse som innebär att en preskriptionsfrist som löper för en fordran som grundas på den överträdelse som grupp-

talán om förbudsföreläggande avser och som preskriberas under pågående grupptalan löper ut tidigast en månad efter det att avgörandet för grupptalan vann laga kraft.

En grupptalan om åtgärder för gottgörelse enligt lagen får avse alla anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt regleringen i rättegångsbalken om tvistemål. En sådan talan väcks vid de domstolar som är behöriga att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång. En grupptalan om gottgörelse enligt lagen får också föras om skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen. En sådan grupptalan ska väckas vid Patent- och marknadsdomstolen.

Vid en grupptalan om gottgörelse enligt den nya lagen ska bestämmelserna i lagen om grupprättegång tillämpas med vissa undantag. Den nya lagen innehåller vissa kompletterande bestämmelser, t.ex. avseende tredjepartsfinansiering och edition av handlingar med identitetsuppgifter om potentiella gruppmedlemmar.

För att i viss mån underlätta möjligheterna att finansiera en grupptalan om gottgörelse föreslår utredningen en mekanism för tredjepartsfinansiering som uttryckligen anger att en godkänd enhet kan besluta att ett villkor för deltagande i gruppen är att en andel av gruppmedlemmens vinst i processen ska tillfalla finansiären. Villkoret ska anges i den underrättelse som ska skickas till gruppmedlemmarna och det måste vara tydligt hur betalningsansvar ser ut och under vilka förutsättningar det gäller.

Den nya lagen innehåller även en bestämmelse som syftar till att förhindra intressekonflikter vid tredjepartsfinansiering. En tredjepartsfinansiär får inte påverka de processuella beslut som den godkända enheten fattar till skada för gruppmedlemmarnas gemensamma intressen. En grupptalan får inte heller finansieras av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden.

Om det finns befogad anledning att misstänka att en tredje part påverkar den godkända enhetens beslut i strid med bestämmelsen eller att finansieringen är otillåten ska domstolen förelägga den godkända enheten att redovisa hur talan har finansierats. Om en grupptalan har finansierats i strid med bestämmelsen och om enheten efter domstolens föreläggande inte har ändrat finansieringen har den godkända enheten inte längre talerätt enligt lagen. Talerätten kvarstår dock om det med hänsyn till gruppmedlemmarnas eller svarandens intressen är bättre att processen fortsätter.

I syfte att underlätta för godkända enheter att samla ihop en grupp som kan komma att omfattas av grupptalan om gottgörelse föreslår utredningen att reglerna om edition i 38 kap. rättegångsbalken ska tillämpas om en godkänd enhet som har väckt eller avser att väcka en grupptalan om gottgörelse begär att få ut handlingar med identitetsuppgifter om potentiella gruppmedlemmar från en motpart eller en motpart som enheten avser att väcka talan mot.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 25 juni 2023. Samtidigt upphör lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer att gälla. Äldre rätt ska tillämpas på en talan som har väckts före den 25 juni 2023.

Summary

Remit

Directive (EU) 2020/1828 of the European Parliament and of the Council on representative actions for the protection of the collective interests of consumers and repealing Directive 2009/22/EC (called the Representative Actions Directive below) was adopted 25 November 2020. The provisions that implement the Directive have to begin to be applied on 25 June 2023. The Inquiry's remit has been to consider how to implement the Directive in Sweden. This remit has included analysing the relationship between Swedish law and the Directive, explaining and clarifying the provisions and terms in the Directive, setting out advantages and disadvantages of the various alternatives available for implementing the Directive and proposing necessary statutory amendments and, when required, other measures.

The Inquiry's proposals

General information about the Representative Actions Directive

The purpose of the Directive includes achieving a high level of consumer protection and improving consumers' access to justice. This is to be achieved by ensuring that there will be a procedure in all Member States that allows "qualified entities" to bring a representative action to protect the collective interests of consumers against traders that have infringed the legal acts listed in Annex I to the Directive. The Annex contains a large number of EU legal acts regarding areas including marketing, contractual terms, financial services, transport, medicinal products, data protection and energy.

The Annex will be updated continuously and legal acts can both be removed and added.

A qualified entity means any organisation or public body representing consumers' interests which has been designated by a Member State as qualified to bring representative actions in accordance with this Directive. Entities shall have the right to be designated as qualified to bring cross-border representative actions, domestic representative actions or both. A cross-border representative action means a representative action brought by a qualified entity in a Member State other than that in which the qualified entity was designated. A domestic representative action is a representative action brought by a qualified entity in the Member State in which the qualified entity was designated.

The designation of qualified entities for cross-border representative actions has to take place in advance. The Directive sets up certain criteria that an organisation must meet to be designated as qualified for cross-border representative action. The organisation must, for instance, have certain degree of permanence, be independent and have a non-profit-making character. Member States may also designate public bodies to bring representative actions under the Directive. No criteria are set up in the Directive for the designation of these bodies.

As regards domestic representative actions, Member States can choose to designate qualified entities in advance or for a specific action (*ad hoc*). Member States may choose which criteria will apply to the designation of these entities. The same criteria may be applied as for designation of a qualified entity for cross-border representative actions.

According to the Directive, Member States have to ensure that qualified entities have the right to apply for, at least, injunctive measures and redress measures. A representative action for an injunctive measure refers to a measure to cease a practice or to prohibit a practice that constitutes an infringement while a representative action for a redress measure is intended to give consumers the right to e.g. damages, reimbursement, replacement, repair, a price reduction or contract termination.

The Directive will be implemented through a new act

The Inquiry's report concludes that fairly large parts of Swedish law are already in conformity with the Directive. There is already a possibility for consumer organisations to bring representative actions for redress measures in accordance with the Group Action Act (2002:599). Consumer organisations also have the possibility of bringing actions for prohibitions and orders under the Marketing Practices Act (2008:486). However, in the case of breaches of several of the provisions that come within the scope of the Directive, organisations do not have the right to bring an action at present. This right must be introduced on implementation of the Directive. In addition, implementation of the Directive also requires the introduction of provisions making it possible for organisations to apply to be designated in advance as entities qualified to bring cross-border representative actions. Moreover, implementation of the Directive requires a number of other statutory amendments.

The Inquiry proposes that the Directive should be implemented through provisions set out in a new act – the act on the designation of qualified entities and the right to bring representative actions for the protection of collective interests of consumers. The act has two parts. The first part contains provisions about the designation of qualified entities that will have the right to bring actions under the Representative Action Directive and on the re-examination and withdrawal of these designations. The second part contains supplementary rules for the procedure in the different forms of representative actions that it will be possible to bring under the act.

Designation of qualified entities

The requirements for designation of qualified entities will be stated in the act and correspond to the criteria stated in the Directive. It should be possible to award advance designation for both cross-border and domestic representative actions. The same requirements for designation should apply in both cases. To be considered for designation, the applicant has to be a Swedish legal person. It must not be a for-profit entity and it has to have the purpose of protecting consumers interests. It must also have conducted public activities for twelve months before applying. Moreover, it must not be the

subject of insolvency proceedings and must not be declared insolvent. It also has to be independent and has to provide information about matters including its activities, funding and organisational structure.

The Inquiry proposes that Kammarkollegiet [*the Swedish Legal, Financial and Administrative Services Agency*] should be the decision-making authority for questions concerning the designation of qualified entities. Kammarkollegiet should keep a list of entities designated as qualified under the act. Entities designated as qualified for cross-border representative actions have to be notified to the European Commission.

Every fourth year Kammarkollegiet should re-examine whether a qualified entity still meets the requirements for designation as qualified. In addition, the designation has to be re-examined in certain specific situations including if the entity notifies Kammarkollegiet that circumstances that formed the basis for its designation have changed or if another Member State or the Commission raises questions that provide grounds to assume that the entity no longer meets the requirements for designation. It should be possible to order an entity to submit the information needed for the re-examination. Such an order may be combined with a conditional financial penalty. If an entity no longer fulfils the criteria for designation, the designation should be withdrawn, if a withdrawal is not inappropriate. Special account shall be taken of whether the withdrawal of a designation would have negative consequences for ongoing proceedings in which the entity is bringing an action.

Under the new act the Government will have the right to designate administrative authorities as qualified entities. The provisions of the act on the requirements for and procedure concerning designation etc. do not apply in this situation.

Representative action under the new act

A qualified entity entered in the European Commission's list of qualified entities will have the right to bring a cross-border representative action under the act concerning infringements that come within the scope of the Representative Actions Directive. A corresponding right will apply to entities included in Kammarkollegiet's list of entities

qualified for domestic representative actions. The right to bring an action is limited to the purpose of the activities conducted by the qualified entity, e.g. monitoring consumer interests in the area of insurance. No other examination will be made of the right to bring an action when an action is brought pursuant to the new act. The new act does not entail any limitation of any right to bring an action under the rules applying up to now.

A representative action under the act may refer to injunctive measures and to redress measures.

A representative action of the first kind cannot be conducted regarding all the sanctions available under the legislation in question. An action under the act may, according to the Inquiry's proposal, be taken regarding measures that mean that a trader is prohibited from continuing with an infringement, is ordered to provide information or supply the consumer with technical aids or some other comparable measure. The precise determination of which of the measures under the legislation are covered by the scope of the Representative Actions Directive will have to be settled in the application of the law.

A representative action may also be conducted regarding the imposition of a conditional financial penalty ordered after an action under the act. A representative action may, according to an explicit provision, also be taken regarding an order to pay a special charge under the Radio and Television Act.

It will be possible to conduct a representative action for an injunctive measure under the act at a court or, in certain areas, through an application to an administrative authority, whose decisions concerning such measures are appealed to an administrative court, that a certain action be taken. In these cases the authority has an obligation to examine whether the measure should be taken.

The new act does not regulate the court at which the action has to be brought. Instead, this follows from what applies under the substantive legislation in the area the infringement relates to. The same applies concerning the procedure. However, certain special questions are regulated in the act.

An application to an administrative authority is made to the authority that has supervisory responsibility in the area that the infringement relates to. The provisions of the Administrative Procedure Act are applied to the processing of the case. The entity that has applied for the measure is entitled to appeal the decision made

by the authority if its examination leads to an order or prohibition not being issued or if the measure is less extensive than requested by the entity. The right for a qualified entity to bring about an examination of whether a particular measure has to be taken is a new feature. The regime proposed achieves the purpose of the Representative Actions Directive in the areas where administrative authorities make decisions as part of their supervisory responsibility and where there is, at present, no right for private persons to turn direct to a court.

A representative action for redress measures under the act may relate to all claims that can be admitted by a general court under the rules of the Code of Judicial Procedure on civil cases. An action of that kind is brought at the courts that are competent to process cases under the Group Action Act (2002:599). A group action for redress measures under the act may also be brought concerning damages under Section 37 of the Marketing Practices Act. An action of that kind is brought at the Patent and Market Court.

The act contains some supplementary provisions for representative actions concerning injunctive measures. One of these proposals is that, at the request of a qualified entity, a court or administrative authority may order a trader to take measures, at their own expense, to spread information about a final decision. The act also contains a provision to the effect that a limitation period that is running for a claim based on the infringement that a representative action for an injunctive measure relates to and that becomes time-barred during the ongoing group action expires no earlier than one month after the ruling in the group action has become legally binding.

In a representative action for redress measures under the new act the provisions of the Group Actions Act will be applied with some exceptions. The new act contains some supplementary provisions concerning, for example, third party funding and the disclosure of documents containing identity details of potential group members.

As regards third party funding the Inquiry proposes a mechanism for this funding, which states explicitly that a qualified entity can decide that one condition for participation in the group is that a share of the group members' gain shall go to the funding provider. The condition has to be stated in the notice to be sent to the group members and it must be clear about what the payment liability is like and the circumstances in which it applies.

The new act also contains a provision intended to prevent conflicts of interest in cases of third party funding. A third party funder must not influence the procedural decisions taken by the qualified entity to the detriment of the group members' collective interests. Nor may a representative action be funded by a competitor of the defendant or someone who is dependent on the defendant.

If there is justified cause to suspect that a third party is influencing the decisions of the qualified entity in violation of the provision or that the funding is unlawful, the court has to order the qualified entity to give an account of how the action has been funded. If a representative action has been funded in violation of the provision and if the entity has not changed its funding after the court's order, the qualified entity no longer has the right to bring an action under the act. However, the right to bring an action stands if it is better in view of the interests of the group members or the defendant that the proceedings continue.

In order to make it easier for qualified entities to assemble a group that may be covered by a group action for redress, the Inquiry proposes that the provisions on the disclosure of documents in Chapter 38 of the Code of Judicial Procedure should be applied if a qualified entity that has brought or intends to bring a group action for redress requests the release of documents containing identity details of potential group members from an opposite party or an opposite party against which the qualified entity intends to bring an action.

Entry-into-force and transitional provisions

The new act is proposed to enter into force on 25 June 2023. At the same time the Act on the right for certain foreign consumer authorities and consumer organisations to bring legal action (2000:1175) will cease to apply.

Older law will be applied to an action brought before 25 June 2023.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen

Härigenom föreskrivs följande

Lagens innehåll

1 § Genom denna lag genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (grupptalandirektivet).

2 § Lagen innehåller bestämmelser om godkännande av enheter för väckande av grupptalan enligt grupptalandirektivet och om förnyad prövning och återkallelse av ett sådan godkännande. Den innehåller också bestämmelser om rätten för godkända enheter att väcka en grupptalan enligt denna lag.

Godkännande av enheter

Beslutande myndighet

3 § Beslut som rör godkännande av enheter enligt denna lag fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. Detta gäller dock inte beslut att utse en förvaltningsmyndighet enligt 10 §.

Förutsättningar för godkännande

4 § En svensk juridisk person ska efter ansökan godkännas som enhet för väckande av grupptalan enligt denna lag under förutsättning att

1. den har bedrivit verksamhet riktad till allmänheten till skydd för konsumenters intressen, under tolv månader före ansökan,

2. syftet med verksamheten är att skydda konsumenters intressen,

3. den inte är vinstdrivande,

4. den inte är föremål för något insolvensförfarande eller har förklarats insolvent,

5. den är oberoende och inte påverkas av andra än konsumenter och att den har regler för sin verksamhet som förebygger såväl inflytande från andra som intressekonflikter, och

6. den informerar om hur den uppfyller kriterierna för godkännande samt om hur den finansieras, om dess organisations-, lednings- och medlemsskapsstruktur, och om dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet.

Godkännandet får avse gränsöverskridande grupptalan eller inhemsk grupptalan. Om syftet med den juridiska personens verksamhet är begränsat ska godkännandet begränsas på motsvarande sätt.

Ansökan om godkännande

5 § En ansökan om godkännande ska ges in till den beslutande myndigheten och innehålla den information enheten vill åberopa för att visa att den uppfyller förutsättningarna i 4 §. Av ansökan ska framgå om enheten ansöker om att godkännas som enhet för gränsöverskridande grupptalan eller inhemsk grupptalan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ansökans närmare innehåll.

Information från en godkänd enhet

6 § En godkänd enhet ska omedelbart informera den beslutande myndigheten om förhållanden ändras som har legat till grund för godkännandet.

7 § En godkänd enhet ska på sin webbplats eller motsvarande informera om en grupptalan som enheten avser att väcka, om pågående grupptalan och om resultatet av en grupptalan.

Förnyad prövning av ett godkännande

8 § Den beslutande myndigheten ska, vart fjärde år göra en förnyad prövning av om ett godkännande ska fortsätta att gälla.

Därutöver ska en förnyad prövning göras

1. om enheten underrättar myndigheten om att förhållanden som har legat till grund för godkännandet av enheten har ändrats,

2. om en annan medlemsstat eller kommissionen väcker frågor om en godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan som ger skäl att anta att enheten inte längre uppfyller förutsättningarna, eller

3. om det framkommer uppgifter som ger skäl att anta att en godkänd enhet inte längre uppfyller förutsättningarna.

En godkänd enhet ska på begäran av den beslutande myndigheten ge in de uppgifter som behövs för den förnyade prövningen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite.

Återkallelse av ett godkännande

9 § Den beslutande myndigheten ska återkalla ett godkännande av en enhet när förutsättningarna för ett godkännande inte längre är uppfyllda, om en återkallelse inte är uppenbart olämplig.

Den beslutande myndigheten får bestämma att ett beslut om återkallelse ska gälla omedelbart.

Förvaltningsmyndighet kan utses

10 § Regeringen får utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet. Bestämmelserna i 4–9 §§ tillämpas inte i fråga om en sådan enhet.

Den beslutande myndigheten i 3 § ska utan dröjsmål underrättas om ett beslut att utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet eller att ändra ett sådant beslut.

Förteckning över godkända enheter

11 § Den beslutande myndigheten ska föra en förteckning över de enheter som har godkänts enligt denna lag. Förteckningen ska publiceras på myndighetens webbplats. Återkallas ett godkännande av en enhet, eller sker motsvarande ändring beträffande en förvaltningsmyndighet, ska enheten tas bort från förteckningen.

Nationell kontaktpunkt

12 § Den beslutande myndigheten ska vara nationell kontaktpunkt enligt grupptalandirektivet.

Anmälan till Europeiska kommissionen

13 § Den beslutande myndigheten ska anmäla vilka enheter som enligt denna lag har godkänts som enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan till Europeiska kommissionen.

14 § Återkallas ett godkännande enligt 9 §, eller görs motsvarande ändring beträffande en förvaltningsmyndighet, ska den beslutande myndigheten genast anmäla det till kommissionen. Av anmälan ska framgå om beslutet har vunnit laga kraft eller inte. Har beslutet inte vunnit laga kraft ska en ny anmälan till kommissionen göras så snart det har skett.

Överklagande

15 § Beslut enligt 4 § om godkännande av enhet, föreläggande enligt 8 § som har förenats med vite och beslut enligt 9 § om återkallelse av ett godkännande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Grupptalan enligt denna lag

Tillämpningsområdet för grupptalan enligt denna lag

16 § En grupptalan enligt denna lag får avse överträdelser av de unionsrättsliga bestämmelser som finns i bilaga I till grupptalandirektivet, inklusive de bestämmelser som genomför eller kompletterar dessa.

Talerätt för godkända enheter

17 § En enhet som finns upptagen i kommissionens förteckning över godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan har rätt att väcka en grupptalan i Sverige. Talerätten omfattar inte en talan som ligger utanför syftet med den godkända enhetens verksamhet.

Vad som sägs i första stycket gäller också en godkänd enhet för inhemsk grupptalan som finns upptagen i den beslutande myndighetens förteckning enligt 11 §.

Det som annars gäller i fråga om talerätt för organisationer tillämpas inte när en godkänd enhet för talan med stöd av första eller andra stycket.

18 § Om det finns befogad anledning att misstänka att en enhet som har väckt grupptalan enligt denna lag inte uppfyller kriterierna för godkännande ska domstolen eller den administrativa myndigheten kontakta den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten för en bedömning av frågan.

Vad grupptalan vid domstol får avse

19 § En grupptalan vid domstol enligt denna lag får avse en åtgärd som innebär att en näringsidkare

1. förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs att lämna information eller tillhandahålla tekniska hjälpmedel till konsumenter, eller annan jämförbar åtgärd,

2. åläggs att till svenska staten betala en sådan särskild avgift som avses i radio- och tv-lagen (2010:696), eller

3. förpliktas att betala vite vid överträdelse av ett beslut enligt 1.

En talan om förpliktelse att betala vite enligt 3 får endast föras av den som har fört talan om åtgärden. Om ett vite har förelagts enligt

marknadsföringslagen (2008:486) har Konsumentombudsmannen också rätt att föra en sådan talan.

20 § En grupptalan vid domstol enligt denna lag får också avse

1. anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål, eller

2. skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen (2008:486).

Vid en grupptalan enligt första stycket tillämpas lagen (2002:599) om grupprättegång med undantag för 4–7 § och 8 § 5. Behörig domstol vid en grupptalan enligt första stycket 2 är Patent- och marknadsdomstolen.

Finansiering av en grupptalan enligt 20 §

21 § En godkänd enhet får, om en grupptalan enligt 20 § finansieras av en tredje part, som villkor för att en gruppmedlem ska omfattas av grupptalan föreskriva att en andel av gruppmedlemmens vinst ska tillfalla finansiären. Villkoret ska anges i underrättelsen till gruppmedlemmarna enligt 13 § lagen (2002:599) om grupprättegång.

22 § När en grupptalan enligt 20 § finansieras av en tredje part får denne inte påverka de processuella beslut som den godkända enheten fattar till skada för gruppmedlemmarnas gemensamma intressen. En sådan grupptalan får inte finansieras av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden.

Om det finns befogad anledning att misstänka att en tredje part påverkar den godkända enhetens beslut i strid med första stycket eller att finansieringen är otillåten ska domstolen förelägga den godkända enheten att redovisa hur talan har finansierats och om någon ändring har gjorts avseende finansieringen.

Har en grupptalan finansierats i strid med första stycket andra meningen och har den godkända enheten efter ett föreläggande enligt andra stycket inte vidtagit någon åtgärd för att förändra finansieringen har den godkända enheten inte längre talerätt enligt 17 §. Detsamma ska gälla om det förekommer sådan påverkan av en tredje part som avses i första stycket. Talerätten kvarstår dock om det med hänsyn till gruppmedlemmarnas och svarandens intressen är bättre att processen fortsätter.

Grupptalan vid förvaltningsmyndighet

23 § En godkänd enhet har rätt att ansöka hos en förvaltningsmyndighet om att en åtgärd som avses i 19 § 1 och som överklagas till förvaltningsdomstol ska beslutas. Myndigheten är skyldig att pröva om åtgärden ska beslutas, när det är fråga om en åtgärd som myndigheten kan besluta om.

Den enhet som har ansökt om att en åtgärd ska beslutas har rätt att överklaga ett beslut som innebär att någon åtgärd inte beslutas eller att åtgärden är mindre omfattande än enheten ansökt om.

Utdömande av vite efter ett föreläggande enligt 23 §

24 § När en åtgärd har beslutats efter en ansökan enligt 23 § och förenats med vite, har även den enhet som ansökt om åtgärden rätt att ansöka om att vitet ska dömas ut. När en sådan ansökan har gjorts ska den förvaltningsmyndighet som har beslutat om föreläggandet, eller prövat frågan i första instans, ges tillfälle att yttra sig.

Edition av handlingar om potentiella gruppmedlemmar

25 § Oavsett om handlingarna kan antas ha betydelse som bevis ska bestämmelserna i 38 kap. rättegångsbalken tillämpas när en godkänd enhet som har väckt, eller avser att väcka, en grupptalan enligt 20 §, begär att få ut handlingar med identitetsuppgifter om personer som kan omfattas av den grupp som talan avser eller kommer att avse.

En skyldighet att förete sådana handlingar gäller dock endast den godkända enhetens motpart eller den som enheten avser att väcka en grupptalan enligt 20 § mot.

Preskription vid talan om åtgärd enligt 19 § 1

26 § En preskriptionstid som löper när en grupptalan om en åtgärd som avses i 19 § 1 inleds, och som rör en fordran som grundar sig på den överträdelse som talan avser, löper ut tidigast en månad efter det att grupptalan har avslutats genom ett avgörande som har vunnit laga kraft.

Information om avgörande efter talan om åtgärd enligt 19 §

27 § På yrkande av den godkända enheten får domstolen eller den administrativa myndigheten, när en talan förs om en åtgärd enligt 19 §, ålägga svaranden att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om ett slutligt avgörande i målet eller ärendet. Av åläggandet ska framgå på vilket sätt samt inom vilken tid informationen ska lämnas.

Ett åläggande enligt första stycket får förenas med vite.

Utbetalning av medel för gottgörelse

28 § Har en grupptalan som avser gottgörelse bifallits genom att det belopp gruppen har rätt till tillerkänts den godkända enheten som företrädare för gruppen, får den godkända enheten bestämma en tidsfrist inom vilken var och en av gruppmedlemmarna kan göra anspråk på de medel som medlemmen har rätt till. Tidsfristen får inte vara kortare än tre månader och ska löpa från den dag den godkända enheten informerar gruppmedlemmen om att en utbetalning är aktuell och begär in de uppgifter som behövs för att betala ut medlen.

Om en gruppmedlem inte ger sig till känna inom tidsfristen förlorar den sin rätt till medlen. Medel som gruppmedlemmar inte har gjort anspråk på fördelas mellan övriga gruppmedlemmar om utbetalningen av medlen kan ske i samband med att det belopp som en gruppmedlem har rätt till enligt domen betalas ut. I annat fall ska sådana medel fördelas mellan övriga gruppmedlemmar endast om beloppet uppgår till minst 100 kronor per gruppmedlem och i övrigt tillfalla den godkända enheten.

-
1. Denna lag träder i kraft den 25 juni 2023.
 2. Genom lagen upphävs lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer.
 3. Äldre bestämmelser gäller om talan har väckts före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

Häriigenom föreskrivs att 1 kap. 4 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

4 §

Patent och marknadsdomstolen handlägger mål och ärenden enligt det som föreskrivs i

1. lagen (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar, patentlagen (1967:837), lagen (1971:1078) om försvarsuppfinningar, lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m. och växtförädlarrättslagen (1997:306),

2. lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, mönsterskyddslagen (1970:485), lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, varumärkeslagen (2010:1877), lagen (2017:322) om medling i vissa upphovsrättstvister, lagen (2018:1653) om företagsnamn och lagen (2018:1654) om skydd för beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel,

3. konkurrenslagen (2008:579), marknadsföringslagen (2008:486), lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer, försäkringsavtalslagen (2005:104), lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., lagen (2006:484) om franchisegivares informationsskyldighet, lagen (2010:510) om lufttransporter, lagen (2010:1350) om uppgiftsskyldighet i fråga om

3. konkurrenslagen (2008:579), marknadsföringslagen (2008:486), lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, lagen (2023:000) om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupp-talan till skydd för konsumenters kollektiva intressen, försäkringsavtalslagen (2005:104), lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., lagen (2006:484) om franchisegivares informationsskyldighet, lagen (2010:510) om lufttransporter, lagen (2010:1350) om uppgifts-

marknads- och konkurrensförhållanden, lagen (2014:836) om näringsförbud, lagen (2014:1344) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar, konkurrensskadelagen (2016:964), lagen (2016:977) om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och lagen (2020:514) med kompletterande bestämmelser till EU:s plattformsförordning, och

skyldighet i fråga om marknads- och konkurrensförhållanden, lagen (2014:836) om näringsförbud, lagen (2014:1344) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar, konkurrensskadelagen (2016:964), lagen (2016:977) om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och lagen (2020:514) med kompletterande bestämmelser till EU:s plattformsförordning, och

4. annan lag.

-
1. Denna lag träder i kraft den 25 juni 2023.
 2. Den äldre lydelsen gäller om talan har väckts före ikraftträdandet.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 14 januari 2021 att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag på hur Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (grupptalandirektivet) ska genomföras i svensk rätt. Regeringens direktiv finns i *bilaga 1*.

I utredningens uppdrag ingår att

- analysera hur svensk rätt förhåller sig till grupptalandirektivet,
- förklara och tydliggöra bestämmelserna och begreppen i direktivet, samtidigt som den EU-gemensamma uppfattningen om direktivets innebörd beaktas,
- redovisa för- och nackdelar med de olika alternativ som finns att genomföra direktivet, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar och vid behov andra åtgärder med utgångspunkten att fokus ska ligga på de delar av direktivet där det krävs att befintliga svenska regler ändras.

Det ingår inte i utredningens uppdrag att föreslå ändringar i grundlag. Uppdraget ska redovisas senast den 14 juli 2022.

2.2 Utredningens arbete

Utredaren har biträtt av två sakkunniga, sex experter och en sekreterare. Utredningens arbete inleddes i januari 2021 och har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med expertgruppen. Sammanlagt har utredningen haft tio sammanträden, varav fem av mötena hållits digitalt på grund av de restriktioner som gällde till följd av covid-19-pandemin.

Sekreteraren har deltagit vid fem digitala s.k. genomförandemöten (transposition workshops) i EU-kommissionens regi.

Utredningen har vidare, i enlighet med kommittédirektiven, följt genomförandet av grupptalandirektivet i de berörda nordiska länderna. I detta arbete har sekreteraren haft kontakt med tjänstemän som arbetat med genomförandet av grupptalandirektivet i Danmark, Finland, Island och Norge.

Därtill har utredaren och sekreteraren haft ett digitalt möte med företrädare för Kapatens Partners AB, som arbetar med tvistfinansiering.

3 Grupptalandirektivet

3.1 Bakgrund

Den 25 november 2020 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (i fortsättningen grupptalandirektivet). Den svenska versionen av direktivet finns som bilaga 2 till detta betänkande. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023 och samma datum ska direktiv 2009/22/EG av den 23 april 2009 om förbuds-föreläggande för att skydda konsumenternas intressen upphöra att gälla (det s.k. förbuds-föreläggandedirektivet).

Förbuds-föreläggandedirektivet antogs ursprungligen 1998 och omarbetades 2009. Syftet med det direktivet var att få överträdelser som skadar konsumenternas kollektiva intressen att upphöra, framför allt genom att myndigheter och konsumentorganisationer gavs en rätt att väcka talan om förbud rörande en överträdelse. Om en överträdelse har sitt ursprung i en viss medlemsstat, skulle det säkerställas att myndigheter och organisationer som godkänts i andra medlemsstater kan väcka talan i den medlemsstaten om överträdelser. Det är i dag 17 direktiv som omfattas av förbuds-föreläggandedirektivets tillämpningsområde och de handlar bl.a. om otillbörlig marknadsföring, paketresor, oskäligen avtalsvillkor, konsumentkrediter, humanläkemedel och distansförsäljning.

När det gäller möjligheten till kollektiv prövning av individuella ersättningsanspråk uppmuntrade kommissionen medlemsstaterna i en rekommendation från 2013 att införa sådana prövningsmöjligheter på nationell nivå. Kommissionen föreslog i rekommendationen även vissa principer för sådana förfaranden.

I samband med Europaparlamentets uppföljning av en undersökning om utsläppsmätningar i bilindustrin, uppmanade parlamentet

kommissionen i en rekommendation den 4 april 2017 att lägga fram ett lagförslag om inrättande av ett system för kollektiv prövning av konsumenters ersättningsanspråk i syfte att motverka den situation som aktualiserades i den s.k. dieselgate-skandalen.

I maj 2017 presenterade kommissionen resultatet av en översyn av ändamålsenligheten hos EU:s konsumenträtt och marknadsföringsrätt. Kommissionen konstaterade i sin rapport att regelverket på det stora hela är ändamålsenligt, men att det i vissa avseenden behövdes lagstiftningsåtgärder. Kommissionen gjorde bl.a. bedömningen att förfarandet för förbudsföreläggande behövde förbättras och att frågan om kollektiva prövningsmöjligheter av individuella anspråk borde analyseras.

I januari 2018 publicerade kommissionen en rapport angående genomförandet av 2013 års rekommendation, i vilken kommissionen bedömde att det behövs gemensamma EU-regler om kollektiv talan rörande ersättningsanspråk.

Den 11 april 2018 lade kommissionen fram ett förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen, och om upphävande av direktiv 2009/22/EG. Förslaget har remissbehandlats i Sverige. Efter ytterligare förhandlingar på EU-nivå antogs slutligen direktivet om grupptalan i november 2020. Flera bestämmelser i direktivförslaget från 2018 som möttes av kritik från remissinstanserna i Sverige finns inte längre med eller har ändrats i grupptalandirektivet.

3.2 Direktivets innehåll

3.2.1 Kapitel 1 – Innehåll, tillämpningsområde och definitioner

Direktivet innehåller regler som avser att säkerställa att en mekanism för grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen är tillgänglig i alla medlemsstater, samtidigt som lämpliga skyddsåtgärder tillhandahålls för att undvika rättegångsmissbruk. Syftet med direktivet beskrivs vara att uppnå en hög konsumentskyddsnivå och att därigenom bidra till en fungerande inre marknad samt förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning (*artikel 1.1*).

Direktivet är tillämpligt på grupptalan som väcks med avseende på näringsidkares överträdelse av de unionsrättsliga bestämmelser

som finns i bilaga I till direktivet, inklusive sådana bestämmelser som har införlivats i nationell rätt, som skadar eller kan skada konsumenters kollektiva intressen. Bilagan till direktivet omfattar för närvarande 66 EU-rättsakter avseende ett stort antal rättsområden, bl.a. konsumenträtt, dataskydd, finansiella tjänster, resor och turism, energi och telekommunikation samt hälsa och miljö. Direktivet är tillämpligt på inhemska och gränsöverskridande överträdelser oavsett om överträdelserna har upphört innan talan väcktes eller avslutades (*artikel 2.1*).

Grupptalan definieras i direktivet som en talan för att skydda konsumenters kollektiva intressen som väcks av en godkänd enhet i egenskap av kärke på konsumenters vägnar för att ansöka om en åtgärd för förbuds föreläggande, en åtgärd för gottgörelse eller båda dessa (*artikel 3.5*).

Direktivet påverkar inte regler i unionsrätten eller nationell rätt om avtalsenliga och utomobligatoriska avhjälpande åtgärder som konsumenter har tillgång till vad gäller de överträdelser som avses i artikel 2.1 (*artikel 2.2*).

Inte heller påverkar direktivet tillämpningen av unionsregler om internationell privaträtt, särskilt regler som rör behörighet och erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område samt regler om tillämplig rätt för avtalsförpliktelser och utomobligatoriska förpliktelser (*artikel 2.3*).

Artikel 3 innehåller definitioner av centrala begrepp i direktivet, t.ex. konsumenters kollektiva intressen, godkänd enhet och åtgärd för gottgörelse.

3.2.2 Kapitel 2 – Grupptalan

Taleberättigade rättssubjekt (godkända enheter)

Bestämmelser om godkända enheter finns i artikel 4. Med en godkänd enhet avses en organisation eller ett offentligt organ som företräder konsumenters intressen och som av en medlemsstat har utsetts till godkänd enhet för att väcka grupptalan i enlighet med direktivet (*artikel 3.4*).

Medlemsstaterna ska säkerställa att enheter, i synnerhet konsumentorganisationer, har rätt att utses till godkända enheter för att

väcka inhemsk grupptalan, gränsöverskridande grupptalan eller båda (*artikel 4.2*).

När det gäller kriterierna för utseendet av godkända enheter skiljer direktivet mellan godkända enheter som har rätt att väcka talan i den medlemsstat där den har utsetts (inhemsk grupptalan) och enheter med rätt att väcka talan i andra medlemsstater (gränsöverskridande grupptalan).

I fråga om gränsöverskridande grupptalan måste enheten uppfylla vissa i direktivet angivna kriterier (*artikel 4.3 a–f*). Enheten ska bl.a. vara korrekt inrättad enligt nationell lagstiftning, oberoende och inte drivas i vinstsyfte samt ha ett legitimt intresse av att säkerställa att relevant EU-lagstiftning följs. För en inhemsk grupptalan får medlemsstaterna själva bestämma vilka krav som ska ställas på enheten (*artikel 4.4*). Samma kriterier som uppställs i artikel 4.3 a–f får tillämpas (*artikel 4.5*). Medlemsstaterna får även utse en godkänd enhet på ad hoc-basis att föra en viss inhemsk grupptalan (*artikel 4.6*).

De enheter som i förväg har utsetts av medlemsstaterna för att väcka gränsöverskridande grupptalan ska föras upp på en lista, vilken ska överlämnas till kommissionen senast den 26 december 2023. Kommissionen ska sammanställa en förteckning med alla godkända enheter och offentliggöra den (*artikel 5.1*). Medlemsstaterna ansvarar för att offentliggöra uppgifter om godkända enheter för väckande av inhemsk grupptalan (*artikel 5.2*).

Medlemsstaterna ska åtminstone vart femte år bedöma om de godkända enheterna fortfarande uppfyller kriterierna i artikel 4.3 samt utse en nationell kontaktpunkt om frågor väcks huruvida en godkänd enhet uppfyller kriterierna (*artikel 5.3 och 5.5*).

En enhet som på förhand har utsetts i en annan medlemsstat för att väcka gränsöverskridande grupptalan ska ha rätt att väcka grupptalan i övriga medlemsstater (*artikel 6.1*). Att en godkänd enhet som väcker en gränsöverskridande grupptalan finns i kommissionens förteckning över godkända enheter ska utgöra bevis för dess talerätt. Detta ska dock inte påverka rätten för domstolen eller den administrativa myndigheten att granska om den godkända enhetens stadgenliga syfte berättigar att den väcker talan i ett visst fall (*artikel 6.3*).

En grupptalan ska få väckas av flera godkända enheter från olika medlemsstater i de fall då den påstådda överträdelsen av unionsrätten påverkar eller sannolikt kommer att påverka konsumenter i olika medlemsstater (*artikel 6.2*). Detta bör dock inte påverka rätten för

domstolen eller den administrativa myndigheten vid vilken talan väckts att undersöka om det är lämpligt att pröva denna grupptalan som en och samma grupptalan (*skäl 31*).

Allmänt om grupptalan

När en grupptalan har väckts ska den godkända enheten förse domstolen eller den administrativa myndigheten med tillräckliga uppgifter om de konsumenter som berörs av grupptalan (*artikel 7.2*). Domstolarna eller myndigheterna har därefter att bedöma om en särskild grupptalan kan tas upp till prövning i enlighet med direktivet och nationell rätt (*artikel 7.3*).

Medlemsstaterna ska säkerställa att godkända enheter kan ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder om gottgörelse (*artikel 7.4*). Medlemsstaterna får bestämma att talan om åtgärder för förbudsföreläggande och gottgörelse ska få väckas inom ramen för en och samma grupptalan om det är lämpligt (*artikel 7.5*).

Uppenbart ogrundade ärenden ska kunna avslutas ("ogillas") så tidigt som möjligt i enlighet med nationell rätt (*artikel 7.7*).

Åtgärder för förbudsföreläggande

Åtgärder för förbudsföreläggande ska omfatta slutliga och provisoriska åtgärder (*artikel 8.1 a–b*). En åtgärd för förbudsföreläggande får också, om det föreskrivs i nationell rätt, omfatta en åtgärd varigenom det fastställs att näringsidkarens handlande utgör en överträdelse enligt artikel 2.1 och en skyldighet för näringsidkaren att helt eller delvis offentliggöra beslutet om åtgärden på sätt som domstol eller den administrativa myndigheten finner lämpligt, eller en skyldighet att offentliggöra ett beriktigande (*artikel 8.2*).

Vid en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande får medlemsstaterna inte uppställa krav på samtycke från de berörda konsumenterna. Den godkända enheten ska heller inte vara skyldig att bevisa faktisk förlust eller skada eller näringsidkarens uppsåt eller oaktsamhet (*artikel 8.3*).

Medlemsstaterna får införa eller behålla regler som innebär att en godkänd enhet får ansöka om slutliga åtgärder först efter att den har

inlett samråd med den berörda näringsidkaren i syfte att få överträdelserna att upphöra (*artikel 8.4*).

En grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande ska handläggas skyndsamt. Åtgärder för förbudsföreläggande i form av provisoriska åtgärder ska, om det är lämpligt, handläggas genom summariska förfaranden (*artikel 17*).

Åtgärder för gottgörelse

Allmänt om gottgörelse

Artiklarna 9–12 innehåller bestämmelser om åtgärder för gottgörelse. Genom en sådan åtgärd ska näringsidkaren åläggas att tillhandahålla berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten och nationell rätt (*artikel 9.1*).

Medlemsstaterna ska fastställa regler om hur och i vilket skede av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse de enskilda konsumenterna som berörs uttryckligen eller underförstått, inom lämplig tidsfrist efter att grupptalan väckts, ska uttrycka sin önskan att företräddas av den godkända enheten i en grupptalan eller inte och att vara bundna av resultatet av grupptalan eller inte (*artikel 9.2*). Om den enskilde konsumenten inte har stadigvarande bosättning i medlemsstaten där grupptalan har väckts ska medlemsstaterna säkerställa att konsumenten uttryckligen måste uttrycka sin önskan att företräddas i den grupptalan för att resultatet av grupptalan ska vara bindande för dessa konsumenter (*artikel 9.3*).

Medlemsstaterna ska säkerställa att konsumenterna som uttryckligen eller underförstått har uttryckt sin önskan att företräddas i en grupptalan inte ska kunna företräddas i annan grupptalan rörande samma sak och mot samma näringsidkare och inte heller kunna väcka individuell talan rörande samma sak och mot samma näringsidkare (*artikel 9.4*).

Om en åtgärd för gottgörelse inte anger enskilda konsumenterna som har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärderna som föreskrivs ska den åtminstone beskriva den grupp konsumenterna som har rätt att dra nytta av dessa avhjälpande åtgärder (*artikel 9.5*). Konsumenterna som har rätt till avhjälpande åtgärder bör kunna dra nytta av

åtgärderna utan att behöva inleda separata förfaranden (*artikel 9.6*). Regler om tidsfrister ska fastställas eller behållas för att enskilda konsumenter ska kunna dra nytta av åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna får fastställa regler om användningen av utestående medel för gottgörelse som inte utnyttjas inom de fastställda tidsgränserna (*artikel 9.7*). En åtgärd för gottgörelse ska kunna väckas utan att det krävs att domstol eller administrativ myndighet dessförinnan har fastställt en överträdelse (*artikel 9.8*).

Avhjälpande åtgärder inom ramen för en grupptalan om gottgörelse ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsumenter har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte omfattas av grupptalan (*artikel 9.9*).

Finansiering av grupptalan om åtgärder för gottgörelse

Om en godkänd enhets talan finansieras genom tredje part ska medlemsstaterna säkerställa att intressekonflikter förhindras och att finansiering av tredje parter som har ett ekonomiskt intresse i att grupptalan om åtgärder för gottgörelse väcks eller i resultatet av en sådan grupptalan inte leder till att grupptalan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen (*artikel 10.1*).

Beslut som fattas av godkända enheter får inte otillbörligen påverkas av tredje part på sätt som skulle kunna skada kollektiva intressen hos konsumenterna som berörs av talan. En grupptalan får inte väckas mot en svarande som är konkurrent till finansiären eller mot en svarande som finansiären är beroende av (*artikel 10.2*).

Godkända enheter ska för domstolen eller den administrativa myndigheten lägga fram en finansiell översikt med en förteckning över de finansieringskällor som används till stöd för grupptalan (*artikel 10.3*).

Domstolarna eller de administrativa myndigheterna ska ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten inte tar emot finansieringen, eller ändrar finansieringen och, om så krävs, avvisa den godkända enhetens talerätt i en specifik grupptalan (*artikel 10.4*).

Förlikning avseende gottgörelse

Godkända enheter och näringsidkare ska för domstol eller administrativ myndighet få föreslå en förlikning om gottgörelse för de konsumenter som berörs av talan. Domstolen eller den administrativa myndigheten ska även, efter samråd med näringsidkaren och den godkända enheten, kunna uppmana dessa att nå en förlikning inom en viss tidsfrist (*artikel 11.1*).

Förlikningar kan vägras av domstolen eller den administrativa myndigheten om förlikningen skulle strida mot nationell tvingande rätt eller om villkoren för förlikningen inte kan verkställas. Medlemsstaterna får även införa bestämmelser som gör det möjligt för domstol eller administrativ myndighet att vägra att godkänna en förlikning om domstolen eller myndigheten bedömer att förlikningen är oskälig (*artikel 11.2*). Om en förlikning inte godkänns ska grupptalan fortsätta att prövas (*artikel 11.3*).

Godkända förlikningar är som huvudregel bindande för den godkända enheten, näringsidkaren och de berörda konsumenterna. Medlemsstaterna får dock besluta om regler som ger enskilda konsumenter möjlighet att godta eller vägra att bli bunden av en förlikning (*artikel 11.4*).

Fördelning av kostnader för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse

Den förlorande parten i målet ska stå för den vinnande partens rättegångskostnader (*artikel 12.1*). Enskilda konsumenter ska inte kunna åläggas att betala rättegångskostnader, med undantag av sådana kostnader för förfarandet som uppkommit till följd av den enskilda konsumentens avsiktliga eller vårdslösa beteende (*artiklarna 12.2 och 12.3*).

Information om grupptalan

Godkända enheter ska tillhandahålla information, särskilt på sin webbplats, avseende grupptalan (*artikel 13.1*). De konsumenter som berörs av en grupptalan för gottgörelse ska i rätt tid och på lämpligt sätt få information om grupptalan (*artikel 13.2*).

Domstolen eller den administrativa myndigheten ska ålägga en näringsidkare att på lämpligt sätt informera konsumenter som omfattas av ett slutligt beslut om åtgärder för förbudsföreläggande eller gottgörelse och om godkända förlikningar enligt artikel 11. I de fall det är lämpligt ska underrättelsen ske individuellt till varje konsument. Skyldigheten ska inte gälla om de berörda konsumenterna underrättas om det slutliga beslutet eller den godkända förlikningen på annat sätt. Medlemsstaterna får införa regler som föreskriver en sådan informationsskyldighet för näringsidkaren endast om den godkända enheten begär det (*artikel 13.3*).

Elektroniska databaser

I artikel 14 finns bestämmelser bl.a. om medlemsstaternas möjligheter att upprätta nationella elektroniska databaser, samt kommissionens skyldighet att upprätta och upprätthålla elektroniska databaser för vissa angivna ändamål m.m.

Verkningar av slutliga beslut

Slutliga beslut om att det förekommit en överträdelse som skadar konsumenters kollektiva intressen ska kunna användas av alla parter som bevis inom ramen för en annan talan om åtgärder för gottgörelse mot samma näringsidkare och med avseende på samma handlande, i enlighet med nationell rätt om bevisvärdering (*artikel 15*).

Preskriptionsfrister

En pågående grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande ska leda till att preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av den grupptalan skjuts upp eller avbryts så att dessa konsumenter inte hindras från att senare väcka talan om åtgärder för gottgörelse avseende den påstådda överträdelsen (*artikel 16.1*). Motsvarande ska gälla för en pågående grupptalan om en åtgärd för gottgörelse som avses i artikel 9.1 (*artikel 16.2*).

Framläggande av bevis

Artikel 18 innehåller bestämmelser om en parts skyldighet att under vissa förhållanden lägga fram bevis (edition).

Sanktioner

Om en näringsidkare inte följer ett avgörande i anledning av en grupptalan om åtgärd för förbudsföreläggande, ska medlemsstaterna se till att det kan leda till sanktioner, bl.a. böter. Motsvarande ska gälla om näringsidkaren inte följer ett åläggande att informera berörda konsumenter om ett slutligt beslut eller förlikning eller en underlåtenhet eller vägran att lägga fram bevis (*artikel 19*).

Bistånd till godkända enheter

Medlemsstaterna ska vidta åtgärder för att säkerställa att rättegångskostnaderna för grupptalan inte utgör ett ekonomiskt hinder för att väcka grupptalan. Medlemsstaterna ska t.ex. kunna sänka avgifter vid domstolar och administrativa myndigheter, ge godkända enheter tillgång till allmän rättshjälp eller bevilja godkända enheter offentliga medel för att väcka grupptalan (*artiklarna 20.1 och 20.2*).

Regler får införas som ger godkända enheter rätt att begära att konsumenter, som har uttryckt sin önskan att företrädas av en godkänd enhet inom ramen för en specifik grupptalan om åtgärder för gottgörelse, betalar en blygsam inträdesavgift eller liknande avgift för att delta i grupptalan (*artikel 20.3*).

3.2.3 Kapitel 3 – Slutbestämmelser

I kapitel 3 (*artiklarna 21–26*) finns bestämmelser om upphävande av direktiv 2009/22/EG, övergångsbestämmelser, kommissionens övervakning och utvärdering, införlivande, direktivets ikraftträdande och adressater.

4 Gällande rätt

4.1 Inledning

Grupptalandirektivet kommer att ersätta 2009 års förbudsföreläggandedirektiv. Förbudsföreläggandedirektivet antogs i syfte att stärka konsumentskyddet inom EU vid gränsöverskridande överträdelser av bestämmelser i vissa konsumentskyddsdirektiv. Det har genomförts i Sverige främst genom lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer samt bestämmelser i marknadsföringslagen (2008:486) och lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

I det följande ges en kort redogörelse för förbudsföreläggandedirektivet och den lagstiftning som huvudsakligen genomför detta. Därefter följer en redogörelse för lagen (2002:599) om grupprättegång som innehåller bestämmelser om det som i grupptalandirektivet kallas åtgärder för gottgörelse. Slutligen redogörs kort för förfarandet vid förvaltningsmyndigheter.

4.2 Förbudsföreläggandedirektivet

Förbudsföreläggandedirektivet trädde i kraft den 29 december 2009 och ersatte då ett tidigare direktiv från 1998 (Europaparlamentet och rådets direktiv 98/27/EG av den 19 maj 1998). Direktivet syftar till att få överträdelser som skadar konsumenters kollektiva intressen att upphöra.

Detta ska framför allt ske genom ett ömsesidigt erkännande av s.k. godkända inrättningar (konsumentorganisationer och oberoende offentliga organ), vilka ska ges rätt att väcka gränsöverskridande talan om förbud vid näringsidkares överträdelser av något av de 17 direktiv som finns i en förteckning till direktivet.

I artikel 3 i direktivet ges en definition av de i en medlemsstat godkända inrättningar som kan väcka talan mot ett företag i en annan medlemsstat. Det rör sig om organ eller organisationer som har inrättats i enlighet med lagen i en medlemsstat och som har ett berättigat intresse av att säkerställa att de nationella bestämmelser som genomför de direktiv som finns i bilagan till direktivet följs. Som sådana organ anges särskilt ett eller flera oberoende offentliga organ med särskilt ansvar för att skydda kollektiva konsumentintressen och organisationer vilkas syfte är att skydda sådana intressen.

Medlemsstaterna ska anmäla de organ eller organisationer som utgör godkända inrättningar till kommissionen och kommissionen utarbetar en förteckning över samtliga godkända inrättningar som publiceras i Europeiska gemenskapernas officiella tidning (artikel 4.1 och 4.3).

Enligt direktivet måste medlemsstaterna också utse de domstolar eller administrativa myndigheter som ska vara behöriga att besluta vid sådana förfaranden som inleds av en godkänd inrättning i en annan medlemsstat.

Även förbuds föreläggandedirektivet bygger alltså på ett ömsesidigt erkännande av de organisationer eller organ som medlemsstaterna har godkänt och som förts upp på kommissionens förteckning. Till skillnad från vad som gäller enligt grupp talandirektivet föreskrivs ingen skyldighet för medlemsstaterna att godkänna organisationer på begäran utan det står medlemsstaterna fritt att själva utse godkända inrättningar. Regeringen har utsett Konsumentverket/Konsumentombudsmannen till en godkänd inrättning.

4.3 Lagen om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer

För att genomföra förbuds föreläggandedirektivet har lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer antagits. Den trädde i kraft den 1 januari 2001.

Lagen är tillämplig vid näringsidkares överträdelser av de nationella bestämmelser som genomför de EU-direktiv som anges i bilagan till direktivet (1 § första stycket), under förutsättning att bestämmelserna avser att skydda konsumenters kollektiva intressen.

Lagen gäller endast överträdelser som påverkar konsumenter i en annan stat som är ansluten till Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stat) än Sverige (1 § andra stycket).

Endast myndigheter och organisationer som är godkända enligt en särskild förteckning som har upprättats av kommissionen och som publicerats i Europeiska unionens officiella tidning har talerätt enligt lagen (3 §).

Det finns en stor skillnad mellan medlemsstaterna när det gäller antalet godkända organ som har anmälts till kommissionen. För svenskt vidkommande har endast Konsumentombudsmannen anmälts som godkänd inrättning och kan alltså väcka talan i en annan medlemsstat med stöd av förbudsföreläggandedirektivet. Även Irland och Nederländerna har anmält få godkända organ medan t.ex. Tyskland har anmält över 70 nationella organisationer som godkända organ att väcka talan.

Talan enligt lagen får avse åtgärder om förbud eller ålägganden vid vite enligt marknadsföringslagen eller förbud vid vite enligt lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden eller utdömande av ett förelagt vite. Talan får även avse åläggande att betala en sådan särskild avgift som avses i radio och tv-lagen (3 §).

En talan enligt lagen får väckas först efter att sökanden genom samråd försökt att få motparten att upphöra med den påstådda överträdelsen och denna inte upphört inom två veckor efter det att motparten mottagit begäran om samråd (4 §).

Patent- och marknadsdomstolen är behörig domstol när det gäller talan om förbud och åläggande samt utdömande av vite medan Förvaltningsrätten i Stockholm prövar frågor om sådan särskild avgift som avses i radio- och tv-lagen (5 §).

4.4 Marknadsföringslagen

Marknadsföringslagen (2008:486) har till syfte att främja konsumenternas och näringslivets intressen i samband med marknadsföring av produkter och att motverka marknadsföring som är otillbörlig mot konsumenter och näringsidkare (1 §). Flera av de direktiv som omfattas av förbudsföreläggandedirektivets tillämpningsområde har i svensk rätt genomförts genom marknadsföringslagen. Det gäller bl.a.

EU-direktivet om otillbörliga affärsmetoder, direktivet om vilseledande och jämförande reklam och konsumentköpsdirektivet.

Enligt marknadsföringslagen ska näringsidkares marknadsföring stämma överens med god marknadsföringssed (5 §). Därutöver finns regler som förbjuder bl.a. aggressiv marknadsföring (7 §) och vilseledande marknadsföring (8–17 §§). För att en marknadsföringsåtgärd som strider mot 5, 7 eller 9–17 §§ ska anses vara otillbörlig krävs att den i märkbar mån påverkar eller sannolikt påverkar mottagarens förmåga att fatta ett välgrundat affärsbeslut i enlighet med det s.k. transaktionstestet (6 §, 7 § tredje stycket och 8 § första stycket).

De vilseledande och aggressiva affärsmetoder som finns i en bilaga (den s.k. svarta listan) till EU-direktivet om otillbörliga affärsmetoder ska enligt 4 § gälla som svensk lag. Dessa affärsmetoder ska under alla omständigheter anses som otillbörliga och de förutsätter alltså inte att något transaktionstest görs (7 § fjärde stycket och 8 § andra stycket).

Vid överträdelse av bl.a. ovan nämnda bestämmelser kan påföljden för näringsidkaren bli förbud vid vite mot att fortsätta med viss marknadsföring (23 §), åläggande vid vite att lämna information (24 §), marknadsstörningsavgift (29–35 §§) och skadestånd (37 §). Sådana påföljder kan i princip (jfr 29 § tredje stycket) även drabba personer som handlar på näringsidkarens vägnar.

En talan om förbud eller åläggande enligt 23, 24 eller 25 § får väckas av Konsumentombudsmannen, en näringsidkare som berörs av marknadsföringen, eller en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare (47 §). Av förarbetena till lagen framgår inte vilka krav som uppställs för att det ska vara fråga om en taleberättigad sammanslutning annat än att organisationer har talerätt enligt bestämmelsen. I förarbetena till 1970 års marknadsföringslag uttalades beträffande sammanslutningars talerätt att det inte ställs något krav på representativitet eller särskilda kvalifikationer i övrigt (se prop. 1970:57 s. 97). Praxis på området är begränsad då sammanslutningar sällan utnyttjar sin talerätt i praktiken. Sedan Patent- och marknadsdomstolen inrättades den 1 september 2016 har talan, såvitt känt, inte i något fall väckts av en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare.

I avgöranden från Marknadsdomstolen – som gällde äldre lagstiftning – har domstolen uttalat att en förutsättning för en sammanslutnings talerätt är att den allmänt eller i den situation som ska bedömas

kan betraktas som företrädare för medlemmarna i deras egenskap av just konsumenter, näringsidkare eller löntagare (se t.ex. MD 1985:28 och MD 1991:24). I målen bedömdes Human-Etiska Förbundet respektive en partipolitisk organisation inte företräda sina medlemmar i just den egenskapen, varför talerätt inte ansågs föreligga.

I ett beslut av Marknadsdomstolen från 2007 bedömdes Föreningen Greenpeace – Norden utgöra en sammanslutning av konsumenter enligt 38 § i den dåvarande marknadsföringslagen (nuvarande 47 § marknadsföringslagen). Marknadsdomstolen konstaterade bl.a. att den i sin tidigare praxis avseende talerätt inte krävt att det ska röra sig om en renodlad konsumentorganisation eller en organisation som i huvudsak ägnar sig åt konsumentfrågor och att Greenpeace på ett flertal områden drev vad som får betecknas som konsumentfrågor. Frågorna bedömdes utgöra en betydande del av Greenpeace verksamhet, som därför ansågs agera som företrädare för sina medlemmar i egenskap av konsumenter i sådana frågor.

Greenpeace yrkade att Vattenfall skulle förbjudas att använda begreppet ”koldioxidfri” i vissa sammanhang. Det bedömdes vara av intresse från ett konsumentskyddsperspektiv eftersom miljöargument kan vara ett kraftfullt medel i ett företags marknadsföring (Marknadsdomstolens beslut den 26 januari 2007 i mål C 26/06).

En talan om förbud eller åläggande ska väckas hos Patent- och marknadsdomstolen (46 a § 1–2).

4.5 Lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden

Lagen om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer hänvisar förutom till marknadsföringslagens bestämmelser om förbud och åläggande även till förbuds- och vitesbestämmelser i lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (nedan avtalsvillkorslagen).

Genom avtalsvillkorslagen genomförs bl.a. rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (direktivet om oskäliga avtalsvillkor), vilket behandlar konsumentavtal och avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling.

Avtalsvillkorslagen innehåller såväl marknadsrättsliga som civilrättsliga bestämmelser. De förstnämnda bestämmelserna (3–9 §§) innebär i huvudsak att Patent- och marknadsdomstolen får förbjuda

en näringsidkare vid vite att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor som bedömts vara oskäligt, om förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i bl.a. konsumenternas intresse. Ett sådant förbud får också vara interimistiskt (6 §).

Talan hos domstolen förs av Konsumentombudsmannen eller, om Konsumentombudsmannen för ett visst fall beslutar att inte väcka talan, av en sammanslutning av bl.a. konsumenter (4 §).

4.6 Lagen om grupprättegång

I lagen (2002:599) om grupprättegång finns bestämmelser om grupptalan som innefattar sådant som i grupptalandirektivet kallas åtgärder för gottgörelse. Med lagen har det införts en möjlighet till grupptalan som komplement till det vanliga rättegångsförfarandet. Med grupptalan enligt lagen avses en talan som en kärande för som företrädare för flera personer med rättsverkningar för dem, trots att de inte är parter i målet (1 §). En dom i processen gäller för och mot alla som ingår i gruppen. Ansvaret för rättegångskostnader i händelse av förlust står dock den som väcker talan (käranden) ensam för.

En rättegång där grupptalan förs kallas grupprättegång. En grupprättegång får avse anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål. För en grupprättegång tillämpas reglerna i rättegångsbalken om tvistemål med undantag av 1 kap. 3 d §, om inget annat anges i lagen. En grupprättegång kan också föras enligt särskilda bestämmelser i miljöbalken och i konkurrensskadelagen (2 §). De tingsrätter som är behöriga att handlägga en grupprättegång anges i en särskild förordning (3 § och förordning [2002:814] om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen [2002:599] om grupprättegång). Bestämmelser om behörig domstol vid en grupptalan enligt miljöbalken finns i 21 kap. 1 § miljöbalken.

Grupptalan får väckas som enskild grupptalan, organisationstalan eller offentlig grupptalan. För att ha rätt att väcka enskild grupptalan ska den fysiska eller juridiska personen själv ha ett anspråk som omfattas av talan (4 §). En organisationstalan får väckas av en ideell förening som i enlighet med sina stadgar tillvaratar konsument- eller löntagarintressen i tvister mellan konsumenter och en näringsidkare om någon vara, tjänst eller annan nyttinghet som näringsidkaren er-

bjuder konsumenter. En sådan talan får omfatta även en tvist av annat slag, om det medför betydande fördelar med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter att tvisterna handläggs gemensamt (5 §). Offentlig grupptalan får väckas av en myndighet som med hänsyn till vad tvisten rör är lämpad att företräda gruppmedlemmarna. Det är regeringen som bestämmer vilka myndigheter som får väcka offentlig grupptalan (6 §). Regeringen har beslutat att Konsumentverket och Naturvårdsverket under vissa förutsättningar har rätt att väcka offentlig grupptalan (se 5 § 2 förordningen [2009:607] med instruktion för Konsumentverket och 6 § förordningen [2012:989] med instruktion för Naturvårdsverket).

Rätten att företräda gruppen upphör inte om det inträffar en förändring i de förhållanden på vilka rätten att väcka talan enligt 4–6 §§ har grundats (7 §).

En förutsättning för att en grupptalan ska få väckas är att de processförutsättningar som räknas upp i 8 § i lagen är uppfyllda. Det krävs således att:

1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,
2. grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk,
3. merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva,
4. gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd, och
5. käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet.

Rättens prövning av processförutsättningarna är avsedd att ske efter samma principer som gäller för dispositiva tvistemål i allmänhet. Ett särskilt beslut om att en grupptalan får föras blir bara aktuellt om motparten har framställt en invändning om detta och rätten kommer fram till att invändningen ska avslås.

En grupptalan kan antingen inledas genom en ansökan om stämning eller genom en ansökan om att en pågående individuell rättegång ska omvandlas till en grupprättegång (9 och 10 §§). Utöver rättegångsbalkens krav på innehållet i en stämningsansökan ska ansökan enligt lagen om grupprättegång innehålla uppgifter om den grupp som talan avser, de omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk, de för käranden kända förhållanden som har betydelse för prövningen av endast vissa gruppmedlemmars anspråk samt andra omständigheter som har betydelse för frågan om anspråken bör handläggas i en grupprättegång. Som exempel på sådana andra omständigheter nämns i författningskommentaren de olägenheter som kan uppstå om talan inte tillåts, hur talan är avsedd att finansieras och andra förhållanden av betydelse för kärandens lämplighet att företräda gruppen i målet. Käranden ska i stämningsansökan också som huvudregel lämna namn och adress på samtliga gruppmedlemmar. Sådana uppgifter får dock utelämnas om de inte behövs för målets handläggning. Käranden ska dessutom lämna upplysningar om förhållanden i övrigt av betydelse för under rättelse till gruppmedlemmarna (9 §).

En enskild grupptalan och organisationstalan ska som huvudregel föras av ombud som är advokat. Om det finns särskilda skäl får rätten dock medge att talan förs utan ombud eller genom ombud som inte är advokat (11 §). Den som vill väcka grupptalan kan träffa avtal med ombudet om att arvodet ska bestämmas med hänsyn till utgången av tvisten (s.k. riskavtal). Ett riskavtal gäller dock bara mot gruppmedlemmarna om det har godkänts av domstol (38 §). Ett riskavtal ska vara skriftligt och får bara godkännas om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet. Av avtalet ska framgå på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om gruppmedlemmarnas anspråk bifalls eller ogillas helt. Ett avtal får inte godkännas om arvodet grundas enbart på tvisteföremålets värde (39 §).

Om en ansökan om att inleda en grupprättegång inte avisas ska gruppmedlemmarna underrättas om rättegången. Underrättelsen ska ske på det sätt domstolen finner lämpligt. Domstolen kan t.ex. förelägga en part att ombesörja underrättelsen (13 § och 50 §). För att omfattas av en grupptalan måste gruppmedlemmarna skriftligen anmäla till rätten att de önskar omfattas av kärandens talan, s.k. opt in. En gruppmedlem som inte skriftligen har gjort en sådan anmälan ska anses ha trätt ur gruppen (14 §).

En gruppmedlem ska likställas med part vid tillämpning av rättegångsbalkens regler om jävsförhållanden, pågående rättegång (lis pendens), förening av mål (kumulation), hörande under rättegången och andra frågor som rör bevisningen (15 §).

Ett avbrytande av en grupprättegång kan få olyckliga konsekvenser, både för gruppmedlemmarna och för svaranden i målet. Lagen om grupprättegång innehåller särskilda bestämmelser om byte av kärke (21–22 §§) och avbrytande av en grupprättegång (23–25 §§) som beaktar det förhållandet. Om det konstateras att käreanden inte är lämplig att föra talan för gruppens räkning kan hon eller han bytas ut mot någon annan person, organisation eller myndighet. Blir det på grund av händelser som inträffar under rättegången aktuellt att avbryta den ska parterna och gruppmedlemmarna ges tillfälle att yttra sig. En gruppmedlem kan enligt 24 § träda in som part och föra talan angående sin rätt. En förlikning som ingås av käreanden gäller om rätten stadfäster den genom dom. Förlikningen ska på begäran av parterna stadfästas, om den inte är diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskälig (26 §).

Lagen om grupprättegång innehåller, i 27 §, även en bestämmelse om uppskov med prövningen av en viss fråga (en särskild form av mellandom).

Domar och beslut i en grupprättegång kan överklagas i samma utsträckning som avgöranden i en vanlig rättegång. Därutöver finns det särskilda möjligheter att överklaga domar och beslut som meddelas i en process där det förs en grupptalan.

Rättegångsbalkens kostnadsregler för tvistemål gäller även i en grupprättegång, vilket innebär att gruppmedlemmar som inte är parter saknar ansvar för rättegångskostnader (33 §). Undantag gäller dock om gruppmedlemmen av försummelse eller liknande skäl orsakar kostnader (35 §). Dessutom kan käreanden ur inprocessade medel tillgodogöra sig ersättning för rättegångskostnader som inte blir ersatta av svaranden (34 §). Rättens avgörande i en grupprättegång har rättskraft i förhållande till alla gruppmedlemmar som omfattas av avgörandet (29 §).

År 2008 genomfördes en utvärdering av lagen om grupprättegång (se Ds 2008:74). I uppdraget ingick att klarlägga om de syften som låg till grund för införandet av lagen, bl.a. enskildas tillgång till rättsväsendet, hade tillgodosetts samt att undersöka vilka effekter införandet hade fått för företag.

Av utvärderingen framgår att det inte fanns uppgifter som tyder på att de farhågor som uttalades för företagens del hade infriats. Lagen ansågs ha ökat den enskildes tillgång till rättsväsendet och möjligheten till grupptalan bedömdes vara ett positivt tillskott till den svenska processordningen. Däremot ansågs lagen inte ha infriat förhoppningarna när det gäller effektivitet.

I betänkandet lämnades vissa författningsförslag. Det föreslogs vissa justeringar av de särskilda processförutsättningarna och att domstolen alltid ska ta ställning till tillåtligheten av en grupptalan i ett beslut i vilket omfattningen av grupptalan, definitionen av gruppen och vad som krävs för medlemskap i gruppen angavs. Det föreslogs också att kraven på anmälan skulle kunna bli mer omfattande genom att uppgifter om respektive gruppmedlems specifika anspråk, den konkreta grunden för det samt omständigheter av betydelse för gruppens indelning i undergrupper skulle kunna infordras av domstolen. Rätten skulle vidare ges möjlighet att låta käranden sköta underrättelsen om grupprättegång till gruppen och redovisa resultatet i enlighet med rättens instruktioner. Dessutom lämnades förslag om att utöka möjligheterna till riskavtal på så sätt att s.k. provisionsavtal skulle kunna godkännas under vissa omständigheter.

Förslagen har inte lett till lagstiftning.

4.7 Förfarandet vid förvaltningsmyndighet

Allmänt om förvaltningslagen

Förvaltningslagen (2017:900) gäller för handläggning av ärenden hos förvaltningsmyndigheter och handläggning av förvaltningsärenden hos domstolarna (1 § första stycket). Lagen trädde i kraft den 1 juli 2018 och ersatte då 1986 års förvaltningslag. Den nya förvaltningslagen är i stora delar en förfarandelag och reglerar förfarandet hos förvaltningsmyndigheterna mer heltäckande än i den gamla förvaltningslagen. I lagen finns bestämmelser för förfarandet under ett ärendes gång från början till slut. Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från förvaltningslagen, tillämpas den bestämmelsen (4 §).

Allmänna krav för handläggning av ärenden

Vid handläggningen av ärenden enligt lagen ska vissa allmänna krav iakttagas. Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnads-effektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Handläggningen ska som huvudregel vara skriftlig, men myndigheten får besluta att den helt eller delvis ska vara muntlig, om det inte är olämpligt (9 §).

Den som är part i ett ärende har enligt 10 § rätt att ta del av allt material som har tillförts ärendet. Rätten gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Enligt 11 § ska en myndighet, som bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, underrätta parten om detta. Anledningen till förseningen ska redovisas.

Om ett ärende som har inletts av en enskild part inte har avgjorts i första instans senast inom sex månader, får parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet (12 §). Myndigheten kan antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran.

I 13 § finns bestämmelser om rätt till tolkning och översättning för den som inte behärskar svenska eller som på grund av en funktionsnedsättning har en allvarligt begränsad förmåga att se, höra eller tala. 14–15 §§ innehåller bestämmelser om ombud eller biträden som en part får anlita som hjälp vid kontakt med myndigheter. Ombud och biträden ska vara lämpliga för uppdraget och kunna styrka sin behörighet genom en skriftlig eller muntlig fullmakt.

I 16–18 §§ innehåller bestämmelser om jäv vid handläggningen.

Inledande av ett ärende

En enskild kan inleda ett ärende hos en myndighet genom en ansökan, anmälan eller annan framställning. Framställningen ska innehålla uppgifter om den enskildes identitet och den information som behövs för att myndigheten ska kunna komma i kontakt med honom eller henne. Det ska även framgå vad ärendet gäller och vad den enskilde vill att myndigheten ska göra. Det ska också framgå vilka omständigheter som ligger till grund för den enskildes begäran, om det inte är uppenbart obehövligt (19 §).

Av bestämmelsen framgår inte vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att någon ska anses vara saklegitimerad och därmed ha

rätt att inleda ett ärende, dvs. vad som krävs för att någon ska anses vara berörd av en fråga på ett sådant sätt att myndigheten ska vara skyldig ta upp en framställning till saklig bedömning.

Om en framställning är ofullständig eller oklar, ska myndigheten i första hand hjälpa den enskilde till rätta inom ramen för sin allmänna serviceskyldighet (20 § första stycket). Om det ändå kvarstår brister får myndigheten förelägga den enskilda att avhjälpa sådana brister som medför att framställningen inte kan läggas till grund för en prövning i sak. I föreläggandet ska det anges att följderna av att föreläggandet inte följs kan bli att framställningen inte tas upp till prövning (20 § andra stycket).

Beredning av ärenden

Myndigheten ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver (23 § första stycket). Bestämmelsen ger uttryck för den s.k. officialprincipen och innebär att det är myndigheten som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ett ärende är sådant att det kan leda till ett materiellt riktigt beslut. Kraven på omfattningen av myndighetens utredningsåtgärder varierar med hänsyn till ärendets karaktär. Om ärendet avser en enskilds begäran om att få en förmån från det allmänna behöver en myndighet inte vara lika aktiv som i ett ärende som avser myndighetens ingripande mot någon enskild (prop. 2016/17:180 s. 308).

En enskild part som inleder ett ärende ska medverka genom att så långt som möjligt ge in den utredning som parten vill åberopa till stöd för sin framställning (23 § andra stycket). Den enskilde ska bidra till utredningen så långt det är praktiskt möjligt. Myndigheten ska genom frågor och påpekanden verka för att parten förtydligar eller kompletterar framställningen om det behövs (23 § tredje stycket). En enskild som vill lämna uppgifter muntligt i ett ärende ska ges tillfälle till det, om det inte framstår som obehövt. Myndigheten avgör hur det ska ske (24 §).

Myndigheten kan inom ramen för sitt utredningsansvar begära ett yttrande från en annan myndighet eller från någon enskild (26 §).

Uppgifter som lämnas till myndigheten på annat sätt än genom en handling ska snarast dokumenteras av myndigheten, om de kan ha betydelse för ett beslut i ärendet. Det ska framgå av dokumentationen när den har gjorts och av vem (27 §).

Innan en myndighet fattar ett beslut i ett ärende ska den, om det inte är uppenbart obehövt, underrätta den som är part om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (25 § första stycket). Med material av betydelse avses sådana omständigheter eller uppgifter som påverkar myndighetens ställningstagande i den fråga som beslutet gäller. Material som helt saknar relevans för ett beslut omfattas inte av kravet på kommunikation. Bestämmelsen om att kommunikering inte behöver ske om det är uppenbart obehövt ska tolkas snävt och är tillämplig enbart i sådana fall där behovet av kommunikation är mindre framträdande eller helt saknas (a. prop. s. 310 f.). Skyldigheten att underrätta parten gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (25 § tredje stycket).

I vissa situationer kan myndigheten avstå från att kommunicera material innan den fattar beslut (25 § första stycket 1–3). Det gäller bl.a. om det kan befaras att det annars blir avsevärt svårare att genomföra beslutet, och när ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart.

Myndighetens beslut

I 28–35 §§ förvaltningslagen finns bestämmelser om myndighetens beslut.

Enligt 32 § förvaltningslagen ska ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt innehålla en klargörande motivering, om det inte är uppenbart obehövt. Myndigheternas motiveringsskyldighet innebär att myndigheten måste ange de skäl som bestämt utgången i ärendet. En motivering får helt eller delvis utelämnas i vissa situationer (se 32 § 1–4).

En myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende ska så snart som möjligt underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövt. Om parten får överklaga beslutet ska han eller hon även underrättas om hur det går till. Myndigheten bestämmer hur underrättelsen ska ske. En underrättelse ska dock alltid vara skriftlig om en part begär det. Underrättelse får ske genom delgivning (33 §).

Beslut som får överklagas inom en viss tid får verkställas när överklagandetiden har gått ut, om det inte har överklagats (35 § första

stycket). I vissa fall får dock beslut verkställas genast, bl.a. om det endast gäller tillfälligt (35 § andra stycket). Enligt tredje stycket kan en myndighet – om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver det – verkställa ett beslut omedelbart.

Myndighetens befogenhet att rätta och ändra sina beslut

Ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet (36 §). En myndighet får ändra ett beslut som den har meddelat som första instans om den anser att beslutet är felaktigt på grund av att det har tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning. Ett beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild part får dock ändras till den enskildes nackdel bara under vissa förutsättningar (37 §).

Överklagande

En myndighets beslut får överklagas om beslutet kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt (41 §). Beslutet får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot (42 §). Allmänt sett brukar det för klagorätt krävas att beslutet antingen påverkar personens rättsliga ställning eller rör ett intresse som på något sätt har erkänts av rättsordningen. Beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (40 §).

Ett överklagande ska göras skriftligen till den högre instans som ska pröva överklagandet men ges in till den myndighet som har meddelat beslutet. I överklagandet ska den som överklagar ange vilket beslut som överklagas och på vilket sätt han eller hon vill att beslutet ska ändras (43 §).

När en enskild överklagar en förvaltningsmyndighets beslut blir den myndighet som först beslutade i saken den enskildes motpart vid processen i förvaltningsrätten och, efter överklagande, i kammarrätt och Högsta förvaltningsdomstolen. Det följer av 7 a § förvaltningsprocesslagen (1971:291).

5 Grupptalandirektivets tillämpningsområde

5.1 Inledning

Grupptalandirektivet är tillämpligt vid grupptalan som väcks med avseende på näringsidkares överträdelser av de rättsakter som finns förtecknade i bilaga I till direktivet, inklusive hur bestämmelserna har genomförts i svensk rätt, som skadar eller kan skada konsumenters kollektiva intressen (artikel 2.1). Bilagan innehåller 66 rättsakter; 29 förordningar och 37 direktiv. Bilagan kommer att ändras genom att rättsakter tas bort och nya rättsakter tillkommer.

Medlemsstaterna ska säkerställa att minst en processuell mekanism gör det möjligt för godkända enheter att väcka grupptalan om både åtgärder för förbuds föreläggande och åtgärder för gottgörelse (artikel 1.2).

Vid genomförande av grupptalandirektivet har utredningen utgått i från att rättsakterna har genomförts eller kompletterats på ett korrekt sätt i svensk rätt. I det följande ges en översiktlig redogörelse för hur rättsakterna i bilagan till grupptalandirektivet har genomförts eller kompletterats i svensk rätt. Vidare redogörs för vilka myndigheter som bedriver tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna och vilka åtgärder som tillsynsmyndigheterna kan vidta vid överträdelser av dessa.

5.2 Konsumentombudsmannens/Konsumentverkets tillsynsområde

5.2.1 Direktivet om oskäliga avtalsvillkor (punkt 2 i bilagan)

Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (direktivet om oskäliga avtalsvillkor) behandlar konsumentavtal och avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling. Direktivet har huvudsakligen genomförts genom lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Lagen innehåller bl.a. marknadsrättsliga regler som i huvudsak innebär att Patent- och marknadsdomstolen vid vite får förbjuda en näringsidkare att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor som bedömts vara oskäligt. Det krävs att förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i bl.a. konsumenternas intresse. Ett sådant förbud får beslutas att gälla interimistiskt (6 §).

Talan hos domstolen förs av Konsumentombudsmannen eller, om Konsumentombudsmannen för ett visst fall beslutar att inte väcka talan, av en sammanslutning av bl.a. konsumenter (4 §).

5.2.2 Rättsakter som genomförts eller kompletterats genom bestämmelser i marknadsföringslagen (punkterna 5, 10, 14 och 15 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/29/EG av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder som tillämpas av näringsidkare gentemot konsumenter på den inre marknaden och om ändring av rådets direktiv 84/450/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG, 98/27/EG och 2002/65/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2006/2004 (direktivet om otillbörliga affärsmetoder), *punkt 14 i bilagan*, har huvudsakligen genomförts genom den nu gällande marknadsföringslagen. Lagen slår fast att näringsidkares marknadsföring ska stämma överens med god marknadsföringssed samt kompletterar och fyller ut den särskilda lagstiftningen på det marknadsrättsliga området.

Även artiklarna 1, 2 c och 4–8 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/114/EG av den 12 december 2006 om vilseledande och jämförande reklam, *punkt 15 i bilagan*, som anger under vilka förutsättningar jämförande reklam är tillåten, har genomförts genom bestämmelser i marknadsföringslagen.

Vidare har bestämmelser i ett par direktiv genomförts genom ändringar i 1995 års marknadsföringslag och där bestämmelserna återfinns i den nu gällande marknadsföringslagen. Det gäller dels artikel 6 i Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier (konsumentköpsdirektivet), *punkt 5 i bilagan*, som handlar om utformningen av garantier, dels artikel 13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/58/EG av den 12 juli 2002 om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation (direktivet om integritet och elektronisk kommunikation), *punkt 10 i bilagan*, som innehåller bestämmelser med restriktioner mot obeställd reklam.

Vid överträdelser av marknadsföringslagen kan näringsidkaren förbjudas att fortsätta med viss marknadsföring eller åläggas att lämna viss information (23 och 24 §§). Förbud och ålägganden ska förenas med vite om det inte är obehövligt (26 §). Näringsidkaren kan också påföras marknadsstörningsavgift (29–36 §§) och förpliktas att utge skadestånd (37 §). Patent- och marknadsdomstolen prövar mål om förbud, åläggande, marknadsstörningsavgift, skadestånd och utdömande av vite (46 a §).

En talan om förbud eller åläggande får väckas av Konsumentombudsmannen, en näringsidkare som berörs av marknadsföringen, eller en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare (47 §). En talan om utdömande av vite får väckas av den som har begärt vitesföreläggandet och av Konsumentombudsmannen (49 §). Konsumentombudsmannen har rätt att meddela föreläggande om förbud och åläggande i fall som inte är av större vikt (28 §).

5.2.3 Rättsakter som genomförts eller kompletterats av lagstiftning som hänvisar till marknadsföringslagen (punkterna 4, 6, 11, 13, 16–18, 20, 21, 23, 29, 33, 35–38, 43–45, 49, 50, 53 och 55)

Ett stort antal direktiv och förordningar som för närvarande är upptagna i bilaga I till grupptalandirektivet innehåller bestämmelser om näringsidkares informationsskyldighet i olika sammanhang. Bestämmelserna har genomförts eller kompletterats av lagstiftning som föreskriver att om en näringsidkare inte lämnar viss angiven information ska marknadsföringslagen tillämpas med undantag för bestämmelserna i 29–36 §§ om marknadsstörningsavgift. Vidare föreskrivs att den aktuella informationen ska anses vara väsentlig enligt 10 § tredje stycket marknadsföringslagen, vilket har betydelse för möjligheten att ingripa mot överträdelser. Bilagan till grupptalandirektivet innehåller även rättsakter som har kompletterats eller genomförts med lagstiftning som hänvisar till andra paragrafer i marknadsföringslagen.

Hänvisningen till marknadsföringslagen innebär dels att Konsumentverket har eget eller delat tillsynsansvar över bestämmelserna och att Konsumentverket eller Konsumentombudsmannen har möjlighet att ingripa vid överträdelser av bestämmelserna. Motsvarande talerätt ges till bl.a. en sammanslutning av konsumenter i enlighet med 46 § marknadsföringslagen.

I det följande redovisas vilka direktiv och förordningar som avses och vilka lagar som kompletterar eller genomför rättsakterna.

Prismärkningsdirektivet (punkt 4 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 98/6/EG av den 16 februari 1998 om konsumentskydd i samband med prismärkning av varor som erbjuds konsumenter (prismärkningsdirektivet) innehåller bestämmelser med krav på att försäljningspris och jämförpris ska anges på alla varor som näringsidkare erbjuder konsumenter. Direktivet har genomförts med prisinformationslagen (2004:347).

E-handelsdirektivet (punkt 6 i bilagan)

Artiklarna 5–7, 10 och 11 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informationssamhällets tjänster, särskilt den elektroniska handeln, på den inre marknaden (direktivet om elektronisk handel, det s.k. e-handelsdirektivet), har huvudsakligen genomförts i svensk rätt genom 8–13 §§ lagen (2002:562) om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster (e-handelslagen).¹ Av bestämmelserna framgår vilken information en tjänsteleverantör ska lämna och vilka tekniska hjälpmedel som ska tillhandahållas.

Tjänstedirektivet (punkt 16 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden (tjänstedirektivet) innehåller bestämmelser om administrativ förenkling, etableringsfrihet och fri rörlighet för tjänsteleverantörer, tjänstemottagarnas rättigheter och tjänsternas kvalitet samt bestämmelser om administrativt samarbete mellan medlemsstaterna. I artikel 20 föreskrivs en princip om icke-diskriminering. Artikel 22 innehåller bestämmelser om tjänsteleverantörers informationsskyldighet.

Tjänstedirektivet har huvudsakligen genomförts genom lagen (2009:1079) om tjänster på den inre marknaden. Av 16–17 §§ i lagen framgår vilken information som tjänsteleverantörer ska lämna till tjänstemottagarna (motsvarande artikel 22 i direktivet).

Principen om icke-diskriminering i artikel 20 i tjänstedirektivet återges i 20 § lagen om tjänster på den inre marknaden. Enligt paragrafen får en tjänsteleverantör inte ställa upp allmänna villkor för tillhandahållandet av sina tjänster som är diskriminerande på grund av mottagarnas nationalitet eller bosättningsort, om detta inte är direkt motiverat på objektiva grunder. Om diskriminerande villkor förekommer kan det finnas grund för marknadsrättsliga ingripanden med stöd av bl.a. avtalsvillkorslagen.

¹ Prop. 2001/02:150 Lag om elektronisk handel och andra informationssamhällets tjänster, m.m.

Resor och turism (punkterna 13, 17, 18, 20, 21, 29, 35, 38, 53 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91 (förordningen om nekad ombordstigning), *punkt 13 i bilagan*, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006 av den 5 juli 2006 om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet (PRM-förordningen), *punkt 17 i bilagan*, och artikel 23 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1008/2008 av den 24 september 2008 om gemensamma regler för tillhandahållande av lufttrafik i gemenskapen, *punkt 21 i bilagan*, innehåller bl.a. bestämmelser om prissättning, icke-diskriminering, information och passagerares rätt till kompensation och assistans. Regler som kompletterar förordningarna finns i lagen (2010:510) om lufttransporter.

I Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007 av den 23 oktober 2007 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer, *punkt 18 i bilagan*, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1177/2010 av den 24 november 2010 om passagerares rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004, *punkt 35 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011 av den 16 februari 2011 om passagerares rättigheter vid busstransport och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004, *punkt 38 i bilagan*, får resenärer vissa rättigheter, bl.a. rätt till information och ersättning vid förseningar. Bestämmelser om tillsyn och sanktioner vid överträdelser av förordningarna finns i lagen (2014:1344) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar. I lagen finns, utöver sanktionsbestämmelser avseende underlåtenhet att lämna information, en särskild marknadsrättslig sanktion avseende underlåtenhet att fullgöra vissa andra skyldigheter, bl.a. att utan diskriminering utfärda biljetter. Konsumentverket har tillsynsansvar i dessa avseenden (1 § förordning [2014:1463] med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar).

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 392/2009 av den 23 april 2009 om transportörens skadeståndsansvar i samband med olyckor vid passagerarbefordran till sjöss (EU:s Atenförord-

ning), *punkt 29 i bilagan*, innebär att transportörer åläggs ett strikt ansvar för personskador vid sjöfartsolyckor och en skyldighet att ha en försäkring som täcker ansvaret. Enligt artikel 7 i förordningen ska en transportör eller en utförande transportör även se till att passage-rarna får tillräcklig och tydlig information om sina rättigheter enligt förordningen. Konsumentverket utövar tillsyn över att transportören fullgör sin informationsskyldighet (1 § förordning [2014:1462] om tillsyn över transportörers informationsskyldighet enligt EU:s Atenförordning).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/122/EG av den 14 januari 2009 om konsumentskydd vid vissa aspekter av avtal om tidsdelat boende, långfristiga semesterprodukter, återförsäljning och byte, *punkt 20 i bilagan*, har genomförts genom lagen (2011:914) om konsumentskydd vid avtal om tidsdelat boende eller långfristig semesterprodukt. Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om information som näringsidkaren ska lämna till konsumenten. Lagen innehåller även bestämmelser om upprättande av avtal och konsumentens ångerrätt.

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 av den 25 november 2015 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU samt om upphävande av rådets direktiv 90/314/EEG, *punkt 53 i bilagan*, är delvis genomfört genom paketreselagen (2018:1217) som bl.a. föreskriver att en näringsidkare ska lämna viss information. Lagen innehåller också bestämmelser om bl.a. resenärens avbeställningsrätt och ändringar av avtalet.

Finansiella tjänster inklusive investeringstjänster (punkterna 11, 23, 36, 45, 49, 50, 55 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/65/EG av den 13 juli 2009 om samordning av lagar och andra författningar som avser företag för kollektiva investeringar i överlåtbara värdepapper (fondföretag) (UCITS IV-direktivet), *punkt 23 i bilagan*, innehåller regler för värdepappersfonder och fondbolag. Direktivet är i huvudsak genomfört genom lagen (2004:46) om värdepappersfonder.² I 4 kap. 15–16 a §§

² Prop. 2010/2011:135 Investeringsfondsfrågor. Vid tidpunkten för genomförandet av direktivet: lagen om investeringsfonder. I samband med införandet av lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder ändrade lagen om investeringsfonder namn till lagen om värdepappersfonder. Regleringen av specialfonder flyttades då över till den nya lagen om AIF-förvaltare.

nämnda lag finns bestämmelser om vilken information som måste finnas med vid marknadsföring av fonder. Enligt 4 kap. 25–27 §§ ska även information om aktivitetsgrad i fondförvaltning anges.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/61/EU av den 8 juni 2011 om förvaltare av alternativa investeringsfonder samt om ändring av direktiv 2003/41/EG och 2009/65/EG och förordningarna (EG) nr 1060/2009 och (EU) nr 1095/2010 (AIFM-direktivet), *punkt 36 i bilagan*, reglerar juridiska personer vars normala verksamhet består i förvaltning av en eller flera alternativa investeringsfonder. Direktivet har huvudsakligen genomförts genom lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder. I 10 kap. 2–3, 13–16 §§ i nämnda lag finns bestämmelser om vilken information som ska lämnas i samband med marknadsföring av en alternativ investeringsfond.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1286/2014 av den 26 november 2014 om faktablad för paketerade och försäkringsbaserade investeringsprodukter för icke-professionella investerare (Priip-produkter), *punkt 50 i bilagan*, har kompletterats genom lagen (2017:317) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om faktablad för Priip-produkter.³ Av förordningen framgår vilken information som ska framgå av faktablad och marknadsföringsmaterial och på vilket sätt och i vilken form materialet ska lämnas.

Artiklarna 17–25 och 28–30 i Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/97 av den 20 januari 2016 om försäkringsdistribution, *punkt 55 i bilagan*, innehåller bestämmelser om informationskrav och uppföranderegler för försäkringsdistributörer. Artiklarna har genomförts i svensk rätt genom bestämmelser i 5 kap. och 6 kap. lagen (2018:1219) om försäkringsdistribution.⁴

Artiklarna 3–18 och 20.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU av den 23 juli 2014 om jämförbarhet för avgifter som avser betalkonto, byte av betalkonto och tillgång till betalkonto med grundläggande funktioner (betalkontodirektivet), *punkt 49 i bilagan*, har huvudsakligen genomförts genom ett nytt kapitel i lagen (2010:751) om betaltjänster (4 a kap. 1–8 §§). Regleringen omfattar bl.a. bestämmelser om skyldighet att tillhandahålla betalkonto med s.k. grundläggande funktioner, avgifter för sådana konton samt information om tjänster och avgifter.

³ Prop. 2016/17:78 Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om faktablad för Priip-produkter.

⁴ Prop. 2017/18:216 En ny lag om försäkringsdistribution.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/65/EG av den 23 september 2002 om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenter och om ändring av rådets direktiv 90/619/EEG samt direktiven 97/7/EG och 98/27/EG (direktivet om distansförsäljning av finansiella tjänster), *punkt 11 i bilagan*, har genomförts genom lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler (distansavtalslagen). Bestämmelser om näringsidkares informationsskyldighet gällande distansavtal om finansiella tjänster och finansiella instrument finns i 3 kap. 3–5 §§.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU av den 4 februari 2014 om konsumentkreditavtal som avser bostadsfastighet och om ändring av direktiven 2008/48/EG och 2013/36/EU och förordning (EU) nr 1093/2010 (bolånedirektivet), *punkt 45 i bilagan*, syftar till att utveckla en väl fungerande inre marknad för bostadskreditavtal med ett starkt konsumentskydd. Bolånedirektivets civil- och marknadsrättsliga delar har genomförts genom konsumentkreditlagen (2010:1846).⁵

Konsumentverket har tillsyn över konsumentkreditlagen, dock inte över verksamhet som står under tillsyn av Finansinspektionen (55 §). När det gäller bestämmelser i konsumentkreditlagen som sanktioneras genom en hänvisning till marknadsföringslagen (2008:486) har dock Konsumentverket det primära tillsynsansvaret även över företag som står under inspektionens tillsyn. För företag som bedriver verksamhet enligt lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter har Konsumentverket hela tillsynsansvaret över konsumentkreditlagen, trots att företagen står under Finansinspektionens tillsyn i övrigt (16 § lagen om viss verksamhet med konsumentkrediter och 49 § konsumentkreditlagen).

AV-direktivet (artiklarna 9–11, 19–26, och 28b) (punkt 33 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster, s.k. AV-direktivet) innehåller bestämmelser om tv-sändningar och beställ-

⁵ Prop. 2015/2016:197 Stärkt konsumentskydd på bolänemarknaden.

tv och numera efter det s.k. ändringsdirektivets⁶ genomförande även s.k. videodelningsplattformar (såsom t.ex. Youtube). Direktivet byggs på ursprungslandsprincipen. AV-direktivet, inklusive ändringsdirektivet, har delvis genomförts genom radio- och tv-lagen (2010:696).⁷ Artikel 28b har huvudsakligen genomförts genom ett nytt kapitel 9a.

Tillsynen över radio- och tv-lagen är uppdelad mellan olika myndigheter. Konsumentombudsmannen har enligt 16 kap. 4 § radio- och tv-lagen tillsyn över att bestämmelserna om information i 2 kap. 1 § följs. Konsumentombudsmannen har även enligt 16 kap. 4 § radio- och tv-lagen tillsyn när det gäller bestämmelserna om reklam i 8 kap. 7 § första stycket, 8 och 9 §§ (barnreklam och personer som inte får förekomma i annonser i tv-sändningar, sökbar text-tv och beställ-tv), 14 § första och andra styckena (reklam för läkemedel och medicinsk behandling), 9 a kap. 10 och 11 §§ (barnreklam och förbud mot reklam för medicinsk behandling avseende leverantörer av videodelningsplattformar) och 15 kap. 4 § (personer som inte får förekomma i annonser i ljudradiosändningar). En handling som strider mot förbuden ska enligt 17 kap. 9 § radio- och tv-lagen vid tillämpningen av 5, 23 och 26 §§ marknadsföringslagen (2008:486) anses vara otillbörlig marknadsföring mot konsumenter. En sådan handling kan medföra en marknadsstörningsavgift enligt bestämmelserna i 29–36 §§ marknadsföringslagen.

Direktivet om konsumenträttigheter (punkt 37 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU av den 25 oktober 2011 om konsumenträttigheter och om ändring av rådets direktiv 93/13/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG och om upphävande av rådets direktiv 85/577/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG (direktivet om konsumenträttigheter) har huvudsakligen genomförts lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler (distansavtalslagen) och delar av konsumentköplagen och avtalsvillkorslagen.⁸ Distansavtalslagen inne-

⁶ Europaparlamentet och rådets direktiv (EU) 2018/1808 av den 14 november 2018 om ändring av direktiv 2010/13/EU om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktivet om audiovisuella medietjänster), det s.k. ändringsdirektivet.

⁷ Se prop. 2019/20:168 En moderniserad radio- och tv-lag.

⁸ Prop. 2013/14:15 Gemensamt konsumentskydd i EU och prop. 2019/20:63 Tydligare regler vid konsumentavtal.

håller bl.a. bestämmelser om att näringsidkaren måste lämna viss information i samband med en försäljning.

Alternativ tvistlösning (punkterna 43 och 44 i bilagan)

Artikel 13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/11/EU av den 21 maj 2013 om alternativ tvistlösning vid konsumenttvister och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och direktiv 2009/22/EG (direktivet om alternativ tvistlösning), *punkt 43 i bilagan*, som innehåller bestämmelser om information om alternativa tvistlösningsorgan, är genomförd genom lagen (2015:671) om alternativ tvistlösning i konsumentförhållanden. Samma lag kompletterar artikel 14 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 524/2013 av den 21 maj 2013 om tvistlösning online vid konsumenttvister och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och direktiv 2009/22/EG (förordningen om tvistlösning online vid konsumenttvister), *punkt 44 i bilagan*, som innehåller föreskrifter om den konsumentinformation som näringsidkaren ska lämna.

5.2.4 Rättsakter som genomförts genom lagstiftning där Konsumentombudsmannens/Konsumentverkets beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol (punkterna 8, 9, 19 och 63 i bilagan)

Allmänna produktsäkerhetsdirektivet (punkt 8 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/95/EG av den 3 december 2001 om allmän produktsäkerhet (allmänna produktsäkerhetsdirektivet) är genomfört i svensk rätt i huvudsak genom produktsäkerhetslagen (2004:451) och produktsäkerhetsförordningen (2004:469).

I produktsäkerhetslagen anges när en vara eller tjänst ska anses säker respektive farlig (7–12 §§). Bestämmelserna motsvarar artikel 3 i direktivet. I lagen finns också bestämmelser om att näringsidkare ska vara skyldiga att på eget initiativ lämna säkerhets- och varningsinformation, återkalla farliga varor och tjänster från såväl näringsidkare i senare säljled som konsumenter, bedriva ett förebyggande produktsäkerhetsarbete samt underrätta tillsynsmyndigheten i vissa fall (13–23 §§).

Tillsyn över lagen utövas av den eller de myndigheter som regeringen bestämmer (24 §). Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att lagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska efterlevas (27 §). En näringsidkare kan vidare förbjudas att tillhandahålla en tjänst eller vara eller meddelas exportförbud (29 §). Förelägganden och förbud ska förenas med vite, om det inte av särskilda skäl är obehövligt (31 §). En tillsynsmyndighets beslut om föreläggande eller förbud får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (44 §). En tillsynsmyndighet får bestämma att dess beslut enligt 26–29 §§ ska gälla omedelbart (45 §).

Enligt 3 § produktsäkerhetsförordningen ankommer det på Konsumentverket att se till att bestämmelserna i produktsäkerhetslagen samt föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen efterlevs. Konsumentverket delar enligt andra stycket ansvaret med andra myndigheter som har tillsyn över särskilda varor, tjänster och risker.

Direktivet om konsumentkreditavtal (punkt 19 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (direktivet om konsumentkreditavtal) har genomförts genom konsumentkreditlagen (2010:1846) som utöver bestämmelser om att näringsidkaren ska lämna viss information även innehåller föreskrifter om bl.a. kreditprövning, konsumenters ångerrätt och rådgivning av bostadskrediter. Tillsynen över konsumentkreditlagen är delad mellan Konsumentverket och Finansinspektionen. Konsumentverket har enligt lagen vissa utredningsbefogenheter. Om näringsidkaren inte följer bestämmelsen om kreditprövning, får Konsumentverket meddela en varning. En varning ska förenas med en sanktionsavgift, om överträdelsen inte är ringa. Om näringsidkaren tidigare har meddelats en varning eller om överträdelsen är särskilt allvarlig får Konsumentverket förbjuda näringsidkaren att lämna krediter. Ett beslut om förbud får förenas med vite (57 §).

USO-direktivet (punkt 9 i bilagan)

Artikel 28.2 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/22/EG av den 7 mars 2002 om samhällsomfattande tjänster och användares rättigheter avseende elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (direktiv om samhällsomfattande tjänster, det s.k. USO-direktivet) har genomförts genom 7 kap. 9 a § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Enligt bestämmelsen får Konsumentombudsmannen förplikta den som tillhandahåller ett allmänt kommunikationsnät eller en allmänt tillgänglig elektronisk kommunikationstjänst att hindra användares tillträde till ett nummer eller till en tjänst via ett nummer vars sifferstruktur saknar geografisk betydelse, om marknadsföringen av numret eller tjänsten är otillbörlig eller om väsentlig information utelämnas vid marknadsföringen. Beslutet får förenas med skyldighet att hålla inne betalning avseende numret eller tjänsten tills ärendet har avgjorts slutligt. Om beslutet står fast ska innehållna medel snarast återbetalas. Beslut får inte meddelas utan att den som har vidtagit marknadsföringsåtgärden har fått tillfälle att yttra sig. I brådskande fall får dock interimistiskt beslut meddelas utan hörande av motparten.

En myndighets beslut enligt lagen eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Kammarrättens avgörande i ett mål enligt lagen får inte överklagas (8 kap. 19 §).

Geoblockeringsförordningen (punkt 63 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/302 av den 28 februari 2018 om åtgärder mot omotiverad geoblockering och andra former av diskriminering på grund av kunders nationalitet, boplatssort eller etableringsort på den inre marknaden och om ändring av förordningarna (EG) nr 2006/2004 och (EU) 2017/2394 samt direktiv 2009/22/EG (EU:s geoblockeringsförordning), kompletteras i svensk rätt genom lagen (2019:59) och förordningen (2019:60) med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning.⁹

⁹ Prop. 2018/19:26 Kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning och prop. 2019/20:120 Nya befogenheter på konsumentskyddsområde.

Konsumentverket utövar tillsyn enligt lagen när det gäller överträdelser som drabbar kunder som är konsumenter (2 § förordningen med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning). Konsumentverket får meddela de förelägganden som behövs i ett enskilt fall för att EU:s geoblockeringsförordning, i den ursprungliga lydelsen, ska följas. Ett föreläggande ska förenas med vite, om det inte av särskilda skäl är obehövligt (8 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s geoblockeringsförordning). Beslut om föreläggande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (15 §).

5.3 Finansinspektionens tillsynsområde

5.3.1 Lagstiftning på fondområdet (punkterna 23, 36, 50, 51 och 61 i bilagan)

Den svenska lagstiftningen på fondområdet består i huvudsak av lagen (2004:46) om värdepappersfonder och lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder. Lagarna genomför UCITS IV-direktivet, *punkt 23 i bilagan*, respektive AIFM-direktivet, *punkt 36 i bilagan*, i svensk rätt.

Finansinspektionen har enligt 10 kap. lagen om värdepappersfonder tillsyn över fondbolag, förvaltningsbolag som driver verksamhet i Sverige efter anmälan enligt 1 kap. 6 §, fondföretag som driver verksamhet i Sverige enligt 1 kap. 7 § samt förvaringsinstitut. Finansinspektionens ingripandebefogenheter regleras i 12 kap. i lagen.

Om ett fondbolag eller förvaltningsinstitut åsidosätter sina skyldigheter ska Finansinspektionen ingripa genom utfärdande av ett föreläggande att inom viss tid begränsa eller minska riskerna i verksamheten i något avseende eller vidta någon annan åtgärd för att komma till rätta med situationen, genom förbud att verkställa beslut eller genom anmärkning. Om ett fondbolags överträdelse är allvarlig, ska bolagets tillstånd återkallas eller, om det är tillräckligt, varning meddelas (12 kap. 1 §).

Om ett förvaltningsbolag som driver verksamhet i Sverige efter anmälan enligt 1 kap. 6 § åsidosätter sina skyldigheter får Finansinspektionen förelägga bolaget att göra rättelse. Om förvaltningsbolaget inte följer föreläggandet, ska Finansinspektionen underrätta behörig myndighet i bolagets hemland. Om rättelse inte sker, får

Finansinspektionen utfärda ett föreläggande att vidta åtgärder för att komma till rätta med situationen, genom förbud att verkställa beslut eller genom anmärkning eller förbjuda förvaltningsbolaget att påbörja nya transaktioner i Sverige. Finansinspektionen får också besluta att bolaget inte längre får förvalta en värdepappersfond (12 kap. 15 §). Har förvaltningsbolaget fått sitt verksamhetstillstånd återkallat i hemlandet, ska Finansinspektionen genast förbjuda bolaget att påbörja nya transaktioner i Sverige (12 kap. 16 §).

Om ett fondföretag som driver verksamhet i Sverige enligt 1 kap. 7 § åsidosätter sina skyldigheter enligt lagen eller andra författningar som reglerar företagets verksamhet i Sverige, får Finansinspektionen förelägga företaget att göra rättelse. Om rättelse inte sker, får inspektionen förbjuda företaget att påbörja nya transaktioner i Sverige (12 kap. 17 §).

Om Finansinspektionen har skäl att anta att ett fondföretag som driver verksamhet i Sverige enligt 1 kap. 7 § vid marknadsföringen åsidosätter sina skyldigheter enligt UCITS IV-direktivet i annat fall än som avses i 17 §, ska Finansinspektionen underrätta behörig myndighet i företagets hemland. Om rättelse inte sker och detta innebär att investerares intressen i Sverige skadas, får Finansinspektionen förelägga fondföretaget att göra rättelse eller förbjuda fondföretaget att påbörja nya transaktioner i Sverige (12 kap. 17 a §).

Om någon driver verksamhet som omfattas av lagen om värdepappersfonder utan att vara berättigad till det ska Finansinspektionen förelägga denne att upphöra med verksamheten (12 kap. 19 §).

Förelägganden eller förbud enligt lagen får förenas med vite (12 kap. 20 §). Finansinspektionens beslut om förelägganden eller förbud får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (14 kap. 1 §).

Finansinspektionen är den myndighet som har utsetts till behörig myndighet enligt AIFM-direktivet och som bedriver tillsyn över AIF-förvaltare och alternativa investeringsfonder (1 kap. 9 § lagen om förvaltare av alternativa investeringsfonder). I 14 kap. i den lagen finns bestämmelser om vilka ingripanden som Finansinspektionen kan göra vid överträdelser. Finansinspektionens ingripandebefogenheter motsvarar de som inspektionen har enligt lagen om värdepappersfonder. Förelägganden eller förbud enligt lagen om förvaltare av alternativa investeringsfonder får förenas med vite (14 kap. 24 §). Finansinspektionens beslut får överklagas till allmän förvaltnings-

domstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (16 kap. 1 § andra stycket).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/760 av den 29 april 2015 om europeiska långsiktiga investeringsfonder (Eltif-förordningen), *punkt 51 i bilagan*, har kompletterats i svensk rätt genom ändringar i lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder. Finansinspektionen är behörig myndighet enligt förordningen och ska fullgöra de uppgifter som ska skötas av behörig myndighet enligt förordningen, exempelvis att pröva ansökningar och utöva tillsyn över förvaltare och fonder. Av förordningen följer att behörig myndighet även ska övervaka företag för kollektiva investeringar som är etablerade i eller marknadsförs i landet i syfte att kontrollera att de inte använder beteckningen Eltif-fond utan tillstånd eller låter påskina att de är en sådan fond (artikel 32.5).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1131 av den 14 juni 2017 om penningmarknadsfonder, *punkt 61 i bilagan*, har kompletterats genom ändringar i lagen om värdepappersfonder och lagen om förvaltare av alternativa investeringsfonder.¹⁰ Finansinspektionen är behörig myndighet enligt EU:s förordning om penningmarknadsfonder och det ankommer därmed på Finansinspektionen att fullgöra de uppgifter som ska skötas av behörig myndighet enligt förordningen, exempelvis att pröva ansökningar om auktorisation och utöva tillsyn över penningmarknadsfonder, fondbolag och AIF-förvaltare. Av förordningen följer att Finansinspektionen även ska övervaka att beteckningen penningmarknadsfond eller liknande beteckningar inte används för värdepappersfonder och alternativa investeringsfonder om de inte uppfyller kraven i förordningen (artikel 38.5). I egenskap av behörig myndighet har Finansinspektionen även befogenhet att återkalla en auktorisation av en penningmarknadsfond som har beviljats i enlighet med förordningen, om de krav som gäller inte uppfylls (artikel 41.2 b).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1286/2014 av den 26 november 2014 om faktablad för paketerade och försäkringsbaserade investeringsprodukter för icke-professionella investerare (Priip-produkter), *punkt 50 i bilagan*, har kompletterats genom lagen (2017:317) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning

¹⁰ Prop. 2017/18:148 Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om penningmarknadsfonder och ett par andra värdepappersmarknadsfrågor.

om faktablad för Priip-produkter.¹¹ Finansinspektionen är behörig myndighet i Sverige enligt Priip-förordningen (3 §). I artikel 17 i förordningen finns bestämmelser om Finansinspektionens rätt att förbjuda eller begränsa en viss typ av finansiell verksamhet eller praxis vid försäkrings- eller återförsäkringsföretag och marknadsföring, distribution eller försäljning av försäkringsbaserade investeringsprodukter eller försäkringsbaserade investeringsprodukter med vissa specifika egenskaper (4 a §).

Finansinspektionen får förelägga den som har åsidosatt sina skyldigheter enligt Priip-förordningen att vidta en viss åtgärd eller att upphöra med ett visst agerande (5 §). Ett föreläggande får förenas med vite (6 §). Finansinspektionen får bestämma att ett föreläggande ska gälla omedelbart (7 §). Finansinspektionens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (25 §).

5.3.2 Värdepappersmarknaden (punkterna 48 och 60 i bilagan)

Artiklarna 23–29 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument och om ändring av direktiv 2002/92/EG och av direktiv 2011/61/EU (MiFID II-direktivet), *punkt 48 i bilagan*, har i huvudsak genomförts i svensk rätt genom bestämmelser i 8 och 9 kap. lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden.¹² Om ett svenskt värdepappersinstitut, en börs, en leverantör av datarapporteringstjänster som Finansinspektionen har tillsyn över eller en svensk clearingorganisation har åsidosatt sina skyldigheter ska Finansinspektionen ingripa. Bestämmelserna om ingripanden finns i 25 kap. i lagen. Finansinspektionens befogenheter att ingripa motsvarar i huvudsak de som Finansinspektionen har på fondområdet (se ovan under 5.3.1). Ett beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite (25 kap. 29 §). Finansinspektionens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller förbud ska gälla omedelbart (26 kap. 1 § andra stycket).

¹¹ Prop. 2016/17:78 Kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om faktablad för Priip-produkter.

¹² Prop. 2016/17:162 Nya regler om marknader för finansiella instrument (MiFID II och MiFIR).

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1129 av den 14 juni 2017 om prospekt som ska offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel på en reglerad marknad, och om upphävande av direktiv 2003/71/EG, *punkt 60 i bilagan*, fastställer krav för upprättande, godkännande och spridning av prospekt som ska offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel på en reglerad marknad som är belägen eller bedriver verksamhet inom en medlemsstat (artikel 1.1).

Förordningen har i svensk rätt kompletterats genom lagen (2019:414) med kompletterande bestämmelser till EU:s prospektförordning.¹³ Lagen innehåller bl.a. bestämmelser om tillsyns- och utredningsbefogenheter (3 kap.) och ingripandebefogenheter (5 kap.). Finansinspektionen är enligt lagen behörig myndighet enligt EU:s prospektförordning (4 §). Av 5 kap. 1–3 §§ framgår vid vilka överträdelser av prospektförordningen som Finansinspektionen ska ingripa. Ett ingripande ska enligt 5 kap. 4 § 1–4 ske genom beslut om föreläggande att inom viss tid vidta en åtgärd eller upphöra med ett visst agerande, anmärkning, att inte godkänna ett prospekt eller sanktionsavgift. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

Finansinspektionens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (6 kap. 1 §). Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om föreläggande eller förbud enligt EU:s prospektförordning eller enligt lagen ska gälla omedelbart (6 kap. 2 §).

5.3.3 Bolånedirektivet (punkt 45 i bilagan)

Bolånedirektivets civil- och marknadsrättsliga delar har, som redogjorts för ovan, genomförts genom konsumentkreditlagen (2010:1846) medan direktivets näringsrättsliga regler har genomförts genom lagen (2016:1024) och förordningen (2016:1033) om verksamhet med bostadskrediter.¹⁴

Finansinspektionen har tillsyn över kreditgivare och kreditförmedlare. Tillsynen omfattar att verksamheten drivs enligt lagen, andra författningar som reglerar verksamheten, företagets bolagsordning eller stadgar och interna instruktioner som har sin grund i författ-

¹³ Prop. 2018/19:83 Kompletterande bestämmelser till EU:s prospektförordning.

¹⁴ Prop. 2015/2016:197 Stärkt konsumentskydd på bolånemarknaden.

ningar som reglerar företagets verksamhet (5 kap. 2 § lagen om verksamhet med bostadskrediter). Inspektionens ingripandebefogenheter framgår av sjätte kapitlet i lagen och motsvarar i huvudsak inspektionens ingripandebefogenheter på fondområdet (se avsnitt 5.3.1). Förbud eller förelägganden enligt lagen får förenas med vite (6 kap. 18 §).

Finansinspektionens beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse ska gälla omedelbart (8 kap. 1 §).

5.3.4 Betaltjänster (punkterna 26, 30, 41, 49, 54 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU av den 23 juli 2014 om jämförbarhet för avgifter som avser betalkonto, byte av betalkonto och tillgång till betalkonto med grundläggande funktioner (betalkontodirektivet), *punkt 49 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366 av den 25 november 2015 om betaltjänster på den inre marknaden, om ändring av direktiven 2002/65/EG, 2009/110/EG och 2013/36/EU samt förordning (EU) nr 1093/2010 och om upphävande av direktiv 2007/64/EG (andra betaltjänstdirektivet), *punkt 54 i bilagan*, har genomförts genom bestämmelser i lagen (2010:751) om betaltjänster (betaltjänstlagen).

Även Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 924/2009 av den 16 september 2009 om gränsöverskridande betalningar i gemenskapen och om upphävande av förordning (EG) nr 2560/2001, *punkt 30 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 260/2012 av den 14 mars 2012 om antagande av tekniska och affärsmässiga krav för betalningar och autogireringar i euro och om ändring av förordning (EG) nr 924/2009 (Sepa-förordningen), *punkt 41 i bilagan*, har kompletterats genom bestämmelser i betaltjänstlagen.

Finansinspektionen har tillsyn över att bestämmelserna i lagen och EU-förordningarna följs (8 kap. 1 §). Såvitt gäller bestämmelserna i bl.a. 4 a kap. 4 b, 5 och 5 a §§ delas tillsynsansvaret med Konsumentombudsmannen. Finansinspektionens ingripandebefogenheter framgår också av 8 kap. och motsvarar de ingripandebefogenheter som inspektionen har enligt annan lagstiftning. Finansinspektionens beslut om föreläggande eller förbud enligt lagen får förenas med vite

(8 kap. 25 §). Besluten får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse ska gälla omedelbart (8 kap. 26 §).

I Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/110/EG av den 16 september 2009 om rätten att starta och driva affärsverksamhet i institut för elektroniska pengar samt om tillsyn av sådan verksamhet, om ändring av direktiven 2005/60/EG och 2006/48/EG och om upphävande av direktiv 2000/46/(det nya e-penningdirektivet), *punkt 26 i bilagan*, ges bestämmelser om villkor för att starta och driva affärsverksamhet i institut för elektroniska pengar samt för tillsyn av sådan verksamhet och om utgivning och möjlighet till inlösen av elektroniska pengar. Direktivet har ett nära samband med betaltjänstdirektivet, som redogjorts för ovan. Det nya e-penningdirektivet har i huvudsak genomförts genom lagen (2011:755) om elektroniska pengar. Lagen är tillämplig vid all utgivning av elektroniska pengar. Lagen innehåller också bestämmelser om rätt att starta och driva affärsverksamhet i institut för elektroniska pengar samt om tillsyn av sådan verksamhet.

Finansinspektionen utövar tillsyn över att lagen följs och över såväl institut för elektroniska pengar som registrerade utgivare (5 kap. 1 § lagen om elektroniska pengar). Finansinspektionens ingripandebefogenheter framgår även av 5 kap. lagen om elektroniska pengar. Ingripandebefogenheterna motsvarar i huvudsak de som inspektionen har på bl.a. fondområdet (se avsnitt 5.3.1). Finansinspektionens beslut får förenas med vite (5 kap. 25 §). Besluten får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vid prövning i kammarrätten krävs prövningstillstånd. Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse ska gälla omedelbart (5 kap. 26 §).

5.3.5 Försäkringslagstiftning (punkt 28 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II) är det grundläggande regelverket på EU-nivå för försäkringsföretag. Artikel 183–186 i Solvens II-direktivet innehåller bestämmelser om information till försäkringstagare

avseende skadeförsäkring (artiklarna 183–184), livförsäkring och uppsägningstid för livförsäkringar (artiklarna 185–186).

Solvens II-direktivet har genomförts i svensk rätt genom omfattande ändringar i bl.a. lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige och försäkringsrörelselagen (2010:2043).¹⁵

Försäkringsrörelselagen reglerar försäkringsbolagens verksamhet såsom bildande av försäkringsbolag, försäkringstekniska avsättningar, revision, vinstutdelning, tillsyn m.m. Den innehåller också krav på bolagen att ge korrekt och tydlig information om villkor och eventuell värdeutveckling samt att verksamheten ska bedrivas i enlighet med god försäkringsstandard. Finansinspektionen har bemyndigats att meddela föreskrifter om information till försäkringstagare, andra ersättningsberättigade och till dem som erbjuds att teckna försäkring (4 kap. 18 § 2 försäkringsrörelselagen).

Finansinspektionen är tillsynsmyndighet enligt försäkringsrörelselagen. Vid överträdelser ska Finansinspektionen ingripa. Ingripanden sker genom utfärdande av föreläggande att vidta rättelse inom viss tid, genom förbud att verkställa beslut eller genom anmärkning. Om en överträdelse är allvarlig ska försäkringsföretagets tillstånd återkallas eller, om det är tillräckligt, varning meddelas (18 kap. 1 och 2 §§ försäkringsrörelselagen). Om någon driver sådan rörelse som omfattas av lagen utan att vara berättigad till det, ska Finansinspektionen förelägga denne att upphöra med rörelsen. Inspektionen får besluta hur avvecklingen av rörelsen ska ske. I föreläggandet ska Finansinspektionen upplysa om att rätten efter ansökan av inspektionen kan komma att besluta att företaget ska gå i likvidation om föreläggandet inte följs (18 kap. 25 §). Om Finansinspektionen meddelar föreläggande eller förbud enligt lagen, får föreläggandet förenas med vite (18 kap. 27 §).

Finansinspektionens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (21 kap. 3 §). Finansinspektionen får bestämma att ett beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse ska gälla omedelbart (21 kap. 4 §).

¹⁵ Prop. 2015/16:9 Genomförande av Solvens II-direktivet på försäkringsområdet. Finansinspektionens föreskrifter finns i FFFS 2011:39.

5.4 Post- och telestyrelsens tillsynsområde (punkterna 9, 10, 42, 47, 52 och 64)

Lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation innehåller bestämmelser som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/22/EG av den 7 mars 2002 om samhällsomfattande tjänster och användares rättigheter avseende elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (direktivet om samhällsomfattande tjänster, det s.k. USO-direktivet), *punkt 9 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/58/EG av den 12 juli 2002 om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation (direktivet om integritet och elektronisk kommunikation, det s.k. e-dataskyddsdirektivet), *punkt 10 i bilagan*.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 531/2012 av den 13 juni 2012 om roaming i allmänna mobilnät i unionen (roamingförordningen), *punkt 42 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/2120 av den 25 november 2015 om åtgärder rörande en öppen internetanslutning och om ändring av direktiv 2002/22/EG och förordning (EU) nr 531/2012 (TSM-förordningen), *punkt 52 i bilagan*, har kompletterats genom bestämmelser i lagen om elektronisk kommunikation.

Bestämmelser om tillsyn m.m. finns i sjunde kapitlet lagen om elektronisk kommunikation. Post- och telestyrelsen är tillsynsmyndighet enligt lagen (2 § förordning [2003:396] om elektronisk kommunikation). Post- och telestyrelsen ska även för Sveriges del fullgöra de uppgifter som den nationella tillsynsmyndigheten har enligt roamingförordningen och TSM-förordningen (2 § andra stycket förordningen om elektronisk kommunikation). Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs för fullgörande av de skyldigheter som anges i roamingförordningen och artiklarna 3–5a i TSM-förordningen ska följas. Förelägganden och förbud får förenas med vite (7 kap. 3 a § lagen om elektronisk kommunikation).

Den som är föremål för tillsyn ska alltid ha möjlighet att inom skälig tid yttra sig över en underrättelse om en påstådd överträdelse (7 kap. 4 §). Tillsynsmyndigheten kan meddela de förelägganden och förbud som behövs för att rättelse ska ske. Det kan ske i samband med en underrättelse enligt 4 § eller senare, beroende på vad tillsynsmyndigheten bedömer är mest lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Tillsynsmyndighetens förelägganden kan innebära att rättelse

ska vidtas omedelbart eller inom skäligen tid. Följs inte föreläggandet, får tillsynsmyndigheten, efter utgången av den tid som angetts i underrättelsen enligt 4 §, återkalla ett tillstånd, ändra tillståndsvillkor eller besluta att den som åsidosatt en skyldighet helt eller delvis ska upphöra med verksamheten, om inte överträdelsen är av mindre betydelse, eller meddela de ytterligare förelägganden eller förbud som behövs för efterlevnaden av lagen eller av de beslut om skyldigheter eller villkor eller de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Förelägganden och förbud får förenas med vite (7 kap. 5 §).

Myndighetsbeslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten. Kammarrättens avgörande i ett mål enligt lagen får inte överklagas (8 kap. 19 §).

Radioutrustningsdirektivet¹⁶, *punkt 47 i bilagan*, har genomförts i svensk rätt genom radioutrustningslagen (2016:392) och radioutrustningsförordningen (2016:394). Post- och telestyrelsen får i egenskap av marknadskontrollmyndighet meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och direkt tillämpliga rättsakter som har meddelats med stöd av radioutrustningsdirektivet ska följas. I fråga om radioutrustning som uppfyller föreskrivna krav men ändå utgör en risk för människors hälsa eller säkerhet eller för andra intressen som de väsentliga kraven avser att skydda, får en marknadskontrollmyndighet meddela förelägganden och förbud som begränsar eller förbjuder tillhandahållande av utrustningen på marknaden eller som avser att utrustning ska dras tillbaka eller återkallas från marknaden (12 §). Ett beslut om förbud eller föreläggande ska förenas med vite, om det inte av särskilda skäl är obehövligt (13 §).

En marknadskontrollmyndighets beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (17 §).

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1972 av den 11 december 2018 om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation (direktivet om kodex för elektronisk kommunikation), *punkt 64 i bilagan*, utgör en omarbetning av och ersätter fyra direktiv om elektronisk kommunikation, bl.a. USO-direktivet,

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/35/EU av den 26 februari 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av elektrisk utrustning avsedd för användning inom vissa spänningsgränser.

punkt 9 i bilagan till grupptalandirektivet. I propositionen ”Genomförande av direktivet om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation” (prop. 2021/22:136) föreslår regeringen att direktivet ska genomföras genom en ny lag som ersätter den nuvarande lagen om elektronisk kommunikation. I sak motsvarar den nya lagen i stora delar den nuvarande lagen med de ändringar och tillägg som föranleds av direktivet. Den nya lagen innehåller bl.a. bestämmelser om information som ska lämnas innan ett avtal ingås, byte av tillhandahållare av internetanslutningstjänster och paketerbjudanden. Den föreslås träda i kraft den 1 augusti 2022.

5.5 Läkemedelsverkets tillsynsområde (punkterna 7, 32, 57 och 58)

Artiklarna 86–90, 98 och 100 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/83/EG av den 6 november 2001 om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel (läkemedelsdirektivet), *punkt 7 i bilagan*, innehåller bestämmelser om marknadsföring och har huvudsakligen genomförts genom bestämmelser i 12 kap. läkemedelslagen (2015:315). Läkemedelsverket har tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna (14 kap. 1 § läkemedelslagen). Vid överträdelser kan Läkemedelsverket meddela de förelägganden och förbud som behövs för efterlevnaden av bestämmelserna samt de förordningar, föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen. Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite och besluten kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (14 kap. 3 § läkemedelslagen).

Artiklarna 3–8 och 19–21 i Europaparlamentets och rådets förordning EG nr 1223/2009 av den 30 november 2009 om kosmetiska produkter (EU:s kosmetikaförordning), *punkt 32 i bilagan*, innehåller bestämmelser om säkerhet och ansvar samt vilken information som ska lämnas till konsumenterna. En kosmetisk produkt får endast tillhandahållas på marknaden om den är märkt på behållaren eller förpackningen med viss information. Förutom informationen i märkningen ska även viss information om den kosmetiska produkten hållas lätt tillgänglig för allmänheten. Läkemedelsverket har ansvar för tillsynen i fråga om kosmetiska produkter enligt EU:s kosmetikaförordning och förordningen (2013:413) om kosmetiska produkter

samt sådana varor som avses i 7 § i den förordningen, med undantag för sådana frågor som rör produktens brandfarliga, oxiderande eller explosiva egenskaper (2 kap. 23 § miljötillsynsförordningen). Även kommunerna har genom bestämmelser i miljötillsynsförordningen (2011:13), getts ett brett uppdrag att bedriva kosmetikatillsyn enligt EU:s kosmetikaförordning.

Tillsynsmyndigheterna får meddela de förelägganden och förbud som i ett enskilt fall behövs för att relevant EU-lagstiftning ska efterlevas. Förelägganden och förbud får förenas med vite. Vidare får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om det överklagas (26 kap. 5, 9, 14, och 26 §§ miljöbalken). Den svenska förordningen ställer krav på att vissa delar av produktmärkningen ska anges på svenska för produkter som tillhandahålls slutanvändare på marknaden i Sverige (4 § förordningen [2013:413] om kosmetiska produkter). Med slutanvändare menas konsument eller yrkesverksam. Den som bryter mot bestämmelsen kan få betala en s.k. miljö sanktionsavgift.

Kapitel II i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/745 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter, om ändring av direktiv 2001/83/EG, förordning (EG) nr 178/2002 och förordning (EG) nr 1223/2009 och om upphävande av rådets direktiv 90/385/EEG och 93/42/EEG, (MDR-förordningen), *punkt 57 i bilagan*, och kapitel II i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/746 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter för in vitro-diagnostik och om upphävande av direktiv 98/79/EG och kommissionens beslut 2010/227/EU (IVDR-förordningen), *punkt 58 i bilagan*, kompletteras i svensk rätt av bestämmelser i lagen (2021:600) med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter.

Kapitel II i förordningarna innehåller bestämmelser om tillhandahållande på marknaden, ibruktagande av produkter, de ekonomiska aktörernas skyldigheter, CE-märkning och fri rörlighet. I kapitel II i MDR-förordningen finns även bestämmelser om reprocessing. Läkemedelsverket utövar, med vissa undantag, tillsyn över EU-förordningarna, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter och de föreskrifter som meddelas med stöd av lagen (3 kap. 1 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter

och 5 kap. 1 § förordningen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordningar om medicintekniska produkter).

Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att EU-förordningarna, lagen och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Ett beslut om föreläggande kan innebära att adressaten ska vidta en viss åtgärd (påbud) eller avstå från att vidta en viss åtgärd (förbud). Ett beslut om föreläggande får förenas med vite (3 kap. 3 §). Beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (6 kap. 2 §).

5.6 Livsmedelsverkets tillsynsområde (punkterna 12 och 39 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedels-säkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet (EU:s livsmedelsförordning), *punkt 12 i bilagan*, fastslår allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning samt förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet i samtliga EU:s medlemsstater. Förordningen kompletteras av ytterligare ett antal EU-förordningar och direktiv samt nationella svenska regler i form av livsmedelslagen (2006:804), livsmedelsförordningen (2006:813), tillkännagivande (2019:203) av de EU-bestämmelser som livsmedelslagen (2006:804) kompletterar och Livsmedelsverkets olika föreskrifter.

I Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna, och om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 1924/2006 och (EG) nr 1925/2006 samt om upphävande av kommissionens direktiv 87/250/EEG, rådets direktiv 90/496/EEG, kommissionens direktiv 1999/10/EG, Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG, kommissionens direktiv 2002/67/EG och 2008/5/EG samt kommissionens förordning (EG) nr 608/2004 (informationsförordningen), *punkt 39 i bilagan*, fastställs allmänna principer, krav och ansvarsområden i fråga om livsmedelsinformation, i synnerhet livsmedelsmärkning. Genomförandet av bestämmelserna i förordningen regleras i kommissionens

förordning nr 142/2011. Förordningen har även kompletterats av nationella bestämmelser i livsmedelslagen, livsmedelsförordningen, tillkännagivandet av de EU-bestämmelser som livsmedelslagen kompletterar och Livsmedelsverkets olika föreskrifter.

Enligt livsmedelslagen ska den offentliga kontrollen av att lagen, de föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EU-bestämmelser som kompletteras av lagen och de beslut som har meddelats med stöd av EU-bestämmelserna följs, utövas av Livsmedelsverket, länsstyrelserna, andra statliga myndigheter och kommunerna i enlighet med vad regeringen bestämmer (11 § livsmedelslagen).

Utöver vad som följer av de EU-bestämmelser som lagen kompletterar eller vad som särskilt anges i 18 § livsmedelslagen får en kontrollmyndighet besluta de förelägganden som behövs för att lagen, de föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av lagen, de EU-bestämmelser som lagen kompletterar och de beslut som har meddelats med stöd av EU-bestämmelserna ska följas (22 §). Förelägganden får förenas med vite (23 §).

Följs inte ett föreläggande eller förbud får kontrollmyndigheten ta hand om varan (24 §). Kontrollmyndigheten får även besluta om rättelse om någon inte fullgör sina skyldigheter enligt bl.a. de EU-bestämmelser som lagen kompletterar eller de beslut som har meddelats med stöd av EU-bestämmelserna (26 §).

Livsmedelsverkets beslut i ett enskilt fall får överklagas till allmän förvaltningsdomstol om det har meddelats enligt livsmedelslagen, de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, eller de EU-bestämmelser som lagen kompletterar. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (32 §).

En kommuns uppgift ska fullgöras av den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Beslut som fattas i en kommunal nämnd och rör livsmedelskontroll kan överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen är också en kontrollmyndighet som i vissa fall ska hjälpa och stötta de kommunala myndigheterna.

5.7 Energimarknadsinspektionens tillsynsområde (punkterna 24 och 25 i bilagan)

El- och gasmarknadsdirektiven (punkterna 24 och 25 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG (elmarknadsdirektivet), *punkt 24 i bilagan*, och Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG (gasmarknadsdirektivet), *punkt 25 i bilagan*, syftar bl.a. till att stärka elkonsumenternas respektive naturgaskonsumenternas rättigheter på marknaden.¹⁷ Reglerna om konsumentskydd och konsumentskyddsåtgärder finns i artikel 3 och i bilaga I i direktiven.

Elmarknadsdirektivet har huvudsakligen genomförts genom el-lagen (1997:857) och elförordningen (2013:208) medan naturgasdirektivet huvudsakligen har genomförts genom naturgaslagen (2005:403) och naturgasförordningen (2006:1043).¹⁸

Energimarknadsinspektionen utövar tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i ellagen och naturgaslagen (12 kap. 1 § ellagen, 3 § elförordningen och 10 kap. naturgaslagen). Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att trygga efterlevnaden av de föreskrifter och villkor som omfattas av tillsynen. Ett föreläggande får förenas med vite (12 kap. 3 § ellagen och 10 kap. 3 § naturgaslagen). Beslut om föreläggande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (13 kap. 7 § ellagen och 11 kap. 4 § naturgaslagen).

¹⁷ Elmarknadsdirektivet har ersatts av ett nytt elmarknadsdirektiv, se Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/944 av den 5 juni 2019 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om ändring av direktiv 2012/27/EU. I det nya elmarknadsdirektivet fastställs gemensamma regler för produktion, överföring, distribution, energilagring och leverans av el, samt bestämmelser om konsumentskydd, i syfte att skapa verkligt integrerade, konkurrensutsatta, konsumentorienterade, flexibla, rättvisa och transparenta elmarknader i unionen. I artikel 9 i det nya elmarknadsdirektivet föreskrivs skyldigheten att tillhandahålla allmännyttiga tjänster och i kapitel 3 (artiklarna 10–29) finns bestämmelser om konsumentinflytande och konsumentskydd.

¹⁸ Prop. 2010/11:70 Tredje inre marknads paketet för el och naturgas.

5.8 Energimyndighetens tillsynsområde (punkterna 27 och 31 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/125/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för att fastställa krav på ekodesign för energirelaterade produkter (det reviderade ekodesign-direktivet)¹⁹, *punkt 27 i bilagan*, är ett ramdirektiv som anger vissa grundläggande bestämmelser som måste iakttas av den som släpper ut en energirelaterad produkt på gemenskapsmarknaden. Direktivet har genomförts genom lagen (2008:112) om ekodesign. Statens energimyndighet (Energimyndigheten) är tillsynsmyndighet enligt lagen (3 § förordningen [2016:187] om ekodesign). Tillsynsmyndigheten får meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen, de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen samt föreskrifterna i en genomförandeåtgärd enligt artikel 15 i direktivet ska följas. Ett föreläggande eller förbud får förenas med vite (14 § lagen om ekodesign). För att fullgöra sina skyldigheter har tillsynsmyndigheten rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som har anknytning till den verksamhet som tillsynen avser, dock inte bostäder (16 §).

Artiklarna 4–6 i Europaparlamentets och rådets förordning EG nr 1222/2009 av den 25 november 2009 om märkning av däck vad gäller drivmedelseffektivitet och andra väsentliga parametrar (EU:s däckmärkningsförordning), *punkt 31 i bilagan*, innehåller bestämmelser om däckleverantörernas-, däckdistributörernas och fordonsleverantörernas och fordonsdistributörernas ansvarsområden i fråga om bl.a. märkning av däck och information som ska lämnas. Förordningen har kompletterats genom lagen (2018:551) med kompletterande bestämmelser till EU:s däckmärkningsförordning. Enligt lagen får marknadskontrollmyndigheten besluta de förelägganden och förbud som behövs i ett enskilt fall för att EU:s däckmärkningsförordning ska följas (4 §). Energimyndigheten är marknadskontrollmyndighet enligt lagen.²⁰ Myndighetens beslut får förenas med vite

¹⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/125/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för att fastställa krav på ekodesign för energirelaterade produkter (det reviderade ekodesigndirektivet) ersätter Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/32/EG av den 6 juli 2005 om upprättande av en ram för att fastställa krav på ekodesign för energianvändande produkter och om ändring av rådets direktiv 92/42/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 96/57/EG och 2000/55EG.

²⁰ Se 1 och 3 §§ förordningen (2014:520) med instruktion för Statens energimyndighet.

(5 §). Ett beslut får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (11 §).

5.9 Swedacs tillsynsområde (punkt 46 i bilagan)

I Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/31/EU av den 26 februari 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av icke automatiska vågar finns bestämmelser om sådana vågar som kännetecknas av att de kräver medverkan av en operatör vid vägningen. Direktivet har genomförts genom kompletteringar i form av övergripande bestämmelser i lagen (1992:1514) om måttenheter, mätningar och mätdon och bestämmelser på förordnings- och föreskriftsnivå.²¹

Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (Swedac) utövar tillsyn över att lagen och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen följs med undantag av färdigförpackade livsmedel, vilka Livsmedelsverket eller den kommunala nämnd som utövar offentlig kontroll har tillsynsansvar över (7 § förordning om måttenheter, mätningar och mätdon).

En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att lagen eller föreskrifter meddelade med stöd av lagen ska efterlevas. Ett föreläggande eller förbud får förenas med vite (6 § lagen om måttenheter, mätningar och mätdon). I vissa fall kan även en tillverkare m.fl. åläggas en sanktionsavgift. Beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (7 §).

5.10 Kemikalieinspektionens tillsynsområde (punkt 22 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006 (CLP-förordningen) innehåller regler om hur kemi-

²¹ Prop. 2015/16:91 Genomförande av mätinstrumentdirektivet och direktivet om icke-automatiska vågar.

kalier ska klassificeras med avseende på farliga egenskaper och hur de ska förpackas och märkas.

Kemikalieinspektionen har tillsyn över s.k. primärleverantörers utsläppande på marknaden (26 kap. 5 § miljöbalken och 2 kap. 19 § 12 och 21 § miljötillsynsförordningen [2011:13]). Kommunerna har tillsyn över hanteringen av bl.a. kemiska produkter i andra verksamheter än verksamheter enligt 9 kap. miljöbalken, utom den tillsyn som Kemikalieinspektionen utövar över primärleverantörers utsläppande på marknaden enligt ovan (2 kap. 31 § 5 miljötillsynsförordningen). I begreppet hantering inkluderas distribution och försäljning.

En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken ska följas (26 kap. 9 § miljöbalken). Beslut om förelägganden eller förbud får förenas med vite (26 kap. 14 §). En tillsynsmyndighet får bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om det överklagas (26 kap. 26 §).

5.11 Miljömärkning Sverige Aktiebolags tillsynsområde (punkt 34 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 66/2010 av den 25 november 2009 om ett EU-miljömärke tillämpas på alla varor och tjänster som tillhandahålls för distribution, konsumtion eller användning på unionsmarknaden, med undantag för humanläkemedel, veterinärmedicinska läkemedel och medicinsk utrustning (artikel 2). Enligt artikel 9 ska behöriga organ pröva ansökningar om tilldelning av EU-miljömärket och villkoren för att använda detta (artikel 9) samt utöva marknadsövervakning och kontroll av användningen av EU-miljömärket (artikel 10).

Förordningen har kompletterats genom lagen (2013:849) om EU-miljömärket och förordning (2013:850) om EU-miljömärket. Miljömärkning Sverige Aktiebolag är det behöriga organ som prövar ansökningar om tilldelning av EU-miljömärket och villkoren för att använda detta (artikel 9) samt utför marknadsövervakning och kontroll av användningen av EU-miljömärket (artikel 10) (2 § förordningen om EU-miljömärket).

Ett behörigt organs beslut om tilldelning av EU-miljömärket och förbud mot att använda EU-miljömärket på en produkt som tilldelats märket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (5 § lagen om EU-miljömärket).

5.12 Integritetsskyddsmyndighetens tillsynsområde (punkt 56 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (EU:s dataskyddsförordning) har kompletterats genom lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning (dataskyddslagen).²²

Integritetsskyddsmyndigheten är tillsynsmyndighet enligt EU:s dataskyddsförordning och dataskyddslagen (3 § förordning med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning). I artikel 58 i EU:s dataskyddsförordning anges samtliga befogenheter som tillsynsmyndigheten har. I artikel 58.2 a–j ges vissa korrigerande befogenheter, bl.a. reprimand, föreläggande och sanktionsavgifter. Enligt artikel 58.2 kan tillsynsmyndigheten påföra sanktionsavgift utöver eller i stället för andra korrigerande åtgärder som avses i artikel 58.2, beroende på omständigheterna i varje enskilt fall. Om det är fråga om en mindre överträdelse får tillsynsmyndigheten utfärda en reprimand i stället för att påföra en sanktionsavgift.

5.13 Kammarkollegiets tillsynsområde (punkt 53 i bilagan)

Paketresedirektivets bestämmelser om skydd för resenärer vid obestånd har genomförts genom resegarantilagen.²³ Den som erbjuder paketresor eller underlättar för uppkomsten av ett sammanlänkat

²² Prop. 2017/18:105 Ny dataskyddslag.

²³ Prop. 2017/18:226 Ny resegarantilag.

researrangemang ska anmäla sin reseverksamhet till Kammarkollegiet (11 § resegarantilagen). Kammarkollegiet prövar därefter om anmälaren ska ordna med resegaranti (12 § resegarantilagen).

Kammarkollegiet utövar tillsyn över att lagen och föreskrifter som meddelats i anslutning till lagen följs. Om en näringsidkare som är skyldig att se till att resegaranti ordnas enligt lagen inte gör det, får tillsynsmyndigheten förelägga denne att fullgöra sin skyldighet. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite (22 §). Om en näringsidkare inte ser till att en paketresa eller ett sammanlänkat researrangemang omfattas av en resegaranti enligt lagen ska en sanktionsavgift tas ut (24 §). Beslut enligt lagen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (30 §).

5.14 Transportstyrelsens tillsynsområde (punkterna 18, 35 och 38 i bilagan)

Konsumentverket och Transportstyrelsen utövar tillsyn över att bestämmelserna i EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar följs, *punkterna 18, 35 och 38 i bilagan*. Ansvarsfördelningen myndigheterna emellan följer av förordningen (2014:1463) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar.

Transportstyrelsen utövar tillsyn över att passagerarförordningarnas bestämmelser av teknisk karaktär eller om utbildning följs. Myndigheten får meddela de förelägganden som behövs för att bestämmelserna ska följas. Ett sådant föreläggande får förenas med vite (7 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar.) Beslut om förelägganden kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten (9 §).

5.15 Granskningsnämndens tillsynsområde (punkt 33 i bilagan)

AV-direktivet har (se avsnitt 5.2.3) delvis genomförts genom radio- och tv-lagen (2010:696).²⁴ Granskningsnämnden för radio och tv övervakar genom granskning i efterhand om program står i överensstämmelse med radio- och tv-lagen. Den som inte följer bestämmelserna kan åläggas att betala en särskild avgift (17 kap. 5 §). Frågor om påförande av särskild avgift prövas av Förvaltningsrätten i Stockholm på ansökan av granskningsnämnden för radio och tv (19 kap. 4 §).

5.16 Portabilitetsförordningen (punkt 59 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1128 av den 14 juni 2017 om gränsöverskridande portabilitet för innehållstjänster online på den inre marknaden (portabilitetsförordningen) syftar till att säkerställa möjligheten för en konsument som abonnerar på en innehållstjänst på internet att ta med sig tjänsten över gränserna. Enligt förordningen är en tjänsteleverantör bl.a. skyldig att ordna så att en konsument kan ta med sig en abonnerad innehållstjänst på internet över gränserna utan extra kostnad. Leverantören ska ge abonnenten av innehållstjänsten tillgång till samma innehåll på samma typer och antal apparater, för samma antal användare och med samma funktioner vid tillfällig vistelse i en annan medlemsstat (artikel 3). Enligt artikel 7 i förordningen ska alla avtalsbestämmelser vara utan verkan om de strider mot förordningen. Förordningens bestämmelser blir direkt tillämpliga i Sverige. Någon nationell lagstiftning som kompletterar bestämmelsen förordningen finns inte.²⁵

Regeringen har i tidigare lagstiftningsarbete gjort bedömningen att avtalsvillkor som förhindrar gränsöverskridande portabilitet bör kunna angripas av KO med stöd av avtalsvillkorlagen samt att underlåtenhet av näringsidkare att tillhandahålla viss information torde kunna angripas med stöd av marknadsföringslagen (se prop. 2019/20:120 s. 42–43).

²⁴ Se prop. 2019/20:168 En moderniserad radio- och tv-lag.

²⁵ Frågan om svensk rätt behöver anpassas eller kompletteras analyserades av Regeringskansliet i samband med att förslag till förordningen presenterades (se Regeringskansliet, fakta-promemoria 2015/16:FPM38).

5.17 Artiklarna 9–11a i energieffektiviseringsdirektivet (punkt 40 i bilagan)

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG (det ursprungliga energieffektiviseringsdirektivet) trädde i kraft i december 2012. Direktivet har ändrats genom Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/2002 av den 11 december 2018 om ändring av direktiv 2012/27/EU om energieffektivitet (ändringsdirektivet). Genom ändringsdirektivet införs särskilda bestämmelser för bl.a. mätning och fakturering av värme, kyla och varmvatten för hushållsbruk. Energieffektiviseringsdirektivet har även ändrats genom Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/944 av den 5 juni 2019 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om ändring av direktiv 2012/27/EU (elmarknadsdirektivet). Genom artikel 70 i elmarknadsdirektivet ändras artiklarna 9, 10, 11 och 13 samt bilaga 7 i ändringsdirektivet.

Ändringsdirektivet har i genomförts genom en ny fjärrkylereg (2022:332) och en ny lag (2022:333) om energimätning i byggnader samt genom ändringar i fjärrvärmelagen (2008:263). Samtliga lagändringar trädde i kraft den 1 juni 2022. Fjärrkylereg innehåller regler om mätning och fakturering av fjärrkyla. Den innehåller även krav på tillhandahållande av faktureringsinformation och information om energianvändning. I fjärrvärmelagen har vissa ändringar och förtydliganden gjorts i fråga om mätning, fakturering och tillhandahållande av information. Enligt bestämmelser i den nya lagen om energimätning i byggnader ska användningen av tappvarmvatten för hushållsbruk alltid mätas på lägenhetsnivå i nya flerbostadshus eller i bostadsdelarna av nya byggnader med både bostäder och lokaler. Lagen innehåller också nya regler om tillhandahållande av faktureringsinformation och information om energianvändning.

Energimarknadsinspektionen är tillsynsmyndighet enligt fjärrvärmelagen och fjärrkylereg. Myndigheten får besluta de förelägganden som behövs för att bestämmelserna ska följas. Sådana förelägganden får förenas med vite (53 § fjärrvärmelagen och 10 § fjärrkylereg).

Enligt lagen om energimätning i byggnader ska byggnadsnämnden och den eller de statliga myndigheter som regeringen bestämmer (tillsynsmyndigheten) utöva tillsyn över att lagen och föreskrifter

som har meddelats i anslutning till lagen följs (9 §). Boverket har föreslagit att verket tar över tillsynsansvaret för individuell mätning av värme i befintlig bebyggelse från kommunerna. Regeringen ansåg att det kunde finnas skäl för en sådan överflyttning, men att det saknades närmare underlag för att verket skulle kunna ta över tillsynen. Frågan behövde beredas ytterligare. Vissa åtgärder vidtogs för att förbereda för en ordning där tillsyn flyttas till en eller flera statliga myndigheter samtidigt som tillsynsansvaret får stanna kvar hos kommunerna tills det fanns underlag för en annan ordning (se prop. 2021/22:124 s. 38 f.).

6 Genomförandet av grupptalandirektivet

6.1 Allmänt om genomförande av EU-direktiv

Ett EU-direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som ska uppnås, men överlåter åt medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet (artikel 288 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt). En medlemsstat är alltså inte bunden av ett direktivs terminologi eller systematik, om det avsedda resultatet kan uppnås på något annat sätt. Det kan tvärtom vara lämpligt att utforma de bestämmelser som direktivet kräver på ett sätt som överensstämmer med svensk lagstiftningstradition, systematik och terminologi. Samtidigt är det naturligt att bestämmelserna utformas så att sambandet med direktivets bestämmelser går att urskilja. Uppfyller nationell rätt redan vad som krävs i direktivet behöver normalt sett inga genomförandeåtgärder vidtas.

6.2 En ny lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen

Utredningens förslag: Genomförandet av grupptalandirektivet ska ske genom bestämmelser som tas in i en ny lag.

Skälen för utredningens förslag

Grupptalandirektivet ställer krav på att det i varje medlemsstat ska finnas minst en processuell mekanism som gör det möjligt för s.k. godkända enheter att väcka grupptalan om åtgärder för förbudsföre-

läggande och åtgärder för gottgörelse för konsumenters räkning. I vissa delar kräver direktivet att medlemsstaterna genomför en viss ordning medan det i andra delar, i enlighet med principen om medlemsstaternas processuella autonomi, är upp till medlemsstaterna att bedöma hur förfarandet ska regleras.

Som framgår av kommittédirektiven är svensk rätt redan i överensstämmelse med grupptalandirektivet i flera avseenden. Det finns således redan en möjlighet för konsumentorganisationer att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse i enlighet med lagen om grupprättegång samt ansöka om förbud och ålägganden enligt marknadsföringslagen.

I flera fall krävs det dock författningsändringar för ett korrekt genomförande av direktivet. Svensk rätt saknar t.ex. en reglering som gör det möjligt för konsumentorganisationer att i förväg godkännas som enhet för väckande av gränsöverskridande grupptalan, vilket grupptalandirektivet kräver. Vidare saknar organisationer i dag möjlighet att ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande vid överträdelse av flera av de regelverk som faller inom direktivets tillämpningsområde och som tillsynsmyndigheter har tillsyn över. En sådan talerätt för organisationer måste tillskapas för att svensk rätt ska vara i överensstämmelse med direktivet.

Av det anförda följer att författningsändringar kommer att krävas som reglerar rättegången i svensk domstol. En konsumentorganisationens talerätt vid en gränsöverskridande talan förutsätter att organisationen har utsetts till godkänd enhet. Regleringen avseende ett sådant förfarande är därmed av stor betydelse för organisationer som vill godkännas. Beslut med anledning av en ansökan om godkännande måste vidare kunna överklagas av den som berörs. Regleringen ska mot den bakgrunden ske genom lag (jfr 8 kap. 2 § RF).

Frågan är om genomförandet lämpligen bör ske genom författningsändringar i redan befintlig lagstiftning eller genom en ny lag.

Grupptalandirektivets tillämpningsområde utgörs av de unionsrättsakter som framgår av bilaga I till direktivet och de nationella bestämmelser som genomför eller kompletterar dessa. Bilagan innehåller för närvarande 66 rättsakter. Bilagan kommer att uppdateras regelbundet och rättsakter i bilagan kan både komma att tas bort och läggas till. Det framstår därmed inte som ett alternativ att genomföra direktivet genom att komplettera de enskilda lagarna med de förfaranderegler som krävs för att genomföra direktivet.

I lagen om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer finns bestämmelser som genomför förbuds-föreläggandedirektivet. Det hade kunnat övervägas att genomföra direktivet genom ändringar i den lagen. Eftersom grupptalandirektivet är mycket mer omfattande än förbuds-föreläggandedirektivet bör genomförandet inte ske genom författningsändringar i den lagen. Utredningen bedömer att det är lämpligast att genomföra direktivet genom bestämmelser som införs i en ny lag. De närmare övervägandena kring hur lagen bör utformas redogörs för i de följande kapitlen.

7 Godkännande av enheter

7.1 Direktivets innehåll (artiklarna 4 och 5)

7.1.1 Allmänt om godkända enheter

Syftet med grupptalandirektivet är att bidra till att den inre marknaden fungerar väl och till att uppnå en hög konsumentskyddsnivå genom att göra det möjligt för s.k. godkända enheter som företräder konsumenters kollektiva intressen att väcka grupptalan, både om åtgärder för förbuds föreläggande och åtgärder för gottgörelse, mot näringsidkare som överträder bestämmelser i unionsrätten (skäl 8). En godkänd enhet definieras i grupptalandirektivet som en organisation eller ett offentligt organ som företräder konsumenters intressen och som av en medlemsstat har utsetts till godkänd enhet för att väcka grupptalan i enlighet med direktivet (artikel 3.4).

Medlemsstaterna ska säkerställa att grupptalan enligt direktivet kan väckas av godkända enheter som har utsetts av medlemsstaterna för detta ändamål (artikel 4.1). Medlemsstaterna ska vidare säkerställa att enheter, i synnerhet konsumentorganisationer, har rätt att utses till godkända enheter för att väcka inhemsk grupptalan, gränsöverskridande grupptalan, eller båda dessa (artikel 4.2). Godkända enheter ska ha rätt att ansöka om åtminstone åtgärder för förbuds föreläggande och åtgärder för gottgörelse (se kapitel 8 och 9).

När det gäller de kriterier som ska uppställas för att en enhet ska godkännas görs i direktivet åtskillnad mellan godkända enheter för väckande av gränsöverskridande respektive inhemsk grupptalan. Det görs även åtskillnad mellan godkända enheter bestående av konsumentorganisationer och godkända enheter i form av offentliga organ. Med gränsöverskridande grupptalan avses i direktivet en grupptalan som väcks av en godkänd enhet i en annan medlemsstat än där den godkända enheten utsågs, medan en grupptalan definieras som in-

hemska om den väcks av en godkänd enhet i den medlemsstat där den utsågs (artikel 3.6 och 3.7).

7.1.2 Godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan (artikel 4.3)

Enligt direktivet ska en konsumentorganisation som begär att bli godkänd för gränsöverskridande grupptalan omfattas av samma kriterier i hela unionen. De kriterier som enheten måste uppfylla framgår av artikel 4.3 a–f. Det ska således vara fråga om en juridisk person som:

- a) har inrättats i enlighet med nationell rätt i den medlemsstat som prövar begäran och som kan påvisa faktisk verksamhet riktad till allmänheten på området för skydd av konsumenters intressen, under tolv månader före sin begäran om att godkännas,
- b) enligt sina stadgar har ett syfte med sin verksamhet som visar att den har ett berättigat intresse av att skydda konsumenters intressen enligt de unionsrättsliga bestämmelser som avses i bilaga I till direktivet,
- c) inte är vinstdrivande,
- d) inte är föremål för insolvensförfarande eller har förklarats insolvent,
- e) är oberoende och inte påverkas av personer, som inte är konsumenter, med ett ekonomiskt intresse av att väcka grupptalan, bland annat genom finansiering från tredje parter. Enheten ska ha interna regler som förebygger såväl sådant inflytande som intressekonflikter mellan den själv, dess finansiärer och konsumenters intressen, och
- f) på ett enkelt och begripligt språk offentliggör information som visar att den uppfyller kriterierna samt information om hur den finansieras, om dess organisations-, lednings- och medlemskapsstruktur, och om dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet.

7.1.3 Godkända enheter för inhemsk grupptalan (artikel 4.4–4.6)

När det gäller inhemsk grupptalan och de kriterier som ska gälla för talerätten lämnar direktivet större valmöjligheter åt medlemsstaterna. Direktivet uppställer inga krav på att enheter i förväg ska kunna begära att utses till godkända enheter för inhemsk grupptalan. Medlemsstaterna får tillämpa en ordning som innebär att en enhet godkänns på ad hoc-basis att väcka en specifik grupptalan, om den uppfyller de krav för att väcka en grupptalan som ställs upp i nationell rätt (artikel 4.6).

Om en medlemsstat inför en ordning med i förväg godkända enheter även för inhemsk grupptalan står det medlemsstaterna fritt att avgöra vilka kriterier som ska tillämpas. Kriterierna måste dock vara förenliga med direktivets mål om att grupptalan ska fungera ändamålsenligt och effektivt (artikel 4.4). Det anges uttryckligen i direktivet att en medlemsstat kan välja att tillämpa de kriterier som uppställs i direktivet för godkännande av enheter som ska kunna väcka en gränsöverskridande grupptalan (artikel 4.5).

7.1.4 Offentliga organ som godkända enheter (artikel 4.7)

Utöver konsumentorganisationer får medlemsstaterna utse offentliga organ till godkända enheter för att väcka grupptalan. Direktivet uppställer inga krav eller kriterier för utseendet av sådana enheter. Medlemsstaterna får enligt direktivet föreskriva att offentliga organ som redan har utsetts till godkända inrättningar enligt förbudsföreläggandedirektivet ska förbli utsedda enheter vid tillämpningen av grupptalandirektivet.

Konsumentombudsmannen och Konsumentverket får i dag föra gränsöverskridande förbudstalan i enlighet med förbudsföreläggandedirektivet.

7.1.5 Information om och övervakning av godkända enheter (artikel 5)

Medlemsstaterna ska senast den 26 december 2023 överlämna en förteckning över de godkända enheter som de i förväg har utsett för ändamålet att väcka gränsöverskridande grupptalan till kommissionen. De godkända enheternas namn och stadgeenliga syfte ska framgå av förteckningen. Medlemsstaterna är också skyldiga att underrätta kommissionen om eventuella ändringar i denna (artikel 5.1).

Medlemsstaterna ska, minst vart femte år, kontrollera om en enhet som har utsetts till godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan fortfarande uppfyller kriterierna. Medlemsstaterna ska säkerställa att den godkända enheten förlorar sin status som godkänd enhet om den inte längre uppfyller ett eller flera kriterier (artikel 5.3).

Om en medlemsstat eller kommissionen ifrågasätter om en godkänd enhet för gränsöverskridande talan uppfyller kriterierna i direktivet, ska den medlemsstat som godkände enheten undersöka saken. Medlemsstaten ska, om det är lämpligt, återkalla godkännandet av en enhet om den inte längre uppfyller ett eller flera kriterier. En näringsidkare som är svarande i en grupptalan ska vidare ha rätt att hos domstolen eller den administrativa myndigheten väcka frågan om en godkänd enhet uppfyller de kriterier som uppställs i direktivet (artikel 5.4).

Medlemsstaterna ska utse nationella kontaktpunkter för tillämpningen av artikel 5.4 och underrätta kommissionen om namn och kontaktuppgifter. Kommissionen ska därefter sammanställa en förteckning över medlemsstaternas kontaktpunkter och göra förteckningen tillgänglig för medlemsstaterna (artikel 5.5).

Det åligger kommissionen att sammanställa en förteckning över de enheter som medlemsstaterna har utsett till godkända enheter för gränsöverskridande talan, uppdatera denna vid eventuella ändringar gjorda av medlemsstaterna och offentliggöra förteckningen (artikel 5.1 andra stycket).

Medlemsstaterna ska dessutom själva offentliggöra den förteckning över godkända enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan som lämnas till kommissionen (artikel 5.1 första stycket). Om medlemsstaterna i förväg utser godkända enheter för väckande av inhemsk grupptalan ska medlemsstaterna säkerställa att uppgifter om dessa offentliggörs (artikel 5.2).

7.2 Överväganden och förslag

7.2.1 En ny reglering om godkännande av enheter för gränsöverskridande grupptalan

Utredningens förslag: Bestämmelser införs som gör det möjligt för en konsumentorganisation att ansöka om att godkännas som enhet för gränsöverskridande grupptalan enligt direktivet.

En enhet ska godkännas om den uppfyller kriterierna i artikel 4.3 a–f i grupptalandirektivet. Kriterierna ska framgå av den nya lagen. Frågan om godkännande ska prövas av den myndighet som regeringen bestämmer. En ansökan om godkännande ska innehålla de uppgifter enheten vill åberopa för att visa att förutsättningarna för godkännande är uppfyllda. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få meddela närmare föreskrifter om ansökans innehåll.

Utredningens bedömning: Kammarkollegiet bör utses till beslutande myndighet enligt lagen.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Inledning

Enligt grupptalandirektivet ska en enhet som begär det utses till godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan om den uppfyller vissa i direktivet angivna kriterier. Medlemsstaterna är således skyldiga att upprätta ett system som gör det möjligt för konsumentorganisationer att utses till godkända enheter. Eftersom svensk rätt inte innehåller bestämmelser som möjliggör för en konsumentorganisation att utses till godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan krävs att en sådan reglering införs.

Förutsättningar för godkännande

De kriterier som ska vara uppfyllda för att en enhet ska godkännas för gränsöverskridande grupptalan framgår av direktivet. Vid genomförandet av artikel 4.3 a–f bör förutsättningarna framgå av lagtexten.

För att underlätta vid tillämpningen bör förutsättningarna anges med deras huvudsakliga innebörd och med vissa språkliga anpassningar.

Juridiska personer som kan komma i fråga för ett godkännande i Sverige är, mot bakgrund av att ett krav för godkännande är att enheten inte är vinstdrivande, främst konsumentorganisationer som drivs i form av ideella föreningar och stiftelser som drivs utan vinstsyfte. Vidare gäller att det inte räcker att den juridiska personens stadgar anger konsumentskydd som ett ändamål för verksamheten. Det krävs också att den kan uppvisa faktisk verksamhet riktad till allmänheten i minst tolv månader före ansökan. Om den juridiska personens verksamhet är begränsad till ett visst sakområde ska ett godkännande begränsas i motsvarande mån. En juridisk person kan alltså inte godkännas som enhet att väcka talan inom områden som faller utanför dess stadgeenliga syfte.

Det bör inte vara något hinder att den juridiska personen, vid sidan av konsumentskyddsarbetet, även bedriver annan verksamhet under förutsättning att organisationen i övrigt uppfyller kriterierna för godkännande. Att den juridiska personen inte får vara insolvent eller föremål för insolvensförfarande innebär att den inte får vara föremål för ett konkursförfarande eller vara försatt i konkurs.

Med oberoende enligt artikel 4.3 avses att enheten inte påverkas av personer som inte är konsumenter, men som har ett ekonomiskt intresse att väcka grupptalan och som exempelvis finansieras av en tredje part. Aktörer som på detta sätt skulle kunna påverka en enhet kan vara näringsidkare och hedgefonder (se skäl 25 i direktivet). Enligt artikeln ska enheten också ha interna regler som förebygger såväl sådant inflytande som intressekonflikter mellan enheten själv, dess finansiärer och konsumenters intressen. Kriteriet saknar motsvarighet i nationell rätt. Bestämmelserna om talerätt för organisationer och om de särskilda processförutsättningarna i lagen om grupprättegång innehåller inte några motsvarande krav. Något motsvarande krav följer inte heller av den praxis som finns rörande organisationers talerätt enligt marknadsföringslagen.

Slutligen ska den juridiska personen på ett enkelt och begripligt språk offentliggöra information som visar att den uppfyller kriterierna samt information om hur den finansieras, om dess organisations-, lednings- och medlemsskapsstruktur, och om dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet. Sådan information bör offentliggöras på enhetens webbplats (se skäl 25).

Ansökan

Direktivet innehåller inte några bestämmelser om vad en begäran eller ansökan om godkännande som enhet för gränsöverskridande grupptalan ska innehålla. Enligt utredningen bör detta inte heller detaljregleras i lag. Det bör i stället räcka med att det i lag framgår att den information som organisationen vill åberopa till stöd för att den uppfyller förutsättningarna för godkännande ska fogas till ansökan. Det kan behövas mer detaljerade bestämmelser om ansökans innehåll. Sådana bestämmelser bör ges på förordnings- eller föreskriftsnivå. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer bör därför ges ett bemyndigande att meddela ytterligare föreskrifter om ansökans innehåll.

Vem ska fatta beslut om godkännande?

När det gäller frågan om vem som bör tilldelas uppgiften att fatta beslut om att godkänna enheter för gränsöverskridande grupptalan står valet mellan att uppgiften anförtros en förvaltningsmyndighet eller en domstol.

Domstolar provar ofta frågor om talerätt och kan anses väl lämpade för den typen av prövning. Däremot är det övriga arbete som följer med uppgiften enligt direktivet, bl.a. kontakter med kommissionen och regelbunden förnyad prövning av om godkända enheter fortfarande uppfyller kriterierna i direktivet, främmande för domstolarnas verksamhet och ligger utanför den rättskipande och rättsvårdande verksamhet som domstolar huvudsakligen bedriver. Dessa skäl talar för att domstol inte bör utses till beslutsfattare och att uppgiften i stället bör anförtros en förvaltningsmyndighet.

De förvaltningsmyndigheter som enligt utredningen kan övervägas för uppgiften är Domstolsverket, Konsumentverket och Kammarkollegiet.

Domstolsverket är en myndighet vars uppgift är att ge administrativt stöd och service bl.a. åt de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna. Uppgiften att besluta om godkännande av enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan m.m. är inte av administrativ karaktär. Den passar därför mindre väl in i Domstolsverkets övriga verksamhetsområde. Domstolsverket bör av den anledningen inte utses till beslutande myndighet.

Konsumentverket är förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor och har bl.a. tillsynsansvar på det konsumenträttsliga området. Konsumentverket har även andra uppgifter hänförliga till EU-rättslig lagstiftning på konsumentområdet. Vidare kan verket ofta förutsättas ha inblick i och kunskap om organisationer som skulle kunna tänkas ansöka om att godkännas som enhet för gränsöverskridande grupp-talan. Dessa skäl talar för att Konsumentverket skulle vara lämplig som beslutande myndighet. Mot detta talar det förhållandet att Konsumentverket och Konsumentombudsmannen (KO) är godkänd inrättning för gränsöverskridande talan om förbuds föreläggande enligt förbuds föreläggandedirektivet och att Konsumentverket och/eller KO sannolikt kommer att utses till godkänd enhet enligt grupptalandirektivet.

Kammarkollegiet är en förvaltningsmyndighet med över 35 olika uppgifter från riksdag och regering inom ett stort antal områden. Myndigheten är exempelvis behörig myndighet att fullgöra de uppgifter som följer av lagen om alternativ tvistlösning i konsumentförhållanden. Den beslutar bl.a. om vilka organ som ska utses till alternativa tvistlösningsorgan och utövar tillsyn över dessa. Förfarandet enligt den lagen påminner till viss del om godkännande av enheter enligt grupptalandirektivet.

I valet mellan Konsumentverket och Kammarkollegiet bedömer utredningen, mot bakgrund av de omständigheter som redovisats ovan, att Kammarkollegiet är den myndighet som är bäst lämpad att utföra de nu aktuella uppgifterna. Det gäller inte minst eftersom uppgiften påminner om den uppgift som Kammarkollegiet redan har för godkännande av enheter för alternativ tvistlösning. Kammarkollegiet bör således enligt utredningens bedömning utses till beslutande myndighet för godkännande av enheter för grupptalan. Detta bör lämpligen bestämmas i en förordning.

7.2.2 Inhemsk grupptalan ska omfattas av regleringen om godkännande av enheter

Utredningens förslag: En enhet ska kunna ansöka om att godkännas som enhet för inhemsk grupptalan i förväg på motsvarande sätt som en enhet för gränsöverskridande grupptalan. Samma förutsättningar för godkännande ska gälla som för godkännande av enheter för gränsöverskridande grupptalan.

Skälen för utredningens förslag

Grupptalandirektivet och inhemsk grupptalan

Direktivet ger medlemsstaterna ett stort handlingsutrymme när det gäller vilka regler som ska gälla för väckande av inhemsk grupptalan. Det står medlemsstaterna fritt att bestämma dels vilka kriterier som ska tillämpas för godkännande så länge de inte är oförenliga med direktivets mål att en grupptalan ska fungera ändamålsenligt och effektivt (artikel 4.4), dels om ett godkännande ska ske i förväg eller för en specifik grupptalan (ad hoc). I skäl 28 i direktivet anges att medlemsstaterna inte bör uppmanas att göra det möjligt att godkänna enheter på ad hoc-basis, men att medlemsstaterna även, eller som ett alternativ, ska kunna godkänna enheter på ad hoc-basis för en specifik inhemsk grupptalan.

En fråga för utredningen att ta ställning till är alltså om det bör införas regler om godkännande av enheter för inhemsk grupptalan på motsvarande sätt som kommer att gälla vid gränsöverskridande grupptalan och hur de i så fall ska förhålla sig till de talerätsregler som gäller i dag. En ytterligare fråga är vilket slag av talerätsregler för konsumentorganisationer som ska införas när sådana helt saknas och direktivet kräver att talerätt finns.

Talerätten i nationell rätt

I kapitel 5 har utredningen i korthet redogjort för de rättsakter som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde och hur de har genomförts eller kompletterats i svensk rätt. Av redogörelsen framgår vidare vem som utövar tillsyn över respektive område. En stor

del av rättsakterna i bilaga I är genomförda eller kompletteras i svensk rätt genom marknadsföringslagen eller lagstiftning som hänvisar till marknadsföringslagens sanktionsbestämmelser.

Vid överträdelser av sådana bestämmelser har konsumentorganisationer talerätt. En sammanslutning av konsumenter kan enligt 47 § marknadsföringslagen i dessa fall väcka talan om förbud eller åläggande. Frågan om godkännande av organisationens talerätt prövas i dessa fall i samband med talans väckande (ad hoc). Viss begränsad praxis finns om vad som krävs för att en sådan organisation ska ha talerätt.

Vid överträdelser av avtalsvillkorslagen, som också omfattas av direktivets tillämpningsområde, får en sammanslutning av konsumenter väcka talan om förbud i de fall Konsumentombudsmannen beslutar att inte väcka sådan talan (4 § avtalsvillkorslagen). Enligt utredningen är en talerätt som enbart är sekundär inte förenlig med direktivet. Vid genomförande av direktivet krävs således att konsumentorganisationer ges en primär talerätt.

Resterande bestämmelser i bilaga I till grupptalandirektivet rör områden där olika förvaltningsmyndigheter och i ett fall ett statligt ägt bolag har ett tillsynsansvar och där myndigheternas respektive bolagets beslut överklagas till förvaltningsdomstol. På dessa områden saknas helt regler som ger talerätt för konsumentorganisationer. Sådana regler måste alltså införas – i någon form – för att uppfylla kraven i direktivet.

Beträffande det som i grupptalandirektivet benämns åtgärder för gottgörelse har konsumentorganisationer rätt att väcka grupptalan enligt lagen om grupprättegång. En sådan organisationstalan får väckas av en ideell förening som i enlighet med sina stadgar tillvaratar konsument- och löntagarintressen i tvister mellan konsumenter och en näringsidkare om någon vara, tjänst eller annan nyttinghet som näringsidkaren erbjuder till konsumenter (se 5 § lagen om grupprättegång). För att en grupptalan ska få tas upp till prövning krävs att vissa särskilda processförutsättningar är uppfyllda (se 8 §). En förutsättning är att käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet (8 § 5 lagen om grupprättegång). Genom denna lämplighetsprövning prövas således bl.a. frågan om organisationens ekonomi (jfr kriterierna i direktivet som uppställs för godkända enheter för gränsöverskridande talan).

En ad hoc-prövning ska alltså göras av organisationens talerätt när en grupptalan väcks enligt lagen om grupprättegång.

Av det ovan angivna framgår att vissa av de kriterier som uppställs i grupptalandirektivet om godkännande av en enhet för gränsöverskridande grupptalan inte utgör en förutsättning för att en konsumentorganisation ska få föra talan om förbuds föreläggande eller åtgärder om gottgörelse enligt svensk rätt. Det gäller särskilt kravet på tolv månaders verksamhet och de detaljerade kraven på oberoende och på offentliggörande av uppgifter om organisationen.

Bör ett godkännande i förväg införas för inhemsk grupptalan?

En utgångspunkt vid genomförandet av grupptalandirektivet avseende godkännande av enheter för inhemsk grupptalan bör enligt utredningen vara att befintliga nationella talerättsregler ska bibehållas. Det gäller särskilt om de kan ge vidare möjligheter att föra talan än direktivet kräver. Detta ligger väl i linje med att direktivet inte bör ersätta befintliga nationella processuella mekanismer som skyddar konsumenters kollektiva eller individuella intressen. Det ligger också väl i linje med utredningens uppdrag, vilket inte innefattar förslag som innebär inskränkningar i gällande nationella talerättsregler för organisationer.

Utredningen bedömer att följande två alternativ är mest näraliggande att överväga såvitt avser frågan om godkännande av enheter för inhemsk grupptalan.

1. Vid inhemsk talan prövas talerätten för en organisation enbart på ad hoc-basis, i huvudsak enligt de i dag gällande kraven för att en organisation ska ha talerätt enligt lagen om grupprättegång och enligt marknadsföringslagen. Nya regler om talerätt och en ad hoc-prövning införs för de fall där organisationer i dag helt saknar talerätt.
2. En möjlighet för en organisation att bli godkänd i förväg för väckande av inhemsk grupptalan enligt direktivets kriterier införs vid sidan av den talerätt efter ad hoc-prövning som gäller i dag. De nya regler om talerätt som behöver införas för de fall där organisationer i dag helt saknar talerätt införs i form av godkännande i förväg.

Ett genomförande i enlighet med alternativ 1 skulle innebära att befintliga bestämmelser om godkännande av organisationers talerätt på ad hoc-basis skulle tillämpas. I de situationer där organisationer i dag har talerätt enligt nationell rätt skulle lagändringar således inte krävas. Däremot skulle det alternativet kräva lagändringar i form av talerättsregler för organisationer i de fall där sådan talerätt i dag saknas. Utredningen skulle behöva ta ställning till vilka förutsättningar för talerätt som ska gälla i dessa fall. Eftersom alternativ 1 bygger på att godkännande i förväg inte ska gälla vid inhemsk grupptalan skulle det bli fråga om en ad hoc-prövning.

Förfaranden med ad hoc-godkännanden är i och för sig inte otillåtet enligt grupptalandirektivet. I skäl 28 till direktivet påpekas dock att medlemsstaterna inte bör uppmanas att göra det möjligt att utse godkända enheter på ad hoc-basis. Ett genomförande som bygger enbart på ad hoc-godkännanden för inhemsk grupptalan skulle vidare innebära att svenska organisationer med intresse av att väcka inhemsk grupptalan enligt direktivet inte skulle ha möjlighet att få sin talerätt prövad i förväg på motsvarande sätt som organisationer från andra medlemsstater, vilka godkänts för gränsöverskridande talan. En sådan ordning är svärmotiverad ur ett likabehandlingsperspektiv.

Alternativ 2 utgör en kombination av det som följer av direktivet och nuvarande nationella talerättsbestämmelser; organisationer ges en möjlighet att i förväg godkännas för väckande av inhemsk talan samtidigt som möjligheten till ad hoc-godkännande (dvs. en prövning av talerätten på sedvanligt sätt) kvarstår i sådana situationer där organisationer redan har talerätt. Ett sådant genomförande är enligt utredningens bedömning det alternativ som är mest förenligt med direktivets syfte. Samtidigt innebär lösningen att svenska och utländska konsumentorganisationer behandlas lika. Enligt uppgifter till utredningen finns det ett intresse hos konsumentorganisationer att ansöka om ett godkännande i förväg, inte minst för att det skulle innebära en viss kvalitetsstämpel för organisationen.

Det kan visserligen med fog sägas att en ordning med godkännande i förväg avseende rätten för en organisation att föra vissa slag av talan är främmande för svensk rätt. Det skulle kunna tala för att inte införa sådana regler i vidare mån än vad som är nödvändigt för att uppfylla svenska åtaganden. Å andra sidan innebär grupptalandirektivet att en sådan ordning för vissa fall ska införas i och bli en del av svensk rätt. Särskilt mot den bakgrunden bör enligt utred-

ningen argument av praktiskt slag väga tyngre. Det finns också, som framgått ovan, principiella argument som talar för den lösningen.

Frågan blir då hur denna lösning skulle förhålla sig till den befintliga ad hoc-prövningen och om det skulle innebära svårigheter i den praktiska tillämpningen att en organisation kan ha rätt att föra talan enligt marknadsföringslagen respektive lagen om grupp-rättegång med stöd av olika bestämmelser. Utredningens bedömning är att några påtagliga svårigheter inte kommer att uppstå. Det bör av den nya lagen framgå att de nationella bestämmelserna om talerätt inte ska tillämpas när en godkänd enhet för talan med stöd av den lagen. I övrigt bör de tillämpliga reglerna om förfarandet i lagen om grupp-rättegång respektive marknadsföringslagen gälla på samma sätt som när talan har väckts av annan än en godkänd enhet.

Om en enhet som var godkänd när talan väcktes efter en förnyad prövning upphör att vara godkänd får en prövning av organisationens rätt att föra talan prövas enligt de tillämpliga ad hoc-reglerna, dvs. de sedvanliga talerättsreglerna. Den situationen kan knappast vara mer komplicerad än vad som blir fallet när ett godkännande upphör för en enhet som för en gränsöverskridande grupptalan. När det gäller de situationer som omfattas av direktivet och där organisationer i dag saknar talerätt bör – om alternativ 2 väljs – ett godkännande i förväg utgöra det enda krav som uppställs för talerätten. Det innebär att inhemska och utländska organisationer behandlas lika även i detta avseende. Med en sådan modell skulle ett genomförande enligt alternativ 2 också innebära en enkel och lättillämpad ordning.

Utredningens förslag är mot denna bakgrund att en ordning i enlighet med det andra alternativet införs.

7.2.3 Förvaltningsmyndigheter som godkända enheter

Utredningens förslag: Regeringen får besluta att utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet. Regeringens beslut om att utse en godkänd enhet ska genast anmälas till den beslutande myndigheten. Av anmälan ska framgå om beslutet avser gränsöverskridande grupptalan, inhemsk grupptalan eller båda.

Skälen för utredningens förslag

Enligt artikel 4.7 får medlemsstaterna utse offentliga organ till godkända enheter för att väcka grupptalan. Det står således medlemsstaterna fritt att avgöra om offentliga organ ska utses till godkända enheter eller inte. Medlemsstaterna får föreskriva att offentliga organ som redan har utsetts till godkända inrättningar enligt artikel 3 i förbudsföreläggandedirektivet ska förbli utsedda till godkända enheter vid tillämpningen av grupptalandirektivet. Konsumentombudsmannen och Konsumentverket har genom beslut av regeringen utsetts till en sådan godkänd inrättning.

Vid gränsöverskridande grupptalan krävs att en förvaltningsmyndighet utses till godkänd enhet för att myndigheten ska få talerätt i andra medlemsstater. De myndigheter som kan komma i fråga för ett godkännande är de som bedriver tillsyn över efterlevnaden av bestämmelser som faller inom direktivets tillämpningsområde. Det bör ankomma på regeringen att bedöma och besluta om någon eller några av dessa ska utses till godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan. Enligt utredningens bedömning ligger det nära till hands att låta Konsumentombudsmannen/Konsumentverket ha kvar sin status som godkänd enhet. Det kan givetvis uppstå ett behov av att utse även annan förvaltningsmyndighet som godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan.

Av genomgången av grupptalandirektivets tillämpningsområde i kapitel 5 framgår vilka förvaltningsmyndigheter som har tillsyn över efterlevnaden av de bestämmelser som grupptalandirektivet omfattar. Enligt utredningens bedömning finns det inget generellt behov av att utse en tillsynsmyndighet till godkänd enhet för inhemsk grupptalan. Tillsynsmyndigheterna har ju redan befogenhet att ingripa vid överträdelser inom sina respektive tillsynsområden.

Det finns dock skäl att se annorlunda på denna fråga när det gäller Konsumentombudsmannen/Konsumentverket.

Konsumentombudsmannen har ett brett uppdrag på konsumentområdet. I uppdraget ingår en rätt att väcka offentlig grupptalan i enlighet med lagen (2002:599) om grupprättegång i tvister mellan konsumenter och näringsidkare som rör varor, tjänster eller andra nyttigheter som tillhandahålls huvudsakligen för enskilt bruk (se 5 § 2 förordningen [2009:607] med instruktion för Konsumentverket).

I uppdraget ingår också att föra talan om förbud eller åläggande enligt marknadsföringslagen och med stöd av avtalsvillkorslagen.

För att genomföra grupptalandirektivet föreslår utredningen en särskild lag med vissa bestämmelser som ska gälla vid sidan av lagen om grupprättegång. Det föreslås bl.a. en särskild bestämmelse om edition som avser potentiella gruppmedlemmar, som ska gälla vid grupptalan om gottgörelse (se avsnitt 13.8.6). Den möjligheten bör också Konsumentombudsmannen kunna använda sig av. Vidare föreslås en särskild preskriptionsbestämmelse som ska gälla vid en grupptalan om förbudsföreläggande enligt den nya lagen (se avsnitt 13.8.4). Det framstår som rimligt att den kan bli tillämplig också när Konsumentombudsmannen för talan. Till det nu sagda kommer att Konsumentombudsmannen måste vara en godkänd enhet för att kunna väcka en grupptalan om skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen (se avsnitt 9.6.1).

Enligt utredningen bör Konsumentombudsmannen därför ges möjlighet att väcka grupptalan även med stöd av den nya lagen och alltså utses till godkänd enhet för inhemsk grupptalan. Konsumentombudsmannen kommer därigenom att kunna föra grupptalan enligt samma regelverk som svenska konsumentorganisationer som har godkänts som enheter för inhemsk grupptalan samt som konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer som har utsetts till godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan i andra medlemsstater.

Utredningens slutsats är att regeringen bör kunna utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet även för inhemsk grupptalan. Även om det framför allt är aktuellt att utse Konsumentombudsmannen bör möjligheten inte vara begränsad, utan gälla förvaltningsmyndigheter generellt.

Regeringens beslut om att utse en godkänd enhet ska genast anmälas till den beslutande myndigheten. Av anmälan ska framgå om beslutet gäller gränsöverskridande grupptalan, inhemsk grupptalan eller båda.

7.2.4 Förnyad prövning av ett godkännande

Utredningens förslag: En förnyad prövning av om ett godkännande ska fortsätta att gälla ska göras vart fjärde år från tidpunkten för godkännandet. Därutöver ska en förnyad prövning göras:

- om en godkänd enhet informerar den beslutande myndigheten om att förhållanden som har legat till grund för godkännandet har ändrats,
- om en annan medlemsstat eller kommissionen väcker frågor om en godkänd enhet som ger skäl att anta att enheten inte längre uppfyller förutsättningarna för godkännande, eller
- om den beslutande myndigheten får information som ger skäl att anta att en godkänd enhet inte längre uppfyller förutsättningarna.

En godkänd enhet ska efter föreläggande av den beslutande myndigheten ge in de uppgifter som behövs för den förnyade prövningen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite.

Skälen för utredningens förslag

När ska en förnyad prövning göras?

Enligt artikel 5.3 i grupptalandirektivet ska medlemsstaterna åtminstone vart femte år bedöma om godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan fortfarande uppfyller kriterierna i artikel 4.3. Medlemsstaterna ska enligt samma artikel säkerställa att den godkända enheten förlorar sin status om den inte längre uppfyller ett eller flera av kriterierna. Direktivet uppställer således krav på att en förnyad prövning av ett godkännande ska göras med viss regelbundenhet. En sådan skyldighet ska därför införas i den nya lagen. Det står medlemsstaterna fritt att avgöra hur ofta en sådan prövning ska göras, förutsatt att den görs åtminstone vart femte år.

Med ett godkännande följer en talerätt som innebär ett stort ansvar för den godkända enheten. Hur enheten handlar kan få stor betydelse för berörda konsumenter och för motparten. En god kontroll av att förutsättningarna för godkännandet fortfarande gäller är

därmed av stor betydelse. Ett tidsintervall på fem år framstår mot den bakgrunden som väl långt. Utredningen bedömer att ett välavvägt tidsintervall för den återkommande prövningen är fyra år. Det gäller särskilt mot bakgrund av de förslag som lämnas om förnyad prövning i andra situationer.

För att säkerställa att en godkänd enhet fortsatt uppfyller kraven för godkännande bör enheten ha en skyldighet att informera den beslutande myndigheten om något förhållande som har legat till grund för godkännandet ändras. Inkommer sådan information till den beslutande myndigheten ska den göra en förnyad prövning av godkännandet.

Enligt direktivet ska medlemsstaterna undersöka om en godkänd enhet för gränsöverskridande gruppitalan uppfyller kriterierna, om en annan medlemsstat eller kommissionen ifrågasätter det (artikel 5.4). Medlemsstaterna ska utse nationella kontaktpunkter för översändande och mottagande av sådana förfrågningar (se skäl 30 i direktivet och artikel 5.5). Den beslutande myndigheten föreslås också vara kontaktpunkt enligt artikel 5.5 (se avsnitt 7.2.6). Om kommissionen eller en kontaktpunkt i en annan medlemsstat tar kontakt och väcker frågor om förhållandena avseende en enhet som den beslutande myndigheten har godkänt ska den alltså pröva om godkännandet ska kvarstå.

Utöver de situationer som angetts ovan kan den beslutande myndigheten (kontaktpunkten) även på andra sätt få information eller förfrågningar som bör föranleda en förnyad prövning av ett godkännande. En förfrågan skulle exempelvis kunna inkomma från en domstol i en annan medlemsstat efter att en näringsidkare i en pågående process har ifrågasatt om den godkända enhet som för talan uppfyller kriterierna (jfr artikel 5.4 sista meningen). Även om avsikten vid utformningen av direktivet sannolikt var att en sådan förfrågan ska förmedlas via kontaktpunkterna i respektive medlemsstat finns det inte någon bestämmelse i direktivet som hindrar att en domstol i en annan medlemsstat tar direktkontakt med den beslutande myndigheten. Inkommer en sådan förfrågan, eller får den beslutande myndigheten på annat sätt, tex. genom en anmälan från en enskild eller genom uppgifter som blir allmänt kända genom media eller på annat sätt, indikationer på att en enhet inte längre uppfyller kriterierna bör den beslutande myndigheten vara skyldig att göra en förnyad prövning. En sådan skyldighet bör dock förutsätta att informationen med

viss styrka talar för att ett eller flera av kriterierna för godkännande av en viss enhet inte längre är uppfyllda.

Prövningen

För att den beslutande myndigheten ska kunna fullgöra sin uppgift att kontrollera om en enhet fortfarande uppfyller kriterierna för ett godkännande bör myndigheten kunna begära in de uppgifter från den godkända enheten som behövs för prövningen.

Vid den prövning som ska göras vart fjärde år bör det krävas att uppdaterade uppgifter och handlingar begärs in som motsvarar det underlag som legat till grund för godkännandet. Om en godkänd enhet inte inkommer med de uppgifter som den beslutande myndigheten begär får myndigheten ta ställning till om godkännandet ska återkallas (se nedan i avsnitt 7.2.5). Vid den förnyade prövning som ska göras efter en anmälan om ändrade förhållanden från den godkända enheten själv får den beslutande myndigheten göra en bedömning av om det krävs ytterligare uppgifter eller förtydliganden.

I de situationer en förnyad prövning av ett godkännande ska göras efter ett ifrågasättande som inkommer via en kontaktpunkt i en annan medlemsstat eller kommissionen kan uppgifter från den godkända enheten behöva hämtas in. I vilken mån detta behövs får avgöras utifrån vad det är som sätts i fråga och vilka grunder för det som har angetts. I dessa fall liksom när det gäller information som den beslutande myndigheten får del av på annat sätt, t.ex. genom en enskild anmälan, media eller genom en direktkontakt från domstolen i en annan stat, bör krävas att uppgifterna ger skäl att anta att något av kriterierna för godkännande inte längre är uppfyllt för att en förnyad prövning ska göras. Om det inte är fallet bör myndigheten kunna avstå från att vidta några ytterligare åtgärder.

Om den beslutande myndigheten vid en förnyad prövning gör bedömningen att en enhet inte uppfyller ett eller flera av kriterierna för godkännande har myndigheten att ta ställning till om ett godkännande ska återkallas (se nedan i avsnitt 7.2.5). Finns det anledning för den beslutande myndigheten att överväga en återkallelse av godkännandet måste enheten alltid ges tillfälle att kommentera det som görs gällande.

Vad händer om en godkänd enhet inte lämnar information?

De föreslagna reglerna innebär en skyldighet för en godkänd enhet att informera om ändrade förhållanden och att svara på förelägganden från den beslutande myndigheten. Frågan är om ett sådant föreläggande bör kunna förenas med vite. En godkänd enhet har ansvar för att lämna uppgifter som visar att den uppfyller kraven för godkännande. Eftersom det ligger i en godkänd enhets eget intresse att lämna sådana uppgifter är det inte självklart att ett vitesföreläggande ska kunna utfärdas.

Om en godkänd enhet inte lämnar information i enlighet med den beslutande myndighetens begäran kan konsekvensen bli att ett godkännande återkallas (se avsnitt 7.2.5). Den frågan får avgöras efter en helhetsbedömning i varje enskilt fall utifrån den utredning som den beslutande myndigheten har tillgång till. I en sådan helhetsbedömning kan ingå att enheten inte har lämnat information om ändrade förhållanden.

En återkallelse av ett godkännande kan få negativa konsekvenser om den godkända enheten har inlett en grupptalan och påverka de konsumenter som berörs av processen. Den åtgärden ska mot den bakgrunden så långt som möjligt undvikas. Det innebär att ett godkännande kan komma att kvarstå trots att det finns tveksamheter om enhetens lämplighet.

Med hänsyn till det nyss sagda finns det ett intresse – som går utöver enhetens eget – av att den beslutande myndigheten har tillgång till ett påtryckningsmedel i form av vite för att förmå en godkänd enhet att lämna den information som myndigheten begär. Det finns alltså ett behov av att den beslutande myndigheten har ett så bra underlag som möjligt vid sin bedömning av om ett godkännande ska fortsätta att gälla som inte bara berör enheten själv. I huvudsak gäller detta när enheten är involverad i en rättegång. I andra fall finns det normalt inte skäl att förena ett föreläggande om att lämna information med vite.

Ett föreläggande om att lämna information bör alltså kunna förenas med vite. Det bör vara en fråga för den beslutande myndigheten att i det enskilda fallet ta ställning till om det bör ske.

7.2.5 Återkallelse av ett godkännande

Utredningens förslag: Den beslutande myndigheten ska återkalla ett godkännande när förutsättningarna för godkännande inte längre är uppfyllda, om en återkallelse inte är uppenbart olämplig.

Beslut om återkallelse ska genast anmälas till Europeiska kommissionen om återkallelsen avser en godkänd enhet för gränsöverskridande gruppitalan.

Skälen för utredningens förslag

Enligt artikel 5.3 ska medlemsstaterna säkerställa att den godkända enheten förlorar sin status om den inte längre uppfyller kriterierna i artikel 4.3. Enligt artikel 5.4 ska en återkallelse ske om det är lämpligt när en enhet inte längre uppfyller kriterierna. Den nya regleringen ska därför innehålla bestämmelser om återkallelse av ett godkännande.

Eftersom gruppitalandirektivet bygger på principen om ömsesidigt erkännande av talerätten för enheter som finns upptagna på kommissionens förteckning är det av stor vikt att medlemsstaterna säkerställer att godkända enheter uppfyller förutsättningarna för godkännande. Att det i direktivet föreskrivs att en återkallelse ska ske "om det är lämpligt" indikerar dock att det bör finnas en viss möjlighet för den myndighet som beslutar om godkännande och om återkallelse att i det enskilda fallet bedöma om en återkallelse är nödvändig, trots att någon förutsättning brister. Huvudregeln bör dock vara att en återkallelse ska ske om kriterierna för godkännande inte längre är uppfyllda.

Regleringen om återkallelse bör enligt utredningen därför utformas på så sätt att ett godkännande ska återkallas när en godkänd enhet inte längre uppfyller förutsättningarna för ett godkännande, om en återkallelse inte är uppenbart olämplig. Vid bedömningen av om en återkallelse skulle vara uppenbart olämplig bör det dels beaktas vilket eller vilka av kriterierna som den godkända enheten inte uppfyller och i vilken grad den brister, dels andra omständigheter som har betydelse för lämpligheten av en återkallelse. Ett exempel är att den godkända enheten har väckt talan och processen har kommit så långt att ett avgörande är nära förestående. I en sådan situation skulle

en återkallelse av ett godkännande kunna få negativa konsekvenser för de som berörs, om det inte är möjligt för någon annan att slutföra processen. En helhetsbedömning måste dock alltid göras, där konsekvenserna för såväl de berörda konsumenterna som motparten beaktas. Om det beslutas att återkallelse inte ska ske på grund av en pågående rättegång finns det inte något som hindrar att frågan om återkallelse tas upp på nytt när rättegången är avslutad.

Med hänsyn till de konsekvenser en återkallelse kan få bör ett sådant beslut som huvudregel inte gälla omedelbart. Det kan dock i vissa fall finnas ett behov av att den beslutande myndigheten i ett enskilt fall kan förordna att beslutet ska gälla omedelbart. En sådan möjlighet bör tas in i lagen.

Ett beslut om återkallelse ska genast anmälas till kommissionen. Det bör framgå om det är fråga om ett beslut som har fått laga kraft eller inte. Det bör därmed också införas en skyldighet att anmäla när ett sådant beslut har fått laga kraft.

7.2.6 Nationell kontaktpunkt

Utredningens förslag: Den beslutande myndigheten ska vara nationell kontaktpunkt enligt artikel 5.5 i grupptalandirektivet.

Skälen för utredningens förslag

Medlemsstaterna ska enligt direktivet utse nationella kontaktpunkter för översändande och mottagande av förfrågningar av om en godkänd enhet uppfyller kriterierna i direktivet (artikel 5.5 och skäl 30). Om en sådan förfrågan inkommer ska enligt utredningens förslag en förnyad prövning av enhetens godkännande göras av den beslutande myndigheten (se avsnitt 7.2.4). Det är en lämplig ordning att den beslutande myndigheten också är nationell kontaktpunkt.

7.2.7 Förteckning över godkända enheter

Utredningens förslag och bedömning: Den beslutande myndigheten ska senast den 26 december 2023 överlämna en förteckning till kommissionen över de godkända enheter som har utsetts för ändamålet att väcka gränsöverskridande grupptalan. Av förteckningen ska de godkända enheternas namn och stadgeenliga syfte framgå. Den beslutande myndigheten ska underrätta kommissionen vid ändringar i förteckningen.

Den beslutande myndigheten ska offentliggöra uppgifter om enheter som har utsetts för att väcka inhemsk grupptalan. Uppgifterna ska innehålla de godkända enheternas namn och stadgeenliga syfte.

Offentliggörandet av uppgifter om godkända enheter bör ske genom att de publiceras på myndighetens webbplats.

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Medlemsstaterna har en skyldighet att överlämna en förteckning till kommissionen över de godkända enheter som har utsetts för ändamålet att väcka gränsöverskridande grupptalan. Av förteckningen ska de godkända enheternas namn och stadgeenliga syfte framgå. Den ska lämnas senast den 26 december 2023. Kommissionen ska underrättas om de ändringar i förteckningen som görs därefter. Medlemsstaterna har vidare en skyldighet att offentliggöra förteckningen (artikel 5.1). Ansvaret för att upprätta förteckningen och överlämna den till kommissionen bör ligga på den beslutande myndigheten.

Medlemsstaterna ska vidare säkerställa att uppgifter om de godkända enheter som har utsetts för ändamålet att väcka inhemsk grupptalan offentliggörs (artikel 5.2). Uppgifterna ska innehålla de godkända enheternas namn och stadgeenliga syfte.

Offentliggörande av uppgifterna om godkända enheter bör ske genom att de publiceras på myndighetens webbplats.

7.2.8 Överklagande

Utredningens förslag: Det bör av den nya lagen uttryckligen framgå att beslut om godkännande, föreläggande att lämna uppgifter som har förenats med vite och återkallelse får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Det bör även framgå att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Skälen för utredningens förslag

Som framgår av avsnitt 7.2.1 ovan har utredningen gjort bedömningen att den myndighet som regeringen bestämmer ska anförtros uppgiften att fatta beslut om godkännande av enheter och återkallelse av sådana godkännanden. Dessa beslut är av sådant slag att de bör kunna överklagas. Det gäller särskilt när en enhet fått avslag på sin ansökan om att bli en godkänd enhet och när en godkänd enhet fått sitt godkännande återkallat. Även ett föreläggande enligt 8 § som har förenats med vite ska kunna överklagas.

Av 41 § förvaltningslagen följer att ett beslut av en förvaltningsmyndighet får överklagas om det kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt. Bestämmelsen får anses innebära att det finns en rätt att överklaga för den berörda enheten i det stora flertalet av de situationer som angetts. För att det inte ska råda något tvivel om omfattningen av överklaganderätten bör det dock tas in en bestämmelse i den särskilda lagen som uttryckligen anger att dessa beslut kan överklagas. Av bestämmelsen bör även framgå att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten, vilket följer av 40 § andra stycket förvaltningslagen.

Det är dock inte nödvändigt att i lagen särskilt ange vem som får överklaga. Bestämmelsen i 42 § förvaltningslagen anger att ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Någon avvikande eller kompletterande reglering i det avseendet behövs inte.

8 Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande

8.1 Väckande av gränsöverskridande grupptalan (artikel 6)

8.1.1 Direktivets innehåll

Artikel 6 i grupptalandirektivet innehåller bestämmelser om väckande av gränsöverskridande grupptalan. Med gränsöverskridande grupptalan avses en grupptalan som väcks av en godkänd enhet i en annan medlemsstat än den där den godkända enheten utsågs (artikel 3.7).

Enligt artikel 6.1 ska medlemsstaterna säkerställa att godkända enheter som på förhand har utsetts av en annan medlemsstat för ändamålet att väcka gränsöverskridande grupptalan kan väcka sådan grupptalan vid deras domstolar eller administrativa myndigheter. Medlemsstaterna ska säkerställa att godkända enheter har rätt att ansöka om åtminstone åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse (artikel 7.4).

En grupptalan ska även få väckas av godkända enheter från olika medlemsstater i syfte att skydda kollektiva intressen för konsumenter i olika medlemsstater om den påstådda överträdelsen påverkar eller sannolikt kommer att påverka konsumenter i olika medlemsstater (artikel 6.2).

Varje medlemsstat ska till kommissionen överlämna en förteckning över de godkända enheter som den har utsett (artikel 5.1). Domstolar och administrativa myndigheter ska godta denna förteckning som bevis på den godkända enhetens talerätt för att väcka gränsöverskridande grupptalan utan att det påverkar rätten för den domstol eller administrativa myndighet vid vilken talan väckts att pröva om den godkända enhetens stadgeenliga syfte berättigar att den väcker talan i ett specifikt fall (artikel 6.3).

Artikel 6 i grupptalandirektivet motsvarar artikel 4.1 i förbudsföreläggandedirektivet från 2009 (se jämförelsetabell i bilaga II i grupptalandirektivet).

8.1.2 Godkända inrättningar enligt förbudsföreläggandedirektivet

Enligt förbudsföreläggandedirektivet från år 2009 (se avsnitt 4.2) ska en medlemsstat, om en överträdelse har sitt ursprung i den staten, säkerställa att varje godkänd inrättning från en annan medlemsstat, där de intressen som skyddas av den godkända inrättningen påverkas av överträdelsen, ska kunna ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande (artikel 4.1). Vid ansökan ska inrättningen visa att den finns upptagen på den förteckning över godkända inrättningar som kommissionen för och som publiceras i Europeiska gemenskapernas officiella tidning (artikel 4.1 och 4.3). Domstolarna eller de administrativa myndigheterna ska godta förteckningen som bevis på den godkända inrättningens rättskapacitet. Det prövande organet ska dock kunna granska om det syfte som uppbär den godkända inrättningen ger den rätt att föra talan i ett bestämt fall.

Medlemsstaterna ska utse de domstolar eller administrativa myndigheter som ska vara behöriga att besluta vid förfaranden som inleds av sådana godkända inrättningar som finns med på kommissionens lista, om att meddela föreläggande om upphörande av eller förbud mot varje överträdelse (artikel 2.1 a). Med överträdelse avses enligt artikel 1.2 varje handling som strider mot de direktiv som anges i förteckningen i bilagan, så som de införlivats i medlemsstaternas nationella rättsordningar och som skadar konsumenters kollektiva intressen.

8.1.3 Genomförandet av förbudsföreläggandedirektivet

Som angetts i kapitel 4 har förbudsföreläggandedirektivet huvudsakligen genomförts i svensk rätt genom lagen (2000:1175) om tale rätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer. En talan enligt den lagen får avse åtgärder om förbud eller ålägganden vid vite enligt marknadsföringslagen, förbud vid vite enligt avtalsvillkorslagen eller utdömande av ett förelagt vite. Talan får även avse åläggande att till svenska staten betala en sådan särskild

avgift som avses i radio och tv-lagen (3 §). En talan får väckas först efter att sökanden genom samråd försökt att få motparten att upphöra med den påstådda överträdelsen och denna inte upphört inom två veckor efter det att motparten mottagit begäran om samråd (4 §).

Patent- och marknadsdomstolen är behörig domstol när det gäller talan om förbud och åläggande samt utdömande av vite medan Förvaltningsrätten i Stockholm prövar frågor om sådan särskild avgift som avses i radio- och tv-lagen (5 §).

I propositionen (prop. 2000/2001:34) behandlas mycket kortfattat frågan om vilka åtgärder som en talan enligt lagen skulle få avse. Regeringen bedömde, efter en jämförelse med de åtgärder som nämns i förbudsföreläggandedirektivet, att åtgärderna skulle begränsas till föreläggande om förbud mot överträdelsen eller åläggande om att lämna information samt till utdömande av förelagt vite till staten. Däremot bedömdes repressiva sanktioner i form av marknadsstörningsavgift enligt marknadsföringslagen och särskild avgift i radio- och tv-lagen falla utanför de åtgärder som anges i direktivet eftersom sådana sanktioner döms ut i efterhand till följd av en redan begången överträdelse. Regeringen ansåg därför av principiella skäl, främst lika-behandling, att marknadsstörningsavgift inte skulle omfattas.

Direktivet bedömdes dock inte hindra medlemsstaterna från att innefatta repressiva avgifter. När det gäller sanktionen särskild avgift enligt radio- och tv-lagen, konstaterade regeringen att en sådan avgift är den enda påföljd som kan komma i fråga vid överträdelser av den lagen. Av dessa skäl ansåg regeringen att utländska organ även skulle kunna föra talan om utdömande av en särskild avgift vid överträdelser av vissa bestämmelser i radio- och tv-lagen.

Beträffande frågan om talan om överträdelser skulle prövas av domstol eller även i vissa fall myndigheter konstaterade regeringen att talan om överträdelser av flertalet av de direktiv som anges i bilagan prövas av Marknadsdomstolen på talan av Konsumentombudsmannen enligt marknadsföringslagen. Om ett fall är av mindre vikt får KO själv utfärda förbuds- och informationsförelägganden. En behandling av en överträdelse med ursprung i Sverige och med verkningar i ett annat land ansågs inte kunna betraktas som ett fall av mindre vikt. Enligt regeringen låg det därmed i linje med den dåvarande ordningen att endast göra domstol behörig att pröva en talan från utlandet. Därtill påtalades att det låg nära till hands att utse KO som ett godkänt organ som för Sveriges del ska få föra en motsvarande

talans i ett annat land. Det bedömdes mindre lämpligt att samma organ både skulle kunna vara godkänt organ och dömande instans, även om myndigheten bara är första instans med överklagandemöjlighet (se prop. 2000/2001:34 s. 21 f.).

8.2 Åtgärder för förbudsföreläggande (artikel 8)

I artikel 8 regleras särskilt åtgärder för förbudsföreläggande. Medlemsstaterna ska säkerställa att åtgärder för förbudsföreläggande är tillgängliga i form av både provisoriska och slutliga åtgärder varigenom ett handlande som har bedömts utgöra en överträdelse enligt artikel 2.1 ska upphöra, eller om så är lämpligt, förbjudas (artikel 8.1). En slutlig åtgärd får, om det föreskrivs i nationell rätt, omfatta en åtgärd varigenom det fastställs att handlandet utgör en överträdelse som omfattas av artikel 2.1. En slutlig åtgärd får även omfatta en skyldighet att helt eller delvis offentliggöra beslutet om åtgärden, i en form som anses vara lämplig av domstolen eller den administrativa myndigheten, eller en skyldighet att offentliggöra ett beriktigande (artikel 8.2).

Det ställs inga krav på att enskilda konsumenter uttrycker en önskan att företrädas av en godkänd enhet för att den ska kunna ansöka om en åtgärd för förbudsföreläggande. Den godkända enheten ska inte heller, för att få ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande, vara skyldig att bevisa faktisk förlust eller skada som åsamkats de enskilda konsumenterna som berörs av en överträdelse enligt artikel 2.1, eller näringsidkarens uppsåt eller oaktsamhet (artikel 8.3).

Enligt artikel 8.4 får medlemsstaterna införa bestämmelser i nationell rätt eller behålla bestämmelser i nationell rätt enligt vilka en godkänd enhet får ansöka om en slutlig åtgärd för förbudsföreläggande endast efter att den har inlett samråd med den berörda näringsidkaren i syfte att få den näringsidkaren att upphöra med överträdelserna enligt artikel 2.1. Om näringsidkaren i ett sådant fall inte upphör med överträdelserna inom två veckor efter att ha tagit emot en begäran om samråd, ska den godkända enheten omedelbart få väcka grupp-talan om en åtgärd för förbudsföreläggande.

Medlemsstaterna ska anmäla sådana bestämmelser i nationell rätt till kommissionen. Kommissionen ska säkerställa att dessa uppgifter offentliggörs.

8.3 Sanktioner (artikel 19)

Medlemsstaterna ska enligt artikel 19.1 fastställa de regler om sanktioner som är tillämpliga på underlåtenhet eller vägran att följa

a) en åtgärd för förbudsföreläggande som avses i artikel 8.1 eller 8.2 b (provisoriska och slutliga beslut och, om det föreskrivs i nationell rätt, en skyldighet att helt eller delvis offentliggöra beslutet om åtgärden i en form som anses vara lämplig av domstolen eller den administrativa myndigheten, eller en skyldighet att offentliggöra ett beriktigande), eller

b) skyldigheter som avses i artikel 13.3 (näringsidkares informationskyldighet om slutliga beslut) eller artikel 18 (editionsförelägganden).

Medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att dessa regler genomförs. Sanktionerna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande (artikel 19.1 andra stycket).

Medlemsstaterna ska säkerställa att sanktionerna bl.a. kan ta formen av böter (artikel 19.2), t.ex. villkorliga böter, periodiska betalningar eller viten. Det bör också vara möjligt att tillämpa andra typer av sanktioner, t.ex. förfarandeåtgärder, vid vägran att följa ett föreläggande om att lägga fram bevis (se skäl 69).

8.4 Överväganden och förslag

8.4.1 Talerätt vid domstol och förvaltningsmyndighet

Utredningens förslag och bedömning: En bestämmelse införs i den nya lagen som ger enheter som finns upptagna på kommissionens förteckning över godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan rätt att väcka grupptalan i Sverige. En motsvarande talerätt ges godkända enheter som finns upptagna i den nationella förteckningen över godkända enheter i fråga om inhemsk grupptalan. Denna talerätt ska gälla vid sidan av vad som redan följer av gällande rätt.

I fråga om grupptalan där en förvaltningsmyndighet har rätt att fatta beslut om åtgärder för förbudsföreläggande och där myndighetens beslut överklagas till förvaltningsdomstol ges godkända enheter rätt att anhängiggöra ett ärende vid förvaltningsmyndigheten och överklaga beslut i ärendet.

Vid överträdelser av övriga bestämmelser som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde, där saken prövas av allmän domstol eller Patent- och marknadsdomstolen, ges godkända enheter rätt att väcka grupptalan vid domstolen.

Skälen för utredningens förslag och bedömning

Enligt grupptalandirektivet ska medlemsstaterna säkerställa att godkända enheter, som på förhand har utsetts av en annan medlemsstat för ändamålet att väcka gränsöverskridande grupptalan, kan väcka sådan grupptalan vid deras domstolar eller administrativa myndigheter (artikel 6.1). Det åligger således medlemsstaterna att säkerställa godkända enheters talerätt i vissa avseenden, medan valfrihet råder i frågan om en talan ska kunna föras vid domstol eller anhängiggöras vid en förvaltningsmyndighet.

Det framstår som helt klart att en talan om gottgörelse enligt direktivet ska föras vid domstol, enligt det förfarande som följer av lagen om grupprättegång. Hur direktivets bestämmelser om grupptalan avseende åtgärder för gottgörelse bör genomföras behandlas i kapitel 9.

Som framgår av redogörelsen för grupptalandirektivets tillämpningsområde i kapitel 5 har en stor del av rättsakterna i bilaga I till direktivet genomförts eller kompletterats i svensk rätt genom marknadsföringslagen eller genom lagstiftning som hänvisar till marknadsföringslagens sanktionssystem. Enligt detta system gäller att en talan om förbudsföreläggande eller åläggande förs vid Patent- och marknadsdomstolen och att Konsumentombudsmannen, en berörd näringsidkare och sammanslutningar av konsumenter, näringsidkare eller löntagare har rätt att väcka en sådan talan. Konsumentombudsmannen får dessutom i vissa fall själv besluta om ett föreläggande eller åläggande.

Det framstår som naturligt att talerätten för en godkänd enhet i dessa fall ska gälla vid domstol, i linje med det som redan gäller i dag. Denna rätt bör gälla vid sidan av den talerätt som följer av marknadsföringslagens sanktionssystem (se avsnitt 7.2.2).

Det finns inget krav enligt direktivet på att en enhet ska kunna vända sig direkt till Konsumentombudsmannen med en begäran om förbudsföreläggande mot en viss näringsidkare. Det finns inte heller enligt utredningens bedömning något praktiskt behov av en sådan rätt.

På annat sätt förhåller det sig med de rättsakter i bilaga I som rör områden där en förvaltningsmyndighet har getts ett tillsynsansvar och där myndighetens beslut överklagas till förvaltningsdomstol. Tillämpningsområdet innefattar ett stort antal tillsynsmyndigheter, bl.a. Läkemedelsverket, Kemikalieinspektionen, Transportstyrelsen, Post- och telestyrelsen och Finansinspektionen, och rör flera olika rättsområden (se redogörelsen i kapitel 5). Tillsynsmyndigheterna har rätt att fatta beslut om förelägganden och förbud vid överträdelser av bestämmelser inom sitt tillsynsområde.

På dessa områden, som inte omfattas av förbudsförelägganddirektivet, finns inga bestämmelser som ger en enskild rätt att föra en talan direkt vid domstol; det skulle då vara fråga om en talan vid förvaltningsdomstol. Därmed finns inte heller några bestämmelser som reglerar ett förfarande av det slaget.

Frågan är hur den talerätt som grupptalandirektivet föreskriver ska regleras på dessa områden. Om en godkänd enhet skulle ges talerätt i domstol även i dessa fall skulle helt nya bestämmelser om detta behöva införas. En sådan ordning – där en talan om åtgärder vid en överträdelse alltså skulle kunna väckas av en godkänd enhet vid förvaltningsdomstol som första instans – skulle avvika från vad som i huvudsak gäller i förvaltningsprocessen. Ett ärende vid förvaltningsdomstol inleds i regel genom ett överklagande av ett myndighetsbeslut.

Grupptalandirektivets krav på talerätt för godkända enheter bör mot denna bakgrund uppfyllas på annat sätt än genom en talerätt direkt vid förvaltningsdomstol. Enligt utredningen kan ett lämpligt sätt att tillgodose kravet på talerätt vara att en godkänd enhet ges en uttrycklig rätt att, i de situationer som nu avses, anhängiggöra ett ärende vid den aktuella tillsynsmyndigheten om att en åtgärd som omfattas av direktivet (se avsnitt 8.4.4) ska vidtas. Myndigheten ska vara skyldig att pröva om åtgärden – såsom att utfärda ett föreläggande mot en näringsidkare att upphöra med ett visst agerande – ska vidtas eller inte.

Rätten att anhängiggöra ett ärende bör framgå av den särskilda lagen. I övrigt bör förvaltningslagens bestämmelser om hur ett ärende inleds, beredning av ärenden och om myndighetens beslut i dessa fall kunna tillämpas på samma sätt som i andra ärenden hos förvaltningsmyndigheter. Genom att en godkänd enhet ges en sådan rätt som angetts ovan kommer enheten att få ställning som part. Enheten kommer därmed ha rätt att överklaga tillsynsmyndighetens beslut

till förvaltningsdomstol, om det har gått enheten emot (jfr 40–42 §§ förvaltningslagen). Omfattningen av rätten att överklaga framstår dock inte som helt given. Det bör inte råda något tvivel om att den nu skisserade ordningen uppfyller kravet på att säkerställa godkända enheters talerätt vid gränsöverskridande grupptalan. Det behöver därför i den särskilda lagen uttryckligen anges att den enhet som ansökt om en åtgärd ska ha rätt att överklaga det beslutet, om prövningen leder till att något föreläggande inte meddelas eller att åtgärden blir mindre omfattande än vad enheten begärt.

För att uppfylla grupptalandirektivets krav på talerätt vid inhemsk grupptalan på dessa områden (artikel 4) bör regleringen gälla även för enheter som har godkänts för väckande av inhemsk grupptalan (se avsnitt 7.2.2).

En motsvarande reglering som den som gäller enligt artikel 6.1 i grupptalandirektivet finns i förbudsföreläggandedirektivet. Vid genomförande av det direktivet anfördes som skäl mot att införa en prövning vid administrativ myndighet främst att sådana myndigheter i vissa fall även skulle kunna komma att antingen utses till godkända organ som kan föra talan utomlands i motsvarande frågor eller bistå godkända organ vid väckande av talan här i landet. Det bedömdes inte lämpligt att en myndighet både skulle vara dömande instans och godkänt organ. Utredningen anser inte att dessa skäl gör sig gällande med någon tyngd vid de överväganden som nu ska göras, inte minst mot bakgrund av de skillnader som finns mellan direktiven och deras tillämpningsområden.

Sammantaget gör utredningen bedömningen att godkända enheter – vid sidan av den talerätt de har när marknadsföringslagen och lagen om grupprättegång kan tillämpas – ska ges rätt att få till stånd en prövning av om ett föreläggande eller förbud ska meddelas mot en näringsidkare vid den förvaltningsmyndighet som är ansvarig för tillsynen. Om den prövningen leder till att något föreläggande inte meddelas ska enheten ha rätt att överklaga det beslutet. Detsamma bör gälla om ett föreläggande meddelas som är mindre omfattande än vad enheten begärt.

8.4.2 Miljömärkning Sverige Aktiebolag

Utredningens bedömning: Någon möjlighet för en godkänd enhet att initiera en talan vid Miljömärkning Sverige Aktiebolag behöver inte införas.

Skälen för utredningens bedömning

Som framgår av redogörelsen i kapitel 5 utövas tillsynen över Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 66/2010 av den 25 november 2009 om ett EU-miljömärke (punkt 34 i bilagan) av Miljömärkning Sverige Aktiebolag som är ett privaträttsligt organ och ingen förvaltningsmyndighet. Bolaget får, i egenskap av behörigt organ enligt EU-förordningen, bl.a. besluta om förbud mot användning av EU-miljömärket, men har inte någon möjlighet att förena sina beslut med vite. Frågan är om godkända enheter ska ges rätt att initiera en prövning av om ett sådant föreläggande ska meddelas hos bolaget. Vid otillåten användning av EU-miljömärket finns en möjlighet att väcka talan om förbud vid vite vid Patent- och marknadsdomstolen enligt marknadsföringslagen. Genom de bestämmelser om talerätt vid domstol för godkända enheter som utredningen föreslår kommer den möjligheten att finnas även på detta område. Därigenom garanteras en godkänd enhets talerätt vid överträdelse även av bestämmelserna i punkt 34 i bilagan. Någon möjlighet för en godkänd enhet att initiera en talan vid Miljömärkning Sverige Aktiebolag behöver därför inte införas.

8.4.3 Talan vid kommunala nämnder

Utredningens bedömning: En talan enligt den nya lagen ska inte kunna inledas vid en kommunal nämnd.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt några rättsakter i bilaga I till direktivet är tillsynen delad mellan en statlig tillsynsmyndighet och kommunala nämnder. Det gäller t.ex. inom området för kosmetiska produkter. I sådana fall bör grupptalan

endast kunna anhängiggöras vid den statliga tillsynsmyndigheten och inte vid en kommunal nämnd.

När det gäller det s.k. energieffektiviseringsdirektivet (punkt 40 i bilagan) har genomförandet skett bl.a. genom en ny lag om energimätning; lag (2022:333) om energimätning i byggnader. Tillsynen över den numera upphävda lagen om energimätning av byggnader utövades av de kommunala nämnderna. I den nya lagen har regeringen fått ett bemyndigande att även utse en eller flera statliga förvaltningsmyndigheter till tillsynsmyndigheter. Boverket har anmält att verket vill ta över viss tillsyn enligt lagen. En överflyttning av tillsynsansvaret var dock inte aktuell vid lagens tillkomst eftersom det saknades underlag för en sådan ändring. Tillsynsansvaret kvarstår därför hos kommunerna i avvaktan på att det finns underlag för en annan ordning.

När en överflyttning av tillsynsansvaret har skett kommer en godkänd enhet ha möjlighet att inleda en grupptalan om åtgärder för förbuds föreläggande vid den eller de myndigheter som utövar tillsyn över efterlevnaden av bestämmelserna i lagen. Enligt utredningens bedömning finns det inte skäl att i avvaktan på det införa en reglering som gör det möjligt för en godkänd enhet att inleda grupptalan vid en kommunal nämnd.

8.4.4 Vilka åtgärder ska en godkänd enhet få ansöka om när det gäller "åtgärder för förbuds föreläggande"?

Utredningens förslag: En godkänd enhet ska enligt den nya lagen få ansöka om åtgärder varigenom en näringsidkare förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs att lämna information eller tekniska hjälpmedel eller en därmed jämförbar åtgärd.

En godkänd enhet ska även få ansöka om utdömande av särskild avgift enligt radio- och tv-lagen.

Slutligen ska en godkänd enhet få ansöka om utdömande av förelagt vite.

Skälen för utredningens förslag

Innebörden av begreppet "åtgärder för förbudsföreläggande"

Enligt artikel 8 i grupptalandirektivet ska medlemsstaterna säkerställa att de åtgärder för förbudsföreläggande som avses med rätten av väcka grupptalan (se artikel 7.1 och 7.4 a) är tillgängliga i form av provisoriska och slutliga åtgärder varigenom ett handlande som har bedömts utgöra en överträdelse enligt artikel 2.1 ska upphöra eller, om så är lämpligt, förbjudas. Med handlande avses varje handling eller underlåtenhet av en näringsidkare (se artikel 3.8). En åtgärd för förbudsföreläggande kan innebära krav på att en näringsidkare vidtar vissa specifika åtgärder, såsom att tillhandahålla konsumenter information som tidigare har utelämnats i strid med en lagstadgad skyldighet (se skäl 33). Det kan handla om såväl slutliga som provisoriska åtgärder (se skäl 40).

Någon direkt definition eller tydlig avgränsning av begreppet "åtgärder för förbudsföreläggande" ges inte i direktivet. Ordvalet, liksom direktivets utformning, tyder på att det ska vara fråga om framåt-syftande åtgärder för att ett visst faktiskt handlande eller underlåtenhet ska upphöra. Övriga språkversioner, såsom de engelska, franska och danska versionerna ger stöd för den uppfattningen ("injunctive measures", "measure of cessation" och "föranstaltningar om påbud"). Att en åtgärd enligt direktivet också kan syfta till att få till stånd ett visst handlande av näringsidkaren framgår av skäl 33.

Det får anses klart att sådana åtgärder som enligt svensk rätt betecknas som förelägganden och ålägganden motsvarar åtgärder för förbudsföreläggande. Det rör sig dels om förelägganden om förbud enligt marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen, dels ålägganden att lämna information enligt marknadsföringslagen men också förelägganden och förbud vid överträdelser av annan lagstiftning som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde.

Av den genomgång av rättsakterna i bilaga I till grupptalandirektivet och den nationella lagstiftning som genomför eller kompletterar dessa (se kapitel 5) framgår vilka åtgärder som respektive tillsynsmyndighet får vidta vid en näringsidkares överträdelse av bestämmelser som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde. I majoriteten av de förvaltningsrättsliga lagarna anges att tillsynsmyndigheterna får meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagarna och de föreskrifter som meddelats med stöd av dem ska

efterlevas. Omfattningen av befogenheten att meddela förelägganden och förbud – det materiella tillämpningsområdet – motsvaras då i huvudsak av de skyldigheter som åvilar näringsidkarna enligt lagarna.

Ett föreläggande kan således innebära ett förbud mot ett visst agerande eller ett föreläggande om att lämna viss information till konsumenter eller att vidta en annan åtgärd. Att detta faller in under begreppen ”åtgärder för förbudsföreläggande” är alltså klart. Det finns också regler som innebär en skyldighet för en näringsidkare att tillhandahålla tekniska hjälpmedel som gör det möjligt att upptäcka vissa fel (jfr 25 § marknadsföringslagen.). Ett åläggande som avser den skyldigheten måste också anses falla in under direktivets begrepp.

Det finns andra åtgärder som en tillsynsmyndighet vid näringsidkares överträdelser kan besluta om, som inte med självklarhet vare sig faller in under begreppen förelägganden eller ålägganden eller utanför. Vid överträdelser av bestämmelser på det finansiella området får Finansinspektionen exempelvis vid allvarigare överträdelser återkalla en näringsidkares tillstånd att bedriva verksamhet. Det kan visserligen sägas att en sådan åtgärd, precis som ett förbudsföreläggande, syftar till att få en överträdelse att upphöra och att det i praktiken kan vara en liten skillnad mellan ett förbud att fortsätta med en viss verksamhet och en återkallelse av ett tillstånd till viss verksamhet. En återkallelse av ett tillstånd har dock mera långtgående konsekvenser än ett förbudsföreläggande och passar därför enligt utredningens bedömning mindre väl in på begreppet. Återkallelse av ett tillstånd bör därför inte anses falla in under begreppet ”åtgärder för förbuds-föreläggande” och alltså inte utgöra en åtgärd som en godkänd enhet ska kunna ansöka om vid en näringsidkares överträdelser enligt direktivet. Detsamma bör gälla avseende åtgärden att meddela en näringsidkare en varning, vilket kan ske när en återkallelse av ett tillstånd skulle vara alltför ingripande. Inte heller ett föreläggande om att ålägga en näringsidkare att ansöka om tillstånd för viss verksamhet som bedrivs bör enligt utredningen omfattas av talerätten.

Även inom andra rättsområden som omfattas av direktivets tillämpningsområde finns det sanktionsåtgärder som inte med självklarhet faller in under begreppet ”åtgärder för förbuds-föreläggande” eller utanför. Enligt produktsäkerhetslagstiftningen kan exempelvis Konsumentverket vid överträdelser fatta beslut om återkallelse av en vara eller förbud att sälja en viss vara. Med hänsyn till att ett förbud mot försäljning av en vara är av framåtsyftande karaktär och i övrigt

ligger väl i linje med sådana åtgärder som grupptalandirektivet tar sikte på bör det anses falla in under begreppet. Även ett föreläggande om återkallelse av en produkt bör omfattas. Ett sådant föreläggande är också framåtsyftande; det syftar till att få bort en farlig produkt från marknaden.

Förelägganden som tillsynsmyndigheterna har möjlighet att besluta om för att kunna genomföra sin tillsyn, t.ex. rätt att få tillträde till en näringsidkares lokaler eller rätt att få ta del av vissa handlingar, är däremot av en annan karaktär. Sådana tillsynsbefogenheter omfattas enligt utredningens mening inte av direktivet.

Särskild avgift

Vissa överträdelser av lagstiftning som genomför eller kompletterar rättsakter enligt bilaga I till direktivet kan endast sanktioneras genom att en särskild avgift tas ut. Det gäller överträdelser av radio- och tv-lagens bestämmelser. Frågan är hur grupptalandirektivet ska genomföras i ett sådant fall.

Direktivet syftar till att säkerställa att överträdelser som skadar konsumenters kollektiva intressen upphör, liksom till att gottgöra förluster (om gottgörelse, se kapitel 9). Som angetts ovan åstadkoms ett upphörande av en överträdelse närmast genom framåtsyftande åtgärder, såsom ett förbud mot viss marknadsföring eller ett åläggande att lämna viss information vid tillhandahållandet av en vara. Repressiva åtgärder i form av sanktionsavgifter eller andra straffliknande avgifter som döms ut i efterhand såsom exempelvis marknadsstörningsavgift enligt marknadsföringslagen eller särskild avgift enligt radio- och tv-lagen passar mindre väl in på de åtgärder som direktivet tar sikte på (se artikel 7 och 8). Motsvarande bedömning gjordes av regeringen vid införande av förbuds-föreläggandedirektivet. Eftersom någon annan sanktion än särskild avgift inte fanns vid överträdelser av radio- och tv-lagens bestämmelser kom regeringen dock fram till att en enhet även skulle få väcka talan om utdömmande av en sådan avgift.

Det finns enligt utredningens mening inte skäl att i samband med genomförandet av grupptalandirektivet ta bort den talerätten, även om den såvitt känt inte har använts.

Utdömande av vite

Ett förbudsföreläggande eller ett åläggande kan förenas med ett vite. En talan om utdömande av vite i dessa fall prövas enligt 6 § viteslagen av förvaltningsrätt på ansökan av den myndighet som har utfärdat vitesföreläggandet. Som en följd av rätten att föra talan vid domstol om föreläggandet eller åläggandet bör talerätten för en godkänd enhet även omfatta rätten att ansöka om att ett förelagt vite ska dömas ut. En bestämmelse om det bör tas in i den särskilda lagen.

Även vid en överträdelse av ett vitesföreläggande som har beslutats efter en ansökan av en godkänd enhet bör enheten kunna få till stånd ett utdömande av det förelagda vitet. Ett alternativ är att enheten på nytt får vända sig till den förvaltningsmyndighet som beslutat om föreläggandet. Myndigheten skulle vid en sådan ordning få överväga om det har förekommit en överträdelse och om en talan om utdömande av vitet ska inledas vid förvaltningsdomstol. Den godkända enheten skulle vid ett avslag kunna överklaga det beslutet. En sådan lösning har i och för sig den fördelen att samma regler skulle gälla för utdömande av vite som för ansökan om att en åtgärd ska vidtas. Den skulle dock innebära en prövning i flera led vilket kan bli tidsödande och ineffektivt.

Ett bättre alternativ är att ge den godkända enheten rätt att själv vid förvaltningsdomstolen väcka en talan om utdömande av ett förelagt vite, när enheten anser att det skett en överträdelse. Det skulle innebära en snabbare och mer effektiv process. Någon nackdel med att en godkänd enhet kan vända sig direkt till en förvaltningsdomstol finns heller inte. Det är ju den ordning som föreslås för de fall en godkänd enhet har talerätt i domstol avseende själva föreläggandet. Däremot finns det anledning att vid en sådan lösning säkerställa att den förvaltningsmyndighet som har prövat frågan om vitesföreläggandet får komma till tals i processen om utdömande av vitet.

Utredningen anser att det sistnämnda alternativet bör väljas. Den rätt som Konsumentombudsmannen har att – vid sidan av den som har begärt vitesföreläggandet – väcka en talan om utdömande av vite som har förelagts enligt marknadsföringslagen (se 49 § marknadsföringslagen) bör gälla utan hinder av den föreslagna bestämmelsen.

Utformningen av lagregleringen

Utredningen har vidare att ta ställning till hur lagregleringen i denna del bör utformas. I lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer anges uttryckligen vilka åtgärder som en godkänd enhet får väcka talan om. En sådan utformning lämpar sig mindre väl vid genomförande av grupp-talandirektivet eftersom tillämpningsområdet utgörs av 66 rättsakter. En uppräkningslista av åtgärder på motsvarande sätt som gjorts i talerättslagen skulle därför bli mycket omfattande. En sådan lösning skulle dessutom bli opraktisk eftersom grupptalandirektivets tillämpningsområde kontinuerligt kommer att vara föremål för ändringar. För att få en mer ändamålsenlig reglering föreslår utredningen i stället att det i lagen anges att en grupptalan får avse en åtgärd varigenom en näringsidkare förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs att lämna information eller tillhandahålla tekniska hjälpmedel till konsumenter eller annan jämförbar åtgärd. Genom tillägget ”annan jämförbar åtgärd” kommer åtgärder, som inte direkt enligt sin ordalydelse faller in under begreppet föreläggande eller åläggande, att omfattas av lagen. Av det som angetts ovan framgår att det i huvudsak är fråga om framåtsyftande åtgärder, men att det inte alltid är enkelt att avgöra hur en viss åtgärd ska bedömas. Den närmare gränsdragningen får avgöras i rättstillämpningen.

I de fall en talan ska få avse särskild avgift eller annan liknande avgift bör detta framgå uttryckligen av lag. I lagen ska alltså anges att en grupptalan får avse ett åläggande att betala särskild avgift enligt radio- och tv-lagen.

8.4.5 Provisoriska och slutliga åtgärder för förbudsföreläggande

Utredningens bedömning: En godkänd enhet kan enligt den nya lagen ansöka om såväl det som i direktivet benämns provisoriska åtgärder som slutliga åtgärder för förbudsföreläggande. Några ändringar för att genomföra artikel 8.1 och 8.2 krävs därför inte.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 8.1 ska medlemsstaterna säkerställa att åtgärder för förbudsföreläggande är tillgängliga både i form av provisoriska och slutliga åtgärder. Provisoriska åtgärder kan enligt skäl 40 i direktivet t.ex. omfatta interimistiska åtgärder, försiktighetsåtgärder och förebyggande åtgärder för att få ett pågående handlande att upphöra eller för att förbjuda ett handlande som ännu inte har ägt rum, men där det finns en risk för att det skulle orsaka allvarlig eller oåterkallelig skada för konsumenter.

Av redogörelsen i avsnitt 8.4.4 framgår vilka åtgärder en grupptalan om förbudsföreläggande får avse. När det gäller en sådan talan som förs med stöd av marknadsföringslagen eller avtalsvillkorslagen kan domstolen fatta såväl interimistiska som slutliga beslut (jfr 27 § marknadsföringslagen och 6 § avtalsvillkorslagen). Svensk rätt uppfyller således direktivets krav i denna del.

När det gäller en talan om åtgärder om förbudsföreläggande som inleds vid en förvaltningsmyndighet framgår av redogörelsen i kapitel 5 vilka åtgärder respektive förvaltningsmyndighet kan besluta om vid överträdelse av bestämmelser som faller inom respektive tillsynsmyndighets tillsynsområde. I de flesta fall är bestämmelserna utformade så att myndigheterna har rätt att besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att de relevanta bestämmelserna ska efterlevas. Myndigheterna har således generellt sett ett brett bemyndigande att utforma sina förelägganden på sätt som krävs för att bestämmelserna ska följas.

Förvaltningslagens bestämmelser ska tillämpas när det gäller förfarandet vid en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som inleds vid en förvaltningsmyndighet enligt den nya lagen. Av 25 § förvaltningslagen följer att en myndighet i vissa fall kan fatta beslut utan att kommunicera allt material av betydelse för beslutet med parten. Det gäller bl.a. när det kan befaras att det annars skulle bli avsevärt svårare att genomföra beslutet eller när ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver att beslutet meddelas omedelbart.

I flera av de lagar som genomför bestämmelser som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde anges uttryckligen att myndigheten får bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart. Även i de fall en sådan bestämmelse saknas finns enligt 35 § förvaltningslagen en möjlighet för myndigheter att besluta om omedelbar verk-

ställighet. Det kan ske bl.a. om beslutet gäller endast tillfälligt eller om ett väsentligt allmänt eller enskilt intresse kräver det.

Av det ovan anförda följer att en godkänd enhet även vid en talan som inleds vid en förvaltningsmyndighet har möjlighet att i brådskande situationer få till stånd beslut som fyller samma funktion som interimistiska beslut.

Sammantaget bedömer utredningen att befintlig reglering motsvarar de krav direktivet ställer på att provisoriska åtgärder ska kunna meddelas.

8.4.6 Sanktioner vid underlåtenhet att följa ett beslut om åtgärder för förbudsföreläggande

Utredningens bedömning: En underlåtenhet att följa ett beslut om åtgärder för förbudsföreläggande har enligt befintlig lagstiftning de sanktioner som krävs enligt artikel 19. Inga åtgärder krävs därför vid genomförandet av direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 19 ska medlemsstaterna fastställa regler om sanktioner bl.a. vid en näringsidkares underlåtenhet eller vägran att följa beslut om åtgärder för förbudsföreläggande (se artikel 19.1 a). Sanktionerna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande (artikel 19.1 andra stycket). Medlemsstaterna ska säkerställa att sanktionerna bl.a. kan ta formen av vad som i direktivet kallas böter (artikel 19.2). Som exempel nämns i skäl 69 i direktivet villkorliga böter, periodiska betalningar eller viten.

Beslut om åläggande och förbud enligt marknadsföringslagen och förbud enligt avtalsvillkorslagen ska förenas med vite, om det inte av särskilda skäl är obehövligt (26 § marknadsföringslagen och 3 § avtalsvillkorslagen). Vid överträdelser av övriga lagar som omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde antingen får eller ska tillsynsmyndighetens beslut i regel förenas med vite. Vite är ett exempel på en sådan sanktion som medlemsstaterna enligt artikel 19.2 kan tillämpa vid en näringsidkares underlåtenhet eller vägran att följa ett beslut om en åtgärd för förbudsföreläggande (se skäl 69). I de fall

domstolens eller myndighetens beslut får eller ska förenas med vite är svensk rätt således i överensstämmelse med direktivets krav på sanktioner i artikel 19.

Av redogörelsen i kapitel 5 framgår att det i några få fall saknas möjlighet för en tillsynsmyndighet att förena ett beslut med vite. I de fallen har regeringen i tidigare lagstiftningsarbeten gjort bedömningen att en sådan sanktion inte är nödvändig. I regel har tillsynsmyndigheten andra sanktionsmöjligheter att tillgripa om ett beslut om en åtgärd inte följs. Integritetsskyddsmyndigheten har t.ex. ingen rätt att förena sina förelägganden med vite, men kan där emot i ett beslut erinra om att en sanktionsavgift kan komma att utfärdas om beslutet inte följs (se avsnitt 5.12). Vid införandet av lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning gjordes bedömningen att möjligheten till en sådan erinran var tillräcklig för att säkerställa efterlevnaden av myndighetens beslut (se prop. 2017:18/105 s. 145). Om myndighetens föreläggande inte följs trots en sådan erinran kan myndigheten utfärda en sanktionsavgift mot näringsidkaren. En sådan avgift får anses motsvara kravet på sanktioner enligt artikel 19.1 och 19.2. Artikel 19 innebär inte att en godkänd enhet måste ha rätt att föra talan om sanktionen i sig (jfr avsnitt 8.4.4).

Sammantaget bedömer utredningen att domstolarnas och förvaltningsmyndigheters möjlighet att utfärda vitesförelägganden samt sanktionssystemet i övrigt lever upp till kravet på sanktioner enligt artikel 19 när det gäller underlåtenhet att följa ett beslut om åtgärder för förbudsföreläggande. Inga åtgärder behöver därför vidtas vid genomförandet av direktivet i denna del.

8.4.7 Föregående samråd

Utredningens bedömning: Krav på föregående samråd för talans väckande bör inte införas.

Skälen för utredningens bedömning

I fråga om talan om förbudsföreläggande eller åläggande får en medlemsstat enligt artikel 8.4 i grupptalandirektivet behålla eller införa bestämmelser i nationell rätt om att en sådan talan måste föregås av samråd med den berörda näringsidkaren.

Förbudsföreläggandedirektivet från 2009 innehåller en motsvarande bestämmelse. Där anges att om den påstådda överträdelsen inte upphör inom två veckor efter det att begäran om samråd har mottagits, får den berörda parten väcka talan om förbudsföreläggande utan ytterligare dröjsmål. I samband med genomförandet av förbudsföreläggandedirektivet infördes ett sådant krav på samråd i talerättslagen.

Ett viktigt skäl för bestämmelsen om samråd var att den öppnar möjlighet för ett godkänt organ att själv försöka få stopp på överträdelsen genom samråd med den berörde näringsidkaren. Det påpekades också det finns en uttalad strävan i marknadsrättsliga sammanhang inom EU att tvister helst ska lösas utanför domstolarna (se prop. 2000/2001:34 s. 29 f.).

De fördelar med föregående samråd som framhölls i det tidigare lagstiftningsarbetet gör sig i och för sig gällande även i förhållande till grupptalandirektivet. Detta direktiv har emellertid ett avsevärt bredare tillämpningsområde. Det kan inte heller bortses från att ett krav på samråd kan försena en talan och att det kan uppstå svårbedömda situationer om en näringsidkare inte kan nås. Något sådant krav ställs inte heller i andra sammanhang när en domstolsprocess inleds. Den som överväger att väcka en talan vid domstol har goda skäl att undersöka möjligheterna till en samförståndslösning innan talan väcks utan att det finns ett formellt krav på samråd. Den som i onödan väcker talan kan drabbas av ett ansvar för rättegångskostnader trots framgång i rättegången. Det är vidare allmänt sett normalt klokt att undersöka möjligheterna att undvika en domstolsprocess och det finns anledning att tro att den som överväger att inleda en grupptalan beaktar detta i sina överväganden.

Utredningen stannar därför för att inte föreslå att en talan om föreläggande eller åläggande vid domstol måste ha föregåtts av samråd med den berörda näringsidkaren. När det gäller möjligheten att initiera en grupptalan vid förvaltningsmyndighet gör sig inte samma skäl gällande fullt ut. Det finns dock inte tillräckliga skäl att särbehandla dessa fall.

9 Grupptalan om åtgärder för gottgörelse

9.1 Inledning

Godkända enheter ska enligt grupptalandirektivet förutom åtgärder för förbuds föreläggande (se kapitel 8) även ha möjlighet att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Åtgärder för gottgörelse definieras i direktivet som en åtgärd som kräver att näringsidkaren tillhandahåller berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt (artikel 3.10).

Direktivet ställer krav på att minst en processuell mekanism för grupptalan om åtgärder för gottgörelse ska finnas tillgänglig i varje medlemsstat. Medlemsstaterna har, i enlighet med principen om medlemsstaternas processuella autonomi, ett stort handlingsutrymme när det gäller utformningen av förfarandet. I artikel 9–12 i direktivet finns bestämmelser som särskilt tar sikte på grupptalan om åtgärder för gottgörelse. I detta kapitel redogörs inledningsvis för de bestämmelserna. Därefter följer en genomgång av svensk rätts överensstämmelse med bestämmelserna och utredningens överväganden och förslag när det gäller genomförandet av direktivet i dessa delar.

9.2 Åtgärder för gottgörelse (artikel 9)

Genom en åtgärd för gottgörelse ska näringsidkaren åläggas att tillhandahålla berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt (artikel 9.1).

Medlemsstaterna ska fastställa regler om hur och i vilket skede av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse som de enskilda konsumenter som berörs av en grupptalan uttryckligen eller underförstått, inom lämplig tidsfrist efter att grupptalan väckts, ska uttrycka sin önskan att företrädas av den godkända enheten eller inte och att vara bundna av resultatet av grupptalan eller inte (artikel 9.2).

Medlemsstaterna ska dock säkerställa att enskilda konsumenter som inte har stadigvarande bosättning i medlemsstaten där grupptalan väcks uttryckligen måste uttrycka sin önskan att företrädas i grupptalan för att resultatet av grupptalan ska vara bindande för dessa konsumenter (artikel 9.3).

Medlemsstaterna ska även ha regler som innebär att konsumenter som företräds i en grupptalan inte ska kunna företrädas i annan grupptalan rörande samma sak och mot samma näringsidkare och inte heller kunna väcka individuell talan rörande samma sak och mot samma näringsidkare. Regler ska även finnas för att säkerställa att konsumenter inte tar emot ersättning mer än en gång för samma sak mot samma näringsidkare (artikel 9.4).

Om en åtgärd för gottgörelse inte anger de enskilda konsumenter som har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som föreskrivs genom åtgärden för gottgörelse ska den åtminstone beskriva den grupp konsumenter som har rätt att dra nytta av dessa avhjälpande åtgärder (artikel 9.5).

Genom en åtgärd för gottgörelse ska konsumenter ha rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom åtgärden för gottgörelse utan att behöva väcka en separat talan (artikel 9.6).

Medlemsstaterna ska fastställa eller behålla regler om tidsfrister för att enskilda konsumenter ska kunna dra nytta av åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna får fastställa regler om användningen av utestående medel för gottgörelse som inte utnyttjas inom de fastställda tidsgränserna (artikel 9.7).

Godkända enheter ska kunna väcka grupptalan om en åtgärd för gottgörelse utan att en domstol eller administrativ myndighet genom separata förfaranden på förhand har fastställt en överträdelse enligt artikel 2.1 (artikel 9.8).

De avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom åtgärder för gottgörelse inom ramen för en grupptalan ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsumenterna har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte omfattades av den grupptalan (artikel 9.9).

9.3 Finansiering av grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 10)

Medlemsstaterna får enligt direktivet välja om de vill tillåta eller förbjuda tredjepartsfinansiering vid grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Vid tredjepartsfinansiering ska medlemsstaterna säkerställa att intressekonflikter förhindras och att finansiering från tredje parter som har ett ekonomiskt intresse i att en sådan talan väcks eller i resultatet av grupptalan inte leder till att grupptalan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen (artikel 10.1).

Medlemsstaterna ska särskilt säkerställa att de beslut som fattas av godkända enheter inom ramen för en grupptalan, inbegripet beslut om förlikning, inte otillbörligen påverkas av en tredje part på ett sätt som skulle vara till skada för de kollektiva intressen hos konsumenterna som berörs av grupptalan. Det ska vidare säkerställas att en grupptalan inte väcks mot en svarande som är konkurrent till finansören eller mot en svarande som finansören är beroende av (artikel 10.2).

Domstolar eller administrativa myndigheter ska ha befogenhet att bedöma efterlevnaden av artiklarna 10.1 och 10.2, om det uppkommer berättigade tvivel i det avseendet. För detta ändamål ska godkända enheter lägga fram en finansiell översikt med en förteckning över de finansieringskällor som används till stöd för grupptalan (artikel 10.3).

Domstolar eller administrativa myndigheter ska ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten ska vägra att ta emot finansieringen i fråga eller ändra den och, om så krävs, avvisa den godkända enhetens talerätt i en specifik grupptalan. Om en godkänd enhets talerätt avvisas i en specifik grupptalan, ska detta avvisande inte påverka rättigheterna för de konsumenterna som berörs av grupptalan (artikel 10.4).

9.4 Förlikning avseende gottgörelse (artikel 11)

En godkänd enhet och näringsidkaren ska inför domstol gemensamt få föreslå en förlikning avseende gottgörelse för de berörda konsumenterna. Domstolen ska också, efter samråd med den godkända enheten och näringsidkaren, få uppmana den godkända enheten och näringsidkaren att nå en förlikning inom en rimlig tidsfrist (artikel 11.1).

Förlikningar ska granskas av domstolen eller den administrativa myndigheten som ska bedöma om förlikningen ska vägras på grund av att den strider mot bestämmelser i nationell rätt eller innehåller villkor som inte kan verkställas, med hänsyn till alla parter, i synnerhet de berörda konsumenternas, rättigheter och intressen. Som exempel anges i skäl 55 att en förlikning skulle kunna strida mot tvingande bestämmelser i nationell rätt om den uttryckligen lämnar ett avtalsvillkor oförändrat som ger näringsidkaren ensamrätt att tolka övriga villkor i avtalet. Medlemsstaterna får ha regler som ger domstolen eller den administrativa myndigheten rätt att vägra att godkänna en förlikning på den grunden att förlikningen är oskälig (artikel 11.2).

Om förlikningen inte godkänns ska domstolen eller den administrativa myndigheten fortsätta att pröva grupptalan (artikel 11.3).

Godkända förlikningar ska vara bindande för den godkända enheten, näringsidkaren och de enskilda berörda konsumenterna. Medlemsstaterna får ha regler som ger enskilda konsument som berörs av en grupptalan och av den efterföljande förlikningen möjlighet att godta eller vägra att bli bundna av förlikningar (artikel 11.4).

Gottgörelse som erhålls genom en godkänd förlikning i enlighet med artikel 11.2 ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsument har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte var föremålet för den förlikningen (artikel 11.5).

9.5 Fördelning av kostnader (artikel 12)

Den förlorande parten i en grupptalan om åtgärder för gottgörelse ska vara skyldig att betala den vinnande partens kostnader för förfarandet, i enlighet med de villkor och undantag som föreskrivs i nationell rätt som är tillämplig på domstolsförfaranden i allmänhet (artikel 12.1).

Enskilda konsumenter som berörs av grupptalan ska inte betala kostnaderna för förfarandet (artikel 12.2). Under exceptionella omständigheter kan dock en enskild konsument åläggas att betala de kostnader som uppkommit till följd av den enskilda konsumentens avsiktliga eller vårdslösa beteende (artikel 12.3).

9.6 Överväganden och förslag

9.6.1 Vilka anspråk ska en godkänd enhet få väcka grupptalan om när det gäller "åtgärder för gottgörelse"?

Utredningens förslag: En godkänd enhet ska enligt den nya lagen ha rätt att väcka grupptalan om

- anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål, eller
- skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen (2008:486).

Vid en sådan talan ska lagen (2002:599) om grupprättegång tillämpas med undantag för bestämmelserna om talerätt i 4–7 §§ och kändens lämplighet att företräda gruppmedlemmarna i 8 § 5.

När det gäller grupptalan om skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen ska inte heller bestämmelsen om behörig domstol i 3 § lagen om grupprättegång tillämpas. Patent- och marknadsdomstolen ska vara behörig domstol avseende en sådan talan.

Skälen för utredningens förslag

Inledning

Genom en åtgärd för gottgörelse ska näringsidkaren kunna åläggas att tillhandahålla berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt (artikel 9.1). Det ska enligt direktivet finnas minst en ändamålsenlig och effektiv processuell mekanism för grupptalan om åtgärder för gottgörelse tillgänglig för konsumenter i alla medlemsstater (skäl 7). Det står

medlemsstaterna fritt att bestämma om den processuella mekanismen ska utformas som en del av en befintlig mekanism eller som en del av en ny processuell mekanism, förutsatt att minst en nationell processuell mekanism för grupptalan är förenlig med direktivet (skäl 11). Den processuella mekanismen får inte påverka regler om konsumenters materiella rätt till avhjälpande åtgärder (t.ex. rätten till skadestånd, hävande av avtal, återbetalning, byte, reparation eller prisavdrag).

Grupptalan enligt lagen om grupprättegång

I svensk rätt finns redan en processuell mekanism för grupptalan i lagen (2002:599) om grupprättegång. Lagen innebär inga förändringar av konsumenters materiella rättigheter. En grupprättegång får enligt lagen avse anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål (2 § första stycket). Lagen om grupprättegång är inte begränsad till något särskilt rättsområde. En grupptalan kan avse alla slags anspråk som prövas av allmän domstol. Enligt lagen finns således en möjlighet att väcka talan om det som i grupp-talandirektivet benämns som åtgärder för gottgörelse.

För att genomföra direktivet föreslår utredningen att en godkänd enhet ges rätt att väcka grupptalan om anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål. Vid en sådan talan ska lagen om grupprättegång tillämpas. Eftersom godkända enheters talerätt kommer att regleras i den särskilda lag som genomför direktivet ska bestämmelserna om talerätt i lagen om grupprättegång inte tillämpas vid en sådan grupptalan.

Medlemsstaterna har enligt direktivet en skyldighet att säkerställa att en godkänd enhet har rätt att väcka talan vid deras domstolar eller administrativa myndigheter. De kriterier som en konsumentorganisation eller offentligt organ ska uppfylla för att godkännas som enhet framgår av direktivet och det är inte tillåtet för medlemsstaterna att uppställa andra kriterier för en godkänd enhets talerätt. Bestämmelsen i 8 § 5 i lagen om grupprättegång om kärandens lämplighet att företräda gruppmedlemmarna ska alltså inte heller tillämpas.

Skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen

I 37 § marknadsföringslagen finns en särskild bestämmelse om skadestånd vid överträdelse av vissa förbud eller ålägganden. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot ett förbud eller åläggande som har meddelats med stöd av 23, 24 eller 25 §§, eller mot 7 §, eller mot 8 § och någon av bestämmelserna i 9, 10, 12–17 §§, eller mot någon av bestämmelserna i 18–22 a §§, eller mot någon av punkterna i bilaga I till direktivet om otillbörliga affärsmetoder¹ (den s.k. svarta listan) ska ersätta den skada som därigenom uppkommer för en konsument eller någon annan näringsidkare. En sådan talan ska väckas vid Patent- och marknadsdomstolen (46 a §). Det finns inte någon möjlighet att väcka en talan om skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen som en grupptalan. Det är överhuvudtaget inte möjligt att föra en talan som grundas på marknadsföringslagen som en grupprättegång eftersom sådana tvister faller utanför tillämpningsområdet för lagen om grupprättegång (se prop. 2015/16:57 s. 143).

Syftet med skadeståndsbestämmelsen i marknadsföringslagen är att den ska verka förebyggande och ge goda förutsättningar för att ekonomiskt kompensera dem som har lidit skada till följd av otillbörliga marknadsföringsåtgärder. Bestämmelsen tar i första hand sikte på utomobligatoriska förhållanden, dvs. situationer där det inte finns ett avtalsförhållande mellan parterna som kan grunda rätt till skadestånd. Rätten till skadestånd avser endast ren förmögenhetsskada. I frågor om bl.a. uppsåt, oaktsamhet, adekvat kausalitet och bevisbörda gäller allmänna skadeståndsrättsliga principer (se prop. 1994/95:123 s. 107 ff.).

I förarbetena konstateras att konsumenterna i de flesta fall inte lider någon ersättningsgill skada i samband med otillbörlig marknadsföring. Som exempel på när skadestånd kan bli aktuellt enligt lagen anges att en konsument genom vilseledande reklam lockats att åka till ett försäljningsställe. Resekostnaderna kan i ett sådant fall utgöra en ersättningsgill skada. Detsamma gäller eventuell förlorad arbetsinkomst för den tid som har lagts ned (se prop. 1994/95:123 s. 112 och 179). Skadeståndsbestämmelsen i marknadsföringslagen har sannolikt liten praktisk betydelse i förhållande till konsumenterna.

¹ Direktivet om otillbörliga affärsmetoder omfattas av grupptalandirektivets tillämpningsområde.

Skadestånd till en konsument vid överträdelser av bestämmelser om marknadsföringsuppgifter torde främst bli aktuellt när en uppgift har påverkat en konsuments köp av en produkt eller tjänst så att fel har uppkommit i avtalsrättslig mening. I sådana situationer finns en möjlighet att väcka grupptalan om gottgörelse i enlighet med bestämmelserna i lagen om grupprättegång.

Direktivet innebär en skyldighet för medlemsstaterna att säkerställa att konsumenter har rätt att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse vid överträdelser av bestämmelserna i bilagan. En åtgärd för gottgörelse definieras som en åtgärd som kräver att näringsidkaren tillhandahåller berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt. Det finns ingen uttrycklig begränsning till avtalsrättsliga situationer i direktivet.

Enligt utredningens bedömning krävs därför att en godkänd enhet ges en rätt att väcka grupptalan även om skadestånd enligt marknadsföringslagen. Vid en sådan grupptalan bör lagen om grupprättegång tillämpas med undantag för 8 § 5 samt bestämmelserna om tale rätt på samma sätt som beskrivits ovan.

En talan om skadestånd enligt marknadsföringslagen prövas av Patent- och marknadsdomstolen, som i dag inte är behörig att pröva mål enligt lagen om grupprättegång. Vid bedömningen av var en grupptalan om skadestånd enligt marknadsföringslagen ska föras bör en utgångspunkt vara att behörighetsregeln är densamma när det är fråga om en grupptalan om sådant skadestånd som när det rör sig om en individuell talan. Att ändra behörighetsregeln för en talan enligt 37 § marknadsföringslagen – och låta en sådan tvist prövas av domstol som är behörig enligt vad som följer av reglerna om grupprättegång – skulle strida mot syftet att sammanföra marknadsrättsliga mål vid en domstol. Den lämpligaste lösningen är därmed att Patent- och marknadsdomstolen blir behörig domstol att handlägga även en grupptalan om sådan ersättning. Detta bör framgå av den nya lagen. Vid en sådan talan kommer således inte 3 § lagen om grupprättegång om behörig domstol att tillämpas.

9.6.2 Gruppens bestämning (artikel 9.2 och 9.3)

Utredningens bedömning: Den svenska regleringen i 14 § lagen om grupprättegång som innebär att gruppen bestäms efter ett anmälningförfarande (s.k. opt in) är i överensstämmelse med artiklarna 9.2 och 9.3 i grupptalandirektivet. Några lagändringar vid genomförandet av direktivet i denna del krävs därför inte. Det lämnas inte något förslag som innebär automatisk gruppstillhörighet (s.k. opt out).

Skälen för utredningens bedömning

Enligt grupptalandirektivet (artikel 9.2) överlämnas det åt medlemsstaterna att välja om och hur, och i så fall i vilket skede, det ska krävas att konsumenter uttryckligen måste ange att de vill företrädas av den godkända enheten (s.k. opt in) eller om de konsumenter som omfattas av beskrivningen av gruppen ska ges automatisk gruppstillhörighet, med eventuell möjlighet att begära utträde från gruppen (s.k. opt out). Om en gruppmedlem inte har sitt stadigvarande boende i det land där talan väcks ställer direktivet krav på ett anmälningförfarande, dvs. opt in, för att en person ska bli bunden av beslut eller dom i målet (artikel 9.3).

Lagen om grupprättegång bygger, som redogjorts för i avsnitt 4.6, på en opt in-modell. Svensk rätt är därmed i överensstämmelse med direktivet.

Det finns dock utrymme för utredningen att överväga om förslag ska lämnas om ett opt out-förfarande i någon form för grupptalan som enbart omfattar gruppmedlemmar i Sverige.

Som skäl för ett opt out-förfarande brukar framhållas att ett sådant förfarande i regel leder till större grupper vilket förstärker den enskildes rättsskydd. Det gäller särskilt när många personer har ett anspråk som för var och en rör ett litet belopp. Genom att talan omfattar många anspråkshavare blir de processekonomiska vinsterna dessutom större. Vidare brukar anges att risken för upprepat processande minskar, vilket ökar svarandenas trygghet och minskar risken för motstridiga avgöranden.

Vid införandet av lagen om grupprättegång uppskattades att cirka 15–20 grupprättegångar skulle komma att inledas per år. Så har det inte blivit. Enligt statistik från Domstolsverket understiger det totala antalet grupprättegångar sedan lagen trädde i kraft 20. Endast ett mål har förts som offentlig grupptalan, några som organisationstalan och den största andelen som enskild grupptalan. Den nya processformen har alltså inte använts i någon större omfattning. Det opt in-förfarande som valdes av den svenska lagstiftaren när lagen om grupprättegång infördes kan antas ha bidragit till detta, sammantaget med svårigheten att finansiera en grupptalan.

Det nu sagda talar för att någon form av opt out-förfarande på nytt bör övervägas när nu frågan är aktuell på grund av grupptalandirektivet.

Mot detta skulle kunna tala de principiella invändningar som har anförts mot opt out-systemet, framför allt att personer riskerar att omfattas av en rättprocess utan att veta om det. Under beredningen av lagen om grupprättegång förde flera remissinstanser också fram risken för s.k. legal blackmail, dvs. missbruk genom att företag utsätts för otillbörliga påtryckningar (se prop. 2001/02:107 s. 29 ff.). Ser man till processens syfte utifrån behovet av prevention, att klarlägga rättsläget och att allmänt sett öka enskildas tillgång till domstolsprövning saknar emellertid många av de principiella invändningarna styrka, och de risker som lyftes fram har inte realiserats. Lagstiftaren tyckes inte heller ha sett de farhågor med ett opt out-förfarande som avgörande för det val man gjorde (se a. prop. s. 63 ff.). Förfarandet är också accepterat i flera rättsordningar.

Ett opt out-förfarande behöver inte omfatta alla grupptalantvister. Det kan begränsas till vissa situationer. I Norge finns en s.k. opt out-ventil som omfattar situationer där de individuella beloppen är så små att de annars inte kommer att kunna göras gällande processuellt. I de fallen kan rätten bestämma att gruppmedlemmarna ges en automatisk grupptillhörighet med möjlighet till utträde ur gruppen. I Danmark kan ett opt out-förfarande tillämpas vid offentlig grupptalan om talan avser små individuella anspråk.

Det skulle enligt utredningen i och för sig finnas flera goda skäl att i samband med att grupptalandirektivet införlivas i svensk rätt överväga om någon form av opt out-system bör införas i syfte att stärka det processuella rättsskyddet för konsumenter. Att utforma en väl fungerande ordning som tillgodoser de behov som i dag finns av

att stärka konsumenters rättsskydd och som uppfyller nödvändiga rättssäkerhetskrav kräver dock en ordentlig genomgång och analys av situationen på konsumentområdet. En sådan analys skulle behöva inkludera samråd med såväl organisationer som företräder konsumentintressen som näringslivsintressen. Det finns dessutom ett antal avgränsningar av en opt out-ordning som skulle behöva övervägas, liksom vilken lagteknisk lösning som skulle väljas och hur rättssäkerhetsgarantierna skulle utformas. Detta har inte varit möjligt att göra inom ramen för denna utredning.

Något förslag som innebär ett opt out-system i någon form lämnas alltså inte.

9.6.3 Litispendens m.m. (artikel 9.4)

Utredningens bedömning: Bestämmelserna i rättegångsbalken om litispendens och om verkställighet i utsökningsbalken är i överensstämmelse med artikel 9.4 i direktivet. Några lagändringar krävs därför inte vid genomförandet av direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Medlemsstaterna ska enligt artikel 9.4 fastställa regler för att säkerställa att konsumenter som företräds i en grupprättegång inte ska kunna företrädas i annan grupptalan rörande samma sak och mot samma näringsidkare och inte heller kunna väcka individuell talan rörande samma sak och mot samma näringsidkare. Medlemsstaterna ska även fastställa regler för att säkerställa att konsumenter inte tar emot ersättning mer än en gång för samma sak mot samma näringsidkare.

Enligt 15 § lagen om grupprättegång ska en gruppmedlem likställas med part vid tillämpning av bl.a. rättegångsbalkens regler om pågående rättegång (litispendens). Enligt 13 kap. 6 § rättegångsbalken får en ny talan angående en fråga som redan är föremål för rättegång mellan samma parter inte tas upp till prövning. Eftersom en gruppmedlem likställs med part vid tillämpning av bestämmelsen är en pågående individuell talan hinder för att saken prövas i en senare väckt grupptalan. Vidare är en pågående grupptalan rättegångshinder för

att inleda en ny grupptalan eller en individuell talan angående samma sak och med samma parter eller gruppmedlemmar inblandade. Svensk rätt är således i överensstämmelse med artikel 9.4 första meningen.

Enligt artikel 9.4 andra meningen ska medlemsstaterna även fastställa regler för att säkerställa att konsumenter inte tar emot ersättning mer än en gång för samma sak mot samma näringsidkare.

I en pågående grupprättegång enligt svensk rätt står det svaranden fritt att invända att betalning redan har skett till en gruppmedlem. Det utgör en bevisfråga som behandlas inom ramen för rättegången. Det regelverk som gäller vid verkställighet säkerställer att en konsument inte kan ta emot ersättning flera gånger för samma sak från en näringsidkare. En fordran som har fastställs genom en dom eller ett beslut utgör en exekutionstitel som kan verkställas i enlighet med utsökningsbalkens bestämmelser. Om en näringsidkare har erlagt betalning efter det att en dom har vunnit laga kraft kan en invändning om betalning göras i verkställighetsärendet som kan leda till att det finns hinder mot verkställighet.

Enligt utredningens bedömning krävs inga ytterligare bestämmelser för att svensk rätt ska vara i överensstämmelse med direktivets krav i denna del.

9.6.4 Beskrivning av gruppen (artikel 9.5)

Utredningens bedömning: Gruppmedlemmarna ska som huvudregel anges med namn och adress i samband med talans väckande enligt lagen om grupprättegång. Uppgifterna får dock utelämnas om de inte behövs för målets handläggning. Gruppen måste då beskrivas så att det blir möjligt att urskilja en bestämd grupp som omfattas av talan, vilket motsvarar kravet i artikel 9.5.

Enligt 14 § lagen om grupprättegång ska en gruppmedlem som inte skriftligen inom den tid som rätten bestämmer har anmält till domstolen att han eller hon vill omfattas av grupptalan anses ha trätt ur gruppen. När tiden för anmälan har gått ut är den situation som anges i artikel 9.5 inte längre aktuell eftersom det då står klart vilka gruppmedlemmar som ingår i gruppen.

Sammantaget krävs inga lagändringar med anledning av bestämmelsen i artikel 9.5.

Skälen för utredningens bedömning

Om en åtgärd för gottgörelse inte anger enskilda konsumenter som har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som föreskrivs genom åtgärden för gottgörelse ska den åtminstone beskriva den grupp konsumenter som har rätt att dra nytta av dessa avhjälpande åtgärder (artikel 9.5).

Enligt 9 § andra stycket lagen om grupprättegång ska gruppmedlemmarna som huvudregel anges med namn och adress när talan väcks. Uppgifterna får dock utelämnas om de inte behövs för målets handläggning. Gruppen måste dock beskrivas så att det blir möjligt för domstolen att urskilja en bestämd grupp. Personer som har intresse i saken ska vidare med utgångspunkt från gruppens beskrivning kunna utläsa om de genom en anmälan till domstolen kan komma att omfattas av grupptalan. Bestämmelsen stämmer överens med direktivets krav i artikel 9.5.

Enligt 14 § lagen om grupprättegång ska en gruppmedlem som inte skriftligen inom den tid som rätten bestämmer har anmält till domstolen att han eller hon vill omfattas av grupptalan anses ha trätt ur gruppen. När tiden för anmälan har gått ut är den situation som anges i artikel 9.5 således inte aktuell längre eftersom det då står klart vilka gruppmedlemmar som ingår i gruppen.

Sammantaget krävs inga lagändringar med anledning av bestämmelsen i artikel 9.5.

9.6.5 Direkt tillgång till gottgörelsen (artikel 9.6)

Utredningens bedömning: En dom på fullgörelse i en grupprättegång gäller för och emot alla gruppmedlemmar som har anmält att de vill ingå i gruppen och de har därmed rätt att dra nytta av åtgärden för gottgörelse i enlighet med vad som framgår av domen utan att behöva väcka en separat talan. Svensk rätt är i överensstämmelse med artikel 9.6 i direktivet.

Skälen för utredningens bedömning

Medlemsstaterna ska säkerställa att konsumenter genom en åtgärd för gottgörelse har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom åtgärden utan att behöva väcka en separat talan (artikel 9.6). Som ett exempel på ett krav på separat förfarande anges i skäl 50 en skyldighet för konsumenten att väcka individuell talan vid en domstol eller administrativ myndighet om kvantifiering av skadan. Enligt samma skäl bör det dock vara möjligt att kräva att en konsument, för att erhålla sina avhjälpande åtgärder, ska vidta vissa åtgärder såsom att t.ex. ge sig till känna hos den enhet som ansvarar för att åtgärden för gottgörelse verkställs.

Om talan har förts som en fastställsetalan krävs i regel att ytterligare åtgärder vidtas för att käranden ska kunna dra nytta av avhjälpande åtgärder. Ett avgörande i fastställsemålet kan t.ex. behöva följas av en ytterligare rättegång i form av en fullgörelsetalan. Enligt lagen om grupprättegång är det möjligt att väcka såväl fullgörelse- som fastställsetalan.

En fullgörelsetalan lever upp till direktivets krav i artikel 9.6, medan en fastställsetalan i sig inte gör det. Frågan är om det sistnämnda förhållandet bör leda till att en godkänd enhet inte ska ges rätt att föra en fastställsetalan. Ordalydelsen i artikel 9.6 skulle kunna tolkas på det sättet. Det skulle dock leda till ett sämre skydd för konsumenterna när det är en godkänd enhet som väcker en grupptalan jämfört med andra fall av grupptalan. Med hänsyn till att det alltid finns möjlighet för den godkända enheten att välja att föra en fullgörelsetalan föreslås inte någon bestämmelse som hindrar enheten att väcka en fastställsetalan.

Några lagändringar med anledning av artikel 9.6 krävs alltså inte.

9.6.6 Tidsfrister för att dra nytta av åtgärder för gottgörelse (artikel 9.7)

Utredningens förslag: Om en grupptalan som avser gottgörelse har bifallits genom att det belopp som gruppen har rätt till har tillerkänts den godkända enheten som företrädare för gruppen får enheten bestämma en tidsfrist inom vilken var och en av gruppmedlemmarna kan göra anspråk på de medel som medlemmen har rätt till. Tidsfristen får inte vara kortare än tre månader och ska

löpa från den dag den godkända enheten informerar gruppmedlemmen om att en utbetalning är aktuell och begär in de uppgifter som behövs för att betala ut medlen.

Om en gruppmedlem inte ger sig till känna inom tidsfristen förlorar den sin rätt till medlen. Medel som gruppmedlemmar inte har gjort anspråk på fördelas mellan övriga gruppmedlemmar om utbetalningen av medlen kan ske i samband med att det belopp som en gruppmedlem har rätt till enligt domen betalas ut. I annat fall ska utestående medel endast fördelas mellan övriga gruppmedlemmar, om beloppet per gruppmedlem uppgår till minst 100 kronor. Medel som understiger det beloppet tillfaller den godkända enheten.

Skälen för utredningens förslag

Medlemsstaterna ska fastställa eller behålla regler om tidsfrister, såsom preskriptionsfrister eller andra tidsfrister, för att enskilda konsumenterna ska kunna dra nytta av åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna får fastställa regler om användningen av utestående medel för gottgörelse som inte utnyttjas inom de fastställda tidsgränserna (artikel 9.7 och skäl 51).

Svensk rätt innehåller inte, förutom allmänna bestämmelser om preskription, bestämmelser om tidsfrister som en gruppmedlem efter en grupprättegång ska iaktta för att kunna dra nytta av åtgärder för gottgörelse. Eftersom gruppen bestäms enligt opt in-principen står det vid domens meddelande klart vilka gruppmedlemmar som omfattas av domen och vilka anspråk respektive gruppmedlem har. Hur domslutet utformas i fråga om vem svaranden ska betala till beror dock på hur käranden har utformat sin talan i målet.

Det mest näraliggande sättet att formulera domslutet i en grupprättegång är att ange vad svaranden ska betala till var och en av gruppmedlemmarna i målet. En dom i en grupprättegång skiljer sig då inte från vad som gäller för andra domar. Om svaranden inte betalar kan var och en av gruppmedlemmarna begära verkställighet av domen. Den enda tidsfrist en gruppmedlem har att iaktta i en sådan situation är bestämmelserna om preskription i preskriptionslagen, som rör förhållandet till svaranden.

Det kan inte uteslutas att ett domslut kan behöva utformas på så sätt att svaranden förpliktas att betala ett visst belopp till käranden som företrädare för gruppen, som därefter har att fördela beloppet mellan gruppmedlemmarna enligt vad som framgår av domen. Det kan exempelvis gälla om det är fråga om ett mycket stort antal anspråk och att det skulle vara förenat med en stor administrativ arbetsinsats att i domen ange var och en av gruppmedlemmarna och vad de tillerkänns. Utredningen gör bedömningen att detta skulle vara tillåtet enligt lagen om grupprättegång, under förutsättning att en individuell prövning görs av det anspråk mot var och en av gruppmedlemmarna som talan innefattar. Någon vanlig situation är det dock inte fråga om.

I de flesta fall bör medlen kunna fördelas av den godkända enheten – käranden – utan större praktiska svårigheter eftersom käranden har uppgifter om gruppmedlemmarna. Det kan dock inträffa att en gruppmedlem av olika anledningar inte går att nå. I en sådan situation krävs det enligt direktivet att en bestämmelse om en tidsfrist införs som anger inom vilken tid en gruppmedlem måste kontakta den godkända enheten för att göra sitt anspråk gällande.

Det finns ingen lagreglering på andra områden med tidsfrister som är jämförbara med en sådan tidsfrist som direktivet kräver. Ett möjligt alternativ är att låta den allmänna preskriptionstiden gälla även i förhållandet mellan den godkända enheten och gruppmedlemmarna. Det har dock den nackdelen att enheten kan bli ansvarig för att förvalta medel som ingen gör anspråk på under lång tid. Även med en sådan ordning skulle det behöva regleras vad som ska hända med medlen när preskription inträtt, i vart fall om de inte ska tillfalla den godkända enheten.

Enligt utredningen är det rimligt att kräva av en gruppmedlem som valt att omfattas av en grupptalan agerar för att få del av medel som tillerkänts gruppmedlemmarna efter en grupptalan. Det måste dock självklart vara tydligt vad som krävs av henne eller honom. Sådan information bör ingå i de underrättelser som gruppmedlemmar ska få enligt 13 § lagen om grupprättegång.

En ytterligare utgångspunkt för utredningen är att lagstiftningen inte alltför detaljerat bör reglera hur medlen ska vidarebefordras till gruppmedlemmarna. Om en godkänd enhet har getts rätten att föra en process för gruppmedlemmarnas räkning bör den också kunna ges förtroendet att hantera förfarandet efter en processvinst, så att medlen kommer gruppmedlemmarna till del. En godkänd enhet får

i en situation som denna anses ha ett syssломannaansvar för de medel som tillkommer gruppmedlemmarna.

Den godkända enheten bör alltså själv få avgöra hur utbetalningen ska göras och vilka tidsfrister i det enskilda fallet som ska gälla för en gruppmedlem att agera för att få del av de medel som enligt domen tillkommer honom eller henne. Däremot kan det finnas skäl att, som ett skydd för gruppmedlemmarna, i lag bestämma en viss minsta tidsfrist för agerandet. Det bör också anges vad som ska gälla beträffande medel som ingen gör anspråk på.

En tidsfrist kan knappast börja löpa från dagen för dom eller laga kraft. Det är ju inte säkert att svaranden betalar direkt. Det är inte heller lämpligt att bestämma fristen med utgångspunkt i betalningen. I stället bör den börja löpa från det datum den godkända enheten informerar om att en utbetalning är aktuell och begär uppgifter från en gruppmedlem för att kunna genomföra utbetalningen. För att gruppmedlemmar som den godkända enheten inte har kunnat komma i kontakt med ska ha en praktisk möjlighet att kunna göra sitt anspråk gällande bör tiden inte få sättas kortare än tre månader.

Frågan är då vad som ska hända med medel som gruppmedlemmar inte har gjort anspråk på inom den tidsfrist som den godkända enheten har bestämt. Medlemsstaterna får enligt direktivet fastställa regler om användningen av sådana medel (artikel 9.7). Utredningen anser att det finns skäl att införa sådana regler.

I en del jurisdiktioner, t.ex. Quebec i Kanada, finns bestämmelser som föreskriver att utestående medel ska tillföras en fond som har till ändamål att finansiera grupprättegångar. Medlen kommer då att komma gruppmedlemmar i en framtida grupprättegång till godo. Som framgår i avsnitt 10.3.4 föreslår utredningen inte att en sådan modell ska införas i Sverige.

De alternativ som kvarstår är att fördela medlen mellan resterande gruppmedlemmar, återbetala beloppet till svaranden eller låta den godkända enheten behålla beloppet.

Enligt utredningens bedömning bör medlen inte återgå till svaranden. I de nu aktuella fallen finns en dom som slår fast att svaranden ska svara för en överträdelse som drabbat gruppmedlemmarna, med det belopp som anges i domen. Att en gruppmedlem av någon anledning inte gör sitt anspråk gällande inom den tidsfrist som gäller innebär inte att svaranden har rätt till den delen av det utdömda beloppet.

En naturligare lösning är att utestående medel fördelas mellan övriga gruppmedlemmar. Dessa har som grupp tillerkänts det av domstolen utdömda beloppet. Om en gruppmedlem av någon anledning inte har kunnat få sin andel utbetald är det därför rimligt att låta övriga gruppmedlemmar få dela på beloppet. Om det rör sig om ett mycket litet belopp till var och en av gruppmedlemmarna kan det dock vara förenat med en alltför stor administrativ börda att fördela återstående medel.

Ett annat tänkbart alternativ är att låta den godkända enheten behålla utestående medel. Enheten har ju lagt ned arbete på grupptalan och företräder konsumenters intressen på ett generellt plan. Ett sådant alternativ är dock mindre rimligt om det rör sig om utestående medel som uppgår till höga belopp.

Båda alternativen bygger på att gruppmedlemmarna när processen inletts fått information om vad som gäller för att få del av medel och därmed kan anses ha godkänt ett sådant förfarande.

Sammantaget anser utredningen att starkast skäl talar för att utestående medel i första hand ska fördelas mellan övriga gruppmedlemmar. Det kan dock finnas situationer när undantag från den principen bör gälla, t.ex. när det skulle bli fråga om att till en gruppmedlem fördela och betala ett mycket lågt belopp. Om kostnaden för att göra en utbetalning typiskt sett är högre än vad som skulle tillkomma gruppmedlemmen är det enligt utredningen inte motiverat att kräva att den godkända enheten betalar ut medlen.

Betalning av utestående medel bör dock ofta kunna ske i samband med att det belopp som en gruppmedlem ska ha enligt domen betalas ut. Någon extra kostnad för utbetalning av utestående medel uppstår då inte. I den situationen kan utestående medel, som per gruppmedlem uppgår till ett lågt belopp, fördelas mellan övriga gruppmedlemmar utan extra kostnad. Detta blir bara aktuellt när den godkända enheten har bestämt en kort tidsfrist för gruppmedlemmarna att göra sina anspråk gällande. Utbetalningen till gruppmedlemmarna bör inte dröja längre än nödvändigt.

Det kan finnas situationer där den godkända enheten av olika anledningar bestämmer en längre tidsfrist för gruppmedlemmarna att iakttä för att göra sina anspråk gällande. Den godkända enheten bör i en sådan situation inte avvakta tidsfristens utgång innan den betalar ut medel till de gruppmedlemmar som gör anspråk på sina medel

dessförinnan. Om det vid tidsfristens utgång finns utestående medel kommer dessa således att behöva betalas ut separat.

Enligt utredningen ska utestående medel i en sådan situation därför endast betalas ut om beloppet per gruppmedlem uppgår till minst 100 kronor. Medel som understiger det beloppet bör i stället tillfalla käranden, dvs. den godkända enheten.

9.6.7 Inget krav på separat talan avseende överträdelsen (artikel 9.8)

Utredningens bedömning: En grupptalan enligt lagen om grupprättegång kan väckas utan att det dessförinnan har förts en separat talan avseende överträdelsen. Svensk rätt är således i överensstämmelse med artikel 9.8 i grupptalandirektivet.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 9.8 ska grupptalan kunna väckas om åtgärder för gottgörelse utan att det krävs att en domstol eller administrativ myndighet genom separata förfaranden på förhand har fastställt en överträdelse enligt artikel 2.1. Något sådant krav uppställs inte enligt svensk rätt och bestämmelsen kräver således ingen åtgärd vid genomförande av direktivet.

9.6.8 Rätt till ytterligare avhjälpande åtgärder (artikel 9.9)

Utredningens bedömning: En dom i en grupprättegång som avser avhjälpande åtgärder påverkar inte en gruppmedlems rätt till eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder, så länge dessa inte omfattas av den ursprungliga domens rättskraft. Svensk rätt bedöms vara i överensstämmelse med artikel 9.9 i direktivet.

Skälen för utredningens bedömning

De avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom åtgärder för gottgörelse inom ramen för en grupptalan ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsumenter har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte omfattades av den grupptalan (artikel 9.9).

Ett avgörande enligt lagen om grupprättegång har rättskraft i förhållande till alla gruppmedlemmar som omfattas av avgörandet (29 § lagen om grupprättegång). Rättskraften innebär bl.a. att den sak som har avgjorts genom domen inte kan bli föremål för prövning i en ny rättegång. Domen har s.k. negativ rättskraft och utgör processhinder i en senare rättegång (se 17 kap. 11 § första och tredje styckena rättegångsbalken).

Frågan om gruppmedlemmar som genom en dom tillerkänts avhjälpande åtgärder, har rätt till ytterligare avhjälpande åtgärder, får således avgöras utifrån en bedömning av den ursprungliga domens negativa rättskraft. Prövningen är beroende av vad som ska anses utgöra samma sak. I NJA 1999 s. 520 konstaterade Högsta domstolen bl.a. att den negativa rättskraften omfattar den civilrättsliga rättsföljd som blivit föremål för ett lagakraftvunnet domstolsavgörande samt alternativa och ekonomiskt likvärdiga rättsföljder.

Rättskraften innebär därmed att om en köpare eller beställare väcker talan och yrkar hävning på grund av fel i varan eller tjänsten är det inte möjligt för denne att senare väcka en ny talan och yrka prisavdrag avseende samma fel, oavsett om en saklig prövning av felet skett i den första rättegången. Rättskraften hindrar t.ex. en ny talan om prisavdrag även när den tidigare talan om hävning har ogillats därför att yrkandet om hävning hade framställts för sent (se NJA 2012 s. 407, punkterna 18–19 med däri angivna hänvisningar).

Det har således för domens rättskraft betydelse hur talan utformas i målet. För det fall eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder inte omfattas av den ursprungliga domens rättskraft står det envar fritt att göra sitt anspråk gällande i en ny process. Bedömningen blir densamma oavsett om den ursprungliga talan utgjorts av en individuell talan eller grupptalan.

Enligt utredningens bedömning behövs inte några lagändringar såvitt gäller domens rättskraft när det gäller genomförandet av artikel 9.9 i direktivet.

9.6.9 Finansiering av grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 10)

Utredningens förslag: En bestämmelse införs som föreskriver att en grupptalan om åtgärder för gottgörelse enligt den nya lagen inte får finansieras av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden och att en finansiär inte får påverka kärandens beslut inom ramen för grupptalan på ett sätt som är till skada för gruppmedlemmarnas gemensamma intressen.

Om det finns befogad anledning att misstänka att en grupptalan finansieras i strid med bestämmelsen ska domstolen förelägga käranden att inkomma med uppgifter som visar hur talan finansieras.

Domstolen kan avvisa en grupptalan som finansieras i strid med bestämmelsen.

Skälen för utredningens förslag

En grupptalan enligt direktivet förs av en godkänd enhet. För att godkännas krävs bl.a. att enheten är oberoende och inte påverkas av personer som inte är konsumenter. En godkänd enhet ska offentliggöra information om sin finansiering. Dessa förutsättningar prövas av den myndighet som fattar beslut om godkännande. Om det efter ett godkännande visar sig att en enhet brister i dessa avseenden kan godkännandet återkallas. Medlemsstaterna ska säkerställa att grupptalan enligt direktivet kan väckas av godkända enheter.

Utöver dessa bestämmelser föreskriver direktivet att domstolar, eller en administrativ myndighet i de medlemsstater det kan vara aktuellt, ska kunna agera inom ramen för en grupptalan som avser åtgärder för gottgörelse för att förhindra intressekonflikter på grund av finansiering av tredje part och att en sådan finansiering leder till att grupptalan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen (se artikel 10.3). För svensk del blir denna plikt att agera enbart aktuell för domstolar.

En grupptalan om åtgärder för gottgörelse som förs med stöd av direktivet kan finansieras av tredje part förutsatt att det är tillåtet enligt nationell rätt. Medlemsstaterna måste dock säkerställa att intressekonflikter förhindras och att en grupptalan som finansieras av tredje parter som har ett intresse av att grupptalan väcks, eller i resultatet

av grupptalan, inte leder till att grupptalan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen (artikel 10.1).

Medlemsstaterna ska särskilt säkerställa att beslut som fattas av godkända enheter, inklusive beslut om förlikning, inte otillbörligen påverkas av tredje part på ett sätt som skulle vara till skada för gruppens kollektiva intressen (artikel 10.2 a). En otillbörlig påverkan från en finansiär skulle t.ex. kunna vara att finansiären utövar påverkan för att processen ska fortsätta, t.ex. i syfte att få högre ersättning eller någon annan fördel för egen del när det står klart att det ligger i konsumenternas intresse att ingå en förlikning. På motsvarande sätt skulle ett försök från finansiären att påverka ingåendet av ett förlikningsavtal för att snabbt få del av ersättning vara otillbörligt om det ligger i konsumenternas intresse att fortsätta processen. I många sådana fall torde dock intressena sammanfalla.

En grupptalan ska inte kunna väckas mot en svarande som är konkurrent till finansiären och inte heller mot en svarande som finansiären är beroende av (artikel 10.2 b). Det är fråga om två olika situationer; finansiären får inte vara verksam på samma marknad som svaranden och får å andra sidan inte heller ingå i samma koncern som svaranden.

I svensk rätt finns inte några bestämmelser om tredjepartsfinansiering. Utgångspunkten är alltså att sådan finansiering är tillåten. Vid genomförande av direktivet krävs att bestämmelser införs som säkerställer att kraven i artiklarna 10.1 och 10.2 uppfylls.

En bestämmelse av innebörden att en grupptalan inte får finansieras av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden bör införas i den nya lagen.

Medlemsstaterna ska enligt artikel 10.2 särskilt säkerställa att de beslut som fattas av godkända enheter inom ramen för en grupptalan, bl.a. beslut om förlikning, inte otillbörligen påverkas av en tredje part på ett sätt som skulle vara till skada för de kollektiva intressena hos de konsumenter som berörs av grupptalan. Även en sådan bestämmelse bör införas i den nya lagen.

Direktivet föreskriver att domstolen ska ha befogenhet att bedöma efterlevnaden av det som följer av artikel 10.1 och 10.2, om det uppkommer berättigade tvivel i det avseendet. För detta ändamål ska godkända enheter lägga fram en finansiell översikt med en förteckning över de finansieringskällor som används till stöd för grupptalan (artikel 10.3).

För att uppfylla direktivet i denna del bör det i den nya lagen införas en bestämmelse om att domstolen i ett mål om grupptalan som avser gottgörelse ska förelägga käranden att redovisa uppgifter om finansieringen av grupptalan om det har uppkommit berättigade tvivel kring finansieringens tillåtlighet. Kravet på berättigat tvivel bör i lagen uttryckas på ett sätt som motsvarar liknande krav i svensk rätt. Utredningen föreslår att ett föreläggande ska utfärdas om domstolen bedömer att det underlag som presenterats i målet innebär att det finns befogad anledning att misstänka att finansieringen är otillåten.

I likhet med vad som gäller beträffande processförutsättningarna för att föra en grupptalan enligt lagen om grupprättegång bör domstolen ha ett visst eget ansvar för att ta upp en fråga om otillåten finansiering (se prop. 2001/02:107 s. 59 f.). Det torde dock oftast vara svaranden som väcker frågan. Enbart ett påstående från svaranden om otillåten finansiering är inte tillräckligt för att domstolen ska ha en skyldighet att agera. Det bör i regel krävas att uppgifter lämnas som ger ett objektivt stöd för att det kan förekomma otillåten finansiering.

Enligt artikel 10.4 ska domstolar och administrativa myndigheter ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten ska vägra att ta emot finansieringen i fråga eller ändra den och, om så krävs, avvisa den godkända enhetens talerätt i en specifik grupptalan. Om en godkänd enhets talerätt avvisas, ska det inte påverka rättigheterna för de konsumenter som berörs av den grupptalan. Det finns således ett utrymme för medlemsstaterna att avgöra vilka åtgärder en domstol ska kunna vidta om finansieringen står i strid med bestämmelserna i direktivet.

Enligt utredningens bedömning bör en bestämmelse införas i den nya lagen som föreskriver att om en grupptalan finansieras i strid med bestämmelserna i lagen ska den godkända enhetens talerätt ytterst kunna avvisas. Mot bakgrund av de negativa effekter ett beslut som leder till att en påbörjad grupptalan måste avbrytas kan ha för de berörda konsumenterna bör den möjligheten endast tillgripas som en sista utväg. Den bör endast användas när det med hänsyn till gruppmedlemmarna eller till svaranden inte bör tillåtas att den godkända enheten fortsätter att driva processen på grund av att det förekommer otillåten finansiering eller otillåten påverkan. Andra alternativ att fortsätta processen bör övervägas, såsom att talan övertas av en annan kärende enligt reglerna i lagen om grupprättegång. Om det inte

är möjligt blir följden att talan som sådan avvisas. Hur bestämmelserna närmare bör utformas redovisas i författningskommentaren.

Ett beslut om avvisning påverkar inte gruppmedlemmarnas materiella rättigheter och är därmed förenligt med direktivets krav i artikel 10.4.

9.6.10 Förlikning avseende gottgörelse (artikel 11)

Utredningens bedömning: Bestämmelsen om förlikning i 26 § lagen om grupprättegång motsvarar de krav som uppställs i artikel 11 i direktivet. Några lagändringar vid genomförandet av direktivet i denna del behövs därför inte.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt direktivet bör kollektiva förlikningar, som syftar till att tillhandahålla konsumenter som har lidit skada gottgörelse, främjas inom ramen för grupptalan om åtgärder för gottgörelse (skäl 53). Parterna ska inför domstol eller administrativ myndighet få föreslå en förlikning, alternativt ska domstol eller administrativ myndighet, efter samråd med den godkända enheten och näringsidkaren, få uppmana den godkända enheten och näringsidkaren att nå en förlikning avseende gottgörelse inom en rimlig tidsfrist (artikel 11.1). Det ska vara möjligt att inte godkänna en förlikning om den strider mot bestämmelser i nationell rätt eller innehåller villkor som inte kan verkställas, med hänsyn till alla parter, i synnerhet de berörda konsumenternas, rättigheter och intressen. Medlemsstaterna får fastställa regler som ger domstolen eller den administrativa myndigheten rätt att vägra att godkänna en förlikning på den grunden att förlikningen är oskälig (artikel 11.2). I skäl 55 anges följande om bestämmelsen.

Förlikningar som nås inom ramen för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör godkännas av den relevanta domstolen eller administrativa myndigheten om inte villkoren för förlikningen omöjligen kan verkställas eller förlikningen skulle strida mot tvingande bestämmelser i nationell rätt som är tillämpliga på grunden för talan och som inte kan frångås genom avtal till nackdel för konsumenter. Till exempel skulle en förlikning kunna strida mot tvingande bestämmelser i nationell rätt om den uttryckligen lämnar ett avtalsvillkor oförändrat som ger näringsidkaren ensamrätt att tolka varje annat villkor i det avtalet.

Om förlikningen inte godkänns ska rätten fortsätta att pröva den berörda grupptalan (artikel 11.3).

Bestämmelser om förlikning i en grupprättegång finns i 26 § lagen om grupprättegång. En förlikning som kåranden ingår för en grupps räkning gäller enligt nämnda paragraf endast om rätten stadfäster den genom dom. Kravet på stadfästelse motsvarar direktivets krav på att förlikningar ska godkännas. Förlikningen ska enligt 26 § lagen om grupprättegång på begäran av parterna stadfästas av rätten om den inte är diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt är uppenbart oskälig. I propositionen anges att en förlikning som innebär att gruppmedlemmarna uppenbart efterger sina rättigheter enligt en materiell rättsregel kan utgöra ett skäl att ifrågasätta förlikningen. Det gäller särskilt om det är fråga om en tvingande civilrättslig regel (se prop. 2001/02:107 s. 166.)

Med hänsyn till hur kravet på prövning i direktivet är utformat skulle det kunna diskuteras om motsvarande krav i lagen om grupprättegång för att vägra godkänna en förlikning är alltför högt ställda jämfört med vad direktivet föreskriver. Utredningen gör dock bedömningen att regleringen i lagen om grupprättegång innebär att direktivets krav på att en förlikning inte ska godkännas i vissa fall är uppfyllt.

Prövningen av om en förlikning ska stadfästas innebär också att rätten ska bedöma om den innehåller otydligheter och om villkoren är formulerade så att domen med stadfästandet kan verkställas. Därigenom uppfylls även direktivets krav på att en förlikning inte ska godkännas om den innehåller villkor som inte kan verkställas.

Även direktivets krav i artikel 11.1 om att förlikning ska få initieras av parterna uppfylls eftersom en stadfästelse endast kan ske på begäran av parterna.

Om rätten beslutar att inte godkänna en förlikning ska rätten enligt 11.3 i direktivet fortsätta att pröva den berörda grupptalan, vilket även blir följden i svensk rätt om rätten beslutar att inte stadfästa en förlikning enligt lagen om grupprättegång. Inga ändringar krävs därför i detta avseende. Inte heller krävs det några ändringar till följd av artikel 11.4 som föreskriver att godkända förlikningar ska vara bindande för den godkända enheten, näringsidkaren och de enskilda berörda konsumenterna. Enligt 29 § lagen om grupprättegång är en stadfästelse bindande för alla gruppmedlemmar.

Enligt artikel 11.4 får medlemsstaterna även ha regler som ger enskilda konsumenter som berörs av en grupptalan och av den efterföljande förlikningen möjlighet att godta eller vägra att bli bundna av förlikningar. En sådan bestämmelse finns i 49 § lagen om grupp-rättegång. Enligt paragrafen ska gruppmedlemmarna underrättas om uppgörelsens innebörd innan förlikningen stadfästs av domstolen. De gruppmedlemmar som inte vill godta den aktuella förlikningen får därmed möjlighet att inträda som parter i rättegången och få sina anspråk prövade.

Gottgörelse som erhålls genom en godkänd förlikning ska enligt artikel 11.5 inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsumenter har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte var föremål för förlikningen. En stadfästelsedom utgör rättegångshinder mot en talan om samma sak som den som var föremål för prövning i det mål vari förlikningen träffades. Så länge som eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder inte omfattas av stadfästelsedomens rättskraft påverkar förlikningen inte rätten att väcka talan om ytterligare åtgärder. Det bedöms således inte krävas några ändringar vid genomförandet av direktivet i detta avseende.

9.6.11 Fördelning av kostnader för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse (artikel 12)

Utredningens bedömning: Den svenska regleringen gällande fördelning av kostnader får anses vara förenlig med artikel 12 i direktivet. Några lagändringar är inte nödvändiga vid genomförandet av direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 12.1 i direktivet ska den förlorande parten svara för den vinnande partens rättegångskostnad i en grupptalan. Bestämmelsen stämmer överens med den svenska regleringen. Rättegångsbalkens kostnadsregler för tvistemål gäller även i en grupprättegång, vilket innebär att den tappande parten som huvudregel ska stå för motpartens rättegångskostnad.

Enligt direktivet ska enskilda konsumenter som berörs av grupp-talan inte betala kostnaderna för förfarandet utom under exceptionella omständigheter då en konsument kan åläggas att betala de kostnader som uppkommit till följd av den enskilda konsumentens avsiktliga eller vårdslösa beteende (artiklarna 12.2 och 12.3).

Enligt svensk rätt ansvarar en gruppmedlem som inte är part i målet enligt 33 § lagen om grupprättegång som huvudregel inte för några rättegångskostnader. Undantag gäller dock för sådana kostnader som medlemmen vållat genom någon åtgärd som avses i 18 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken (inledande av onödigt rättegång) eller genom sådan vårdslöshet eller försummelse som avses i 18 kap. 6 § rättegångsbalken. Regleringen motsvarar direktivets bestämmelser i artiklarna 12.2 och 12.3 i detta avseende.

Därutöver är gruppmedlemmarna enligt 34 § lagen om grupprättegång, vid bifall av talan, skyldiga att ersätta kärandens rättegångskostnader om svaranden inte kan betala. Detsamma gäller merkostnader vid riskavtal som svaranden enligt 41 § inte ska förpliktas att betala. Varje gruppmedlem svarar dock endast för sin andel av kostnaderna och är inte skyldig att betala mer än som har kommit honom eller henne till godo genom rättegången.

Frågan är om bestämmelsen i 34 § lagen om grupprättegång är förenlig med artikel 12.2 eftersom den kan innebära att en gruppmedlem får stå för en del av kärandens ombudskostnader. Svaret är avhängigt hur bestämmelsen i artikel 12.2 ska tolkas. Direktivets skäl 38, som behandlar bestämmelserna i artikel 12, ger inte någon närmare vägledning i detta avseende.

Enligt den svenska regleringen kan en gruppmedlem aldrig åläggas att betala svarandens rättegångskostnader. En sådan betalningsskyldighet kan enbart åläggas käranden (dvs. gruppföreträdaren). Om käranden vinner målet kan emellertid gruppmedlemmarna ur de inprocessade medlen få bidra till extra ombudsarvode eller sådana ombudskostnader som svaranden inte förmår betala. Det kan dock aldrig bli fråga om att betala mer än vad som influtit genom processen. En gruppmedlem kan således aldrig förlora ekonomiskt på en grupprättegång, oavsett utgången i målet. Extra ombudsarvode kan dessutom endast bli aktuellt för gruppmedlemmarna att betala om det finns ett riskavtal som har godkänts av rätten. Ett sådant avtal får endast godkännas om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet.

Enligt utredningens bedömning måste artikel 12.2 tolkas så att en enskild konsument aldrig ska behöva betala ”ur egen ficka” för rättegången, vilket stämmer överens med den svenska regleringen. Den svenska regleringen gällande fördelning av kostnader får därmed anses vara förenlig med artikel 12 i direktivet. Några lagändringar är inte nödvändiga vid genomförandet av direktivet i denna del.

10 Finansiering av grupptalan

10.1 Inledning

En förutsättning för att grupptalan ska vara effektiv som processform är att det finns ekonomiska förutsättningar för käranden att driva en sådan talan. Direktivet innehåller flera bestämmelser om finansiering av grupptalan och bistånd till godkända enheter. I artikel 10 finns bestämmelser som syftar till att förhindra intressekonflikter vid tredjepartsfinansiering och i artikel 12 finns bestämmelser om fördelning av rättegångskostnader, vilka utredningen har redogjort för i kapitel 9. I artikel 20 finns bestämmelser om bistånd till godkända enheter. I detta kapitel redogörs inledningsvis för artikel 20 i direktivet och utredningens överväganden kring svensk rätts förenlighet med artikeln. Därefter följer utredningens överväganden och förslag avseende olika finansieringslösningar av grupptalan enligt direktivet.

10.2 Bistånd till godkända enheter (artikel 20)

Medlemsstaterna ska vidta eller behålla åtgärder i syfte att säkerställa att förfarandekostnaderna för grupptalan inte hindrar godkända enheter från att på ett effektivt sätt utöva sin rätt att ansöka om de åtgärder som avses i artikel 7 (artikel 20.1 och skäl 70). Sådana åtgärder får t.ex. utgöras av offentlig finansiering, inbegripet strukturellt stöd till godkända enheter, begränsning av tillämpliga domstolsavgifter eller administrativa avgifter eller tillgång till rättshjälp (artikel 20.2).

Medlemsstaterna får fastställa regler som ger godkända enheter rätt att begära att konsumenter som har uttryckt sin önskan att företrädas av en godkänd enhet inom ramen för en specifik grupptalan om åtgärder för gottgörelse betalar en blygsam inträdesavgift eller liknande avgift för att delta i den grupptalan (artikel 20.3).

Medlemsstaterna och kommissionen ska stödja och underlätta samarbete mellan godkända enheter samt utbytet och spridningen av deras bästa praxis och erfarenhet när det gäller att hantera gränsöverskridande överträdelser och inhemska överträdelser enligt artikel 2.1 (artikel 20.4). Bestämmelsen behandlas i avsnitt 12.3.2.

Artikel 20 innebär inte att medlemsstaterna har någon skyldighet att finansiera grupptalan (skäl 70).

10.3 Överväganden och förslag

10.3.1 Svensk rätts överensstämmelse med artikel 20.1

Utredningens bedömning: Svensk befintlig reglering avseende förfarandekostnader hindrar inte en godkänd enhet från att på ett effektivt sätt utöva sin rätt att väcka grupptalan enligt direktivet på sätt som krävs enligt artikel 20.1. Det är därmed inte nödvändigt att göra några ändringar för att genomföra direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Medlemsstaterna ska säkerställa att förfarandekostnaderna inte hindrar godkända enheter från att på ett effektivt sätt utöva sin rätt att väcka grupptalan enligt direktivet (artikel 20.1). I artikel 20.2 ges förslag på åtgärder som medlemsstaterna kan vidta eller behålla i detta avseende. Begränsning av domstolsavgifter eller administrativa avgifter är ett av de förslag som omnämns.

En grupptalan enligt direktivet kommer enligt utredningens förslag att inledas antingen vid domstol eller förvaltningsmyndighet, beroende på vad talan avser. En grupptalan som inleds vid förvaltningsmyndighet är en ny ordning. Utredningen föreslår inte att någon avgift ska utgå vid en sådan talan. En grupptalan vid allmän förvaltningsdomstol är inte heller belagd med någon avgift.

En grupptalan enligt direktivet kommer i vissa fall att kunna väckas vid Patent- och marknadsdomstolen eller vid tingsrätt. Den som väcker en sådan talan måste betala en ansökningsavgift för att målet ska tas upp till prövning. Ansökningsavgiften uppgår i dag till 2 800 kronor. Det tillkommer inga ytterligare avgifter för processen, inte heller i högre instans, vilket det gör i ett flertal andra medlems-

stater. Domstolarnas kostnad för handläggningen av mål bekostas således i stor utsträckning av staten.

Den största enskilda rättegångskostnadsposten för en part är i de flesta fall ombudsarvodet. Vid en grupptalan som inleds vid förvaltningsmyndighet, allmän förvaltningsdomstol och Patent- och marknadsdomstolen finns inget krav på ombud. Det kommer således vara möjligt för en godkänd enhet att på egen hand driva en process om förbudsföreläggande.

Vid en grupptalan om åtgärder för gottgörelse som förs enligt lagen om grupprättegång gäller däremot ombuds- och advokattvång. I syfte att minska kostnadsrisken för käranden i detta avseende finns en möjlighet för käranden att ingå s.k. riskavtal med ombudet. Genom ett sådant avtal kan käranden och kärandeombudet komma överens om att ombudsarvodet kan avvika från normalarvodet i förhållande till utgången i processen. Ett riskavtal måste godkännas av rätten för att bli bindande för gruppmedlemmarna. Utredningen återkommer till riskavtal i avsnitt 10.3.6 nedan.

Genom den ovan beskrivna regleringen säkerställs enligt utredningens bedömning att förfarandekostnaderna inte hindrar godkända enheter från att utöva sin rätt att väcka grupptalan enligt direktivet på sätt som krävs enligt artikel 20.1. Det krävs därmed i och för sig inte några ändringar vid genomförandet av direktivet i denna del. Det bör dock övervägas om någon av de åtgärder som föreslås i artikel 20.2, eller andra åtgärder, ska införas i syfte att ytterligare underlätta för godkända enheter att väcka grupptalan enligt direktivet. Utredningens överväganden i denna del följer nedan.

10.3.2 Begränsningar av domstolsavgifter och administrativa avgifter

Utredningens bedömning: Begränsningar av domstolsavgifter och administrativa avgifter för en grupptalan enligt direktivet bör inte införas.

Skälen för utredningens bedömning

Den enda domstolsavgift som en godkänd enhet kommer att behöva betala för att väcka en grupptalan enligt direktivet är, som redogjorts för ovan, en ansökningsavgift om 2 800 kronor när talan väcks vid tingsrätt eller Patent- och marknadsdomstolen. Avgiften är låg i förhållande till övriga rättegångskostnader som uppkommer i en process. En begränsning av ansvaret för att betala domstolsavgifter skulle således inte ha någon betydelse för en godkänd enhets finansiella möjlighet att väcka grupptalan enligt direktivet.

Något förslag om begränsning av ansvaret för att betala domstolsavgifter lämnas därför inte.

10.3.3 Rättshjälp

Utredningens bedömning: Rätten till rättshjälp bör inte utvidgas till att omfatta godkända enheter som för talan enligt direktivet.

Skälen för utredningens bedömning

Rättshjälp får beviljas i en rättslig angelägenhet och kan som huvudregel endast beviljas fysiska personer. En av förutsättningarna för rättshjälp är att den rättssökande har behov av rättsligt biträde. Ett sådant behov har i praxis inte ansetts finnas i förvaltningsärenden eller vid förvaltningsdomstol, bortsett från de målgrupper där det finns en rätt till offentligt biträde.

Ekonomiskt bistånd i form av rättshjälp enligt nuvarande regler är alltså inte möjligt vid en grupptalan som förs av en godkänd enhet. Det skulle kunna övervägas att utvidga rätten till rättshjälp så att godkända enheter omfattas, i vart fall vid allmän domstol. Det skulle dock kräva relativt omfattande ändringar och skulle kunna föra med sig kostnader som inte är obetydliga. Med tanke på de begränsningar i rätten till rättshjälp som gäller för mera vardagliga och mindre omfattande tvister framstår en sådan ordning enligt utredningens bedömning som svärmotiverad ur ett rättviseperspektiv. Rätten till rättshjälp bör således inte utvidgas till att omfatta godkända enheter vid grupptalan som väcks enligt direktivet.

Det kan nämnas att det vid utvärderingen av lagen om grupprättegång bedömdes att en översyn av rättshjälpsbestämmelserna borde göras för att öka möjligheterna till rättshjälp vid enskild grupptalan. Några ändringar i detta avseende har inte genomförts.

10.3.4 Offentliga fonder

Utredningens bedömning: Införandet av offentligt stöd till grupptalan i form av offentliga fonder bör inte införas.

Skälen för utredningens bedömning

Finansiering av en grupptalan genom statliga fonder förekommer i en del länder, t.ex. Quebec i Kanada.

I förarbetena till lagen om grupprättegång övervägdes om särskilda fonder skulle inrättas för att finansiera en grupptalan. En fördel med en sådan finansiering bedömdes dels vara att den är allmän, dels att den även omfattar en vinnande motparts rättegångskostnader. Som skäl mot en sådan lösning framfördes de principiella invändningar som kan anföras mot att staten på ett sådant sätt garanterar endast den ena partens kostnader i en rättegång. Det konstaterades också att det enligt lagen skulle finnas en möjlighet, utöver enskild grupptalan och organisationstalan, att väcka offentlig grupptalan och att en sådan grupptalan i praktiken subventionerar genomdrivandet av gruppmedlemmarnas rätt. Det ansågs inte motiverat att därutöver, genom att inrätta fonder, öka det allmännas ekonomiska engagemang för att enskilda människor ska få igenom sina anspråk. Även förslaget om riskavtal beaktades i bedömningen (prop. 2001/02:107 s. 114 f.).

Inrättandet av särskilda s.k. grupptalansfonder skulle kunna övervägas på nytt. De principiella betänkligheter mot att staten endast garanterar den ena partens kostnader och inte den andres som framfördes i propositionen gör sig dock fortfarande gällande. Till detta kommer att en finansieringslösning i form av statliga fonder skulle medföra en del administration. Hittills är grupptalan som taleform inte så frekvent förekommande. Även om de nya regler som grupp-talandirektivet för med sig kan tänkas öka antalet något är det svårt

att motivera en helt ny finansieringslösning och administration av den för dessa fall.

Utredningen förslår mot denna bakgrund inte att det införs ett offentligt stöd i form av offentliga fonder för att finansiera grupptalanprocesser enligt direktivet. Det finns däremot enligt utredningen inte något som hindrar att det statliga stöd som beviljas konsumentorganisationer ökas med anledning av den nya lagstiftningen till följd av grupptalandirektivet.

10.3.5 Inträdesavgift för att delta i grupptalan

Utredningens bedömning: Det bör inte ges en möjlighet att begära att en gruppmedlem betalar en inträdesavgift för att delta i grupptalan.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 20.3 får medlemsstaterna fastställa regler som ger godkända enheter rätt att begära att konsumenter som har uttryckt sin önskan att företräddas av en godkänd enhet inom ramen för en specifik grupptalan om åtgärder för gottgörelse betalar en blygsam inträdesavgift eller liknande avgift för att delta i grupptalan. En sådan möjlighet finns i dagsläget inte enligt lagen om grupprättegång.

I både dansk och norsk lagstiftning finns bestämmelser som innebär att gruppmedlemmarna kan få ett mer omfattande ansvar för rättegångskostnader än i Sverige.

I Norge kan rätten, på begäran av grupprepresentanten, bestämma att en förutsättning för registrering enligt opt in-systemet ska vara villkorad av att gruppmedlemmarna ska ha ansvar för rättegångskostnader upp till ett fastslaget maximalbelopp. Rätten kan besluta att hela eller delar av beloppet ska betalas till det juridiska ombudet i samband med registrering. Gruppmedlemmarna kan åläggas ansvar för motpartens och grupprepresentantens kostnader upp till det fastslagna maximibeloppet (§ 35-6 och § 35-14 lov om mekling og rettergang i sivile tvister).

I Danmark kan rätten, vid en grupptalan som bygger på opt in, bestämma att anmälan ska vara beroende av att gruppmedlemmen ställer en av rätten bestämd säkerhet för rättegångskostnader om medlemmen inte har rättshjälpsförsäkring eller annan försäkring som täcker omkostnader, eller grupptalan uppfyller rekvisiten för fri process och gruppmedlemmen uppfyller de ekonomiska kraven här för (§ 254 e, stk. 7 retsplejeloven). En gruppmedlem kan åläggas att betala rättegångskostnader till motparten och/eller grupprepresentanten. Som högst kan gruppmedlemmen bli betalningsskyldig med ett belopp motsvarande den säkerhet som bestämts, med tillägg av det belopp som genom grupptalan kommer gruppmedlemmen till godo (§ 254 f, stk. 3 retsplejeloven). Om de rättegångskostnader en gruppmedlem förpliktas betala inte täcks av någon försäkring betalas de av staten under vissa förutsättningar, dock högst med det belopp som motsvarar säkerheten (§ 254 f, stk. 4 retsplejeloven). I opt out-systemet kan gruppmedlemmen inte förpliktas att betala mer än vad som genom grupptalan kommit gruppmedlemmen till godo.

Som framgår ovan har man i både Norge och Danmark ett system som innebär att gruppmedlemmarna kan få ett mer omfattande ansvar för rättegångskostnader än i Sverige. Gruppmedlemmarna delar där gruppföreträdarens ansvar för rättegångskostnader i fler fall än vad som är möjligt i svensk rätt.

Bestämmelserna i lagen om grupprättegång om gruppmedlemmars kostnadsansvar bygger på att gruppmedlemmarna, som inte är parter, ska kunna få sina anspråk prövade utan egna ekonomiska uppförfingar. När lagen infördes ansågs den principen som så viktig att avsteg från den endast kan komma i fråga i mycket speciella fall. Undantag gäller om gruppmedlemmen av försummelse eller liknande skäl orsakar kostnader. Vidare kan käranden ur inprocessade medel tillgodogöra sig ersättning för rättegångskostnader som inte blir ersatta av svaranden.

I samband med utvärderingen av lagen om grupprättegång övervägdes om det fanns skäl att göra ändringar gällande gruppmedlemmars ansvar för rättegångskostnader. Någon ändring förslögs inte (se Ds 2008:74 s. 158).

Möjligheten att föra en grupptalan är avsedd för s.k. icke-individuellt processbara anspråk. Skälet till att de inte är individuellt processbara är bl.a. att kostnadsrisken är för hög i förhållande till tvisteföremålets värde. En inträdesavgift skulle medföra en ökad risk för att potentiella gruppmedlemmar inte vill omfattas av grupptalan.

En bestämmelse som innebär att gruppmedlemmar måste betala en inträdesavgift som endast kan vara blygsam för att ingå i gruppen skulle i regel inte heller vara tillräckligt för att finansiera en grupptalan, inte ens om gruppen består av ett stort antal personer. En sådan lösning skulle därmed inte medföra sådana fördelar att det finns skäl att göra avsteg från principen att gruppmedlemmar inte ska behöva betala för att få sitt anspråk prövat.

10.3.6 Riskavtal

Utredningens bedömning: Bestämmelserna om riskavtal i lagen om grupprättegång bör inte ändras.

Skälen för utredningens bedömning

När det gäller kärandens kostnader för rättegången är ombudsarvudet normalt den största enskilda rättegångskostnadsposten. Ombudskostnaderna kan i många fall bli ännu högre vid en grupptalan enligt lagen om grupprättegång än vid en individuell talan eftersom en grupptalan i regel är mer tids- och arbetskrävande och då ombudet enligt huvudregeln ska vara advokat. Enligt lagen om grupprättegång finns, som ovan nämnts, en möjlighet för käranden att minska kostnadsrisken i detta avseende genom att sluta riskavtal med ombudet. Genom ett riskavtal kan käranden och kärandeombudet komma överens om att ombudsarvudet kan avvika från normalarvudet i förhållande till utgången i processen.

För att ett riskavtal ska bli giltigt gentemot gruppmedlemmarna krävs att det godkänns av domstolen (38 §). Ett riskavtal får bara godkännas om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet (39 §). Vid prövningen av skäligheten kan exempelvis tvistefrågornas komplexitet, den ekonomiska risk som avtalet innebär för ombudet och huvudmannen samt tvisteföremålets värde beaktas. Det är självklart tillåtet för ombudet att helt avstå från ersättning vid förlust. Vid fullt bifall till talan skulle det i vissa situationer kunna bedömas vara skäligt att ombudet tillåts att ta ut dubbelt eller t.o.m. flerdubbelt arvode jämfört med normalt skäligt arvode. Ett arvode

bör dock inte kunna bestämmas så högt att en medlem inte skulle få ut något eller endast en ringa del av sitt anspråk.

Arvodet får inte baseras enbart på tvisteföremålets värde. Provisionsarvode som baseras på att ombudet får en viss procentsats av inprocessade medel får således inte förekomma. Som skäl mot att tillåta riskavtal med provisionsarvode anges i förarbetena att sådana avtal innebär en stor risk för intressekonflikter mellan ombudet och klienten eftersom ombudet med ett sådant upplägg exempelvis kan lockas av att nå en snabb förlikning som ger ombudet hög timavkastning, trots att det kan finnas ett intresse för gruppmedlemmarna att få målet prövat i sak av domstol (prop. 2001/02:107 s. 175).

I utvärderingen av lagen om grupprättegång 2008 gjordes nya överväganden kring tillåtligheten av provisionsavtal. Utredaren föreslog en ändring i 39 § lagen om grupprättegång som innebär att riskavtal med provisionsarvode i undantagsfall ska tillåtas om det finns särskilda skäl. Förslaget avstyrktes bl.a. av Advokatsamfundet som, till skillnad från utredaren, ansåg att den föreslagna bestämmelsen inte var i överensstämmelse med de advokatetiska reglerna om riskavtal. De advokatetiska reglerna om riskavtal har inte ändrats sedan dess.

Mot den bakgrunden och då samma risker med provisionsavtal som framfördes i propositionen fortsatt gäller finns det enligt utredningen inte skäl att nu överväga ändringar i detta avseende. Bestämmelserna om riskavtal i lagen om grupprättegång bör alltså inte ändras.

10.3.7 En mekanism för tredjepartsfinansiering införs

Utredningens förslag: En bestämmelse införs som anger att en godkänd enhet som väcker grupptalan om åtgärder för gottgörelse, som finansieras av tredje part, får uppställa villkor som innebär att en gruppmedlem som anmäler sig till gruppen vid vinst går med på att avstå en viss andel av processutfallet till förmån för finansören. De begränsningar som föreslås för tredjepartsfinansiering ska gälla.

Skälen för utredningens förslag

Som konstaterats i avsnitt 9.6.2 har lagen om grupprättegång inte använts i den utsträckning som lagstiftaren förutspådde. Vid utvärderingen av lagen 2008 angavs att en bidragande förklaring till det är att finansieringen av en grupptalan är problematisk och att risken att behöva stå för motpartens rättegångskostnad vid förlust har verkat starkt avhållande från att väcka en sådan talan.

Kärandens möjlighet att ingå riskavtal med ombudet enligt lagen om grupprättegång minskar förvisso kärandens risker för ombudskostnader. Riskavtal har dock inte använts i någon högre utsträckning. Ett riskavtal minimerar inte heller kärandens risk att vid förlust av talan betala svarandens rättegångskostnader.

Under arbetet med genomförandet av direktivet har det från representanter från konsumentsidan framhållits att konsumentorganisationer i dagsläget inte skulle ha möjlighet att väcka grupptalan enligt direktivet då de saknar ekonomiska resurser till det.

Som framgår av utredningens överväganden ovan utgör de exempel på finansiering som anges i direktivet inte någon lösning för svensk del. Frågan är om det finns andra sätt att underlätta finansieringen av en grupptalan och därigenom bidra till att direktivets syfte att skapa en effektiv mekanism för grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen uppfylls.

Det finns exempel på andra finansieringslösningar för att finansiera tvister än sådana som involverar det allmänna.

Ett exempel är gräsrotsfinansiering (på engelska crowdfunding), som förenklat innebär att många olika finansiärer betalar mindre belopp för ett visst projekt eller ändamål. Insamlingen sker ofta via internet genom en plattform för gräsrotsfinansiering. Det finns olika typer av gräsrotsfinansiering. En kategori som har använts för att bekosta rättegångskostnader i några uppmärksammade tvister utgörs av s.k. donationsbaserad gräsrotsfinansiering, där den som bidrar med finansieringen inte får någon motprestation.¹

¹ I det s.k. barnmorskefallet förlorade en barnmorska, som nekats anställning på grund av att hon vägrade att utföra aborter, en diskrimineringstalan mot Region Jönköping i såväl tingsrätten som vid Arbetsdomstolen. Totalt förpliktades hon att betala regionens rättegångskostnader om 1,6 miljoner kronor. Genom crowdfunding lyckades barnmorskan och hennes man samla in ett belopp som t.o.m. översteg rättegångskostnadsbeloppet.

Ett annat exempel är tvistfinansiering/tvistinvestering (på engelska *third party funding* eller TPF), vilket är en finansieringsform som innebär att en extern part finansierar alla eller delar av de kostnader som uppkommer med anledning av tvisten, mot rätt till en andel av processutfallet vid en framgångsrik talan. Om tvisten förloras bär finansiären de kostnader den har åtagit sig, vilket kan omfatta även motpartens rättegångskostnader. Finansieringsformen är vanligt förekommande i vissa länder t.ex. i Australien, USA och England men förekommer även i Sverige, och då främst i skiljeförfaranden.

Tvistinvestering/tvinstfinansiering är, som redogjorts för i avsnitt 9.6.9, tillåten enligt direktivet förutsatt att bestämmelserna i artikel 10 efterlevs. Finansieringsformen är oreglerad i Sverige och måste som huvudregel anses tillåten, oavsett om det handlar om en grupp-rättegång eller en rättegång enligt ordinarie tvistemålsregler. Den har dock hittills, såvitt känt, inte använts för att finansiera grupprättegångar i Sverige. Ett skäl till det är sannolikt att finansieringsformen ännu inte är så vanligt förekommande här. Det kan även ha betydelse att lagen om grupprättegång inte innehåller någon mekanism som gör att käranden på ett enkelt sätt kan binda gruppmedlemmarna till ett sådant finansieringsarrangemang.

Det finns alltså inte några regler i svensk rätt som tar sikte på hur en part i en rättegång finansierar tvisten och anger några begränsningar för detta. Bestämmelserna i lagen om grupprättegång om riskavtal tangerar den frågan, men syftar närmast till att reglera förhållandet mellan ombudet och käranden i en grupprättegång. Någon inskränkning i avtalsfriheten i detta hänseende finns därmed inte. Det kan dock framstå som otydligt vilket utrymme som finns att finansiera en grupptalan via någon form av överenskommelse med tredje man och vad som ska anses gälla i förhållande till gruppmedlemmarna.

Enligt utredningens bedömning kan käranden i en grupprättegång ingå ett avtal om finansiering med tredje man. Det finns inte heller något uttryckligt hinder mot att gruppmedlemmarna bidrar till en del av finansieringen genom att en del av en eventuell processvinst tas i anspråk.

För att underlätta för godkända enheter att finansiera en grupptalan enligt direktivet föreslår utredningen att en mekanism införs i den särskilda lagen som uttryckligen anger att en godkänd enhet kan villkora deltagandet i gruppen med att gruppmedlemmen vid vinst betalar en viss andel av vinsten till finansiären. Eftersom gruppen be-

stäms enligt ett opt in-förfarande kan en gruppmedlem aldrig bindas till ett sådant arrangemang utan vetskap om villkoret. Villkoret måste framgå tydligt av underrättelsen till gruppmedlemmarna. Varje person som anser sig passa in på beskrivningen av gruppen ges därmed möjlighet att avgöra om han eller hon vill gå med på att få sitt anspråk prövat enligt de villkor som anges i underrättelsen. Genom att anmäla sig till gruppen accepterar gruppmedlemmen villkoren.

Bestämmelsen innebär som nyss angetts ingen förändring i förhållande till vad som redan i dag går att avtala om. Den föreslagna bestämmelsen syftar till att förtydliga vad som gäller och förenkla ingåendet av avtal mellan den godkända enheten och gruppmedlemmarna.

Lagen om grupprättegång bygger som nämnts ovan på principen att gruppmedlemmar som inte är parter ska få sina anspråk prövade utan egna ekonomiska uppostringar. En modell med tredjepartsfinansiering innebär inte något avsteg från den principen. Finansiären får endast betalt vid en processvinst och omfattar endast processer om gottgörelse som rör ekonomisk ersättning. Gruppmedlemmen kommer aldrig att behöva betala något ur egen ficka för att få sitt anspråk prövat och står heller inte någon ekonomisk risk vid förlust. Konsumenten kan således aldrig förlora ekonomiskt på att ansluta sig till gruppen.

Det skulle kunna övervägas om den föreslagna bestämmelsen bör innehålla en begränsning av hur stor andel av processutfallet som ska få tillfalla finansiären vid vinst. Som angetts ovan måste avtalsfrihet anses råda och det får därmed redan i dag anses finnas en möjlighet för käranden och en gruppmedlem att avtala om ersättning till en finansiär utan inskränkningar. Med hänsyn till det begränsade ekonomiska ansvaret för en gruppmedlem finns det enligt utredningen inte något behov av skydd genom att inskränka avtalsfriheten för medlemmarna. Det bör också beaktas att det i den godkända enhetens uppgift att föra talan för gruppmedlemmarnas räkning ligger ett ansvar att agera på ett sätt som står i överensstämmelse med medlemmarnas intressen. Dessutom gäller kravet i lagen om grupprättegång på att talan som regel ska föras med hjälp av ombud, och att ombudet ska vara advokat. Utredningen bedömer alltså att någon begränsning inte bör införas.

Twistinvestering är en växande finansieringsform och är hittills inte så vanligt förekommande i Sverige. En risk med sådan finansiering skulle kunna vara att det leder till ökad processbenägenhet med

ett ökat antal obefogade processer. Enligt utredningens bedömning bör den risken inte överdrivas. Det utgör en hög risk att finansiera en grupptalan. Kommersiella aktörer som ingår avtal om sådan finansiering har som regel noga bedömt sannolikheten till framgång i processen eftersom arrangemanget oftast innebär att finansiären vid förlust inte får någon ersättning alls och dessutom måste betala motpartens rättegångskostnader. Det finns således inte skäl att anta att tvist-investering skulle leda till en ökning av obefogade processer.

En förutsättning för att sådan finansiering ska vara tillåten är vidare att bestämmelserna i artikel 10, som syftar till att förhindra intressekonflikter och rättegångsmissbruk, följs. Utredningens förslag i denna del framgår av avsnitt 9.6.9. De innebär att en tredje part inte får påverka de processuella beslut som den godkända enheten fattar om det skulle vara till skada för gruppmedlemmarnas intressen. Vidare får en grupptalan om gottgörelse inte finansieras av en konkurrent eller av någon som är beroende av näringsidkaren. Utredningen anser att dessa begränsningar utgör ett tillräckligt skydd mot risken för att en tredjepartsfinansiär får ett oönskat inflytande över en grupptalan som är till nackdel för gruppmedlemmarna. Utgångspunkten bör vara att den godkända enheten har rätt att fatta de beslut om inledandet av en grupptalan som den anser är bäst för gruppen.

Kravet på underrättelsen till gruppmedlemmarna, den bestämmelse om tredjepartsfinansiering som föreslås tillsammans med övriga regler i lagen om grupprättegång till skydd för gruppens medlemmar innebär enligt utredningens mening tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Det kan dock finnas skäl att noga följa utvecklingen när det gäller tredjepartsfinansiering av grupptalan.

11 Information om grupptalan

11.1 Information om grupptalan (artikel 13)

Medlemsstaterna ska fastställa regler som säkerställer att godkända enheter tillhandahåller information, särskilt på sin webbplats, om grupptalan som de har beslutat att väcka, det aktuella läget avseende grupptalan som har väckts och resultatet av grupptalan (artikel 13.1).

Medlemsstaterna ska även fastställa regler för att säkerställa att de konsument som berörs av en pågående grupptalan om gottgörelse i rätt tid och på lämpligt sätt får information om grupptalan, så att de uttryckligen eller underförstått ska kunna uttrycka sin önskan att företrädas i grupptalan (artikel 13.2). Det är upp till medlemsstaterna att besluta vem som ska ansvara för att sprida informationen (se skäl 59 i direktivet).

Utan att det påverkar den information som avses i artikel 13.1 och 13.2 ska domstolen eller den administrativa myndigheten ålägga näringsidkaren att på egen bekostnad informera konsumenter som omfattas av en grupptalan om slutliga beslut som föreskriver de åtgärder som avses i artikel 7 och godkända förlikningar enligt artikel 11, på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i ärendet och inom angivna tidsfrister, inbegripet, när så är lämpligt, att alla konsumenter informeras individuellt. Skyldigheten att lämna information ska inte gälla om konsumenterna informeras om det slutliga beslutet eller den godkända förlikningen på annat sätt¹ (artikel 13.3 första stycket). Medlemsstaterna får ha regler enligt vilka näringsidkaren endast är skyldig att tillhandahålla konsumenter sådan information om den godkända enheten begär det (artikel 13.3 andra stycket).

¹ Genom den godkända enheten, domstolen eller administrativa myndigheten, se skäl 62 i grupp-talandirektivet.

Informationsskyldigheten i artikel 13.3 ska, såvitt gäller slutliga beslut om avvisande eller ogillande av grupptalan om gottgörelse, i stället i tillämpliga delar gälla den godkända enheten (artikel 13.4).

Medlemsstaterna ska säkerställa att den vinnande parten ska kunna få ersättning för de kostnader som avser tillhandahållande av information till konsumenter inom ramen för en grupptalan, i enlighet med artikel 12.1 (artikel 13.5).

11.2 Överväganden och förslag

11.2.1 Godkända enheters informationsskyldighet (artikel 13.1)

Utredningens förslag: En bestämmelse införs i den nya lagen som innebär att en godkänd enhet på sin webbplats eller motsvarande ska informera om grupptalan som enheten avser att väcka, om pågående grupptalan och om resultatet av en slutförd grupptalan.

Skälen för utredningens förslag:

Enligt artikel 13.1 ska medlemsstaterna fastställa regler som säkerställer att godkända enheter lämnar information, särskilt på sin webbplats, om pågående grupptalan och resultatet av en slutförd grupptalan. Informationen bör enligt skäl 58 i grupptalandirektivet också gälla den godkända enhetens avsikt att väcka en grupptalan. Informationen ska enligt skäl 58 innefatta en förklaring på ett begripligt språk av föremålet för och de möjliga eller faktiska rättsliga följderna av grupptalan, den godkända enhetens avsikt att väcka talan, en beskrivning av den grupp konsumenter som berörs av grupptalan samt de nödvändiga åtgärder som berörda konsumenter behöver vidta, inbegripet skydd av nödvändiga bevis, för att konsumenter ska kunna dra nytta av åtgärder för förbuds föreläggande, åtgärder för gottgörelse eller godkända förlikningar enligt direktivet. Informationen bör vara adekvat och proportionell i förhållande till omständigheterna i ärendet.

Informationsskyldigheten enligt artikel 13.1 gäller för alla former av grupptalan enligt direktivet. Det finns vissa regler i lagen om grupprättegång om information till gruppmedlemmar (se avsnitt 11.2.2) men inga alls i fråga om talan om förbudsföreläggande.

Eftersom svensk rätt inte innehåller några bestämmelser om godkända enheters informationsskyldighet krävs vid genomförandet av artikel 13.1 att sådana regler införs. Då det inte alltid kommer att finnas identifierbara konsumenter är det lämpligt att informationen ges på en webbplats eller motsvarande som enheten har eller tillskapar när den blir godkänd. Utredningen föreslår att reglerna tas in i den nya lagen och anges som en generell skyldighet för den som blir en godkänd enhet.

11.2.2 Information till konsumenter om pågående grupptalan för gottgörelse (artikel 13.2)

Utredningens bedömning: Bestämmelserna i lagen om grupprättegång om underrättelse till gruppmedlemmar uppfyller informationskravet till gruppmedlemmarna i artikel 13.2 i direktivet. Någon lagändring vid genomförandet av direktivet i denna del är inte nödvändig.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 13.2 ska medlemsstaterna fastställa regler för att säkerställa att de konsumenter som berörs av en pågående grupptalan för gottgörelse i rätt tid och på lämpligt sätt får information om grupptalan, så att de uttryckligen eller underförstått kan uttrycka sin önskan att företrädas i grupptalan. Det är upp till medlemsstaterna att avgöra vem som ska lämna sådan information (se skäl 59).

För att vara effektiv bör informationen om bl.a. en pågående grupptalan vara adekvat och proportionell i förhållande till omständigheterna i ärendet (se skäl 61). Informationen skulle enligt skäl 61 t.ex. kunna lämnas på den godkända enhetens eller näringsidkarens webbplats, i nationella elektroniska databaser, i sociala medier, på internetbaserade marknadsplatser, eller i populära dagstidningar, inklusive dagstidningar som distribueras uteslutande med hjälp av elek-

troniska kommunikationsmedel. Om det är möjligt och lämpligt bör konsumenter informeras individuellt genom ett brev som levereras på elektronisk väg eller i pappersform.

Lagen om grupprättegång innehåller bestämmelser om undermåttelseskyldighet till gruppmedlemmar i olika avseenden. Enligt 13 § ska gruppmedlemmar, om en ansökan om stämning inte avvisas, underrättas om att en grupprättegång har inletts. I 13 § andra stycket ges i punktform anvisningar för vilka uppgifter en gruppmedlem ska få tillgång till genom underrättelsen. Underrättelser enligt lagen om grupprättegång får enligt 50 § ske på sätt som rätten finner lämpligt. Om det innebär betydande fördelar för handläggningen får rätten förelägga en part att ombesörja underrättelsen (50 § andra stycket). Domstolen ska därvid, i den utsträckning domstolen bedömer det vara nödvändigt och lämpligt, ge anvisning om innehållet och formen för underrättelsen. Som exempel på en situation då det kan vara aktuellt att låta en part underrätta gruppmedlemmarna nämns i förarbetena konsumentanspråk som har sin grund i ett fortlöpande rättsförhållande mellan gruppmedlemmarna och svaranden. I en sådan situation skulle svaranden enklast och billigast kunna sköta underrättelsen t.ex. i samband med fakturering eller annan liknande löpande korrespondens mellan svaranden och gruppmedlemmarna (se prop. 2001/02:107 s. 121).

Enligt 17 § gäller dessutom att kåranden ska lämna upplysningar av betydelse för en gruppmedlems rätt till denne, om han eller hon begär det.

Bestämmelserna om underrättelse gör det möjligt för domstolen att i varje enskilt fall avgöra hur gruppmedlemmar på bästa sätt ska underrättas om en grupprättegång. Domstolen har i detta avseende möjlighet att kombinera flera alternativa underrättelseformer. Enligt förarbetena ska valet av underrättelseform styras av det bakomliggande ändamålet med underrättelsen. Behovet av att i det enskilda fallet säkerställa att gruppmedlemmarna verkligen får del av underrättelsen ska vägas mot intresset av att undvika onödiga dröjsmål med den fortsatta handläggningen och kostnader och andra olägenheter som kan vara förenade med en viss underrättelseform. Domstolen bör enligt förarbetena inte vara främmande från att använda sig av andra informationskanaler än de som vanligtvis kommer i fråga i rättegångar. Som exempel nämns att underrättelser i vissa fall skulle kunna ske genom radio eller TV (se a. prop. s. 181 ff.). Även de underrättelse-

former som exemplifieras i skäl 61 till direktivet är således möjliga att använda enligt lagen om grupprättegång.

Enligt utredningens bedömning är svensk rätt i överensstämmelse med artikel 13.2. Några ändringar vid genomförandet av direktivet i denna del krävs därför inte.

11.2.3 Information om slutliga avgöranden och godkända förlikningar (artiklarna 13.3 och 13.4)

Utredningens bedömning: Genom 49 § lagen om grupprättegång som innebär att rätten ska underrätta berörda gruppmedlemmar om en dom eller slutligt beslut samt förlikningar som begärs stadfästa, är svensk rätt i överensstämmelse med artiklarna 13.3 och 13.4 i direktivet när det gäller grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Inga lagändringar krävs därför vid genomförandet av direktivet i denna del.

Utredningens förslag: En bestämmelse införs som innebär att domstol eller förvaltningsmyndighet i en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande, på yrkande av den godkända enheten, får ålägga näringsidkaren att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida informationen om avgörandet. Ett sådant åläggande ska få förenas med vite.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Skyldigheterna enligt artikel 13.3 och 13.4

Enligt artikel 13.3 ska en näringsidkare kunna åläggas av domstol eller administrativ myndighet att på egen bekostnad informera om ett slutligt beslut med anledning av en talan om åtgärder för förbudsföreläggande eller en talan om åtgärder för gottgörelse. Detsamma gäller avseende en förlikning som ingåtts efter en talan om åtgärd för gottgörelse. Sådan information ska lämnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i ärendet och inom angivna tidsfrister. Någon skyldighet att lämna information gäller inte om de berörda konsumenterna informeras om det slutliga beslutet eller den godkända förlikningen på annat sätt. Om nationell rätt föreskriver

att den godkända enheten, domstolen eller den administrativa myndigheten ska tillhandahålla information om slutliga beslut och godkända förlikningar till de konsumenter som berörs av grupptalan bör näringsidkaren inte vara skyldig att tillhandahålla informationen en andra gång (se skäl 62 i direktivet). Medlemsstaterna får införa regler om att näringsidkaren ska åläggas att lämna sådan information bara om godkända enheter begär det (artikel 13.3 andra stycket).

I fråga om slutliga beslut om avvisande eller ogillande av grupptalan om åtgärder för gottgörelse gäller vad som anges om informationsskyldigheten för en näringsidkare i artikel 13.3 i tillämpliga delar för den godkända enheten (artikel 13.4).

Grupptalan om åtgärder för gottgörelse

När det gäller grupptalan om åtgärder för gottgörelse innehåller svensk rätt bestämmelser som innebär att rätten ska underrätta berörda gruppmedlemmar om en dom eller slutligt beslut samt förlikningar som begärs stadfästa (49 § lagen om grupprättegång). En part får föreläggas att ombesörja en underrättelse om det innebär betydande fördelar för handläggningen (50 §).

Det finns därmed ingen skyldighet vid genomförandet av artiklarna 13.3 och 13.4 att införa bestämmelser som ålägger näringsidkare respektive godkända enheter att lämna samma information avseende en grupptalan om åtgärder för gottgörelse.

Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande

När det gäller grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande har domstolen ingen skyldighet att underrätta berörda konsumenter om avgörandet i målet. Domstolen saknar i dessa situationer kännedom om vilka konsumenter som kan vara berörda av den överträdelse som talan avser. För att genomföra artikel 13.3 i denna del krävs det att en bestämmelse införs som innebär att en domstol eller myndighet ska kunna ålägga en näringsidkare att på egen bekostnad informera om ett avgörande i en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande. Det står medlemsstaterna fritt att avgöra om en sådan reglering ska vara avhängig en begäran av den godkända enheten (se artikel 13.3 andra stycket).

I en förbudsföreläggandeprocess saknar ofta den godkända enheten och näringsidkaren, precis som domstolen, kännedom om vilka konsumenter som berörs av en konstaterad överträdelse. För att berörda konsumenter ska få vetskap om avgörandet krävs det därför i många fall att information om avgörandet offentliggörs. I många situationer är det sannolikt den godkända enheten, som i regel har upparbetade kanaler för att lämna information till konsumenter, som lättast kan nå ut med information om avgörandet till berörda konsumenter. Om informationen lämnas på t.ex. webbplatser och sociala medier är sådan informationsspridning oftast inte heller förenad med några större kostnader.

Det kan dock förekomma mål och ärenden där information om avgörandet lämpligen kan lämnas via andra kanaler, t.ex. via annonsering i radio och TV, i syfte att nå berörda konsumenter. Sådana åtgärder är i regel förenade med kostnader.

Om avgörandet avser en överträdelse i en pågående avtalssituation, t.ex. i ett mål om ett oskäligt avtalsvillkor enligt avtalsvillkorlagen, där näringsidkaren har kontaktuppgifter till drabbade kunder, är det näringsidkaren som lättast kan informera om avgörandet. I en sådan situation kan t.o.m. individuell information lämnas till berörda konsumenter genom brev eller e-post.

Eftersom den godkända enheten företräder konsumentkollektivet bedömer utredningen att en näringsidkare endast bör åläggas att lämna information om den enheten begär det. En godkänd enhet får därigenom en möjlighet att i varje enskilt fall bedöma om den information som enheten kommer att lämna är tillräcklig för att nå berörda konsumenter eller om den bör begära att näringsidkaren åläggs att lämna information om avgörandet. För att domstolen eller myndigheten ska ha ett bra underlag för sin bedömning av om ett åläggande ska meddelas bör den godkända enheten ange på vilket sätt näringsidkaren enligt enheten ska informera om avgörandet samt inom vilken tidsfrist det ska ske.

Enligt artikel 13.3 ska information om avgörandet lämnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i ärendet och inom angivna tidsfrister. Den bedömningen ankommer ytterst på domstolen eller myndigheten att göra, givetvis inom ramen för den godkända enhetens begäran.

I artikel 19.1 b) i direktivet anges att en underlåtenhet att följa ett åläggande enligt artikel 13.3 ska kunna sanktioneras. Vite anges i skäl 69 som ett exempel på en tillåten sanktion. För att uppfylla direktivets krav i artikel 19.1 b) föreslår utredningen därför att ett åläggande att lämna information ska få förenas med vite.

I de immaterialrättsliga lagarna finns bestämmelser som liknar den bestämmelse som utredningen nu föreslår. På yrkande av käranden får domstolen t.ex. i mål om intrång eller överträdelse som avses i 53 § upphovsrättslagen, ålägga den som har gjort eller medverkat till intrånget eller gjort sig skyldig till eller medverkat till överträdelsen att bekosta lämpliga åtgärder för att sprida information om domen i målet (53 h § upphovsrättslagen). Enligt bestämmelsen ankommer det alltså på svaranden att bekosta åtgärden medan det är käranden som ska se till att den beslutande åtgärden kommer till stånd.

En motsvarande reglering skulle kunna övervägas när det gäller spridande av information om slutliga avgöranden i en grupptalan enligt grupptalandirektivet. Enligt utredningens bedömning är dock den lösning som anvisas i artikel 13.3 – att informationen ska lämnas av näringsidkaren på näringsidkarens bekostnad – lämpligare.

11.2.4 Kostnader för tillhandahållande av information till konsument (artikel 13.5)

Utredningens bedömning: Kostnader som avser tillhandahållande av information till konsument inom ramen för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör anses utgöra en ersättningsgill rättegångskostnad enligt rättegångsbalken. Inga ändringar bedöms vara nödvändiga vid genomförandet av direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Medlemsstaterna ska säkerställa att den vinnande parten kan få ersättning för de kostnader som avser tillhandahållande av information till konsument inom ramen för grupptalan, i enlighet med artikel 12.1 (som avser talan om åtgärder för gottgörelse).

När det gäller lagen om grupprättegång tillämpas rättegångsbalkens bestämmelser i fråga om vilka rättegångskostnader som är ersättningsgilla. Enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken ska ersättningen motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande samt arvode till ombud eller biträde, om kostnaden skäligen varit påkallad för att ta tillvara partens rätt (18 kap. 8 § rättegångsbalken). Kostnader som avser tillhandahållande av information till konsumenter inom ramen för grupptalan får anses inrymmas i vad som är ersättningsgillt. Om kostnaden har varit skäligen påkallad får bedömas i varje enskilt fall. Inga ändringar bedöms alltså vara nödvändiga vid genomförandet av direktivet i denna del.

12 Elektroniska databaser

12.1 Elektroniska databaser (artikel 14)

Medlemsstaterna får upprätta elektroniska databaser som är tillgängliga för allmänheten genom webbplatser, och som tillhandahåller information om de godkända enheter som på förhand utsetts för ändamålet att väcka inhemsk och gränsöverskridande grupptalan och allmän information om pågående och avslutade grupptalan (artikel 14.1). Om en medlemsstat väljer att upprätta en elektronisk databas ska den underrätta kommissionen om den internetadress på vilken den elektroniska databasen är tillgänglig (artikel 14.2).

Kommissionen ska enligt artikel 14.3 upprätta en elektronisk databas för a) all den kommunikation mellan medlemsstaterna och kommissionen som avses i artiklarna 5.1, 5.4 och 5.5 samt 23.2 och b) det samarbete mellan godkända enheter som avses i artikel 20.4.

Kommissionens databas ska vara direkt tillgänglig för a) nationella kontaktpunkter i artikel 5.5, b) domstolar och administrativa myndigheter, om så krävs enligt nationell rätt, c) de godkända enheter som utsetts av medlemsstaterna för att väcka inhemsk grupptalan och gränsöverskridande grupptalan, och d) kommissionen.

Information som medlemsstater utbyter inom den elektroniska databasen och som gäller godkända enheter som utsetts för att väcka gränsöverskridande grupptalan ska vara offentliggjord.

12.2 Samarbetet mellan godkända enheter (artikel 20.4)

Medlemsstaterna och kommissionen ska stödja och underlätta samarbetet mellan godkända enheter samt utbytet och spridningen av deras bästa praxis och erfarenhet när det gäller att hantera gränsöverskridande överträdelser och inhemska överträdelser enligt artikel 2.1 (artikel 20.4).

12.3 Överväganden

12.3.1 En nationell elektronisk databas bör inte upprättas

Utredningens bedömning: En nationell elektronisk databas med information om grupptalan enligt direktivet bör inte upprättas.

Skälen för utredningens bedömning

Vid genomförandet av direktivet har utredningen att ta ställning till om en nationell elektronisk databas i enlighet med artikel 14.1 bör upprättas.

En fördel med en sådan databas vore att information om godkända enheter och pågående och avslutande grupptalan enligt grupp-
talandirektivet samlas på samma webbplats. En nackdel med en databas är den kostnad och merarbete som uppkommer för att upprätta den och löpande uppdatera webbsidan kopplad till databasen. Det kan även ifrågasättas om det är nödvändigt med en nationell databas med tanke på att det sannolikt är förhållandevis få konsumentorganisationer som kommer att ansöka om att utses till godkända enheter. Information om vilka organisationer som har utsetts till godkända enheter kommer dessutom att finnas på Kammarkollegiets webbplats. En databas med information om grupptalan enligt grupp-
talandirektivet skulle också kunna vara förvirrande för konsumenter eftersom endast information om grupptalan som förs med stöd av direktivet skulle finnas där, medan information om grupptalan som förs enligt nationella regler inte skulle omfattas.

Vid en sammantagen bedömning anser utredningen att fördelarna med en nationell databas inte överväger nackdelarna med upprättandet av en sådan. Utredningen bedömer således att en sådan nationell databas inte bör upprättas.

12.3.2 Samarbete mellan godkända enheter

Utredningens bedömning: Den elektroniska databas som kommissionen kommer att upprätta enligt artikel 14.3 är tillräcklig för att underlätta samarbetet och erfarenhetsutbytet mellan godkända enheter på sätt som avses i artikel 20.4. Inga åtgärder behövs vidtas med anledning av artikel 20.4.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 20.4 har medlemsstaterna och kommissionen en skyldighet att stödja och underlätta samarbetet mellan godkända enheter samt utbytet och spridningen av deras bästa praxis och erfarenhet när det gäller att hantera gränsöverskridande överträdelser och inhemska överträdelser enligt artikel 2.1.

Kommissionen ska enligt artikel 14.3 upprätta en elektronisk databas för bl.a. det samarbete mellan godkända enheter som avses i artikel 20.4. Databasen ska vara direkt tillgänglig bl.a. för de godkända enheter som utsetts av medlemsstaterna för att väcka inhemsk grupp-talan och gränsöverskridande grupptalan.

Av uppgifter till utredningen framgår att det i dag finns ett gott samarbete mellan svenska och europeiska konsumentorganisationer. Enligt utredningens bedömning är den databas som kommissionen kommer att upprätta tillräcklig för att underlätta för godkända enheters samarbete och erfarenhetsutbyte när det gäller grupptalan enligt direktivet. Enligt utredningens bedömning krävs därför inte att några åtgärder vidtas med anledning av bestämmelserna i artikel 20.4.

13 Övriga processuella frågor

13.1 Inledning

I artiklarna 7.5, 7.7 och 15–18 i direktivet regleras några processuella frågor. I detta kapitel redogörs för bestämmelserna. Därefter följer utredningens överväganden och förslag för att genomföra direktivet i dessa delar.

13.2 Grupptalan om förbudsföreläggande och gottgörelse i samma förfarande (artikel 7.5)

Medlemsstaterna får ge godkända enheter möjlighet att ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse genom en och samma grupptalan, om det är lämpligt. Medlemsstaterna får föreskriva att dessa åtgärder ska utfärdas genom ett och samma beslut (artikel 7.5).

13.3 Uppenbart ogrundade ärenden (artikel 7.7)

Medlemsstaterna ska enligt artikel 7.7 säkerställa att domstolar och administrativa myndigheter kan fatta beslut om att ogilla uppenbart ogrundade ärenden så tidigt som möjligt i förfarandet i enlighet med nationell rätt.

13.4 Verkningar av slutliga beslut (artikel 15)

Medlemsstaterna ska säkerställa att ett slutligt beslut av en domstol eller administrativ myndighet i en medlemsstat om att det förekommit en överträdelse som skadar konsumenters kollektiva intressen

kan användas av alla parter som bevis inom ramen för en annan talan om åtgärder för gottgörelse vid deras nationella domstolar eller administrativa myndigheter mot samma näringsidkare och med avseende på samma handlande, i enlighet med nationell rätt om bevisvärdering.

13.5 Preskriptionsfrister (artikel 16)

Medlemsstaterna ska – i enlighet med nationell rätt – säkerställa att en pågående grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande enligt artikel 8 leder till att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av den grupptalan skjuts upp eller avbryts, så att dessa konsumenter inte hindras från att senare väcka talan om åtgärder för gottgörelse avseende en överträdelse enligt artikel 2.1¹, p.g.a. att preskriptionsfrister har löpt ut medan grupptalan om dessa åtgärder för förbudsföreläggande pågick (artikel 16.1).

Medlemsstaterna ska även säkerställa att en pågående grupptalan om en åtgärd för gottgörelse som avses i artikel 9.1 leder till att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av den grupptalan skjuts upp eller avbryts (artikel 16.2). Bestämmelsen förklaras i skäl 65 på följande sätt.

Preskriptionsfrister skjuts vanligtvis upp när en talan väcks. En talan om åtgärder för förbudsföreläggande har inte nödvändigtvis suspensiv verkan i förhållande till senare åtgärder för gottgörelse som skulle kunna följa av samma överträdelse. Medlemsstaterna bör därför säkerställa att en pågående grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande leder till att de preskriptionsfrister som gäller skjuts upp eller avbryts avseende de konsumenter som berörs av grupptalan så att dessa konsumenter, oavsett om de agerar enskilt eller företräds av en godkänd enhet, inte hindras från att senare väcka talan om åtgärder för gottgörelse för den påstådda överträdelsen på grund av att preskriptionsfrister har löpt ut medan grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande pågick. När den godkända enheten väcker talan om åtgärder för förbudsföreläggande bör den på ett tillräckligt sätt definiera den grupp av konsumenter vars intressen berörs av den påstådda överträdelsen, som eventuellt skulle kunna ha ett anspråk som härrör från denna överträdelse och som skulle kunna påverkas av att preskriptionsfrister löper ut under den grupptalan. För att undvika tvivel bör även en pågående grupptalan om en åtgärd för gottgörelse få till följd att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av denna grupptalan skjuts upp eller avbryts.

¹ Dvs. en överträdelse inom ramen för direktivets tillämpningsområde.

13.6 Processeffektivitet (artikel 17)

Enligt artikel 17.1 ska medlemsstaterna säkerställa att grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som avses i artikel 8 handläggs med vederbörlig skyndsamhet.

Enligt artikel 17.2 ska en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som avses i artikel 8.1 a, om det är lämpligt, handläggas genom ett summariskt förfarande.

13.7 Framläggande av bevis (artikel 18)

Medlemsstaterna ska, om en godkänd enhet har lagt fram skäligen tillgängliga bevis som är tillräckliga för att ligga till grund för en grupptalan, och har åberopat att ytterligare bevis kontrolleras av svaranden eller tredje part, om den godkända enheten begär det, säkerställa att domstolen eller den administrativa myndigheten kan beordra att sådan bevisning ska läggas fram av svaranden eller den tredje parten i enlighet med nationell processrätt, om inte annat följer av tillämpliga unionsregler och nationella regler om sekretess och proportionalitet. Medlemsstaterna ska säkerställa att en domstol eller administrativ myndighet, om svaranden begär det, även kan beordra den godkända enheten eller en tredje part att lägga fram relevanta bevis i enlighet med nationell processrätt. Bestämmelsen förklaras i skäl 68 på följande sätt.

Bevis är avgörande för att fastställa huruvida en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande eller åtgärder för gottgörelse är välgrundad. Förhållanden mellan näringsidkare och konsumenter kännetecknas dock ofta av informationsasymmetri, och nödvändiga bevis kan innehas enbart av näringsidkaren, vilket gör dem otillgängliga för den godkända enheten. Godkända enheter bör därför ha rätt att begära att domstolen eller den administrativa myndigheten ska förelägga näringsidkaren att lägga fram bevis som är av relevans för deras anspråk. Å andra sidan bör näringsidkaren med beaktande av principen om jämlikhet i medel ha en liknande rätt att begära bevis som kontrolleras av den godkända enheten.

I skäl 68 påtalas också att behovet och omfattningen av och proportionaliteten i förelägganden om att lägga fram bevis noggrant bör bedömas av den domstol eller administrativa myndighet vid vilken grupptalan väcks, i enlighet med nationell processrätt, med beaktande av skyddet av tredje parter legitima intressen och med förbehåll för tillämpliga unionsregler och nationella regler om sekretess.

13.8 Överväganden och förslag

13.8.1 Inget gemensamt förfarande för grupptalan om förbudsföreläggande och gottgörelse

Utredningens bedömning: Det bör inte införas en möjlighet för godkända enheter att föra talan om förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse vid samma förfarande.

Skälen för utredningens bedömning

Enligt artikel 7.5 i grupptalandirektivet får medlemsstaterna ge godkända enheter en möjlighet att ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse genom en och samma grupptalan, om det är lämpligt. Det är alltså frivilligt för medlemsstaterna att skapa en sådan möjlighet.

Enligt svensk lagstiftning följer förfarandena för åtgärder för förbudsföreläggande och gottgörelse olika regelverk och inleds vid olika domstolar och ibland vid en myndighet.

Utredningens förslag till genomförande av direktivet bygger på att bestämmelserna i den nya lagen som genomför direktivet så långt som möjligt ska anpassas till befintlig lagstiftning. En möjlighet att samtidigt föra talan om åtgärder för gottgörelse och förbudsföreläggande skulle avvika från befintlig systematik och innebära ett helt nytt synsätt. Det skulle inte heller leda till några påtagliga fördelar ur konsumentsynpunkt.

En sådan möjlighet bör därför inte införas.

13.8.2 Uppenbart ogrundade ärenden

Utredningens bedömning: Bestämmelserna i 42 kap. 5 § rättegångsbalken om möjligheten att ogilla en uppenbart ogrundad talan är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav i artikel 7.7 när det gäller grupptalan om åtgärder för gottgörelse och åtgärder för förbudsföreläggande som väcks vid domstol.

Reglerna i förvaltningslagen gör det möjligt för en förvaltningsmyndighet, vid en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som inleds vid en sådan myndighet, att i ett tidigt skede avslå en uppenbart ogrundad ansökan. Någon lagändring behöver inte göras för att genomföra direktivet i denna del.

Skälen för utredningens bedömning

Direktivets krav

Medlemsstaterna ska enligt artikel 7.7 säkerställa att domstolar och administrativa myndigheter kan fatta beslut om att ogilla uppenbart ogrundade ärenden så tidigt som möjligt i förfarandet i enlighet med nationell rätt.

42 kap. 5 § rättegångsbalken

Vid handläggningen av en talan om gottgörelse enligt den nya lagen ska lagen om grupprättegång tillämpas. Enligt den lagen tillämpas bestämmelserna om tvistemål i rättegångsbalken med vissa undantag. Det sagda innebär att rättegångsbalkens bestämmelser kommer att vara tillämpliga även vid en grupptalan om gottgörelse som väcks enligt den nya lagen. Motsvarande gäller för en grupptalan om åtgärder om förbud och åläggande enligt marknadsföringslagen som väcks vid Patent- och marknadsdomstolen (se 46 a § och 59 § marknadsföringslagen).

Enligt 42 kap. 5 § första stycket andra meningen rättegångsbalken får en domstol i tvistemål meddela dom utan att stämning utfärdats, om karendens framställning inte innefattar laga skäl för käromålet eller om det annars är uppenbart att detta är ogrundat. Det innebär att direktivets krav i artikel 7.7 är säkerställt vid grupptalan om gottgörelse och om åtgärder för förbudsföreläggande som inleds vid Patent- och marknadsdomstolen.

Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande vid förvaltningsmyndighet

En grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som inleds vid en förvaltningsmyndighet kommer att handläggas i enlighet med förvaltningslagens bestämmelser. En redogörelse för förfarandet vid förvaltningsmyndighet finns i avsnitt 4.7.

Ett ärende vid en förvaltningsmyndighet ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (se 9 § förvaltningslagen). Om en ansökan från en godkänd enhet om en åtgärd för förbudsföreläggande har sådana brister att den inte kan ligga till grund för en prövning av om åtgärden ska beslutas bör myndigheten anmoda enheten att komplettera ansökan. Kommer det inte in någon komplettering kan myndigheten normalt pröva ärendet i sak och avslå ansökan.

Det finns således även i förvaltningsförfarandet en möjlighet att avslå en uppenbart ogrundad talan i ett tidigt skede av processen. Reglerna får anses uppfylla kravet i artikel 7.7.

13.8.3 Verkningar av slutliga beslut (artikel 15)

Utredningens bedömning: En dom eller slutligt beslut i en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande kan i enlighet med rättegångsbalkens bestämmelser om fri bevisprövning användas som bevisning i en grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Någon lagändring vid genomförandet av artikel 15 är inte nödvändig.

Skälen för utredningens bedömning

En grupptalan om åtgärder för gottgörelse kommer att föras i enlighet med lagen om grupprättegång varvid rättegångsbalkens bestämmelser om bevisning och de principer som har utvecklats i anslutning till dem är tillämpliga.

Enligt 35 kap. 1 § rättegångsbalken ska rätten efter en samvetsgrann prövning av allt som har förekommit avgöra vad som är bevisat i målet. Bestämmelsen anses ge uttryck för principen om fri bevisprövning, innefattande fri bevisföring och fri bevisvärdering. Principen om fri bevisföring innebär bl.a. att i stort sett alla bevismedel

är tillåtna. Det är således möjligt att i en svensk process enligt lagen om grupprättegång åberopa en utländsk eller nationell dom eller slutligt beslut om åtgärder för förbudsföreläggande som bevis.

Vilket bevisvärde en sådan dom eller slutligt beslut ska ha är det upp till den avgörande domstolen att bedöma i det enskilda fallet. Om en talan om gottgörelse grundar sig på en åtgärd av en näringsidkare som har prövats av domstol, med resultatet att åtgärden utgjorde en överträdelse av bestämmelser till skydd för konsumenter, läggs det avgörandet normalt till grund för den senare prövningen. Om det har tillkommit nya omständigheter prövas de också, och kan påverka hur prövningen utfaller.

Några ändringar i nationell rätt krävs därför inte vid genomförandet av artikel 15.

13.8.4 Preskriptionsfrister (artikel 16)

Utredningens bedömning: En grupptalan om gottgörelse enligt lagen om grupprättegång medför att preskriptionen avbryts för de fordringar som omfattas av grupptalan i enlighet med preskriptionslagens bestämmelser. Regleringen överensstämmer med direktivets krav i artikel 16.2.

Utredningens förslag: En bestämmelse införs i den nya lagen som föreskriver att en preskriptionstid som löper vid den tidpunkt som en grupptalan om förbudsföreläggande enligt 19 eller 23 § inleds, och som rör en fordran som grundar sig på den överträdelse som talan avser, löper ut tidigast en månad efter det att grupptalan har avslutats genom ett avgörande som vunnit laga kraft. Bestämmelsen genomför artikel 16.1 i direktivet.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Allmänt om preskription

Bestämmelser om preskription av fordringar finns i preskriptionslagen (1981:130). Lagen gäller för alla slag av krav i den mån inte annat följer av vad som är särskilt föreskrivet i annan lagstiftning. Inne-

håller annan lag särskilda regler om preskription (specialpreskription) gäller dessa och inte preskriptionslagens regler.

En fordran preskriberas enligt huvudregeln i preskriptionslagen efter tio år. Ett viktigt undantag är att en näringsidkares fordran gentemot en konsument i regel preskriberas efter tre år. För en konsuments fordran mot en näringsidkare gäller däremot den allmänna preskriptionstiden om tio år.

Enligt preskriptionslagen avbryts preskription om gäldenären utfäster betalning, betalar ränta eller amortering eller erkänner fordringen på annat sätt gentemot borgenären. Preskription avbryts även genom att gäldenären får ett skriftligt krav eller en skriftlig påminnelse om fordringen från borgenären eller borgenären väcker talan mot gäldenären eller annars åberopar fordringen gentemot gäldenären vid domstol, hos Kronofogdemyndigheten eller i skiljeförfarande, konkursförfarande eller förhandling om offentligt ackord (5 § preskriptionslagen).

Artikel 16 föreskriver att såväl en pågående grupptalan om förbudsföreläggande som en grupptalan om åtgärder för gottgörelse ska leda till att preskriptionsfristerna för de konsumenter som berörs av den aktuella talan skjuts upp eller avbryts.

Preskription vid grupptalan om gottgörelse

En grupptalan om gottgörelse enligt lagen om grupprättegång väcks av en kärke för gruppmedlemmarnas räkning. Av talan framgår vilka gruppmedlemmar som talan avser och deras respektive anspråk. Vem som slutligt kommer att ingå i gruppen står klart först sedan tiden för anmälan enligt 14 § lagen har gått ut. En grupptalan enligt lagen om grupprättegång medför att preskriptionen avbryts för de fordringar som omfattas av talan i enlighet med vad som följer av preskriptionslagen. Regleringen överensstämmer med direktivets krav i artikel 16.2. Det krävs därför inga lagändringar för att genomföra direktivet i denna del.

Preskription vid grupptalan om förbudsföreläggande

En talan om förbudsföreläggande tar sikte på att få en överträdelse att upphöra och innehåller varken uppgifter om vilka personer som berörs av överträdelsen eller fordringar som de eventuellt har på grund

av denna. En talan om förbudsföreläggande har normalt ingen preskriptionsavbrytande verkan på det sätt som föreskrivs i artikel 16.1.

En talan om åtgärder för gottgörelse är inte avhängig en grupp-talan om förbudsföreläggande. Det krävs således inte att utfallet av en talan om förbudsföreläggande avvaktas innan en talan om åtgärder för gottgörelse väcks. Det finns inte heller något hinder mot att en konsument, som anser sig ha ett anspråk på grund av en överträdelse som är föremål för en pågående talan om förbudsföreläggande, vidtar preskriptionsavbrytande åtgärder genom att skriftligen påminna näringsidkaren om sin fordran. Som artikel 16.1 får förstås är det dock själva talan om förbudsföreläggande som ska innebära att preskriptionsfrister skjuts upp eller avbryts. En konsument ska således kunna avvakta utfallet av en talan om förbudsföreläggande innan denne vidtar åtgärder, utan att riskera att fordringen preskriberas under tiden som talan om förbudsföreläggande pågår. Teoretiskt skulle det också kunna vara så att en konsument först efter det att en överträdelse har konstaterats genom bifall till en talan om förbudsföreläggande blir medveten om att denne har ett anspråk på grund av överträdelsen.

Enligt skäl 65 bör en godkänd enhet när den väcker talan om förbudsföreläggande på ett tillräckligt sätt definiera den grupp av konsumenter vars intressen berörs av den påstådda överträdelsen, som eventuellt skulle kunna ha anspråk som härrör från denna överträdelse och som skulle kunna påverkas av att preskriptionsfrister löper ut under en grupptalan. En sådan tillräckligt tydlig precisering av berörda konsumenter samt uppgifter om vilka fordringar dessa har på grund av överträdelsen torde i majoriteten av fall inte vara möjlig för en godkänd enhet att lämna. Enheten saknar i regel uppgifter om detta och har heller inte behov av några sådana uppgifter för att kunna föra en talan om förbudsföreläggande. Det är inte heller ett krav enligt bestämmelserna i direktivet att lämna sådana uppgifter.

Även om en godkänd enhet i vissa mål på ett förhållandevis tydligt sätt skulle kunna definiera en grupp som berörs av överträdelsen, t.ex. alla konsumenter som har köpt en viss produkt, kvarstår problemet att den godkända enheten saknar uppgifter om vilka av dem som har fordringar på grund av överträdelsen och vilka fordringar de i så fall har. En gruppbeskrivning av berörda konsumenter i en väckt talan om förbudsföreläggande är inte heller tillräcklig för att näringsidkaren ska kunna veta vilka fordringar som kan göras gällande. Det

framstår därför som alltför långtgående att en talan om förbudsföreläggande skulle leda till preskriptionsavbrott för sådana ospecificerade fordringar.

Grupptalandirektivet har ett mycket stort tillämpningsområde. Majoriteten av de fordringar som kan uppstå vid överträdelse av direktivet faller under allmän preskription och har således en preskriptionstid på tio år. Den situation som artikel 16.1 syftar till att förhindra, dvs. att preskription av en fordran inträder under en pågående gruppptalan om åtgärder för förbudsföreläggande, kommer således sannolikt att inträffa mycket sällan. I andra medlemsstater kan situationen vara annorlunda eftersom den allmänna preskriptionstiden i många länder är kortare än i Sverige. I de övriga nordiska länderna är den allmänna preskriptionstiden t.ex. tre år. Teoretiskt sett skulle dock en sådan situation kunna inträffa även här, varför en lagändring krävs för att svensk rätt ska vara i överensstämmelse med artikel 16.1. Frågan är hur en sådan reglering bör utformas.

En alternativ skulle kunna vara en regel som föreskriver att en godkänd enhet, i den mån det går att definiera en grupp som berörs av överträdelsen, ska ha en skyldighet att informera de berörda konsumenterna och uppmana eller hjälpa dem att vidta en preskriptionsavbrytande åtgärd. Genom ett sådant förfarande skulle näringsidkaren få kännedom om vilka anspråk som görs gällande på grund av överträdelsen samtidigt som det säkerställs att konsumenter inte förlorar sin rätt att göra ett anspråk gällande p.g.a. preskription som inträder under förbudsföreläggandeprocessens gång. Ett problem med en sådan bestämmelse är att det kan vara svårt för en godkänd enhet att nå ut till alla berörda konsumenter. Det är därför tveksamt om en sådan reglering skulle uppfylla kravet i artikel 16.1. Vidare skulle det kunna vara problematiskt för den godkända enheten att få tillräcklig information om fordringarna och därmed kunna vidta en åtgärd som leder till preskriptionsavbrott för dessa. En sådan ordning skulle dessutom riskera att bli administrativt betungande för en godkänd enhet.

Ett bättre alternativ är en reglering som föreskriver att eventuella anspråk på grund av den överträdelse som talan avser, och som har en preskriptionstid som infaller under pågående process, ändå får göras gällande av en konsument en viss bestämd tid efter processen avslutats. Eftersom medlemsstaterna enligt artikel 16.1 ska säkerställa att preskription inte inträder medan en gruppptalan om åtgärder för förbudsföreläggande pågår bör tiden räknas från det datum då målet

slutligt avgörs, dvs. det datum då avgörandet vinner laga kraft. Tiden bör lämpligen begränsas till en månad.

Bestämmelsen skulle inte innebära något regelrätt preskriptionsavbrott utan endast att preskriptionstiden för vissa fordringar förlängs. Liknande bestämmelser finns i lagen (2011:860) om medling i vissa privaträttsliga tvister (6 §) och lagen (2015:671) om alternativ tvistlösning i konsumentförhållanden (14 §). Utredningen föreslår att en sådan regel införs i den nya lagen och att den utformas med dessa bestämmelser som förebild.

En förutsättning för att preskriptionstiden ska förlängas är att fordran grundar sig på den överträdelse som grupptalan avser. Det krävs alltså en tydlig koppling mellan överträdelsen och den påstådda fordran. Vilka fordringar som avses kommer inte stå klart under förbudsföreläggandeprocessens gång, eftersom fordringar i regel inte kan göras gällande i en sådan process. Frågan kommer således att aktualiseras först när en konsument återoppar en sådan fordran i förhållande till en näringsidkare som varit svarande i processen. Om en återopad fordran omfattas av bestämmelsen kommer ytterst att få avgöras i rättstillämpningen.

En ytterligare förutsättning för att bestämmelsen om förlängd preskriptionstid ska bli tillämplig är att preskriptionstiden för fordran löper när talan inleds. Om preskriptionstiden har löpt ut dessförinnan återuppväcks alltså inte tiden. Preskriptionstiden för en fordran kan inte heller förkortas genom bestämmelsen, vilket tydliggörs genom att det av bestämmelsen framgår att preskriptionstiden löper ut tidigast en månad efter det lagakraftvunna avgörandet. En fordran med en längre preskriptionstid påverkas alltså inte av bestämmelsen.

13.8.5 Processeffektivitet (artikel 17)

Utredningens bedömning: Svensk rätt uppfyller kravet i artikel 17 på att en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande ska handläggas med vederbörlig skyndsamhet. Inga lagändringar krävs för att genomföra direktivet i denna del.

Skälen för utredningen bedömning

Enligt direktivet ska en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande, såväl avseende provisoriska som slutliga åtgärder, handläggas med vederbörlig skyndsamhet. Mål om provisoriska åtgärder för förbudsföreläggande ska vidare, om det är lämpligt, handläggas vid ett summariskt förfarande. Vad som avses med vederbörlig skyndsamhet utvecklas inte närmare i direktivet, annat än att det i skäl 67 påpekas att en sådan grupptalan bör handläggas med vederbörlig processeffektivitet och att behovet av effektivitet kan vara större om en överträdelse pågår.

Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som förs i enlighet med direktivet kommer enligt utredningens förslag att handläggas antingen av Patent- och marknadsdomstolen eller av en förvaltningsmyndighet som första instans, beroende på vad talan avser.

Handläggningen vid en förvaltningsmyndighet styrs av förvaltningslagens bestämmelser. Enligt 9 § förvaltningslagen ska ett ärende handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Bestämmelsen ger uttryck för allmänna utgångspunkter för handläggningen där bl.a. snabbheten ska balanseras mot berättigade krav på rättssäkerhet (se prop. 2016/17:180 s. 74 ff.).

Mål om åtgärder för förbudsföreläggande vid Patent- och marknadsdomstolen handläggs i enlighet med rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål där förlikning inte är tillåten (indispositiva tvistemål). I rättegångsbalken finns processuella bestämmelser som syftar till en effektiv handläggning, t.ex. att rätten ska driva förberedelsen i tvistemål med inriktning på ett snabbt avgörande av målet (42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken). För att främja snabbheten under förberedelsen av ett tvistemål är rätten vidare skyldig att upprätta en tidsplan för målets handläggning om det inte är obehövligt på grund av målets beskaffenhet eller av något annat skäl (42 kap. 6 § fjärde stycket rättegångsbalken).

Av marknadsföringslagen följer även en möjlighet för käranden att framställa ett yrkande om förbud och åläggande interimistiskt. Ett sådant beslut innebär att förbudet eller åläggandet ska gälla fram till dess att målet slutligt avgörs (se 23 § marknadsföringslagen). Motsvarande möjlighet finns enligt lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (6 § avtalsvillkorslagen). Enligt sistnämnda para-

graf torde domstolen ha möjlighet att fatta interimistiskt beslut även på eget initiativ. Innan ett interimistiskt beslut meddelas ska motparten få möjlighet att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål. Den ordningen motsvarar ett sådant summariskt förfarande som föreskrivs i artikel 17.2.

Befintliga bestämmelser får anses motsvara direktivets krav på vederbörlig skyndsamhet vid handläggningen. Hur ett ärende eller mål lämpligen bör handläggas kommer utifrån gällande bestämmelser att avgöras med hänsyn till omständigheterna i varje enskilt fall. Det sagda innebär att ett mål som gäller en pågående överträdelse kan behöva handläggas med större skyndsamhet än ett mål om en överträdelse som redan har upphört. Det finns därtill, som beskrivits ovan, en möjlighet att under vissa förutsättningar få till stånd ett interimistiskt beslut, vilket säkerställer en ännu snabbare handläggning.

Direktivets krav på att handläggningen av mål gällande åtgärder för förbuds föreläggande ska ske med vederbörlig skyndsamhet kan enligt utredningens bedömning inte kräva att det i lag införs ett särskilt skyndsamhetskrav avseende sådana mål, dvs. att målen handläggs med förtur och prioriteras före andra måltyper. Sådana författningsreglerade särlösningar bör endast användas när det t.ex. finns ett behov av extra stor skyndsamhet (se t.ex. SOU 2010:44 s. 319 ff.). Något sådant krav för den aktuella måltypen uppställs inte i direktivet.

Sammantaget bedöms genomförandet av artikel 17 således inte kräva några lagändringar.

13.8.6 Framläggande av bevis (artikel 18)

Utredningens bedömning: Genom bestämmelserna om edition och syn i rättegångsbalken uppfyller svensk rätt artikel 18 när det gäller grupptalan om åtgärder om gottgörelse och grupptalan om åtgärder för förbuds föreläggande som inleds vid domstol.

I en grupptalan om åtgärder för förbuds föreläggande som inleds vid en förvaltningsmyndighet som också är tillsynsmyndighet, kan myndigheten använda de processuella befogenheter som respektive myndighet har för att begära in t.ex. handlingar eller andra uppgifter. I samband med ett överklagande av ett slutligt beslut kan en godkänd enhet begära edition i enlighet med förvaltningsprocesslagens bestämmelser. Genom de nämnda bestämmel-

serna är svensk rätt även i överensstämmelse med direktivets krav i artikel 18 när det gäller en grupptalan som inleds vid förvaltningsmyndighet. Några lagändringar med anledning av genomförandet av artikel 18 krävs därför inte.

Svensk rätt får också anses uppfylla direktivets krav i artikel 19.1 b) på att de ska finnas sanktioner vid underlåtenhet att följa beslut om edition.

Utredningens förslag: En bestämmelse införs som innebär att en godkänd enhet ska kunna få ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar från svaranden i en grupptalan om åtgärder för gottgörelse.

Skälen för utredningens bedömning och förslag

Edition och syn i rättegångsbalken

Artikel 18 innehåller bestämmelser som motsvarar edition och syn i svensk rätt. Den är tillämplig både vid en grupptalan om åtgärder för gottgörelse och åtgärder för förbudsföreläggande.

Enligt artikeln ska en godkänd enhet som har presenterat viss bevisning till stöd för en grupptalan kunna få tillgång till ytterligare bevisning som kontrolleras av svaranden eller tredje part. Svaranden ska ges motsvarande rätt. Frågan om edition ska prövas av den domstol eller administrativa myndigheter vid vilken grupptalan väcks (se skäl 68). Artikeln tar således sikte på edition i en pågående rättegång, s.k. processuell edition.

Artikel 18 är enligt ordalydelsen tillämplig på bevisning som svaranden eller tredje part ”kontrollerar” och som kan ”läggas fram”. Muntlig bevisning kan inte anses omfattas av artikeln, utan endast skriftlig bevisning och andra bevisföremål.

Bestämmelser om edition finns, såvitt gäller grupptalan som förs vid allmän domstol, i 38 kap. rättegångsbalken. Regleringen innebär att den som innehar en skriftlig handling vars innehåll kan antas ha betydelse som bevis är skyldig att ge in den till domstolen eller till annan som domstolen har anvisat (38 kap. 2 § rättegångsbalken). Vissa undantag från editionsplikten finns, bl.a. avseende handlingar som omfattas av bestämmelser om företagshemligheter.

Editionsplikten är inte begränsad till parterna i målet, utan även tredje man kan åläggas att förete skriftliga handlingar (jfr 38 kap. 7 § rättegångsbalken). Om någon är skyldig att förete en skriftlig handling får rätten förelägga honom eller henne att göra detta (38 kap. 4 § rättegångsbalken). Domstolen får förena ett sådant beslut med vite eller, om det anses vara lämpligare, förordna att beslutet ska verkställas genom Kronofogdemyndighetens försorg (38 kap. 5 § rättegångsbalken).

Ett editionsföreläggande meddelas i en pågående process. Ett föreläggande att förete att skriftligt bevis anses också kunna ske i vissa fall innan en process har inletts (jfr 41 kap. rättegångsbalken). En avvägning av parternas intressen – en proportionalitetsprövning – ska göras innan ett editionsyrkande bifalls.

När det gäller bevisning i form av föremål gäller i stället bestämmelserna i 39 kap. rättegångsbalken om syn. Enligt 39 kap. 5 § rättegångsbalken är den som innehar ett föremål som lämpligen kan flyttas till rätten, och som kan antas ha betydelse som bevis, skyldig att tillhandahålla det för syn. I fråga om förfarandet gäller i motsvarande mån det som är stadgat i 38 kap. rättegångsbalken.

Bestämmelserna om skriftliga bevis i 38 kap. 1–5 och 7–9 §§ och om syn i 39 kap. 5 § rättegångsbalken gäller i tillämpliga delar även i mål som handläggs vid allmän förvaltningsdomstol (se 20 och 21 §§ förvaltningsprocesslagen).

Det finns således enligt svensk rätt en möjlighet för domstol att förelägga parterna i målet – såväl kående som svarande – samt tredje man att förete skriftliga handlingar eller bevisföremål under vissa förutsättningar.

Edition och syn enligt svensk rätt förutsätter inte att kåranden (sökanden) har bevis som är tillräckliga för att ligga till grund för en grupptalan på det sätt som anges i direktivet. Det kan inte heller vara nödvändigt. Kravet på att edition bara kan avse en handling eller annat föremål som kan antas ha betydelse som bevis innebär att motpartens intressen beaktas. Att de svenska reglerna allmänt sett ger en mer långtgående rätt till edition och syn får anses ligga i linje med direktivets syfte att säkerställa att information som innehas av näringsidkaren kan bli tillgänglig för den godkända enheten.

Artikel 18 talar om bevis som ”kontrolleras” av svaranden (eller av tredje part) medan rättegångsbalkens regler talar om bevis som ”innehas”. Begreppet ”kontrolleras” kan tyckas vara något vidare än

”innehas”. I flertalet fall får emellertid ett bevis som kontrolleras av någon nog också anses innehas av denne.

Någon lagändring för att uppfylla direktivet i denna del krävs därför inte.

Grupptalan vid förvaltningsmyndighet

När det gäller handläggningen vid förvaltningsmyndighet finns inte några regler som motsvarar edition enligt rättegångsbalken. Det skulle kunna övervägas att – vid sidan av rätten att få till stånd en prövning av om en näringsidkare ska meddelas ett föreläggande eller åläggande – införa en möjlighet för en godkänd enhet att under handläggningen av den frågan få del av bevis som näringsidkaren innehar. Ett införande av en editionsplikt i dessa fall framstår enligt utredningen dock som väl långtgående.

Utredningen föreslår en ordning som innebär att en godkänd enhet i vissa fall kan inleda en grupp-talan vid förvaltningsmyndigheter som också är tillsynsmyndigheter (se avsnitt 8.3.1). Sådana myndigheter har möjlighet att besluta om förelägganden för att genomföra sin tillsyn, t.ex. rätt att få del av en viss handling eller uppgift. Omfattningen av en myndighets utredningsbefogenheter framgår av den lagstiftning som styr respektive myndighets tillsynsverksamhet. En tillsynsmyndighets utredningsbefogenheter ger i och för sig inte den godkända enheten någon självständig rätt att få fram bevis som en näringsidkare kan inneha. En godkänd enhet som har inlett en grupp-talan vid förvaltningsmyndighet kan dock begära att myndigheten ska förelägga näringsidkaren att inkomma med t.ex. en viss handling. Om tillsynsmyndigheten bedömer att en sådan handling behövs för att utreda en eventuell överträdelse kan den i regel förelägga näringsidkaren att inkomma med detta vid vite. I samband med ett överklagande av ett slutligt beslut kommer en godkänd enhet även att ha möjlighet att begära edition i enlighet med förvaltningsprocesslagens bestämmelser.

Mot bakgrund av det anförda bedömer utredningen att direktivets krav i artikel 18 får anses vara uppfyllt även när det gäller grupp-talan om åtgärder för förbuds-föreläggande som inleds vid förvaltningsmyndighet.

Sanktioner vid underlåtenhet att följa ett editionsföreläggande eller motsvarande

Medlemsstaterna ska enligt artikel 19.1 b) fastställa de regler om sanktioner som är tillämpliga på underlåtenhet eller vägran att följa bl.a. artikel 18. Vite är ett exempel på en sådan sanktion som medlemsstaterna enligt artikel 19.2 kan tillämpa vid en näringsidkares underlåtenhet eller vägran att följa ett editionsföreläggande (se skäl 69).

Som framgår ovan får ett editionsföreläggande enligt rättegångsbalkens bestämmelse förenas med vite. Även en förvaltningsmyndighets beslut att förelägga en näringsidkare att inkomma med t.ex. vissa handlingar i ett ärende får i regel förenas med vite. Svensk rätt får anses vara i överensstämmelse med direktivets krav på sanktioner i artikel 19 i denna del.

Uppgifter om potentiella gruppmedlemmar

En särskild fråga är om artikel 18 ska kunna tillämpas av en godkänd enhet i syfte att få ut uppgifter från svaranden om potentiella gruppmedlemmar i fråga om grupptalan om åtgärder för gottgörelse.

Frågan berördes vid ett av kommissionens genomförandemöten. Vid mötet framfördes från en av kommissionens tjänstemän att kommissionens uppfattning är att artikel 18 är avsedd att tillämpas även avseende uppgifter om gruppmedlemmar och att en förhoppning var att medlemsstaterna tolkar artikel 18 brett vid genomförandet av direktivet.

Frågan om editionsbestämmelserna i rättegångsbalken kan tillämpas av en kärande i syfte att få ut uppgifter från en svarande om potentiella gruppmedlemmar behandlas inte i förarbetena till lagen om grupprättegång. Svaret torde ytterst bero på hur käranden utformar sin talan och om de handlingar som begärs ut kan antas ha betydelse som bevis i rättegången eller inte.

Begäran att få ut identitetsuppgifter om potentiella gruppmedlemmar har förekommit i några mål som har väckts enligt lagen om grupprättegång (bl.a. i Stockholms tingsrätts mål T 5416-04 mellan KO och Stävrullen Finans AB). I målet mellan KO och Stävrullen Finans väckte KO år 2004 grupptalan mot ett elbolag för cirka 7 000 elkunders räkning. KO hade uppgifter om namn och adress till cirka 5 000 av elkunderna och yrkade att tingsrätten skulle ålägga sva-

randen att lämna ut namn och adress till resterande cirka 2 000 elkunder. Editionsyrkandet återkallades av KO år 2008 i syfte att undvika överklaganden och ytterligare förseningar.² Det var vid den tidpunkten dessutom klart att uppgifterna inte längre innehades av bolaget.

Det framstår alltså som svårt att få framgång med ett editionsyrkande för en kärande i en grupptalan som begär ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar.

Enligt utredningens bedömning finns det skäl att vid genomförandet av artikel 18 överväga om en bestämmelse ska införas som innebär att en godkänd enhet ska ha rätt att begära ut sådana uppgifter från svaranden.

I samband med utvärderingen av lagen om grupprättegång 2008 framhöll bl.a. Konsumentverket att ett av problemen med lagen är att käranden måste lägga ner en mycket stor arbetsinsats på att samla ihop gruppen. Gruppmedlemmarna ska enligt lagen om grupprättegång som huvudregel anges med namn och adress i stämningsansökan. Sådana uppgifter får dock utelämnas om de inte behövs för målets handläggning (9 §). Genom undantagsbestämmelsen finns en möjlighet för en kärande att i vissa fall använda sig av en s.k. kollektiv gruppbeskrivning (t.ex. alla konsumenter som har haft ett visst elavtal med ett visst bolag under en viss tidsperiod). En förutsättning för att en sådan gruppbeskrivning ska tillåtas är dock att domstolen med stöd av beskrivningen kan bedöma om gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och i övrigt är lämpligt bestämd, vilket är en förutsättning för att grupptalan ska tas upp till prövning. Käranden kan således inte i förväg veta om en kollektiv gruppbeskrivning kommer att godtas av domstolen eller inte. Om gruppbeskrivningen inte godtas kommer käranden att behöva precisera gruppen.

Det är enligt utredningen inte självklart att artikel 18 ska tolkas på så sätt att det krävs att en godkänd enhet ska kunna få ut uppgifter om potentiella gruppmedlemmar från svaranden, om man ser till artikelns ordalydelse. Mot bakgrund av syftet med direktivet – att säkerställa en effektiv mekanism för grupptalan – bedömer utredningen dock att en sådan bestämmelse bör införas. Genom en sådan bestämmelse ökar förutsättningarna för en godkänd enhet att få kännedom om samtliga potentiella gruppmedlemmar och att få till stånd en lämpligt bestämd grupp. Bestämmelsen bör knyta an till vad som

² Frågan om det fanns processförutsättningar för grupptalan tog närmare tre år att pröva, efter att såväl tingsrättens som hovrättens beslut överklagats av motparten.

gäller beträffande edition enligt 38 kap. rättegångsbalken, i de delar som kan bli tillämpliga. Den närmare utformningen behandlas i författningskommentaren.

En fråga som aktualiseras när det gäller den föreslagna bestämmelsen är hur den förhåller sig till bestämmelser i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (den allmänna dataskyddsförordningen).

Handlingar som kan bli aktuella att lämna ut med stöd av bestämmelsen är t.ex. kundregister och andra liknande handlingar som innehåller personuppgifter.

Enligt artikel 5.1 b i den allmänna dataskyddsförordningen ska personuppgifter samlas in för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål.

Varje behandling av personuppgifter måste ha en s.k. rättslig grund enligt artikel 6.1 a–f i den allmänna dataskyddsförordningen. En behandling är laglig om den registrerade har samtyckt till behandlingen (artikel 6.1 a). Behandlingen är också laglig om den är nödvändig för att fullgöra ett avtal i vilket den registrerade är part eller för att vidta åtgärder på begäran av den registrerade innan ett sådant avtal ingås (artikel 6.1 b). En behandling är vidare laglig om den är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige (artikel 6.1 c). Enligt artikel 6.3 i dataskyddsförordningen ska den grund för behandlingen som avses i bl.a. artikel 6.3 c fastställas i enlighet med bl.a. en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av, och syftet med behandlingen ska fastställas i den rättsliga grunden. Medlemsstaternas nationella rätt ska uppfylla ett mål av allmänt intresse och vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas.

Om en behandling för andra ändamål än det ändamål för vilket personuppgifterna samlades in inte grundar sig på den registrerades samtycke eller på unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt som utgör en nödvändig och proportionell åtgärd i ett demokratiskt samhälle för att skydda de mål som avses i artikel 23.1, ska den personuppgiftsansvarige i enlighet med artikel 6.4, för att fastställa om behandling för andra ändamål är förenlig med det ändamål för vilket personuppgifterna ursprungligen samlades in, beakta vad som anges

i led a–e. Ett ändamål som får skyddas enligt artikel 23.1 är rättsväsendets oberoende och rättsliga åtgärder (led f).

Den bestämmelse som utredningen föreslår är en processrättslig bestämmelse som är kopplad till bestämmelserna om edition i 38 kap. rättegångsbalken. Rättsläget kan inte anses klart när det gäller frågan om bestämmelserna i artiklarna 6.3 och 6.4 i dataskyddsförordningen innefattar krav på sådan processrättslig lagstiftning. Högsta domstolen har begärt förhandsavgörande från EU-domstolen för att få svar på den frågan (mål Ö 1750-20). Om EU-domstolen besvarar frågan jakande har Högsta domstolen begärt svar på om den allmänna dataskyddsförordningen innebär att det vid bedömningen av frågan om edition ska beslutas rörande en handling med personuppgifter även ska tas hänsyn till de registrerades intressen samt om unionsrätten i så fall ställer krav på hur bedömningen närmare ska göras.

Det finns enligt utredningen ett antal skäl som talar för att den bestämmelse som föreslås är förenlig med dataskyddsförordningens bestämmelser. Bestämmelsen avser att genomföra artikel 18 i grupp-talandirektivet i enlighet med den ändamålsenliga tolkning av artikeln som kommissionen förordat. Syftet med bestämmelsen är att underlätta för godkända enheter att få kännedom om samtliga potentiella gruppmedlemmar och att få till stånd en lämpligt bestämd grupp inför en planerad eller väckt grupptalan om gottgörelse. Bestämmelsen medför att den mekanism för grupptalan som skapas vid genomförandet av direktivet blir mer effektiv, vilket är i linje med grupp-talandirektivets ändamål och krav. Vid den intresseavvägning som ska göras vid prövningen av om en begärd handling ska lämnas ut ska även de registrerades intresse av den personliga integriteten beaktas (se författningskommentaren). Den föreslagna bestämmelsen skiljer sig därmed från editionsbestämmelserna i rättegångsbalken, eftersom det vid prövningen enligt bestämmelserna i 38 kap. rättegångsbalken i princip inte beaktas om information i handlingen är av privat natur eller om andra personer har intresse av innehållet.

EU-domstolens förhandsavgörande kommer att ge vägledning i frågan hur prövningen av en begäran av att få del av handlingar innehållande personuppgifter ska göras i förhållande till editionsbestämmelserna i rättegångsbalken, vilket också kommer att ha betydelse för den prövning som ska göras när det gäller begäran att få ta del av handlingar i enlighet med den nu föreslagna bestämmelsen.

14 Några handläggningsfrågor

14.1 Inledning

I detta kapitel redogörs för utredningens bedömningar och överväganden kring hur en domstol eller administrativ myndighet ska agera om en enhets godkännande ifrågasätts eller återkallas i en pågående grupptalanprocess.

14.2 Handläggningen när godkännandet av den enhet som för talan ifrågasätts

Utredningens förslag: En bestämmelse införs som innebär att om det under en rättegång om grupptalan enligt den nya lagen finns befogad anledning att misstänka att en enhet inte uppfyller kriterierna för godkännande ska domstolen eller den förvaltningsmyndighet där en talan förs kontakta den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten för bedömning av frågan.

Skälen för utredningens förslag

Enligt artikel 5.4 i direktivet ska en svarande näringsidkare ha rätt att väcka berättigade frågor hos domstolen eller den administrativa myndigheten om huruvida en godkänd enhet uppfyller de kriterier som förtecknas i artikel 4.3 (artikel 5.4 sista meningen). För att domstolen ska agera krävs att svaranden väcker ”berättigade frågor”. Det måste alltså finnas en viss substans i ifrågasättandet.

För att genomföra direktivet i denna del och för att det ska vara tydligt för domstolen respektive myndigheten hur den ska agera föreslår utredningen att en bestämmelse införs som föreskriver när en domstol eller en förvaltningsmyndighet ska vidta åtgärder för att kontrollera om den godkända enheten uppfyller kriterierna och vilka åtgärder som ska vidtas.

Om en svarande ifrågasätter om en enhet uppfyller kriterierna och kräver att talan ska avvisas måste domstolen i sedvanlig ordning ta ställning till yrkandet. Om det svaranden anför – de frågor som väcks – inte når upp till vad som kan anses utgöra ”berättigade frågor” kan domstolen fatta i beslut i saken, dvs. besluta att talan inte ska avvisas. För detta krävs ingen särskild reglering.

Om svaranden däremot väcker ”berättigade frågor” om enheten uppfyller kriterierna ska domstolen eller myndigheten utreda frågan. Rekvisitet ”berättigade frågor” motsvarar rekvisitet i artikel 10 om ”berättigade tvivel”. I utredningens förslag till genomförande av den bestämmelsen har det rekvisitet i lagtexten utformats så att domstolen ska agera om det finns ”befogad anledning att misstänka”. Motsvarande rekvisit bör användas vid genomförandet av artikel 5.4. Enbart ett påstående från svaranden om att en godkänd enhet inte uppfyller kriterierna för godkännande är inte tillräckligt för att domstolen ska ha en skyldighet att agera. Det bör i regel krävas att uppgifter lämnas som ger ett objektivt stöd för att kriterierna inte uppfylls.

Det framgår inte tydligt av direktivet hur en myndighet eller domstol ska agera om svaranden väcker berättigade frågor om en enhet uppfyller kriterierna. Om det står helt klart att en godkänd enhet inte uppfyller kriterierna skulle det kunna övervägas om domstolen eller myndigheten ska ges rätt att avvisa talan direkt och inte behöva avvakta att den medlemsstat som godkänt enheten återkallar godkännandet.

Eftersom grupptalandirektivet bygger på principen om ett ömsesidigt erkännande av godkända enheter är det dock tveksamt om en sådan lösning är förenlig med direktivet. Det ömsesidiga erkännandet av godkända enheter innebär att domstolar och myndigheter ska godta att en enhet har talerätt så länge den finns med i kommissionens förteckning över godkända enheter och talan ryms inom syftet med den godkända enhetens verksamhet. Frågan om en godkänd enhet uppfyller kriterierna ska göras av den medlemsstat som har godkänt enheten (artikel 5.4). En bestämmelse som gör det möjligt för en

myndighet eller domstol att avvisa en talan på grund av att en godkänd enhet inte uppfyller kriterierna för godkännande skulle innebära att domstolen eller myndigheten föregriper den prövning som den medlemsstat som godkänt enheten har att göra. Ett sådant genomförande skulle riskera att stå i strid med direktivet och bör därför inte väljas.

Den lösning som kvarstår och som utredningen föreslår är i stället en bestämmelse som innebär att om det under en grupptalanprocess finns befogad anledning att misstänka att en godkänd enhet inte uppfyller kriterierna ska domstolen eller den myndigheten överlämna frågan till den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten och avvakta kontaktpunktens besked i frågan om en eventuell återkallelse. I avvaktan på beskedet får domstolen eller myndigheten avgöra om det finns skäl att vilandeförklara målet eller ärendet.

Det kan diskuteras om direktivet kräver att domstolens eller myndighetens förfrågan ska förmedlas via den svenska nationella kontaktpunkten, Kammarkollegiet, (se skäl 30 i direktivet). Eftersom en sådan fråga uppkommer i en pågående process är det angeläget för domstolen med ett snabbt besked. Enligt utredningen bör frågan därför kunna ställas direkt till den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten.

Kontakten bör ske via den elektroniska databas som kommissionen upprättar (se artikel 14.3). Kommissionens databas ska enligt direktivet vara direkt tillgänglig för nationella kontaktpunkter, godkända enheter för grupptalan, kommissionen samt för domstolar och administrativa myndigheter i den utsträckning det är relevant (artikel 14.4). Det är, såvitt utredningen kunnat utröna, inte frågan om en databas som behöver integreras i befintliga datasystem vid myndigheterna, utan en databas i form av en webbplats som nås genom inloggningsuppgifter.

14.3 Handläggningen när godkännandet av den enhet som för talan återkallas

Utredningens bedömning: Om en enhets godkännande återkallas under en pågående rättegång ska domstolen eller myndigheten pröva om enheten har talerätt enligt andra – nationella – talerättsbestämmelser. Saknas sådan talerätt ska talan avvisas. Avser talan en åtgärd enligt lagen om grupprättegång måste domstolen innan avvisning sker också beakta vad som gäller enligt den lagen vid avbrytande av en grupprättegång när det gäller möjligheter för en gruppmedlem att träda in som kärende och överta grupptalan och skyldigheten att ge samtliga gruppmedlemmar möjlighet att träda in i rättegången och föra talan om sina anspråk. Någon lagreglering i denna del är inte nödvändig.

Skälen för utredningens bedömning

Om en enhets godkännande återkallas och således tas bort från kommissionens förteckning över godkända enheter har enheten inte längre talerätt enligt den nya lagen. Det framgår motsatsvis av bestämmelsen om talerätt för godkända enheter (17 §). I en sådan situation ska domstolen eller myndigheten i första hand pröva om enheten har talerätt enligt nationella talerättsbestämmelser. Vilken lag som ska tillämpas i detta avseende beror på vilken talan som enheten har väckt.

Om talan avser en åtgärd enligt lagen om grupprättegång ska talerättsfrågan prövas enligt den lagen. För att organisationen ska kunna fortsätta att föra talan måste den således uppfylla rekvisiten för en organisationstalan i 5 §. Även processförutsättningen i 8 § 5 om att kärenden ska vara lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet ska uppfyllas. Om en organisation har fått sitt godkännande återkallat torde det i många fall innebära att organisationen inte är lämplig som kärende i målet. En bedömning måste dock göras i varje enskilt fall, där anledningen till återkallelsen bör ha stor betydelse vid bedömningen. Hur domstolen ska agera vid återkallelse motsvarar vad som gäller vid otillåten finansiering enligt direktivet, se författningskommentaren till 22 §. Domstolen måste således också beakta bestämmelserna som innebär att domstolen innan avvisning sker ska undersöka om någon annan med talerätt kan inträda som kärende

i processen. Vidare har rätten en skyldighet att innan talan avbryts ge samtliga gruppmedlemmar möjlighet att träda in i rättegången och föra talan om sina anspråk.

Avser talan en grupptalan enligt marknadsföringslagen finns inga motsvarande lämplighetskrav för en organisations talerätt. Frågan om organisationens talerätt prövas i enlighet med marknadsföringslagens bestämmelser. Om enheten inte har talerätt enligt marknadsföringslagen ska talan avvisas.

Om talan avser en sådan talan som inleds vid förvaltningsmyndighet och godkännandet återkallas ska talan avvisas eftersom organisationer inte har någon rätt att inleda en sådan process enligt några andra bestämmelser.

Någon lagreglering i denna del är enligt utredningen inte nödvändig.

15 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: Den nya lagen om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen ska träda i kraft den 25 juni 2023. Genom lagen ska lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer upphävas. Äldre bestämmelser ska dock gälla om talan väckts före ikraftträdandet.

Skälen för utredningens förslag

Medlemsstaterna ska senast den 25 december 2022 anta och offentliggöra de bestämmelser som är nödvändiga för att följa direktivet. Bestämmelserna som genomför direktivet ska tillämpas från och med den 25 juni 2023 (artikel 22.1 och 24.1). Den nya lagen som genomför direktivet bör därför träda i kraft det datumet.

Enligt artikel 21 i grupptalandirektivet ska förbudsföreläggandedirektivet upphöra att gälla med verkan från och med den 25 juni 2023. Den lag som genomför förbudsföreläggandedirektivet ska därför upphävas genom den nya lagen.

Enligt en övergångsbestämmelse i artikel 22.2 ska medlemsstaterna tillämpa de bestämmelser i lagar och andra författningar som genomför förbudsföreläggandedirektivet på grupptalan som väckts före den 25 juni 2023. Utredningen föreslår därför att en övergångsbestämmelse införs i den nya lagen som innebär att äldre bestämmelser ska gälla om talan väckts före ikraftträdandet.

16 Konsekvenser

16.1 Inledning

I utredningens uppdrag ingår att redovisa eventuella konsekvenser som förslagen kan medföra. Ekonomiska och andra konsekvenser för enskilda personer, för företag och för det allmänna av de förslag som lämnas ska beräknas och redovisas enligt 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474). Av kommittédirektiven framgår att utredningen särskilt ska redogöra för konsekvenserna för domstolar och berörda myndigheter.

Eftersom utredningen lämnar författningsförslag ska konsekvensanalysen också göras i enlighet med 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning (se 15 a § kommittéförordningen). En konsekvensutredning ska bl.a. innehålla en beskrivning av problemet och vad man vill uppnå med en viss regeländring, vilka alternativa lösningar som finns för att uppnå det önskade resultatet samt vilka som berörs av regleringen.

16.2 Problemet och vad som ska uppnås

Den 25 november 2020 antog Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (nedan grupptalandirektivet). I skälen till direktivet anges att globaliseringen och digitaliseringen har ökat risken för att ett stort antal konsumenter blir vilseledda eller lurade av samma olagliga metoder från oseriösa näringsidkare. Det är därför viktigt att det finns effektiva medel för att få sådana metoder att upphöra och på olika sätt kompensera konsumenter för eventuella förluster. Om effektiva medel inte finns kan det leda till en snedvridning av konkurrensen på

marknaden. Samtidigt som det är viktigt att konsumenternas intressen skyddas bör en ny reglering inte möjliggöra rättegångsmissbruk.

I syfte att bidra till att den inre marknaden fungerar väl, att en hög konsumentskyddsnivå uppnås och att konsumenters tillgång till rättslig prövning förbättras antogs därför grupptalandirektivet.

Direktivet föreskriver en skyldighet för medlemsstaterna att säkerställa att det finns minst en mekanism för grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen som gör det möjligt för s.k. godkända enheter (konsumentorganisationer eller myndigheter) att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse och åtgärder för förbudsföreläggande vid näringsidkares överträdelse av de bestämmelser som framgår av bilaga I till direktivet. En grupptalan om förbudsföreläggande syftar till att få en näringsidkares överträdelse att upphöra medan en grupptalan om åtgärder för gottgörelse syftar till att ge konsumenter gottgörelse i form av t.ex. ersättning, prisavdrag eller skadestånd. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023. Utredningens uppdrag har varit att analysera hur svensk rätt förhåller sig till grupptalandirektivet och lämna förslag på hur direktivet ska genomföras.

16.3 Alternativa lösningar för att uppnå det önskade resultatet

Alternativa lösningar

Det ska i varje medlemsstat finnas minst en processuell mekanism för grupptalan som gör det möjligt för godkända enheter att väcka talan om åtgärder för gottgörelse och åtgärder för förbudsföreläggande för konsumenters räkning. Medlemsstaterna får själva avgöra om de vill inrätta den processuella mekanismen som en del av en befintlig mekanism eller som en ny mekanism. I enlighet med principen om medlemsstaternas processuella autonomi innehåller grupptalandirektivet inte bestämmelser om varje aspekt av förfarandet av grupptalan. Det står medlemsstaterna fritt att t.ex. bedöma vilka förutsättningar som ska gälla för tillåtlighet av en grupptalan eller vilka möjligheter till överklagande som ska vara tillämpliga.

I betänkandet konstateras att svensk rätt i flera delar är i överensstämmelse med direktivet. Det finns redan möjlighet för konsumentorganisationer att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse i

enlighet med lagen om grupprättegång samt talan om förbud och åläggande enligt marknadsföringslagen. Utredningen har valt att lämna förslag på ett genomförande av direktivet som så långt det varit möjligt är anpassade till befintliga regler. I den lag som utredningen föreslår för genomförande av direktivet hänvisas t.ex. med vissa undantag till lagen om grupprättegång när det gäller handläggningen av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse.

I några frågor har alternativa lösningar övervägts. Det gäller t.ex. i frågan om konsumentorganisationer ska ha möjlighet att godkännas för inhemsk grupptalan i förväg på samma sätt som för gränsöverskridande grupptalan. Utredningens överväganden i denna del framgår av avsnitt 7.2.2.

I ett par fall har utredningen valt att lämna förslag som går längre än vad ordalydelsen i grupptalandirektivet kräver och valt lösningar som bedömts ligga bäst i linje med syftet bakom direktivet. Det gäller frågan om edition av handlingar med identitetsuppgifter till potentiella gruppmedlemmar i en grupptalan om åtgärder för gottgörelse samt förslaget om en mekanism för att underlätta finansiering av grupptalan om gottgörelse. Övervägandena i dessa delar framgår av avsnitt 13.8.6 respektive avsnitt 10.3.7.

Nollalternativet

Grupptalandirektivet måste genomföras i svensk rätt. Utredningen bedömer att författningsändringar krävs för ett korrekt genomförande. Det saknas utrymme att lämna rättsläget oförändrat eftersom Sverige då skulle bryta mot sina förpliktelser enligt EU-rätten. Ett försenat eller bristfälligt genomförande av EU-lagstiftning kan ytterst resultera i en straffavgift som utgörs av ett standardbelopp för att bestraffa själva överträdelsen och ett löpande vite tills bristerna åtgärdats.

16.4 Vilka som berörs av utredningens förslag och konsekvenser av förslagen

16.4.1 Konsekvenser för det allmänna

Utredningens bedömning: Utredningens förslag bedöms medföra en viss kostnadsökning för Kammarkollegiet.

Förslaget bedöms medföra begränsade kostnader för de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna, Patent- och marknadsdomstolen liksom för de förvaltningsmyndigheter som en godkänd enhet ska kunna inleda en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande hos.

Kostnadsökningen bör kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag hos berörda myndigheter.

Skälen för utredningens bedömning

Konsekvenser för Kammarkollegiet

Enligt utredningens förslag ska Kammarkollegiet utses till beslutande myndighet när det gäller godkännande av enheter för grupptalan (såväl för gränsöverskridande som inhemsk grupptalan), förnyad prövning och återkallelse av godkännanden. I uppgiften ingår att upprätta en förteckning över godkända enheter och informera kommissionen om de enheter som har godkänts för gränsöverskridande grupptalan samt om eventuella återkallelser. Kammarkollegiet föreslås även vara nationell kontaktpunkt enligt grupptalandirektivet, vilket innebär att myndigheten kan få förfrågningar från kommissionen och andra medlemsstater om en enhet som Kammarkollegiet har godkänt. Genom förslaget kommer Kammarkollegiet således att tillföras nya arbetsuppgifter som kommer att innebära en viss kostnadsökning för myndigheten.

Frågan hur stor kostnadsökningen blir är beroende av hur många konsumentorganisationer som kommer att ansöka om att godkännas som enhet för grupptalan. Det finns inga officiella uppgifter om hur många konsumentorganisationer det finns i Sverige, bl.a. eftersom det inte finns något krav på registrering av ideella föreningar. En av de större organisationerna är Sveriges Konsumenter, som är en paraplyorganisation med 19 medlemsföreningar. Ett stort antal av

dessas bedöms inte i första hand vara verksamma inom områden som faller inom grupptalandirektivets tillämpningsområde.

Enligt uppgifter till utredningen är det sannolikt främst de större konsumentorganisationerna som kommer att ansöka om att godkännas som enhet för grupptalan. Konsumentorganisationer har redan i dag rätt att väcka talan enligt marknadsföringslagen och lagen om grupprättegång. Hittills har ytterst få sådana processer väckts av organisationer. Det talar i viss mån för att det kommer att vara ett fåtal konsumentorganisationer som ansöker om att godkännas som enhet för väckande av grupptalan.

Mot denna bakgrund bedömer utredningen att kostnadsökningen för Kammarkollegiet kan finansieras inom ramen för befintligt anslag.

Konsekvenser för allmänna domstolar

Grupptalan om åtgärder för gottgörelse kommer enligt utredningens förslag att väckas vid de tingsrätter som är behöriga att handlägga ärenden enligt lagen om grupprättegång. Vid handläggningen av målen ska lagen om grupprättegång tillämpas med vissa undantag och tillägg. Det finns sedan lagen om grupprättegång trädde i kraft 2003 en möjlighet för organisationer att väcka grupptalan om åtgärder för gottgörelse i Sverige. Som framgår av avsnitt 9.6.2 har grupptalan inte väckts i den utsträckning som beräknades i förarbetena till lagen. Endast ett fåtal av målen har väckts av organisationer.

Utredningen föreslår vissa bestämmelser i den nya lagen som syftar till att underlätta för organisationer att väcka grupptalan om gottgörelse enligt lagen. Exempelvis föreslås en uttrycklig mekanism för tredjepartsfinansiering (se avsnitt 10.3.7) och en möjlighet till edition av identitetsuppgifter till potentiella gruppmedlemmar (se avsnitt 13.8.6). Även om förhoppningen är att den nya lagen ska leda till att det väcks grupptalan i fler fall bedömer utredningen att det fortfarande kommer att vara fråga om ett litet antal och att det inte kommer att påverka de allmänna domstolarnas resursbehov. Eventuella kostnadsökningar kan finansieras inom ramen för befintligt anslag.

Konsekvenser för allmänna förvaltningsdomstolar

Kammarkollegiets beslut om godkännanden och återkallelser av enheter enligt den nya lagen ska kunna överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm. Utredningen har bedömt att det sannolikt är få organisationer som kommer att ansöka om ett godkännande, vilket innebär att det kommer att röra sig om ett begränsat antal beslut som kan komma att överklagas. Det är fråga om ett så litet antal ärenden att det inte kommer att påverka Förvaltningsrättens i Stockholms resursbehov.

Enligt utredningens förslag ska en talan om åtgärder för förbuds-föreläggande i vissa fall inledas vid de förvaltningsmyndigheter som bevakar efterlevnaden av de bestämmelser som faller inom grupp-talandirektivets tillämpningsområde. Förvaltningsmyndigheternas beslut kommer att överklagas till den förvaltningsrätt som är behörig att pröva överklaganden av beslut från respektive myndighet. En grupptalan vid förvaltningsmyndighet får endast inledas av godkända enheter. Då endast ett fåtal organisationer beräknas ansöka om att godkännas som enheter för väckande av grupptalan bedömer utredningen att det inte kommer att röra sig om någon större tillströmning av ärenden. Även förvaltningsdomstolarnas eventuella kostnads-ökning bör därför kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Konsekvenser för Patent- och marknadsdomstolarna

En grupptalan om åtgärder för förbuds-föreläggande i den nya lagen ska vid överträdelser av det marknadsrättsliga regelverket väckas vid Patent- och marknadsdomstolen. Organisationer har enligt marknads-föringslagen redan rätt att väcka talan om förbud och ålägganden enligt lagen, vilket i praktiken sker ytterst sällan. Den nya lagen innebär att även överträdelser enligt lagen om avtalsvillkor i konsument-förhållanden kommer att kunna väckas av organisationer. I de situationerna har de i dag möjlighet att väcka talan om Konsumentombuds-mannen beslutat att inte väcka talan. Såvitt känt har denna möjlighet aldrig utnyttjats.

Enligt den nya lagen kommer en grupptalan om åtgärder för gott-görelse gällande skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen få väckas av godkända enheter vid Patent- och marknadsdomstolen. Som fram-går av redovisningen i avsnitt 9.6.1 är det inte troligt att en grupptalan

om skadestånd enligt den paragrafen kan komma att väckas annat än i något enstaka fall.

Sammantaget bedömer utredningen att de kostnadsökningar som eventuellt skulle kunna uppstå kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Konsekvenser för förvaltningsmyndigheter

Utredningens förslag innebär att en grupptalan enligt lagen i vissa fall får initieras vid den förvaltningsmyndighet som bedriver tillsyn över efterlevnaden av de regler som har överträtts. Som framgår av kapitel 5 rör det sig om relativt många myndigheter. Det är enbart godkända enheter som kommer att ha rätt inleda en sådan talan. Då endast ett fåtal organisationer beräknas ansöka om att godkännas som enheter för väckande av grupptalan bedömer utredningen att det inte rör sig om något större antal ärenden. Utredningen bedömer att det rör sig om ett så litet antal mål att det inte kommer att påverka berörda förvaltningsmyndigheters resursbehov. Eventuella kostnadsökningar bör kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

16.4.2 Konsekvenser för företagen

Utredningens bedömning: Genomförandet av direktivet innebär ingen förändring av den materiella lagstiftningen som omfattas av direktivets tillämpningsområde. I den bemärkelsen påverkar direktivet inte företagen.

Utredningens förslag kan leda till en viss ökning av grupptalan mot företag som bedriver verksamhet riktad till konsumenter inom ramen för grupptalandirektivets tillämpningsområde. Utredningen bedömer att det inte finns någon beaktansvärd risk för obefogade processer.

Utredningens förslag om att en näringsidkare, på begäran av en godkänd enhet, ska kunna åläggas av domstol eller förvaltningsmyndighet att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om ett slutligt avgörande i en grupptalan om åtgärder för förbudsreläggande är en nyhet och innebär en viss kostnad för ett företag som förlorar en grupptalanprocess.

Förslagen förväntas ha en positiv påverkan på företagen då risken för att bli föremål för en grupptalan medför att företag får starkare incitament att följa gällande regler, vilket ger bättre förutsättningar för en rättvis konkurrens och lika villkor för näringsidkare som är verksamma på den inre marknaden.

Skälen för utredningens bedömning

Grupptalandirektivet innebär i korthet att medlemsstaterna har en skyldighet att säkerställa att det finns minst en processuell mekanism för grupptalan vid en näringsidkares överträdelser av de bestämmelser som omfattas av direktivets tillämpningsområde. Direktivet påverkar inte den materiella lagstiftning som omfattas av tillämpningsområdet. Det är således tillämpligt vid överträdelser av bestämmelser som företagen redan har att följa. I den bemärkelsen har förslaget ingen påverkan på företag.

Utredningens förslag kan leda till en viss ökning av grupptalan mot företag som bedriver verksamhet riktad till konsumenter inom ramen för grupptalandirektivets tillämpningsområde, vilket också är syftet med det bakomliggande direktivet, och därmed förslagen. Enligt utredningens bedömning finns det inte någon beaktansvärd risk för ett ökat antal obefogade processer. Direktivet och den lag som genomför direktivet innehåller bestämmelser som syftar till att förhindra rättegångsmissbruk, t.ex. skyldigheten för en förlorande part att betala motpartens rättegångskostnader och förbud mot att finansiera en talan mot en konkurrent (se avsnitt 9.6.9). Det ställs även höga krav på en organisation för att den ska utses till godkänd enhet att väcka grupptalan enligt direktivet. Risken för obefogade processer framstår mot den bakgrunden som liten.

Enligt direktivet och utredningens förslag ska en näringsidkare, på begäran av en godkänd enhet, kunna åläggas av domstol eller förvaltningsmyndighet att vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om ett slutligt avgörande i en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande. Sådan information ska lämnas på näringsidkarens egen bekostnad. Bestämmelsen utgör en nyhet och innebär en viss kostnad för ett företag som förlorar en grupptalanprocess.

Utredningens förslag kan förväntas få vissa positiva konsekvenser för företagen. Medvetenheten om att godkända enheter kan komma

att väcka talan vid överträdelser av direktivets tillämpningsområde medför att företag får starkare incitament att följa gällande regler. Detta ger i sin tur bättre förutsättningar för en rättvis konkurrens och lika villkor för näringsidkare som är verksamma på den inre marknaden.

Det går inte att närmare precisera vilka företag som berörs av förslagen; det rör sig om samtliga företag som bedriver verksamhet som riktar sig till konsumenter på områden som faller inom direktivets tillämpningsområde. Som framgår av bilaga I till direktivet är tillämpningsområdet omfattande. Förutom rättsakter på området för allmän konsumenträtt är direktivet även tillämpligt på bestämmelser som rör bl.a. dataskydd, finansiella tjänster, resor och turism samt energi och telekommunikationer.

16.4.3 Konsekvenser för enskilda

Utredningens bedömning: Förslaget bedöms medföra en förbättring för konsumenters tillgång till rättslig prövning samt leda till en högre konsumentskyddsnivå.

Skälen för utredningens bedömning

Förslaget innebär en förbättring av konsumenters tillgång till rättslig prövning. Godkända enheter kommer kunna väcka talan både om åtgärder för gottgörelse och om åtgärder för förbudsföreläggande för drabbade konsumenters räkning.

Ett viktigt syfte med direktivet är också att näringsidkare ska avskräckas från att bryta mot de bestämmelser som omfattas av direktivet och att oseriösa näringsidkare får svårare att agera på marknaden. Detta stärker konsumentskyddet ytterligare.

16.4.4 Konsekvenser i övrigt

Utredningens bedömning: Förslaget bedöms inte medföra några nämnvärda konsekvenser i övrigt.

Skälen för utredningens bedömning

Förslagen bedöms inte ha någon betydelse för den kommunala självstyrelsen, brottsligheten eller det brottsförebyggande arbetet, för offentlig service i olika delar av landet eller för möjligheten att nå de integrationspolitiska målen. De konsumenter som berörs av förslagen bedöms vara till lika stor del kvinnor som män. Förslagen bedöms således inte heller ha någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män.

16.5 Särskild hänsyn till tidpunkt för ikraftträdande och behov av speciella informationsinsatser

Enligt artikel 22.1 och 24.1 i direktivet ska de bestämmelser som genomför direktivet börja tillämpas från och med den 25 juni 2023. Utredningens föreslår därför att den nya lagen som genomför direktivet ska träda i kraft det datumet.

Information om det nya regelverket krävs för att säkerställa att konsumenter, konsumentorganisationer och företag får kännedom om bestämmelserna. Sådan information lämnas lämpligast av konsumentorganisationer och organisationer på näringslivssidan. Information bör även lämnas av Kammarkollegiet och Konsumentverket.

Enligt utredningens bedömning krävs inga andra särskilda informationsinsatser.

17 Författningskommentar

17.1 Förslaget till lag om godkännande av enheter och om rätt att väcka grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen

Lagens innehåll

1 § Genom denna lag genomförs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG (grupptalandirektivet).

Paragrafen anger att lagen genomför grupptalandirektivet. Direktivet innehåller regler för att säkerställa att en mekanism för grupptalan för skydd av konsumenters kollektiva intressen är tillgänglig i alla medlemsstater, samtidigt som lämpliga skyddsåtgärder tillhandahålls för att undvika rättegångsmissbruk. Syftet med direktivet är att uppnå en hög konsumentskyddsnivå och att därigenom bidra till en väl fungerande inre marknad. Direktivet syftar också till att förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning. Direktivets tillämpningsområde bestäms av artikel 2.1 som hänvisar till en förteckning över rättsakter som finns i bilaga I till direktivet.

2 § Lagen innehåller bestämmelser om godkännande av enheter för väckande av grupptalan enligt grupptalandirektivet och om förnyad prövning och återkallelse av ett sådan godkännande. Den innehåller också bestämmelser om rätten för godkända enheter att väcka en grupptalan enligt denna lag.

Paragrafen beskriver lagens innehåll, som har två delar. Den innehåller dels bestämmelser om godkännande av enheter som ska ha rätt att väcka grupptalan enligt lagen, om förnyad prövning och återkal-

lelse av sådana godkännanden, dels bestämmelser som rör förfarandet vid en grupptalan enligt lagen.

Den förstnämnda delen innefattar ett helt nytt förfarande vid den myndighet som regeringen utser att sköta uppgiften att pröva ansökningar från organisationer som ansöker om godkännande för att föra grupptalan enligt lagen och de övriga frågor som anges i 8–9 och 11–14 §. Förfarandet regleras i huvudsak i sin helhet i lagen, inklusive rätten att överklaga vissa beslut. I de delar som inte regleras i lagen gäller förvaltningslagen.

Den andra delen innehåller kompletterande bestämmelser om grupptalan enligt den särskilda lagen, som gäller i domstol och förvaltningsmyndighet vid sidan av – och i vissa fall i stället för – det som i övrigt gäller vid förfarandet där.

Godkännande av enheter

Beslutande myndighet

3 § Beslut som rör godkännande av enheter enligt denna lag fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. Detta gäller dock inte beslut att utse en förvaltningsmyndighet enligt 10 §.

Av paragrafen framgår att beslut i frågor om godkännande m.m. enligt denna lag fattas av den myndighet som regeringen bestämmer. Av *andra meningen* följer att detta inte gäller beslut enligt 10 § att utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet.

Förutsättningar för godkännande

4 § En svensk juridisk person ska efter ansökan godkännas som enhet för väckande av grupptalan enligt denna lag under förutsättning att

1. den har bedrivit verksamhet riktad till allmänheten till skydd för konsumenters intressen, under tolv månader före ansökan,
2. syftet med verksamheten är att skydda konsumenters intressen,
3. den inte är vinstdrivande,
4. den inte är föremål för något insolvensförfarande eller har förklarats insolvent,
5. den är oberoende och inte påverkas av andra än konsumenter och att den har regler för sin verksamhet som förebygger såväl inflytande från andra som intressekonflikter, och

6. den informerar om hur den uppfyller kriterierna för godkännande samt om hur den finansieras, om dess organisations-, lednings- och medlemskapsstruktur, och om dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet.

Godkännandet får avse gränsöverskridande grupptalan eller inhemsk grupptalan. Om syftet med den juridiska personens verksamhet är begränsat ska godkännandet begränsas på motsvarande sätt.

Paragrafen behandlar förutsättningarna för att i Sverige utses till godkänd enhet. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1 och 7.2.2.

Förutsättningarna gäller för såväl gränsöverskridande som inhemsk grupptalan. Med gränsöverskridande grupptalan avses en grupptalan som väcks av en enhet i en annan medlemsstat än den där enheten godkändes. En inhemsk grupptalan är en grupptalan som väcks av en enhet i den medlemsstat som har godkänt enheten.

En grundläggande förutsättning för godkännande är att sökanden är en svensk juridisk person. Övriga förutsättningar anges i sex punkter, som i sak motsvaras av vad som anges i artikel 4.3 i grupptalandirektivet.

Av *punkten 1* följer att en enhet för godkännande ska ha bedrivit faktisk verksamhet riktad till allmänheten till skydd för konsumenters intressen under tolv månader före ansökan.

I *punkten 2* anges att syftet med verksamheten vid tidpunkten för ansökan ska vara att skydda konsumenters intressen. Vad som ska anses utgöra verksamhet till skydd för konsumenters intressen bör inte bedömas alltför snävt. Det utgör inte något hinder att enheten har bedrivit annan verksamhet vid sidan av konsumentskyddsarbete.

I *punkten 3* finns ett krav på att enheten inte är vinstdrivande. Det innebär att det främst är verksamheter som bedrivs i form av ideella föreningar eller stiftelser som kan komma i fråga för godkännande.

Punkten 4 anger att enheten inte får vara föremål för något insolvensförfarande eller vara förklarad insolvent. Det innebär att den inte får vara föremål för ett konkursförfarande eller försatt i konkurs.

Punkten 5 innehåller en bestämmelse om enhetens oberoende från andra än konsumenter. Det framgår av direktivet att det är särskilt viktigt med ett oberoende från näringsidkare som kan ha ett ekonomiskt intresse av att en viss grupptalan väcks. Detsamma gäller för tredje parter som bidrar till finansieringen av enhetens verksamhet. Enheten ska ha interna regler för sin verksamhet som förbygger ett inflytande från andra som påverkar dess oberoende och som före-

bygger intressekonflikter mellan enheten, dess finansiärer och konsumenters intressen.

Punkten 6 behandlar enhetens information om hur den uppfyller kriterierna i punkterna 1–5 samt om hur den finansieras, om dess organisations-, lednings- och medlemsskapsstruktur, och om dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet. I kravet på att information ska lämnas ligger att den ska vara enkel och ges på ett begripligt språk. Informationen ska lämnas på enhetens webbplats eller motsvarande.

Av *andra stycket* framgår att ett godkännande kan avse gränsöverskridande gruppitalan, inhemsk gruppitalan eller båda. Det anges också att ett godkännande ska begränsas med hänsyn till det syfte som den juridiska personen har enligt sina stadgar eller motsvarande interna regler. Ett godkännande kan alltså inte ges som går utanför det syfte den juridiska personen har bestämt för sin verksamhet; är syftet att tillvarata konsumenters intressen på området för elsäkerhet kan ett godkännande inte ges som omfattar finansiella tjänster. Bedömningen ska i gränsfall inte göras utifrån rent formella aspekter. I stället bör de ändamål som ligger bakom en avgränsning med hänsyn till syftet vara avgörande.

Ansökan om godkännande

5 § En ansökan om godkännande ska ges in till den beslutande myndigheten och innehålla den information enheten vill åberopa för att visa att den uppfyller förutsättningarna i 4 §. Av ansökan ska framgå om enheten ansöker om att godkännas som enhet för gränsöverskridande gruppitalan eller inhemsk gruppitalan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ansökans närmare innehåll.

Paragrafen reglerar ansökan om att godkännas som enhet för väckande av gruppitalan. I *första stycket* anges att ansökan ska ges in till den beslutande myndigheten och innehålla den information rörande de förhållanden som anges i 4 § som enheten vill åberopa till stöd för att bli godkänd. Enheten ska ange om den vill bli godkänd för gränsöverskridande gruppitalan, inhemsk gruppitalan eller båda.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om det närmare innehållet i en ansökan. Det framgår av *andra stycket*.

Information från en godkänd enhet

6 § En godkänd enhet ska omedelbart informera den beslutande myndigheten om förhållanden ändras som har legat till grund för godkännandet.

Den som har blivit godkänd för väckande av grupptalan enligt denna lag har enligt paragrafen en skyldighet att informera den beslutande myndigheten om det sker någon förändring rörande ett förhållande som har legat till grund för godkännandet. Det är alltså fråga om förändringar som avser något förhållande som anges i 4 §. Varje förändring av någon betydelse ska anmälas, däremot inte helt marginella förändringar. Enheten ska inte själv göra någon bedömning av vilken påverkan förändringen kan ha för godkännandet.

7 § En godkänd enhet ska på sin webbplats eller motsvarande informera om en grupptalan som enheten avser att väcka, om pågående grupptalan och om resultatet av en grupptalan.

I paragrafen, som genomför artikel 13.1 i direktivet, regleras godkända enheters informationsskyldighet avseende grupptalan som enheten avser att väcka, har väckt samt om resultatet av en grupptalan. Övervägandena finns i avsnitt 11.2.1.

Informationen ska enligt bestämmelsen lämnas på den godkända enhetens webbplats eller motsvarande. Det är inte ett krav att informationen lämnas på enhetens egen webbplats och det spelar inte heller någon roll vilket slag av plattform det är fråga om. Information kan alltså lämnas på en webbplats eller liknande som innehas av någon annan, på en sida där som enheten disponerar. Avgörande är att enheten själv bestämmer vilken information som lämnas, att det framgår att det är enheten som svarar för informationen och att den är tillgänglig för dem som informationen är avsedd att nå.

Bestämmelsen är tillämplig både när det gäller grupptalan om åtgärder för gottgörelse och åtgärder för förbuds föreläggande. Vilken information som lämpligen bör lämnas får avgöras av den godkända enheten från fall till fall och beror på vilket slag av talan det gäller. Om det t.ex. är fråga om en gränsöverskridande grupptalan bör informationen lämpligen lämnas även på engelska. Information om en grupptalan som en enhet avser att väcka bör lämnas när det är klart att en talan kommer att väckas och vad den kommer att avse. En-

heten behöver alltså inte lämna information innan planerna har tagit mer konkret form.

Enligt skäl 58 i direktivet bör informationen innefatta en förklaring av vad som är föremål för grupptalan och de möjliga eller faktiska rättsliga följderna av denna. Vidare bör informationen innehålla en beskrivning av den grupp konsumenter som berörs av grupptalan samt uppgifter om de åtgärder som berörda konsumenter måste vidta för att konsumenten ska kunna dra nytta av det som talan avser, såsom att säkra handlingar och annat som kan vara nödvändiga som bevis. Om informationen avser en godkänd enhets avsikt att väcka talan ska motsvarande information lämnas om den planerade talan. När det gäller resultatet av en grupptalan ska information lämnas om utfallet av prövningen i varje instans.

Förnyad prövning av ett godkännande

8 § Den beslutande myndigheten ska, vart fjärde år göra en förnyad prövning av om ett godkännande ska fortsätta att gälla.

Därutöver ska en förnyad prövning göras

1. om enheten underrättar myndigheten om att förhållanden som har legat till grund för godkännandet av enheten har ändrats,

2. om en annan medlemsstat eller kommissionen väcker frågor om en godkänd enhet för gränsöverskridande grupptalan som ger skäl att anta att enheten inte längre uppfyller förutsättningarna, eller

3. om det framkommer uppgifter som ger skäl att anta att en godkänd enhet inte längre uppfyller förutsättningarna.

En godkänd enhet ska på begäran av den beslutande myndigheten ge in de uppgifter som behövs för den förnyade prövningen. Ett sådant föreläggande får förenas med vite.

Paragrafen innehåller bestämmelser som innebär att en förnyad prövning av ett godkännande ska göras regelbundet och därutöver om det finns någon särskild anledning till en sådan prövning. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.4.

Av *första stycket* framgår att en förnyad prövning alltid ska göras vart fjärde år. Intervallet ska räknas från tidpunkten för godkännandet.

I *andra stycket* anges i tre särskilda punkter när en förnyad prövning därutöver ska göras. Enligt *punkten 1* ska en prövning göras när en godkänd enhet har lämnat information om ändrade förhållanden enligt 6 §. I *punkten 2* anges att en förnyad prövning ska göras om

en annan medlemsstat eller kommissionen väcker frågan om en enhet som har godkänts för gränsöverskridande gruppitalan uppfyller förutsättningarna. För att myndigheten ska vara skyldig att inleda ett ärende om förnyad prövning krävs att det finns skäl att anta att enheten inte längre uppfyller förutsättningarna för godkännande. Av *tredje punkten* följer att en förnyad prövning ska göras om det i övrigt framkommer uppgifter som ger skäl att anta att en godkänd enhet inte längre uppfyller förutsättningarna. Inkommer en förfrågan från en domstol i en annan medlemsstat bör uppgifterna i regel anses nå upp till den nivå som krävs för en förnyad prövning. Den domstolen har ju i de fallen gjort bedömningen att näringsidkarens frågor är berättigade (se artikel 5.4 sista meningen i gruppitalandirektivet).

Det anges i *tredje stycket* att den berörda enheten ska ge in de uppgifter som behövs för den förnyade prövningen, efter begäran av den beslutande myndigheten. Inför den prövning som ska göras var fjärde år bör myndigheten regelmässigt begära in ett aktuellt underlag som motsvarar det som legat till grund för godkännandet.

När en förnyad prövning inleds i enlighet med bestämmelserna i andra stycket får myndigheten i varje enskilt fall bedöma vilket slag av information som bör begäras in från enheten och om det finns skäl att inhämta utredning från annat håll. Om det är aktuellt att återkalla ett godkännande kan det ha betydelse om den berörda enheten har väckt en gruppitalan och hur långt framskriden processen är. Den berörda enheten bör informera om sådana förhållanden. Det kan finnas skäl att låta motparten i en sådan process yttra sig i frågan om en eventuell återkallelse.

En begäran om information får förenas med vite. Den beslutande myndigheten kan alltså välja om ett vitesföreläggande behövs eller om det är tillräckligt att begära in informationen utan någon möjlighet till påtryckning. I de fall det pågår en process som den berörda enheten driver bör föreläggandet om information regelmässigt förenas med vite. Myndighetens prövning kan i de fallen få betydelse för andra än den berörda enheten själv. I andra fall kan viteshotet normalt undvaras.

Med skyldigheten att göra en förnyad prövning följer att ett ärende ska inledas och ett särskilt beslut fattas. Förvaltningslagens regler gäller vid handläggningen av ett ärende om förnyad prövning. Det innebär bl.a. att den godkända enheten ska få del av de uppgifter som lämnats av annan och att enheten måste ges tillfälle att yttra sig innan ett

beslut om återkallelse kan fattas (se 25 § förvaltningslagen). Förutsättningarna för en återkallelse av ett godkännande regleras i 9 §.

Återkallelse av ett godkännande

9 § Den beslutande myndigheten ska återkalla ett godkännande av en enhet när förutsättningarna för ett godkännande inte längre är uppfyllda, om en återkallelse inte är uppenbart olämplig.

Den beslutande myndigheten får bestämma att ett beslut om återkallelse ska gälla omedelbart.

I paragrafen regleras återkallelse av ett godkännande som har beslutats enligt 4 §. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.5.

Förutsättningarna för återkallelse framgår av *första stycket*. Huvudregeln är att ett godkännande ska återkallas när de förutsättningar som anges i 4 § inte längre är uppfyllda. En återkallelse kan dock underlåtas även i en sådan situation om det är uppenbart olämpligt att återkalla godkännandet. Kravet på att det ska vara uppenbart olämpligt innebär ett relativt högt ställt krav. Vid bedömningen bör beaktas vilken eller vilka förutsättningar som brister och i vilken grad. Det är också av betydelse om den aktuella enheten har väckt talan och om processen är långt framskriden. Se författningskommentaren till 8 § om den beslutande myndighetens utredning i sådana fall och den berörda enhetens ansvar för att lämna relevant information.

Konsekvenserna av en återkallelse för konsumenterna när det gäller en pågående rättegång ska alltså beaktas, liksom om en återkallelse av godkännandet kan få en negativ påverkan för svaranden i en process. Om ett avgörande är nära förestående bör det krävas att bristerna är mycket allvarliga för att en återkallelse ska ske. Det finns inte något som hindrar att frågan om återkallelse tas upp när processen är avslutad. Det kan bli aktuellt om det i och för sig finns brister i förutsättningarna för att kvarstå som godkänd enhet men där en återkallelse av godkännandet ansetts vara uppenbart olämplig på grund av att en pågående process är nära att avslutas.

En helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter ska alltid göras. Vid en sådan helhetsbedömning kan också underlåtenheten hos den aktuella enheten att lämna sådan information som efterfrågas vägas in.

I *andra stycket* anges att den beslutande myndigheten får förordna att ett beslut om återkallelse ska gälla omedelbart. Det kan bli aktuellt när det är alldeles klart att ett godkännande ska återkallas och det finns en risk för att åtgärder vidtas till skada för berörda konsumenter eller för en näringsidkare om det kvarstår i avvaktan på att återkallelsen får laga kraft.

Förvaltningsmyndighet kan utses

10 § Regeringen får utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet. Bestämmelserna i 4–9 §§ tillämpas inte i fråga om en sådan enhet.

Den beslutande myndigheten i 3 § ska utan dröjsmål underrättas om ett beslut att utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet eller att ändra ett sådant beslut.

Paragrafen behandlas i avsnitt 7.2.3.

I *första stycket* anges att regeringen får utse en förvaltningsmyndighet att vara godkänd enhet. Några närmare förutsättningar för ett sådant beslut anges inte i lagen. De förutsättningar som enligt 4 § gäller för att godkännas som enhet för väckande av grupptalan enligt lagen ska alltså inte tillämpas. Bestämmelserna om ansökan, information, förnyad prövning och återkallelse gäller inte heller.

Möjligheten att utse en myndighet är inte begränsad till någon viss form av grupptalan utan avser godkännande enligt denna lag. Regeringens beslut kan alltså avse gränsöverskridande grupptalan, inhemsk grupptalan eller båda.

De myndigheter som skulle kunna komma i fråga är sådana som har ett tillsynsansvar som faller inom direktivets sakliga tillämpningsområde.

Av *andra stycket* framgår att regeringen utan dröjsmål ska anmäla ett beslut att utse en myndighet till godkänd enhet eller att ändra ett sådant beslut till den myndighet som fattar beslut om att utse godkända enheter i andra fall (se 3 §). Den myndigheten för en förteckning över godkända enheter och har ansvar för att anmäla de enheter som har godkänts i Sverige för gränsöverskridande grupptalan till Europeiska kommissionen. Av anmälan ska framgå vilka former av grupptalan beslutet omfattar.

Förteckning över godkända enheter

11 § Den beslutande myndigheten ska föra en förteckning över de enheter som har godkänts enligt denna lag. Förteckningen ska publiceras på myndighetens webbplats. Återkallas ett godkännande av en enhet, eller sker motsvarande ändring beträffande en förvaltningsmyndighet, ska enheten tas bort från förteckningen.

Paragrafen behandlas i avsnitt 7.2.7.

Den beslutande myndigheten ska föra en förteckning över godkända enheter. Förteckningen ska inkludera de enheter myndigheten har godkänt och de myndigheter regeringen har utsett. Uppgifterna ska innehålla enhetens eller myndighetens namn och enhetens stadgenliga syfte. Av 17 § följer att förteckningen har en direkt betydelse för en godkänd enhets talerätt.

Förteckningen ska publiceras på den beslutande myndighetens webbplats. Om ett godkännande återkallas ska enheten tas bort från förteckningen. Detsamma gäller om det sker någon motsvarande ändring beträffande en myndighet som har utsetts till godkänd enhet.

Av 13 § framgår att enheter som har godkänts för gränsöverskridande grupptalan också ska anmälas till Europeiska kommissionen. Det ska göras av den beslutande myndigheten, som enligt 12 § också är nationell kontaktpunkt.

Nationell kontaktpunkt

12 § Den beslutande myndigheten ska vara nationell kontaktpunkt enligt grupptalandirektivet.

I paragrafen, som behandlas i avsnitt 7.2.6, anges att den beslutande myndigheten enligt 3 § också ska vara nationell kontaktpunkt enligt artikel 5.5 i grupptalandirektivet. Kontaktpunkten ska enligt direktivet vara mottagare av förfrågningar som kan komma från andra medlemsstater eller Europeiska kommissionen om en godkänd enhet uppfyller kriterierna i direktivet för att vara godkänd.

Anmälan till Europeiska kommissionen

13 § Den beslutande myndigheten ska anmäla vilka enheter som enligt denna lag har godkänts som enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan till Europeiska kommissionen.

Av paragrafen framgår den beslutande myndighetens skyldighet att till Europeiska kommissionen anmäla vilka enheter för väckande av gränsöverskridande grupptalan som har godkänts enligt denna lag. Det följer av artikel 5.1 i direktivet att en godkänd enhets namn och stadgeenliga syfte ska framgå av anmälan. Se också 4 § om att det ska framgå av ett beslut om godkännande om det är begränsat med hänsyn till det syfte som den juridiska personen har enligt sina stadgar eller motsvarande interna regler.

Av 17 § följer att förteckningen har en direkt betydelse för en godkänd enhets talerätt.

14 § Återkallas ett godkännande enligt 9 §, eller görs motsvarande ändring beträffande en förvaltningsmyndighet, ska den beslutande myndigheten genast anmäla det till kommissionen. Av anmälan ska framgå om beslutet har vunnit laga kraft eller inte. Har beslutet inte vunnit laga kraft ska en ny anmälan till kommissionen göras så snart det har skett.

Paragrafen behandlas i avsnitt 7.2.5.

Ett godkännande av en enhet kan återkallas enligt bestämmelserna i 9 §. Om det sker avseende ett godkännande för gränsöverskridande grupptalan ska den beslutande myndigheten genast anmäla att en återkallelse har skett till Europeiska kommissionen. Det ska ske oavsett om beslutet har vunnit laga kraft. Om beslutet inte har vunnit laga kraft ska det anges och en ny anmälan ska göras så snart det har skett. En anmälan ska också göras om ett beslut att utse en förvaltningsmyndighet till godkänd enhet ändras.

Överklagande

15 § Beslut enligt 4 § om godkännande av enhet, föreläggande enligt 8 § som har förenats med vite och beslut enligt 9 § om återkallelse av ett godkännande får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen anger uttryckligen att beslut om godkännande av en enhet enligt 4 §, föreläggande enligt 8 § som förenats med vite och beslut om återkallelse av ett godkännande enligt 9 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vidare anges att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Förvaltningslagens regler gäller i fråga om vem som har rätt att överklaga.

I avsnitt 7.2.8 redovisas överväganden avseende behovet av en särskild bestämmelse om överklagande.

Grupptalan enligt denna lag

Tillämpningsområdet för grupptalan enligt denna lag

16 § En grupptalan enligt denna lag får avse överträdelser av de unionsrättsliga bestämmelser som finns i bilaga I till grupptalandirektivet, inklusive bestämmelser som genomför eller kompletterar dessa.

Paragrafen anger tillämpningsområdet för grupptalan enligt lagen.

En sådan grupptalan får avse överträdelser av de unionsrättsliga bestämmelser som finns i bilaga I till grupptalandirektivet, inklusive bestämmelser som genomför eller kompletterar dessa.

Tillämpningsområdet bestäms alltså av bilaga I till grupptalandirektivet. Där finns ett stort antal direktiv och EU-förordningar angivna. Gemensamt för dem är att de innehåller bestämmelser som är avsedda att skydda konsumenters kollektiva intressen. Bilagan kan ändras genom att direktiv eller EU-förordningar läggs till eller tas bort. Överträdelser som kan omfattas av en grupptalan enligt lagen är sådana som anges i de unionsrättsliga bestämmelserna och i de författningar som införlivar eller kompletterar dessa i svensk rätt.

Talerätt för godkända enheter

17 § En enhet som finns upptagen i kommissionens förteckning över godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan har rätt att väcka en grupptalan i Sverige. Talerätten omfattar inte en talan som ligger utanför syftet med den godkända enhetens verksamhet.

Vad som sägs i första stycket gäller också en godkänd enhet för inhemsk grupptalan som finns upptagen i den beslutande myndighetens förteckning enligt 11 §.

Det som annars gäller i fråga om talerätt för organisationer tillämpas inte när en godkänd enhet för talan med stöd av första eller andra stycket.

Första stycket behandlar talerätten för enheter som har godkänts för gränsöverskridande grupptalan, dvs. en grupptalan som väcks av en enhet som godkänts i en annan medlemsstat än Sverige. Där anges att en enhet som finns upptagen i kommissionens förteckning över godkända enheter för gränsöverskridande grupptalan har rätt att väcka en grupptalan i Sverige i fråga om överträdelser inom ramen för grupp-talandirektivets tillämpningsområde. Talerätten kan vara begränsad till syftet med den verksamhet den aktuella enheten bedriver, t.ex. att bevaka konsumentintresset på försäkringsområdet. Rätten att i det enskilda fallet föra talan omfattar inte en talan som ligger utanför detta syfte. I de flesta fall kommer denna begränsning att framgå av kommissionens förteckning.

Andra stycket rör inhemsk grupptalan. Av den bestämmelsen följer att en enhet som har godkänts enligt det förfarande som anges i 5 §, och alltså uppfyller de krav som anges i 4 §, har rätt att väcka en sådan talan som anges i första stycket. Förutsättningen för talerätten är angiven på det sättet att enheten ska finnas upptagen i den förteckning över godkända enheter som förs i Sverige. Ett beslut om godkännande kommer att kunna införas i förteckningen omedelbart. På samma sätt som i fråga om talerätt för gränsöverskridande grupp-talan omfattar den inte en talan som ligger utanför syftet med den aktuella enhetens verksamhet.

Regleringen innebär att talerätten enligt lagen upphör om godkännandet har återkallats enligt 9 §. Enheten ska då tas bort från förteckningen.

Båda styckena innebär att någon annan prövning av talerätten än det som anges i första stycket inte får göras när en godkänd enhet för en talan med stöd av lagen. Det följer av *tredje stycket*. Den prövning som ska göras är alltså att konstatera om enheten finns på kommissionens eller den svenska beslutande myndighetens förteckning över godkända enheter och om den aktuella talan omfattas av godkännandet. Om godkännandet inte innefattar någon begränsning, men det är klart att den aktuella enhetens verksamhet är begränsad till ett visst sakområde får domstolen pröva om den aktuella talan omfattas eller ligger utanför det syftet.

När det är fråga om grupptalan om gottgörelse finns i 20 § en mer preciserad bestämmelse med samma innebörd som den i tredje stycket. Den anger att lagen om grupprättegång ska tillämpas, men att talerättsreglerna undantas.

Paragrafen hindrar inte att andra nationella talerättsregler, som följer av lag eller har utbildats i praxis och som ger en mer omfattande talerätt, tillämpas på en organisation som i och för sig är en godkänd enhet.

18 § Om det finns befogad anledning att misstänka att en enhet som har väckt grupptalan enligt denna lag inte uppfyller kriterierna för godkännande ska domstolen eller förvaltningsmyndigheten kontakta den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten för en bedömning av frågan.

Av paragrafen framgår hur en domstol eller förvaltningsmyndighet ska agera om det i en pågående grupptalan uppkommer frågor om en godkänd enhet uppfyller direktivets kriterier för godkännande. Bestämmelsen genomför delvis artikel 5.4 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 14.2.

Enligt bestämmelsen ska domstolen eller myndigheten agera om det finns befogad anledning att misstänka att den godkända enheten inte uppfyller kriterierna för godkännande. Ett ifrågasättande av om en godkänd enhet uppfyller kriterierna kommer sannolikt i regel att göras av svaranden. Svaranden ges enligt direktivet uttryckligen en rätt att väcka en sådan fråga (se artikel 5.4). Domstolen har dock ett visst eget ansvar för att ta upp frågan.

Enbart ett påstående från svaranden är inte tillräckligt för att domstolen eller myndigheten ska ha en skyldighet att agera enligt bestämmelsen. Det bör i regel krävas att det lämnas uppgifter som objektivt ger stöd för att enheten inte uppfyller ett eller flera kriterier.

Om domstolen anser att det finns befogad anledning att misstänka att enheten inte uppfyller ett eller flera kriterier ska domstolen ta kontakt med den nationella kontaktpunkten i den medlemsstat som har godkänt enheten och avvakta kontaktpunktens besked i fråga om en eventuell återkallelse. I avvaktan på beskedet får domstolen avgöra om det finns skäl att vilandeförklara målet.

Korrespondensen ska ske via den databas som kommissionen har upprättat enligt artikel 14.3 i direktivet.

Vad grupptalan vid domstol får avse

19 § En grupptalan vid domstol enligt denna lag får avse en åtgärd som innebär att en näringsidkare

1. förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs att lämna information eller tillhandahålla tekniska hjälpmedel till konsumenter, eller annan jämförbar åtgärd,

2. åläggs att till svenska staten betala en sådan särskild avgift som avses i radio- och tv-lagen (2010:696), eller

3. förpliktas att betala vite vid överträdelse av ett beslut enligt 1.

En talan om förpliktelse att betala vite enligt 3 får endast föras av den som har fört talan om åtgärden. Om ett vite har förelagts enligt marknadsföringslagen (2008:486) har Konsumentombudsmannen också rätt att föra en sådan talan.

I paragrafen regleras vilka slag av åtgärder en grupptalan enligt denna lag får avse, vid sidan av åtgärder för gottgörelse, som regleras i 20 §.

De slag av åtgärder som huvudsakligen avses finns angivna i *första punkten*. Det handlar om förbudsförelägganden och ålägganden som kan beslutas enligt det marknadsrättsliga sanktionssystemet genom en direkt tillämpning eller på grund av en hänvisning till det systemet i författningar på andra rättsområden.

De åtgärder som kan bli aktuella beskrivs som åtgärder som innebär att en näringsidkare förbjuds att fortsätta med en överträdelse, åläggs att lämna information eller tillhandahålla tekniska hjälpmedel till konsumenter eller annan liknande åtgärd. Hänvisningen till åtgärder som liknar sådana förbud och åläggande som anges i bestämmelsen innebär en begränsning i förhållande till samtliga de åtgärder som omfattas av grupptalandirektivets – och därmed lagens – materiella tillämpningsområde.

Den närmare gränsdragningen har behandlats i avsnitt 8.4.4.

Talan enligt *första punkten* väcks vid Patent- och marknadsdomstolen. Att en grupptalan om åtgärder som avses i första punkten också kan föras vid en förvaltningsmyndighet framgår av 23 §.

I *andra punkten* anges att en grupptalan enligt lagen också får avse en sådan särskild avgift som avses i radio- och tv-lagen (2010:696). Bestämmelsen utgör ett undantag från principen att repressiva åtgärder inte utgör sådana åtgärder som en grupptalan får avse. Skälet till det är att det inte finns några andra sanktioner än särskild avgift vid överträdelser av bestämmelser i radio- och tv-lagen (2010:696). Talan

väcks vid Förvaltningsrätten i Stockholm (se 19 kap. 4 § radio- och tv-lagen).

Av *tredje punkten* framgår att en grupptalan enligt lagen också får avse en talan om att vite ska utdömas på grund av överträdelser enligt första punkten. Vid en sådan talan gäller bestämmelserna i lagen (1985:206) om viten, bl.a. i fråga om vem som prövar ansökan, om inte särskilda bestämmelser finns (se 6 § och bl.a. 49 § marknadsföringslagen). Bestämmelserna i denna lag innebär att även den godkända enhet som har ansökt om ett vitesföreläggande eller motsvarande har rätt att ansöka om utdömande.

I *andra stycket* klargörs att talan enligt tredje punkten inte kan föras av alla godkända enheter utan endast av den godkända enhet som fört talan om det ursprungliga föreläggandet. Vidare klargörs att den rätt Konsumentombudsmannen har att väcka en talan om utdömande av vite som har förelagts enligt marknadsföringslagen (se 49 § i den lagen) gäller även i dessa fall.

20 § En grupptalan vid domstol enligt denna lag får också avse

1. anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt reglerna i rättegångsbalken om tvistemål, eller

2. skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen (2008:486).

Vid en grupptalan enligt första stycket tillämpas lagen (2002:599) om grupprättegång med undantag för 4–7 § och 8 § 5. Behörig domstol vid en grupptalan enligt första stycket 2 är Patent- och marknadsdomstolen.

Paragrafen reglerar den form av grupptalan enligt denna lag som avser gottgörelse. Tillämpningsområdet är begränsat till sådana överträdelser som avses i 16 §. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.1.

Bestämmelsen i *första stycket första punkten* innebär att en sådan grupptalan kan avse alla former av anspråk som kan tas upp av allmän domstol enligt regleringen i rättegångsbalken om tvistemål, vilket motsvarar det som gäller för lagen (2002:599) om grupprättegång, med undantag för miljömålen.

I *första stycket andra punkten* finns en särskild bestämmelse som medger att en grupptalan får föras om skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen (2008:486). Den kompletteras av en behörighetsregel för Patent- och marknadsdomstolen i andra stycket. Den innebär att 3 § lagen om grupprättegång inte ska tillämpas i de fallen.

Av *andra stycket* framgår att bestämmelserna i lagen om grupprättegång om talerätt (4–7 §§) och om den processförutsättning som

rör kändan (8 § 5 lagen om grupprättegång) inte ska tillämpas vid en grupptalan enligt denna lag.

Vidare anges att Patent- och marknadsdomstolen är behörig domstol vid en grupptalan som rör skadestånd enligt 37 § marknadsföringslagen. De tingsrätter som enligt förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång m.m. annars är behöriga kan alltså inte pröva en sådan grupptalan.

Finansiering av en grupptalan enligt 20 §

21 § En godkänd enhet får, om en grupptalan enligt 20 § finansieras av en tredje part, som villkor för att en gruppmedlem ska omfattas av grupptalan föreskriva att en andel av gruppmedlemmens vinst ska tillfalla finansören. Villkoret ska anges i underrättelsen till gruppmedlemmarna enligt 13 § lagen (2002:599) om grupprättegång

Paragrafen behandlar tredjepartsfinansiering av en grupptalan som avser gottgörelse, dvs. en grupptalan enligt 20 §. Övervägandena finns i avsnitt 10.3.7.

Bestämmelsen förutsätter att en tredjepartsfinansiering är möjlig men reglerar inte i sig den situationen. Det som regleras är gruppmedlemmarnas ansvar för finansieringen. I *första meningen* anges att den godkända enheten, dvs. kändan, får ange som villkor för deltagande i gruppen att en andel av en eventuell vinst i processen ska tillfalla finansören. Av ordalydelsen följer att villkoret inte får innebära att gruppmedlemmens hela processvinst ska tillfalla finansören. Någon annan övre gräns finns inte.

Villkoret ska enligt *andra meningen* anges i den underrättelse som ska skickas till gruppmedlemmarna enligt 13 § lagen om grupprättegång. Det måste anges tydligt hur betalningsansvaret för gruppmedlemmen ser ut och under vilka förutsättningar det ska gälla.

22 § När en grupptalan enligt 20 § finansieras av en tredje part får denne inte påverka de processuella beslut som den godkända enheten fattar till skada för gruppmedlemmarnas gemensamma intressen. En sådan grupptalan får inte finansieras av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden.

Om det finns befogad anledning att misstänka att en tredje part påverkar den godkända enhetens beslut i strid med första stycket eller att finansier-

ingen är otillåten ska domstolen förelägga den godkända enheten att redovisa hur talan har finansierats och om någon ändring har gjorts avseende finansieringen.

Har en grupp talan finansierats i strid med första stycket andra meningen och har den godkända enheten efter ett föreläggande enligt andra stycket inte vidtagit någon åtgärd för att förändra finansieringen har den godkända enheten inte längre talerätt enligt 17 §. Detsamma ska gälla om det förekommer sådan påverkan av en tredje part som avses i första stycket. Talerätten kvarstår dock om det med hänsyn till gruppmedlemmarnas och svarandens intressen är bättre att processen fortsätter.

Bestämmelsen reglerar tredjepartsfinansiering och skydd mot påverkan till nackdel för gruppmedlemmarna. Övervägandena finns i avsnitt 9.6.9.

En godkänd enhet har redan enligt de förutsättningar som gäller för godkännande en skyldighet att verka för konsumentintresset. Bestämmelserna i *första stycket* gäller den mer specifika situationen när en utomstående finansiär kan ha intressen som inte sammanfaller med de berörda konsumenternas intressen. En otillbörlig påverkan från en finansiär skulle t.ex. kunna vara att finansiären utövar påverkan för att processen ska fortsätta, t.ex. i syfte att få högre ersättning eller någon annan fördel för egen del när det står klart att det ligger i konsumenternas intresse att ingå en förlikning. På motsvarande sätt skulle ett försök från finansiären att påverka ingåendet av ett förlikningsavtal för att snabbt få del av ersättning vara otillbörligt om det ligger i konsumenternas intresse att fortsätta processen. I många sådana fall torde dock intressena sammanfalla.

I styckets *första mening* regleras situationen att en tredje part finansierar en viss grupp talan. Den tredje parten får inte påverka de processuella beslut som den godkända enheten fattar, till skada för gruppmedlemmarnas gemensamma intressen.

Av *andra meningen* framgår att en tredjepartsfinansiering inte alls är tillåten om den tilltänkta finansiären är en konkurrent till svaranden. Förbudet gäller t.ex. för den som är verksam på samma marknad som svaranden. Finansiären får inte heller vara beroende av svaranden genom ett exempelvis ingå i samma koncern som denne.

Om domstolen får befogad anledning att misstänka att en tredje part påverkar den godkända enhetens beslut i strid med vad som sägs i första stycket eller att finansieringen är otillåten på det sätt som sägs där ska den enligt *andra stycket* förelägga den godkända enheten

att redovisa hur talan har finansierats och om någon ändring har gjorts avseende finansieringen. Normalt väcks frågan om otillåten finansiering av svaranden. Enbart ett påstående från svaranden om otillåten finansiering är dock inte tillräckligt för att domstolen ska ha en skyldighet att agera. Det bör i regel krävas att det lämnas uppgifter som ger ett objektivet stöd för att det kan förekomma otillåten finansiering. Domstolen har dock ett visst eget ansvar för att ta upp frågan (se prop. 2001/02:107 s. 59).

I direktivets skäl 52 anges att den information som den godkända enheten efter ett föreläggande förser domstolen med bör vara sådan att det är möjligt för domstolen att bedöma om en tredje part med ett ekonomiskt intresse i en grupptalan otillbörligen skulle kunna påverka beslut i procedurfrågor som den godkända enheten fattar i frågor som rör grupptalan, bl.a. beslut om förlikning, på ett sätt som skulle vara till skada för de berörda konsumenternas kollektiva intressen, och att bedöma om en finansiär är konkurrent till svaranden eller beroende av svaranden.

I *tredje stycket* finns bestämmelser om upphörande av en godkänd enhets talerätt enligt 17 § och avvisning av en grupptalan på grund av det sätt den finansieras på. De utgör undantag från huvudregeln att en godkänd enhet ska anses ha talerätt vid en grupptalan enligt denna lag utan någon särskild prövning.

Om en grupptalan har finansierats av en konkurrent till svaranden eller av någon som är beroende av svaranden och den godkända enheten efter ett föreläggande enligt andra stycket inte har vidtagit någon åtgärd för att förändra finansieringen har enheten som utgångspunkt inte längre talerätt enligt 17 §. Detsamma gäller om det förekommer sådan påverkan av en tredje part som avses i första stycket. Talerätten kvarstår dock även om någon sådan situation är för handen, om det med hänsyn till gruppmedlemmarnas eller svarandens intressen är bättre att processen fortsätter.

Om det visar sig att en grupptalan finansieras av en konkurrent eller av någon i beroendeställning till svaranden kan den godkända enheten alltså reparera detta genom att inte ta emot finansieringen eller att på annat sätt ändra på finansieringsförhållandena. När det gäller påverkanssituationen får domstolen göra en bedömning av hur allvarlig påverkan är och om den är till skada för gruppmedlemmarnas intressen.

Om det är aktuellt för domstolen att konstatera att en godkänd enhet inte längre har talerätt måste den innan ett beslut fattas i den frågan ta ställning till om någon annan kan träda in som kärande. Domstolen ska alltså beakta vad som gäller enligt lagen om grupprättegång vid avbrytande av en grupprättegång när det gäller möjligheter för en gruppmedlem att träda in som kärande och skyldigheten att ge samtliga gruppmedlemmar möjlighet att träda in i rättegången och föra talan om sina anspråk (jfr prop. 2001/02:107 s. 79 ff.). Bestämmelsen i 21 § lagen om grupprättegång rörande byte av kärande får anses tillämplig i en situation när den talerätt för en godkänd enhet som följer av 17 § inte gäller fullt ut.

Finns det inte förutsättningar att driva grupptalan vidare genom en annan kärande ska domstolen alltid göra en bedömning av om det är bättre för gruppmedlemmarna och svaranden att processen fortsätter, trots den otillåtna finansieringen eller den otillåtna påverkan. Det följer av sista meningen i tredje stycket. Vid den bedömningen ska domstolen – utöver allvaret i det otillåtna förfarandet – beakta vad processen rör och hur långt den har kommit. Är det inte möjligt att låta talerätten kvarstå ska domstolen avvisa grupptalan.

Av 23 § lagen om grupprättegång följer att den godkända enheten ska ges tillfälle att yttra sig innan ett beslut om avvisning fattas. Av allmänna principer följer att den godkända enheten har rätt att överklaga ett beslut om att avvisa den grupptalan som enheten har väckt.

Grupptalan vid förvaltningsmyndighet

23 § En godkänd enhet har rätt att ansöka hos en förvaltningsmyndighet om att en åtgärd som avses i 19 § 1 och som överklagas till förvaltningsdomstol ska beslutas. Myndigheten är skyldig att pröva om åtgärden ska beslutas, när det är fråga om en åtgärd som myndigheten kan besluta om.

Den enhet som har ansökt om att en åtgärd ska beslutas har rätt att överklaga ett beslut som innebär att någon åtgärd inte beslutas eller att åtgärden är mindre omfattande än enheten ansökt om.

Paragrafen innebär en nyhet genom att den ger en rätt för godkända enheter att inom grupptalandirektivets tillämpningsområde få till stånd en prövning av om ett föreläggande ska utfärdas eller annan jämförbar åtgärd vidtas. Med ett strikt svenskt synsätt utgör detta inte en talan; en sådan förs vid domstol. I direktivets mening utgör detta dock

en grupptalan. Genom den ordning som föreslås uppnås syftet med grupptalandirektivet på de områden där förvaltningsmyndigheter fattar beslut inom ramen för sitt tillsynsansvar. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.1.

När det gäller åtgärder som beslutas av en förvaltningsmyndighet med tillsynsansvar på området och som överklagas till förvaltningsdomstol, ges i *första stycket* en rätt för godkända enheter att föra en grupptalan enligt lagen genom att ansöka hos den behöriga myndigheten om att den ska besluta om en specifik åtgärd av det slag som omfattas av 19 § 1. Det anges uttryckligen att myndigheten är skyldig att pröva om den åtgärd som ansökan avser ska beslutas. Denna skyldighet gäller ansökningar som ligger inom myndighetens ansvarsområde, men däremot inte sådant som ligger klart utanför. Om det är oklart hur långt ansvarsområdet sträcker sig i förhållande till det ansökan avser gäller skyldigheten för myndigheten att pröva ansökan.

Genom avgränsningen till åtgärder som överklagas till förvaltningsdomstol utesluts de åtgärder som Konsumentverket beslutar om och som överklagas till Patent- och marknadsdomstolen.

Förvaltningslagens bestämmelser om hur ett ärende inleds, om beredning av ärenden och om myndighetens beslut ska tillämpas på samma sätt som i andra ärenden hos förvaltningsmyndigheter. Den godkända enheten har ställning som part.

I *andra stycket* anges att den enhet som ansökt om en åtgärd ska ha rätt att överklaga det beslut som myndigheten fattar, om prövningen leder till att något föreläggande eller förbud inte meddelas eller att åtgärden blir mindre omfattande än vad enheten begärt. Att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten framgår av 40 § andra stycket förvaltningslagen.

Utdömande av vite efter ett föreläggande enligt 23 §

24 § När en åtgärd har beslutats efter en ansökan enligt 23 § och förenats med vite, har även den enhet som ansökt om åtgärden rätt att ansöka om att vitet ska dömas ut. När en sådan ansökan har gjorts ska den förvaltningsmyndighet som har beslutat om föreläggandet eller prövat frågan i första instans, ges tillfälle att yttra sig.

Övervägandena finns i avsnitt 8.4.4.

Paragrafen innebär att, när en åtgärd enligt 19 § 1 har beslutats efter ansökan av en godkänd enhet och det är fråga om ett föreläggande eller åläggande vid vite, har enheten också rätt att ansöka om att vitet döms ut. Bestämmelsen kompletterar det som följer av 6 § lagen (1985:206) om viten, vilken innebär att det är den myndighet som har beslutat om vitesföreläggandet som har rätt att ansöka om utdömande. Myndighetens rätt att ansöka om utdömande kvarstår alltså. För att eventuell information myndigheten har, som kan vara av betydelse vid bedömningen av om vitet ska dömas ut, bör myndigheten ges rätt att yttra sig innan beslut fattas.

Prövningen görs av förvaltningsrätt (se 6 § första stycket lagen om viten).

Edition av handlingar om potentiella gruppmedlemmar

25 § Oavsett om handlingarna kan antas ha betydelse som bevis ska bestämmelserna i 38 kap. rättegångsbalken om edition tillämpas när en godkänd enhet som har väckt, eller avser att väcka, en grupptalan enligt 20 §, begär att få ut handlingar med identitetsuppgifter om personer som kan omfattas av en grupp som talan avser eller kommer att avse.

En skyldighet att förete sådana handlingar gäller dock endast den godkända enhetens motpart eller den som enheten avser att väcka en grupptalan enligt 20 § mot.

Paragrafen innehåller bestämmelser om edition av handlingar som innehåller identitetsuppgifter till potentiella gruppmedlemmar i en väckt eller planerad grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Övervägandena finns i avsnitt 13.8.6.

Av *första stycket* framgår att 38 kap. rättegångsbalken om edition ska tillämpas när en godkänd enhet begär att få ut handlingar om potentiella gruppmedlemmar, oavsett om handlingarna kan antas ha betydelse som bevis. I första hand blir det aktuellt att tillämpa 38 kap. 2 § och 4 § samt 5 §.

Ett editionsyrkande kan med stöd av bestämmelsen framställas av en godkänd enhet som planerar att väcka eller har väckt en grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Exempel på handlingar som skulle kunna begäras ut med stöd av bestämmelsen är kundregister eller andra handlingar som innehåller identitetsuppgifter till personer som har köpt

en viss vara, haft ett visst abonnemang och som därför potentiellt omfattas av den grupp som en väckt eller planerad gruppitalan avser.

Prövningen av ett editionsyrkande ska enligt praxis omfatta en avvägning mellan bevisningens relevans och motpartens intresse av att inte lämna ut uppgifterna (se NJA 2014 s. 651 p. 11). En liknande intresseavvägning bör göras även vid prövningen av ett editionsyrkande enligt den nu aktuella bestämmelsen. Den godkända enhetens intresse av att få del av uppgifterna är dock inte detsamma som vid en prövning enligt 38 kap. 2 § rättegångsbalken, eftersom den handling som ska lämnas ut inte behöver ha betydelse som bevis. De intressen som bör vägas mot varandra vid prövningen av ett editionsyrkande enligt bestämmelsen är den godkända enhetens intresse av att ta del av uppgifterna och motpartens intresse att inte lämna ut uppgifterna. I bedömningen bör även de registrerades intressen av personlig integritet beaktas. Intresset för den personliga integriteten bör i regel väga tungt om begäran om kunduppgifter avser t.ex. köp av produkter som är av integritetskänslig eller medicinsk karaktär.

Eftersom gruppmedlemmarna som huvudregel ska anges med namn och adress redan i stämningsansökan enligt 9 § lagen om grupprättegång är en godkänd enhets behov av uppgifterna ofta stort. Identitetsuppgifter om potentiella gruppmedlemmar kan också krävas för att den godkända enheten ska kunna bedöma gruppens storlek. Den godkända enheten skulle också kunna ha ett intresse av att kontakta potentiella gruppmedlemmar personligen innan en gruppitalan väcks. Även andra intressen och behov av att få del av uppgifterna kan förekomma. Vilket behov eller intresse en enhet har av potentiella gruppmedlemmars identitetsuppgifter och hur starkt intresset är får avgöras från fall till fall.

Enligt 9 § andra stycket lagen om grupprättegång får gruppmedlemmarnas namn och adress utelämnas i stämningsansökan om de uppgifterna inte behövs för målets handläggning. Detta är ytterligare en faktor som kan vägas in i bedömningen av om en godkänd enhet har behov av att få del av identitetsuppgifterna. Om det skulle krävas en stor arbetsinsats för svaranden att ta fram bevisningen och domstolen bedömer att uppgifterna inte krävs för målets handläggning kan således intresseavvägningen leda till att domstolen avslår begäran.

Skyldigheten att förete handlingar gäller, till skillnad från bestämmelserna i 38 kap. rättegångsbalken, endast svaranden eller den som den godkända enheten avser att väcka talan emot, vilket följer av *andra stycket*.

Preskription vid talan om åtgärd enligt 19 § 1

26 § En preskriptionstid som löper när en grupptalan om en åtgärd som avses i 19 § 1 inleds, och som rör en fordran som grundar sig på den överträdelse som talan avser, löper ut tidigast en månad efter det att grupptalan har avslutats genom ett avgörande som har vunnit laga kraft.

I paragrafen regleras vilken inverkan en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande har på preskriptionstider som löper för en gruppmedlems fordran som grundar sig på den överträdelse som talan avser. Paragrafen genomför artikel 16.1 i direktivet. Övervägandena finns i avsnitt 13.8.4.

Av paragrafen följer att om en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande inleds och en preskriptionsfrist löper för en fordran som grundas på den överträdelse som talan avser, preskriberas fordran tidigast en månad efter grupptalan avgjorts genom ett lagakraftvunnet avgörande.

En förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig är att fordran grundar sig på den överträdelse som grupptalan om förbudsföreläggande avser. Det ska alltså finnas en tydlig koppling mellan det anspråk som en konsument gör gällande och en näringsidkares underlåtenhet eller handlande som är föremål för talan.

En ytterligare förutsättning för att bestämmelsen ska tillämpas är att preskriptionstiden för en fordran inte har löpt ut när talan inleds. Om en preskriptionstid har löpt ut innan grupptalan inleddes, återuppväcks alltså inte tiden. En preskriptionstid för en fordran kan inte heller förkortas genom bestämmelsen, vilket följer av att preskriptionstiden löper ut tidigast en månad efter förfarandet avslutats. En preskriptionstid för en fordran som löper ut senare än en månad efter det lagakraftvunna avgörandet påverkas alltså inte av bestämmelsen. Bestämmelsen aktualiseras därmed endast om preskriptionstiden löper när talan inleds och preskription skulle ha inträtt under förfarandets gång. I en sådan situation förlängs preskriptionstiden som längst en månad efter det lagakraftvunna avgörandet.

Information om avgörande efter talan om åtgärd enligt 19 §

27 § På yrkande av den godkända enheten får domstolen eller förvaltningsmyndigheten, när en talan förs om en åtgärd enligt 19 §, ålägga svaranden att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om ett

slutligt avgörande i målet eller ärendet. Av åläggandet ska framgå på vilket sätt samt inom vilken tid informationen ska lämnas.

Ett åläggande enligt första stycket får förenas med vite.

Paragrafen innehåller bestämmelser om åläggande för en svarande näringsidkare att lämna information om domar och slutliga beslut i en gruppitalan om åtgärder för förbudsföreläggande. Bestämmelsen genomför artikel 13.3 i direktivet och har behandlats i avsnitt 11.2.3.

Enligt *första stycket* får domstolen, eller – när det rör sig om en talan enligt 19 § 1 – förvaltningsmyndigheten, ålägga näringsidkaren att på egen bekostnad vidta lämpliga åtgärder för att sprida information om domen eller avgörandet i målet eller ärendet. Beslutet får meddelas på yrkande av den godkända enheten. Genom uttrycket ”lämpliga åtgärder” markeras att domstolen eller myndigheten har möjlighet att anpassa åtgärderna som ska vidtas efter omständigheterna i det enskilda fallet, självfallet med de begränsningar som den godkända enhetens yrkande i målet eller ärendet ger. Domstolens eller myndighetens beslut kan exempelvis innebära att näringsidkaren åläggs att informera om hela eller delar av domen eller beslutet i en eller flera tidningar, i sociala medier eller radio eller TV. Om det avser en gränsöverskridande gruppitalan kan beslutet innefatta att informationen ska lämnas på annat språk, t.ex. engelska. Om avgörandet avser en konstaterad överträdelse i exempelvis en pågående avtalssituation och näringsidkaren har kontaktuppgifter till berörda konsumenter, kan beslutet innebära att individuella underrättelser ska ske genom brev eller e-post.

Möjligheten att ålägga en näringsidkare att vidta specifika åtgärder för att sprida informationen om domen eller avgörandet inskränker inte den godkända enhetens möjligheter att sprida information om avgörandet på egen bekostnad.

I syfte att säkerställa att näringsidkaren följer åläggandet och för att säkerställa att kravet på sanktioner i artikel 19.1 b) uppfylls, kan ett åläggande enligt *andra stycket* förenas med vite. De förfaranderegler som gäller i övrigt för den domstol eller förvaltningsmyndighet som handlägger målet eller ärendet reglerar också handläggningen vid utfärdandet av ett åläggande enligt 27 §. Det innebär bl.a. att ett åläggande som förenas med vite kan överklagas.

Utbetalning av medel för gottgörelse

28 § Har en grupptalan som avser gottgörelse bifallits genom att det belopp gruppen har rätt till tillerkänts den godkända enheten som företrädare för gruppen, får den godkända enheten bestämma en tidsfrist inom vilken var och en av gruppmedlemmarna kan göra anspråk på de medel som medlemmen har rätt till. Tidsfristen får inte vara kortare än tre månader och ska löpa från den dag den godkända enheten informerar gruppmedlemmen om att en utbetalning är aktuell och begär in de uppgifter som behövs för att betala ut medlen.

Om en gruppmedlem inte ger sig till känna inom tidsfristen förlorar den sin rätt till medlen. Medel som gruppmedlemmar inte har gjort anspråk på fördelas mellan övriga gruppmedlemmar om utbetalningen av medlen kan ske i samband med att det belopp som en gruppmedlem har rätt till enligt domen betalas ut. I annat fall ska sådana medel fördelas mellan övriga gruppmedlemmar endast om beloppet uppgår till minst 100 kronor per gruppmedlem och i övrigt tillfalla den godkända enheten.

Bestämmelsen behandlas i avsnitt 9.6.6.

Första stycket reglerar situationen när en dom har inneburit helt eller delvis bifall till en grupptalan som har gått ut på att det yrkade beloppet ska betalas till käranden, dvs. den godkända enheten, som företrädare för gruppen. Det är då den godkända enhetens uppgift att se till att medlen kommer gruppmedlemmarna till del efter deras andel. Den godkända enheten har rätt att sätta upp en tidsfrist för gruppmedlemmarna att göra sin rätt gällande. Till skydd för medlemmarna finns en lägsta gräns för en sådan tidsfrist. Fristen räknas för var och en av gruppmedlemmarna från den tidpunkt då den godkända enheten kontaktar honom eller henne och informerar om att utbetalning är aktuell och begär att få de uppgifter som krävs för att göra utbetalningen. Några formella krav på informationen ställs inte.

I *andra stycket* regleras den situationen att en gruppmedlem inte hör av sig inom den frist som har angetts av den godkända enheten. Gruppmedlemmen förlorar då sin rätt till medlen. I första hand ska den godkända enheten fördela kvarstående medel mellan övriga gruppmedlemmar i samband med att det belopp som varje gruppmedlem har rätt till enligt domen betalas ut. Om en sådan fördelning inte kan göras vid det tillfället ska kvarstående medel fördelas mellan övriga gruppmedlemmar bara om beloppet per gruppmedlem uppgår till minst 100 kronor. Medel som understiger det beloppet tillfaller den godkända enheten.

17.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar

1 kap.

4 §

Patent och marknadsdomstolen handlägger mål och ärenden enligt det som föreskrivs i

1. lagen (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar, patentlagen (1967:837), lagen (1971:1078) om försvarsuppfinningar, lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m. och växtförädlarrättslagen (1997:306),

2. lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, mönsterskyddslagen (1970:485), lagen (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, varumärkeslagen (2010:1877), lagen (2017:322) om medling i vissa upphovsrättstvister, lagen (2018:1653) om företagsnamn och lagen (2018:1654) om skydd för beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel,

3. konkurrenslagen (2008:579), marknadsföringslagen (2008:486), lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare, lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, lagen (2023:000) om godkännande av enheter och om rätt att väcka gruppptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen, försäkringsavtalslagen (2005:104), lagen (2005:590) om insyn i vissa finansiella förbindelser m.m., lagen (2006:484) om franchisegivares informationsskyldighet, lagen (2010:510) om lufttransporter, lagen (2010:1350) om uppgiftsskyldighet i fråga om marknads- och konkurrensförhållanden, lagen (2014:836) om näringsförbud, lagen (2014:1344) med kompletterande bestämmelser till EU:s tåg-, fartygs- och busspassagerarförordningar, konkurrensskadelagen (2016:964), lagen (2016:977) om kollektiv förvaltning av upphovsrätt och lagen (2020:514) med kompletterande bestämmelser till EU:s plattformsförordning, och

4. annan lag.

Ändringen i *tredje punkten* innebär att Patent- och marknadsdomstolen är behörig att handlägga mål och ärenden enligt vad som föreskrivs i lagen (2023:000) om godkännande av enheter och om rätt att väcka gruppptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen. Den lagen ersätter lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer.

Kommittédirektiv 2021:2

Genomförande av EU-direktivet om grupptalan till skydd för konsumenters kollektiva intressen

Beslut vid regeringssammanträde den 14 januari 2021

Sammanfattning

En särskild utredare ska analysera hur ett nytt EU-direktiv om grupptalan ska genomföras i svensk rätt. Syftet med direktivet är att bidra till att den inre marknaden fungerar väl, att en hög konsumentskyddsnivå uppnås och att konsumenters tillgång till rättslig prövning förbättras. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023.

Utredaren ska bl.a.

- analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet om grupptalan, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 juli 2022.

Uppdraget att föreslå anpassningar av svensk rätt med anledning av det nya direktivet om grupptalan

Vad är bakgrunden till och syftet med EU-direktivet?

Globaliseringen och digitaliseringen har ökat risken för att ett stort antal konsumenter blir vilseledda eller lurade av samma olagliga metoder från oseriösa näringsidkare. Det är därför viktigt att det finns effektiva medel för att få sådana metoder att upphöra och på olika

sätt kompensera konsumenter för eventuella förluster. Om effektiva medel inte finns kan det leda till en snedvridning av konkurrensen på marknaden. Samtidigt som det är viktigt att konsumenternas intressen skyddas bör en ny reglering inte möjliggöra rättegångsmissbruk.

I syfte att bidra till att den inre marknaden fungerar väl, att en hög konsumentskyddsnivå uppnås och att konsumenters tillgång till rättslig prövning förbättras har Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/1828 av den 25 november 2020 om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG antagits. De bestämmelser som genomför direktivet ska börja tillämpas den 25 juni 2023.

Vad innebär det nya EU-direktivet?

Med grupptalan ("representative action", "action représentative" och "Verbandsklage" på engelska, franska respektive tyska) avses enligt EU-direktivet en talan som förs av en särskilt godkänd organisation eller myndighet – så kallade godkända enheter – för flera konsumenters räkning. En sådan talan kan enligt direktivet föras antingen vid en domstol eller vid en administrativ myndighet.

Både gränsöverskridande och inhemsk grupptalan omfattas av direktivet och direktivet innebär att det i båda fallen ska finnas minst en ändamålsenlig och effektiv möjlighet till grupptalan för konsumenter om förbudsförelägganden och gottgörelse.

En grupptalan om förbudsföreläggande syftar enligt direktivet till att skydda konsumenters kollektiva intressen, oavsett om någon faktisk förlust eller skada har drabbat enskilda konsumenter eller inte. Det kan t.ex. innebära krav på att en näringsidkare ska upphöra med ett visst handlande.

En grupptalan om åtgärder för gottgörelse syftar enligt direktivet till att ge konsumenter rätt till exempelvis skadestånd, återbetalning, byte, reparation, prisavdrag eller till att häva avtalet.

Tillämpningsområdet för direktivet omfattar ett stort antal EU-rättsakter som avser bl.a. marknadsföring, avtalsvillkor, finansiella tjänster, transport, läkemedel, dataskydd och energi. I en bilaga till direktivet anges vilka de aktuella rättsakterna är.

Avgörande för om en grupptalan är att beteckna som inhemsk eller gränsöverskridande är om organisationen eller myndigheten väcker

talans i den medlemsstat där den har godkänts eller i en annan medlemsstat. För en gränsöverskridande grupptalan ställs i direktivet upp vissa kriterier som de ovan nämnda godkända enheterna måste uppfylla. Kriterierna avser bl.a. att enheten ska ha en viss grad av stabilitet samt vara oberoende och av ickevinstdrivande natur. För en inhemsk grupptalan får respektive medlemsstat bestämma vilka krav som ska ställas på enheterna.

Godkännandet av enheterna vid gränsöverskridande talan ska ske på förhand. När det gäller inhemsk grupptalan kan medlemsstaterna i stället godkänna enheter i varje enskilt fall, t.ex. i samband med att talan väcks i domstol.

För grupptalan om gottgörelse överlämnas det åt medlemsstaterna att bestämma om, och i så fall i vilket skede, det ska krävas att konsumenterna uttryckligen uppger sin önskan om att företrädas av den godkända enheten. Ett krav på uttryckligt samtycke krävs dock alltid när de konsumenterna som berörs av en överträdelse inte har sin hemvist i den medlemsstat där talan väckts. Vidare finns det för grupptalan om åtgärder för gottgörelse särskilda bestämmelser om intressekonflikter då talan finansieras av en tredje part. Om intressekonflikter konstateras ska domstolen eller den administrativa myndigheten ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten vägrar att ta emot finansiering, ändrar finansieringen eller att den godkända enheten fränkänns talerätt.

Direktivet innehåller även regler om bl.a. rättegångskostnadsansvar, preskription, förlikningar, information om grupptalan, utlämnande av bevis och sanktioner för det fall en näringsidkare inte följer ett avgörande.

Hur ska direktivet genomföras?

En särskild utredare ska analysera hur direktivet om grupptalan för att skydda konsumenternas kollektiva intressen ska genomföras i svensk rätt. Ett EU-direktiv är bindande för medlemsstaterna när det gäller det resultat som ska uppnås, men medlemsstaterna får bestämma de närmare formerna för hur resultatet ska uppnås. Sverige har alltså vid genomförandet av direktivet ett visst utrymme att anpassa reglerna till svensk rätt i övrigt.

Den del av direktivet som avser åtgärder för förbudsföreläggande motsvarar i flera avseenden vad som redan gäller enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/22/EG av den 23 april 2009 om förbudsföreläggande för att skydda konsumenternas intressen. Det direktivet, som nu upphävs, har genomförts i svensk rätt genom bl.a. marknadsföringslagen (2008:486) och lagen (2000:1175) om talerätt för vissa utländska konsumentmyndigheter och konsumentorganisationer. Marknadsföringslagen är en central och övergripande marknadsrättslig reglering på konsumentområdet. I stor utsträckning hänvisar övrig konsumentskyddslagstiftning till marknadsföringslagen när det gäller förelägganden om förbud och ålägganden att lämna viss information. Det kan dock konstateras att det nya direktivets tillämpningsområde även omfattar ett flertal rättsakter som traditionellt sett inte brukar hänföras till konsumenträttens område. Angående de EU-rättsakter som anges i bilagan till direktivet är det vidare i dag i regel en myndighet som har exklusivt tillsynsansvar på respektive område enligt de olika sektorsspecifika lagar som genomför eller kompletterar rättsakterna.

I den del av direktivet som rör åtgärder för gottgörelse motsvaras bestämmelserna i stor utsträckning av lagen (2002:599) om grupprättegång. Genom den lagen kan någon, utan rättegångsfullmakt, föra talan i domstol för medlemmarna i en grupp. Enligt lagen kan en grupptalan väckas av en fysisk eller juridisk person som själv har ett anspråk som omfattas av talan och av en ideell förening som tillvaratar konsument- eller löntagarintressen. Vidare kan en myndighet som regeringen har utpekat föra en offentlig grupptalan. För närvarande är det endast Konsumentverket som har rätt att föra en sådan talan enligt lagen om grupprättegång. När det gäller gruppmedlemmarna är de inte parter i rättegången och behöver inte medverka aktivt under processen. En dom gäller för alla som ingår i gruppen. För att ingå i gruppen måste medlemmarna anmäla till domstolen att de önskar omfattas av kärandens talan (så kallad opt in).

I flera avseenden överensstämmer svensk rätt redan med direktivet om grupptalan. Det gäller bl.a. förfarandet för rättegångar enligt lagen om grupprättegång och de möjligheter som finns att komma tillrätta med överträdelse genom tillämpning av marknadsföringslagen. Dessa regelverk består alltså i många delar av regler som motsvarar de som finns i direktivet om grupptalan. Emellertid innehåller

direktivet även bestämmelser som innebär att kompletterande lagstiftning är nödvändig.

Utredaren ska därför

- analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet om grupptalan,
- förklara och tydliggöra bestämmelserna och begreppen i direktivet, samtidigt som den EU-gemensamma uppfattningen om direktivets innebörd beaktas,
- redovisa för- och nackdelar med de olika alternativ som finns att genomföra direktivet, och
- föreslå nödvändiga författningsändringar och vid behov andra åtgärder med utgångspunkten att fokus ska ligga på de delar av direktivet där det krävs att befintliga svenska regler ändras.

Det ingår inte i uppdraget att föreslå ändringar i grundlag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för ekonomiska och andra konsekvenser av sina förslag enligt 14–15 a §§ kommittéförordningen (1998:1474) och särskilt redogöra för konsekvenserna för domstolar och berörda myndigheter.

Arbetets genomförande, kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska följa genomförandet i de nordiska länderna, inklusive Norge och Island, och i de andra länder som utredaren bedömer vara av intresse i sammanhanget.

Utredaren ska i den utsträckning det är lämpligt inhämta synpunkter från berörda myndigheter, organisationer och företag.

Under förutsättning att det ryms inom tiden för uppdraget är utredaren oförhindrad att ta upp och lämna författningsförslag i frågor som har ett direkt samband med de frågeställningar som ska utredas särskilt.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 juli 2022.

(Finansdepartementet)

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2020/1828

av den 25 november 2020

om grupptalan för att skydda konsumenters kollektiva intressen och om upphävande av direktiv 2009/22/EG

(Text av betydelse för EES)

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 114,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,med beaktande av Regionkommitténs yttrande ⁽²⁾,i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽³⁾, och

av följande skäl:

- (1) Globaliseringen och digitaliseringen har ökat risken för att ett stort antal konsumenter ska drabbas av samma olagliga metoder. Överträdelse av unionsrätten kan skada konsumenter. Utan effektiva medel för att få olagliga metoder att upphöra och för att gottgöra förluster för konsumenter försvagas konsumenternas förtroende för den inre marknaden.
- (2) Avsaknaden av effektiva medel för att säkerställa efterlevnaden av unionsrätt för konsumentskydd kan också leda till en snedvridning av den rättvisa konkurrensen mellan näringsidkare som begär överträdelse och näringsidkare som följer reglerna, vid antingen inhemsk eller gränsöverskridande verksamhet. Sådan snedvridning kan skapa hinder för en välfungerande inre marknad.
- (3) Enligt artikel 26.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) ska den inre marknaden omfatta ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor och tjänster säkerställs. Den inre marknaden bör ge konsumenter ett mervärde i form av högre kvalitet, större variation, rimliga priser och höga säkerhetsstandarder för varor och tjänster, och därigenom främja en hög konsumentskyddsnivå.
- (4) Enligt artikel 169.1 och 169.2 a i EUF-fördraget ska unionen bidra till att uppnå en hög konsumentskyddsnivå genom åtgärder som beslutas enligt artikel 114 i EUF-fördraget. Enligt artikel 38 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (*stadgan*) ska en hög konsumentskyddsnivå tryggas i unionens politik.

⁽¹⁾ EUT C 440, 6.12.2018, s. 66.⁽²⁾ EUT C 461, 21.12.2018, s. 232.⁽³⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 26 mars 2019 (ännu inte offentliggjord i EUT) och rådets ståndpunkt vid första behandlingen av den 4 november 2020 (ännu inte offentliggjord i EUT). Europaparlamentets ståndpunkt av den 24 november 2020 (ännu inte offentliggjord i EUT).

- (5) Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/22/EG⁽⁴⁾ gjorde det möjligt för godkända inrättningar att väcka grupptalan som främst syftar till att stoppa eller förbjuda överträdelse av unionsrätten som är skadliga för konsumenters kollektiva intressen. Det direktivet har dock visat sig otillräckligt för att hantera de utmaningar som rör tillämpningen av konsumenträtt. För att öka möjligheterna att avskräcka från olagliga metoder och minska skadan för konsumenterna på en allt mer globaliserad och digitaliserad marknadsplats är det nödvändigt att stärka processuella mekanismer för skyddet av konsumenters kollektiva intressen så att även åtgärder för förbudsföreläggande liksom åtgärder för gottgörelse omfattas. Med hänsyn till det stora antal ändringar som krävs är det lämpligt att upphäva direktiv 2009/22/EG och ersätta det med det här direktivet.
- (6) Processuella mekanismer för grupptalan, både om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse, är olikartade inom unionen och innebär olika skyddsnivåer för konsumenterna. Dessutom saknar vissa medlemsstater för närvarande helt processuella mekanismer för grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Den situationen försvagar konsumenternas och företagens förtroende för den inre marknaden och deras förmåga att agera på den inre marknaden. Den snedvrider konkurrensen och hindrar en effektiv tillämpning av unionsrätten på konsumentskyddsområdet.
- (7) Detta direktiv syftar därför till att säkerställa att det på unionsnivå och nationell nivå finns minst en ändamålsenlig och effektiv processuell mekanism för grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande och om åtgärder för gottgörelse tillgänglig för konsumenterna i alla medlemsstater. Förekomsten av minst en sådan processuell mekanism för grupptalan skulle stärka konsumenternas förtroende, stärka konsumenternas egenmakt så att de kan utöva sina rättigheter, bidra till rättvisare konkurrens och skapa lika villkor för näringsidkare som är verksamma på den inre marknaden.
- (8) Syftet med detta direktiv är att bidra till att den inre marknaden fungerar väl och till att uppnå en hög konsumentskyddsnivå genom att göra det möjligt för godkända enheter som företräder konsumenters kollektiva intressen att väcka grupptalan både om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse mot näringsidkare som överträder bestämmelser i unionsrätten. Dessa godkända enheter bör kunna ansöka om att sådant agerande som utgör en överträdelse ska upphöra eller förbjudas samt om gottgörelse, enligt vad som är lämpligt och tillgängligt enligt unionsrätten eller nationell rätt, såsom ersättning, reparation eller prisavdrag.
- (9) En grupptalan bör erbjuda ett ändamålsenligt och effektivt sätt att skydda konsumenters kollektiva intressen. Den bör göra det möjligt för godkända enheter att vidta åtgärder för att säkerställa att näringsidkare efterlever relevanta bestämmelser i unionsrätten och överbrygga de hinder som konsumenterna stöter på inom ramen för individuell talan, till exempel osäkerhet om sina rättigheter och om vilka processuella mekanismer som är tillgängliga, psykologisk ovilja att väcka talan och den negativa balansen mellan de förväntade kostnaderna jämfört med fördelarna med den individuella talan.
- (10) Det är viktigt att säkerställa den nödvändiga balansen mellan att förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning och tillhandahålla lämpliga skyddsmekanismer för näringsidkare för att undvika rättegångsmissbruk som på ett otillbörligt sätt skulle hindra företagens förmåga att verka på den inre marknaden. För att förhindra missbruk av grupptalan bör utdelandet av straffskadestånd undvikas, och regler om vissa förfarandenaspekter, såsom utseendet och finansieringen av godkända enheter, bör fastställas.
- (11) Detta direktiv bör inte ersätta befintliga nationella processuella mekanismer som skyddar konsumenters kollektiva eller individuella intressen. Med beaktande av deras rättsliga traditioner bör det överlåtas på medlemsstaterna att avgöra huruvida de ska utforma den processuella mekanism för grupptalan som krävs enligt detta direktiv som en del av en befintlig eller som en del av en ny processuell mekanism för kollektiva åtgärder för förbudsföreläggande eller åtgärder för gottgörelse, eller som en separat processuell mekanism, förutsatt att minst en nationell processuell mekanism för grupptalan är förenlig med detta direktiv. Detta direktiv bör exempelvis inte förhindra att medlemsstater antar lagstiftning om talan som syftar till att ansöka om bekräftelsebeslut vid en domstol eller administrativ myndighet även om det i detta direktiv inte fastställs några regler om sådan talan. Om det finns processuella mekanismer på nationell nivå utöver den processuella mekanism som krävs enligt detta direktiv bör den godkända enheten kunna välja vilken processuell mekanism som ska användas.
- (12) I enlighet med principen om processrättslig autonomi bör detta direktiv inte innehålla bestämmelser om varje aspekt av förfarandet vid grupptalan. Det är följaktligen medlemsstaternas sak att fastställa regler om exempelvis tillåtlighet, bevis eller vilka möjligheter till överklagande som är tillämpliga vid grupptalan. Det bör till exempel vara medlemsstaterna som beslutar vilken grad av likhet mellan enskilda anspråk som krävs eller det lägsta antal

⁽⁴⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/22/EG av den 23 april 2009 om förbudsföreläggande för att skydda konsumenternas intressen (EUT L 110, 1.5.2009, s. 30).

konsumenter som ska omfattas av en gruppitalan om åtgärder för gottgörelse för att ett ärende ska tas upp till prövning som gruppitalan. Sådana nationella regler bör inte hindra att den processuella mekanismen för gruppitalan som krävs enligt detta direktiv fungerar effektivt. I enlighet med principen om icke-diskriminering bör de tillätlighetskrav som är tillämpliga på specifika gränsöverskridande gruppitalan inte skilja sig från dem som tillämpas på specifika inhemska gruppitalan. Ett beslut om att en gruppitalan inte kan tas upp till prövning bör inte påverka rättigheterna för de konsument som berörs av talan.

- (13) Tillämpningsområdet för detta direktiv bör återspegla den senaste utvecklingen på konsumentskyddsområdet. Eftersom konsumenter nu är verksamma på en större och alltmer digitaliserad marknadsplats krävs det, för att en hög konsumentskyddsnivå ska uppnås, att områden såsom dataskydd, finansiella tjänster, resor och turism, energi och telekommunikationer omfattas av direktivet, utöver allmän konsumenträtt. Eftersom konsumenters efterfrågan på finansiella tjänster och investeringstjänster ökar är det särskilt viktigt att förbättra tillämpningen av konsumenträtten inom dessa områden. Konsumentmarknaden har också utvecklats på området för digitala tjänster, och det finns ett ökat behov av en effektivare tillämpning av konsumenträtten, inbegripet vad gäller dataskydd.
- (14) Detta direktiv bör omfatta överträdelse av de unionsrättsliga bestämmelser som avses i bilaga I i den mån de bestämmelserna skyddar konsumenters intressen, oavsett om dessa konsumenter betecknas som konsument, resenärer, användare, kunder, icke-professionella investerare, icke-professionella kunder, registrerade eller något annat. Detta direktiv bör dock endast skydda intressena för fysiska personer som har skadats eller som kan skadas av dessa överträdelse om dessa personer är konsumenter enligt detta direktiv. Överträdelse som skadar fysiska personer som anses vara näringsidkare enligt detta direktiv bör inte omfattas av det.
- (15) Detta direktiv bör inte påverka de rättsakter som förtecknas i bilaga I och bör därför inte ändra eller utvidga de definitioner som fastställs i dessa rättsakter eller ersätta eventuella efterlevnadsmekanismer som dessa rättsakter skulle kunna innehålla. Exempelvis kan de efterlevnadsmekanismer som föreskrivs i eller grundar sig på Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 ⁽⁹⁾ i tillämpliga fall fortfarande användas för att skydda konsumenternas kollektiva intressen.
- (16) För att undvika tvivel bör tillämpningsområdet för detta direktiv fastställas så noggrant som möjligt i bilaga I. När de rättsakter som förtecknas i bilaga I innehåller bestämmelser som inte rör konsumentskydd bör det i bilaga I hänvisas till de specifika bestämmelser som skyddar konsumenters intressen. Sådana hänvisningar är inte alltid genomförbara på grund av vissa rättsakters struktur, särskilt när det gäller området för finansiella tjänster, inbegripet området för investeringstjänster.
- (17) För att säkerställa lämpliga motåtgärder vid överträdelse av unionsrätten, vilka utvecklas snabbt både till form och omfattning, bör lagstiftaren, varje gång som en ny unionsakt som är relevant för skyddet av konsumenternas kollektiva intressen antas, överväga huruvida bilaga I bör ändras för att den nya unionsakten ska omfattas av detta direktivs tillämpningsområde.
- (18) Medlemsstaterna bör förbli behöriga att göra bestämmelserna i detta direktiv tillämpliga på områden som inte omfattas av direktivets tillämpningsområde. Medlemsstaterna bör exempelvis ha möjlighet att behålla eller införa nationell lagstiftning som motsvarar bestämmelserna i detta direktiv med avseende på tvister som inte omfattas av tillämpningsområdet för bilaga I.
- (19) Eftersom både rättsliga förfaranden och administrativa förfaranden på ett ändamålsenligt och effektivt sätt skulle kunna bidra till att skydda konsumenters kollektiva intressen är det upp till medlemsstaterna att avgöra huruvida en gruppitalan kan väckas i rättsliga förfaranden, administrativa förfaranden, eller båda dessa, beroende på det berörda rättsområdet eller den berörda ekonomiska sektorn. Detta bör inte påverka rätten till ett effektivt rättsmedel enligt artikel 47 i stadgan, enligt vilken medlemsstaterna ska säkerställa att konsument och näringsidkare har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, mot administrativa beslut som fattas med stöd av nationella bestämmelser som införlivar detta direktiv. Detta bör inbegripa en möjlighet för en part i en talan att erhålla ett beslut om att skjuta upp verkställigheten av det ifrågasatta beslutet i enlighet med nationell rätt.

⁽⁹⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (EUT L 119, 4.5.2016, s. 1).

- (20) På grundval av direktiv 2009/22/EG bör detta direktiv omfatta både inhemska och gränsöverskridande överträdelser, särskilt när konsumenterna som påverkas av en överträdelse vistas i andra medlemsstater än den medlemsstat där den näringsidkare som begått överträdelsen är etablerad. Det bör också omfatta överträdelser som har upphört innan grupptalan har väckts eller avslutats, eftersom det fortfarande kan vara nödvändigt att förhindra en upprepning av handlandet genom att förbjuda det, fastställa att ett visst handlande utgjort en överträdelse eller underlätta för konsumenterna att erhålla gottgörelse.
- (21) Detta direktiv bör varken påverka tillämpningen av internationellt privaträttsliga regler om behörighet, om erkännande och verkställighet av domar eller om tillämplig rätt, eller fastställa sådana regler. Befintliga unionsrättsliga instrument bör vara tillämpliga på den processuella mekanism för grupptalan som krävs enligt detta direktiv. I synnerhet bör Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007⁽⁶⁾, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008⁽⁷⁾ och Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012⁽⁸⁾ tillämpas på den processuella mekanism för grupptalan som krävs enligt detta direktiv.
- (22) Det bör noteras att förordning (EU) nr 1215/2012 inte omfattar administrativa myndigheters behörighet eller erkännande eller verkställighet av sådana myndigheters beslut. Sådana frågor bör vara en fråga för nationell rätt.
- (23) När så är lämpligt skulle det, i enlighet med regler om internationell privaträtt, kunna vara möjligt för en godkänd enhet att väcka grupptalan i den medlemsstat där den har utsetts samt i en annan medlemsstat. Med utgångspunkt i direktiv 2009/22/EG bör det i detta direktiv göras åtskillnad mellan dessa två typer av grupptalan. När en godkänd enhet väcker grupptalan i en annan medlemsstat än den där den har utsetts bör denna grupptalan betraktas som en gränsöverskridande grupptalan. När en godkänd enhet väcker grupptalan i den medlemsstat i vilken den utsetts bör denna grupptalan betraktas som en inhemsk grupptalan, även om denna grupptalan väcks mot en näringsidkare med hemvist i en annan medlemsstat och även om konsumenterna från flera medlemsstater företräds inom ramen för denna grupptalan. Den medlemsstat där grupptalan väcks bör vara det avgörande kriteriet för att bestämma vilken typ av grupptalan som har väckts. Därför bör en inhemsk grupptalan inte kunna bli en gränsöverskridande grupptalan under förfarandets gång, eller tvärtom.
- (24) I synnerhet bör konsumentorganisationer spela en aktiv roll när det gäller att säkerställa att relevanta bestämmelser i unionsrätten efterlevs. De bör alla betraktas som väl lämpade att ansöka om status som godkänd enhet i enlighet med nationell rätt. Beroende på nationella rättsliga traditioner skulle offentliga organ också kunna spela en aktiv roll när det gäller att säkerställa att relevanta bestämmelser i unionsrätten efterlevs genom att väcka grupptalan enligt detta direktiv.
- (25) Vad gäller gränsöverskridande grupptalan bör godkända enheter omfattas av samma kriterier för utseende i hela unionen. I synnerhet bör de vara juridiska personer som inrättats på vederbörligt sätt i enlighet med nationell rätt i den medlemsstat där de har utsetts, ha en viss grad av stabilitet och nivå av verksamhet riktad till allmänheten, vara av icke-vinstdrivande natur och ha ett legitimt intresse, mot bakgrund av sitt stadgeenliga syfte, av att skydda konsumenternas intressen, enligt vad som föreskrivs i unionsrätten. Godkända enheter bör inte vara föremål för insolvensförfaranden eller ha förklarats insolventa. De bör vara oberoende och bör inte påverkas av personer som inte är konsumenterna som har ett ekonomiskt intresse av att väcka grupptalan, och i synnerhet inte av näringsidkare eller hedgefonder, inbegripet vid finansiering från tredje parter. Godkända enheter bör ha fastställt förfaranden som förhindrar såväl sådant inflytande som för att förebygga intressekonflikter mellan dem själva, finansierarna och konsumenternas intressen. De bör på lämpligt sätt, på ett enkelt och begripligt språk, och särskilt på sina webbplatser, offentliggöra information som visar att de uppfyller kriterierna för att utses till godkänd enhet samt allmän information om källorna till deras finansiering i allmänhet samt om sin organisations-, lednings- och medlemskapsstruktur, sitt stadgeenliga syfte och sin verksamhet.

⁽⁶⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 864/2007 av den 11 juli 2007 om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II) (EUT L 199, 31.7.2007, s. 40).

⁽⁷⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I) (EUT L 177, 4.7.2008, s. 6).

⁽⁸⁾ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EUT L 351, 20.12.2012, s. 1).

4.12.2020

SV

Europeiska unionens officiella tidning

L 409/5

- (26) Medlemsstaterna bör ha möjlighet att fritt fastställa kriterierna för utseende av godkända enheter för inhemsk gruppitalan i enlighet med nationell rätt. Medlemsstaterna bör dock även kunna tillämpa de kriterier för utseende som fastställs i detta direktiv för utseende av godkända enheter för gränsöverskridande gruppitalan vad gäller godkända enheter som endast utsetts med avseende på inhemsk gruppitalan.
- (27) Kriterier som gäller för utseende av godkända enheter vid inhemsk eller gränsöverskridande gruppitalan bör inte hindra att gruppitalan fungerar effektivt enligt vad som föreskrivs i detta direktiv.
- (28) Medlemsstaterna bör kunna utse godkända enheter i förväg för ändamålet att väcka gruppitalan. Detta direktiv bör inte uppmana medlemsstaterna att göra det möjligt att utse godkända enheter på ad hoc-basis. Vad gäller inhemsk gruppitalan bör medlemsstaterna emellertid även eller som alternativ kunna utse godkända enheter på ad hoc-basis för en specifik inhemsk gruppitalan. Den domstol eller administrativa myndighet vid vilken talan väckts bör kunna utse sådana enheter, inbegripet och i tillämpliga fall genom godtagande. Vid gränsöverskridande gruppitalan behövs emellertid gemensamma skyddsmekanismer. Därför bör godkända enheter som har utsetts på ad hoc-basis inte få väcka gränsöverskridande gruppitalan.
- (29) Det bör vara upp till den utseende medlemsstaten att säkerställa att en enhet uppfyller kriterierna för att utses till godkänd enhet för gränsöverskridande gruppitalan, bedöma huruvida den godkända enheten fortfarande uppfyller kriterierna för utseende och vid behov återkalla utseendet av den godkända enheten. Medlemsstaterna bör åtminstone vart femte år bedöma huruvida godkända enheter fortfarande uppfyller kriterierna för utseende.
- (30) Vid frågor om huruvida en godkänd enhet uppfyller kriterierna för utseende bör den medlemsstat som utsåg den godkända enheten undersöka saken och, om så är lämpligt, återkalla utseendet av den godkända enheten. Medlemsstaterna bör utse nationella kontaktpunkter för översändande och mottagande av förfrågningar om undersökningar.
- (31) Medlemsstaterna bör säkerställa att godkända enheter som har utsetts för gränsöverskridande gruppitalan i en annan medlemsstat kan väcka sådan gruppitalan vid deras domstolar eller administrativa myndigheter. Vidare bör godkända enheter från olika medlemsstater kunna ansluta sig till en och samma gruppitalan vid ett enda forum, med förbehåll för relevanta regler om behörighet. Detta bör inte påverka rätten för den domstol eller administrativa myndighet vid vilken talan väckts att undersöka om det är lämpligt att pröva denna gruppitalan som en och samma gruppitalan.
- (32) Det ömsesidiga erkännandet av att godkända enheter som utsetts för gränsöverskridande gruppitalan har talerätt bör säkerställas. Dessa godkända enheters identitet bör meddelas kommissionen, och kommissionen bör sammanställa en förteckning över dessa godkända enheter och offentliggöra den förteckningen. Att den godkända enhet som väcker gruppitalan återfinns på förteckningen bör utgöra bevis på dess talerätt. Detta bör inte påverka rätten för domstolen eller den administrativa myndigheten att granska huruvida den godkända enhetens stadgeenliga syfte berättigar att den väcker talan i ett specifikt ärende.
- (33) Åtgärder för förbuds föreläggande syftar till att skydda konsumenters kollektiva intressen oavsett om någon faktisk förlust eller skada har åsamkats enskilda konsumenter. Åtgärder för förbuds föreläggande kan innebära krav på att näringsidkare vidtar specifika åtgärder, såsom att tillhandahålla konsumenter information som tidigare har utelämnats i strid med en lagstadgad skyldighet. Ett beslut om åtgärder för förbuds föreläggande bör inte vara beroende av huruvida handlandet var uppsåtligt eller oaksamt.
- (34) När den godkända enheten väcker gruppitalan bör den lämna tillräckliga uppgifter om de konsumenter som berörs av gruppitalan till domstolen eller den administrativa myndigheten. De uppgifterna bör ge domstolen eller den administrativa myndigheten möjlighet att fastställa om den har behörighet och fastställa tillämplig rätt. Vid talan om skadeståndsgrundande händelse skulle denna skyldighet innebära att domstolen eller den administrativa myndigheten informeras om den plats där den skada som drabbar konsumenterna inträffade eller kan inträffa. Detaljnivån i de uppgifter som krävs skulle kunna variera beroende på den åtgärd som den godkända enheten ansöker om och huruvida en mekanism för deltagande eller för icke-deltagande är tillämplig. När gruppitalan om åtgärder för förbuds föreläggande väcks skulle dessutom ett eventuellt uppskjutande eller avbrytande av preskriptionsfrister som är tillämpliga på efterföljande anspråk om gottgörelse kräva att den godkända enheten lämnar tillräckliga uppgifter om den grupp av konsumenter som berörs av gruppitalan.

- (35) Medlemsstaterna bör säkerställa att godkända enheter kan ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna bör, för att säkerställa processeffektiviteten vid grupptalan, kunna besluta att godkända enheter får ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse inom ramen för en och samma grupptalan eller inom ramen för separata grupptalan. När det gäller åtgärder som begärs inom ramen för en och samma grupptalan bör godkända enheter ha möjlighet att ansöka om alla relevanta åtgärder vid tiden för grupptalans väckande eller att först ansöka om relevanta åtgärder för förbudsföreläggande och därefter, om så är lämpligt, ansöka om åtgärder för gottgörelse.
- (36) En godkänd enhet som väcker grupptalan enligt detta direktiv bör ansöka om relevanta åtgärder, inbegripet åtgärder för gottgörelse, till förmån för de konsument som påverkas av en överträdelse och för deras räkning. Den godkända enheten bör ha de processuella rättigheter och skyldigheter som käranden i förfarandet har. Medlemsstaterna bör ha rätt att ge enskilda konsument som berörs av grupptalan vissa rättigheter inom ramen för grupptalan, men dessa individuella konsument bör inte vara käranden i förfarandet. Enskilda konsument bör inte i något fall kunna ingripa i de beslut i procedurfrågor som fattas av de godkända enheterna, enskilt begära bevis inom ramen för förfarandet eller enskilt överklaga beslut i procedurfrågor av den domstol eller administrativa myndighet vid vilken grupptalan väcks. Enskilda konsument bör inte heller ha processuella skyldigheter inom ramen för grupptalan eller bära kostnaderna för förfarandet, utom under exceptionella omständigheter.
- (37) De konsument som berörs av en grupptalan bör dock ha rätt att dra nytta av den grupptalan. Vid grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör fördelarna utgöras av avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av det erlagda priset. Vid grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande skulle fördelen för de berörda konsumenterna vara att det handlande som utgör en överträdelse upphör eller förbjuds.
- (38) Vid grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör den förlorande parten betala de kostnader för förfarandet som uppkommit för den vinnande parten, i enlighet med de villkor och undantag som föreskrivs i nationell rätt. Domstolen eller den administrativa myndigheten bör dock inte ålägga den förlorande parten att betala kostnaderna i den utsträckning som dessa kostnader uppkommit i onödan. Enskilda konsument som berörs av en grupptalan bör inte betala kostnaderna för förfarandet. Under exceptionella omständigheter bör det dock vara möjligt att ålägga enskilda konsument som berörs av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse att betala de kostnader för förfarandet som uppkommit till följd av dessa enskilda konsumenters avsiktliga eller vårdslösa beteende, till exempel en förlängning av förfarandet på grund av rättsstridigt beteende. Kostnaderna för förfarandet bör till exempel omfatta kostnader som uppstår till följd av att endera parten företräddes av en jurist eller annan rättstillämpare eller kostnader som uppstår till följd av delgivning eller översättning av handlingar.
- (39) För att undvika rättegångsmissbruk bör medlemsstaterna anta nya regler eller tillämpa befintliga regler enligt nationell rätt så att domstolen eller den administrativa myndigheten kan fatta beslut om att ogilla uppenbart oggrundade ärenden så snart domstolen eller den administrativa myndigheten har mottagit de uppgifter som krävs för att motivera beslutet. Medlemsstaterna bör inte vara skyldiga att införa särskilda regler för grupptalan och bör kunna tillämpa allmänna processrättsliga regler, om dessa regler uppfyller målet att undvika rättegångsmissbruk.
- (40) Åtgärder för förbudsföreläggande bör omfatta slutliga och provisoriska åtgärder. Provisoriska åtgärder skulle kunna omfatta interimistiska åtgärder, försiktighetsåtgärder och förebyggande åtgärder för att få ett pågående handlande att upphöra eller för att förbjuda ett handlande som ännu inte har ägt rum, men där det finns en risk för att det skulle orsaka allvarlig eller oåterkalllig skada för konsument. Åtgärder för förbudsföreläggande skulle också kunna omfatta åtgärder som förklarar att ett visst handlande utgör en överträdelse, i fall där handlandet upphörde innan grupptalan väcktes men där det fortfarande finns ett behov av att fastställa att handlandet utgjorde en överträdelse, till exempel för att underlätta uppföljningsåtgärder för åtgärder för gottgörelse. Åtgärder för förbudsföreläggande skulle dessutom kunna utgöras av en skyldighet för den näringsidkare som gjort sig skyldig till överträdelsen att helt eller delvis offentliggöra det beslut som har fattats av domstolen eller den administrativa myndigheten om åtgärden i sådan form som anses lämplig, eller att offentliggöra ett beriktigande.
- (41) Medlemsstaterna bör på grundval av direktiv 2009/22/EG kunna kräva att en godkänd enhet som avser att väcka grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande på förhand samråder med den berörda näringsidkaren, så att denne får möjlighet att upphöra med den överträdelse som skulle vara föremålet för grupptalan. Medlemsstaterna

bör kunna kräva att detta föregående samråd sker tillsammans med ett oberoende offentligt organ, som de utser. Om medlemsstaterna har bestämt att föregående samråd ska äga rum bör en frist om två veckor sättas ut från det att begäran om samråd tagits emot, och om överträdelsen inte har upphört inom fristen, bör sökanden ha rätt att omedelbart väcka grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande vid den behöriga domstolen eller administrativa myndigheten. Sådana krav skulle kunna tillämpas även på grupptalan om åtgärder för gottgörelse, i enlighet med nationell rätt.

- (42) Detta direktiv bör föreskriva en processuell mekanism som inte påverkar de regler som fastställer konsumenters materiella rätt till avtalsenliga och utomobligatoriska avhjälpande åtgärder om deras intressen har skadats genom en överträdelse, såsom rätten till skadestånd, hävande av avtal, återbetalning, byte, reparation eller prisavdrag, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt. En grupptalan om åtgärder för gottgörelse enligt detta direktiv bör endast kunna väckas om unionsrätten eller nationell rätt föreskriver sådana materiella rättigheter. Detta direktiv bör inte göra det möjligt att ålägga den näringsidkare som gjort sig skyldig till överträdelsen straffskadestånd, i enlighet med nationell rätt.
- (43) Konsumenter som berörs av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör, efter att grupptalan väckts, ha tillräckliga möjligheter att uttrycka om de önskar företrädas av den godkända enheten i den specifika grupptalan eller inte och om de önskar dra nytta av relevanta resultat av den grupptalan eller inte. För att på bästa sätt ta hänsyn till sina rättsliga traditioner bör medlemsstaterna föreskriva en mekanism för deltagande eller en mekanism för icke-deltagande, eller en kombination av båda dessa. I en mekanism för deltagande bör konsumenter vara skyldiga att uttryckligen uttrycka sin önskan att företrädas av den godkända enheten inom ramen för grupptalan om åtgärder för gottgörelse. I en mekanism för icke-deltagande bör konsumenterna vara skyldiga att uttryckligen uttrycka sin önskan att inte företrädas av den godkända enheten inom ramen för grupptalan om åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna bör kunna bestämma i vilket skede av förfarandet som enskilda konsumenter kan utöva rätten att delta eller inte delta i en grupptalan.
- (44) Medlemsstater som föreskriver en mekanism för deltagande bör kunna kräva att vissa konsumenter ska välja att delta i grupptalan om åtgärder för gottgörelse innan grupptalan väcks, förutsatt att andra konsumenter också har möjlighet att välja att delta efter det att grupptalan har väckts.
- (45) För att säkerställa sund rättskipning och undvika oförenliga domar bör emellertid en mekanism för deltagande krävas avseende grupptalan om åtgärder för gottgörelse när de konsumenter som berörs av överträdelsen inte har sin stadigvarande bosättning i medlemsstaten för den domstol eller administrativa myndighet vid vilken grupptalan väcks. I sådana situationer bör konsumenterna vara skyldiga att uttryckligen uttrycka sin önskan att företrädas i denna grupptalan för att resultatet av grupptalan ska vara bindande för dem.
- (46) Om konsumenter uttryckligen eller underförstått uttrycker sin önskan att företrädas av en godkänd enhet inom ramen för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör de, oavsett om grupptalan väcks inom ramen för en mekanism för deltagande eller en mekanism för icke-deltagande, inte längre kunna företrädas i andra grupptalan rörande samma sak och mot samma näringsidkare eller väcka individuell talan rörande samma sak och mot samma näringsidkare. Detta bör dock inte gälla om en konsument som uttryckligen eller underförstått har uttryckt sin önskan att företrädas inom ramen för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse senare väljer att inte delta i denna grupptalan i enlighet med nationell rätt, till exempel om en konsument senare vägrar att bli bunden av en förlikning.
- (47) Av skynsamhets- och effektivitetsskäl bör medlemsstaterna, i enlighet med nationell rätt, även kunna ge konsumenter möjlighet att direkt dra nytta av en åtgärd för gottgörelse efter det att den har utfärdats, utan krav avseende föregående deltagande i grupptalan.
- (48) Medlemsstaterna bör fastställa regler för samordning av grupptalan, individuell talan som väcks av konsumenter och annan talan som avser skydd av konsumenters individuella och kollektiva intressen enligt unionsrätten och nationell rätt. Åtgärder för förbudsföreläggande som utfärdats enligt detta direktiv bör inte påverka individuella talan om åtgärder för gottgörelse som väcks av konsumenter som lidit skada på grund av det handlande som är föremål för åtgärderna för förbudsföreläggande.
- (49) Medlemsstaterna bör kräva att godkända enheter ska tillhandahålla tillräcklig information till stöd för grupptalan om åtgärder för gottgörelse, inbegripet en beskrivning av den grupp konsumenter som berörs av överträdelsen och de sakfrågor och rättsliga frågor som grupptalan ska behandla. Den godkända enheten bör inte vara skyldig att individuellt identifiera varje konsument som berörs av grupptalan för att inleda grupptalan. Vid grupptalan om åtgärder för gottgörelse bör domstolen eller den administrativa myndigheten så tidigt som möjligt i förfarandet kontrollera huruvida ärendet lämpar sig för att väckas som grupptalan, med hänsyn till överträdelsens art och karaktären av de skador som åsamkats de berörda konsumenterna.

- (50) Åtgärder för gottgörelse bör identifiera de enskilda konsumenterna, eller åtminstone beskriva den konsumentgrupp som har rätt till de avhjälpande åtgärder som erbjuds genom dessa åtgärder för gottgörelse, och, i tillämpliga fall, ange kvantifieringsmetoden för skador och de relevanta steg som konsumenter och näringsidkare ska ta för genomförande av de avhjälpande åtgärderna. Konsumenter som har rätt till avhjälpande åtgärder bör kunna dra nytta av dessa avhjälpande åtgärder utan att behöva inleda separata förfaranden. Till exempel innebär ett krav på separat förfarande en skyldighet för konsumenten att väcka individuell talan vid en domstol eller administrativ myndighet om kvantifiering av skadan. Däremot bör det vara möjligt enligt detta direktiv att kräva att en konsument, för att erhålla sina avhjälpande åtgärder, ska ta vissa steg, såsom att ge sig till känna hos en enhet som ansvarar för att åtgärden för gottgörelse verkställs.
- (51) Medlemsstaterna bör fastställa eller behålla regler om tidsfrister, såsom preskriptionsfrister eller andra tidsfrister för att enskilda konsumenter ska kunna utöva sin rätt att dra nytta av åtgärderna för gottgörelse. Medlemsstaterna bör kunna fastställa regler om användningen av utestående medel för gottgörelse som inte utnyttjades inom de fastställda tidsfristerna.
- (52) Godkända enheter bör inför domstolar eller administrativa myndigheter vara fullständigt transparenta vad gäller källan till finansieringen av deras verksamheter i allmänhet och vad gäller källan till de medel som stöder en specifik grupp talan om åtgärder för gottgörelse. Detta är nödvändigt för att domstolar eller administrativa myndigheter ska kunna bedöma om finansieringen från tredje part, i den utsträckning sådan är tillåten enligt nationell rätt, uppfyller de villkor som föreskrivs i detta direktiv, om det föreligger en intressekonflikt mellan tredjepartsfinansiären och den godkända enheten som utgör en risk för rättegångsmissbruk, och om finansieringen från en tredje part som har ett ekonomiskt intresse i väckandet av grupp talan om åtgärder för gottgörelse eller i resultatet av den skulle innebära att grupp talan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen. De uppgifter som den godkända enheten förser en domstol eller administrativ myndighet med bör göra det möjligt för domstolen eller den administrativa myndigheten att bedöma huruvida den tredje parten skulle kunna påverka beslut i procedurfrågor som den godkända enheten fattar inom ramen för grupp talan på ett otillbörligt sätt, inbegripet beslut om förlikning, på ett sätt som skulle vara till skada för de berörda konsumenternas kollektiva intressen, och att bedöma huruvida den tredje parten finansierar en grupp talan om åtgärder för gottgörelse mot en svarande som är en konkurrent till den tredjepartsfinansiären eller mot en svarande som tredjepartsfinansiären är beroende av. Direktfinansiering av en specifik grupp talan som tillhandahålls av en näringsidkare som är verksam på samma marknad som svaranden bör anses innebära en intressekonflikt eftersom konkurrenten skulle kunna ha ett ekonomiskt intresse i resultatet av grupp talan som inte skulle vara detsamma som konsumenternas intresse.
- Indirekt finansiering av en grupp talan av organisationer som finansieras genom lika stora bidrag från deras medlemmar eller genom donationer, inbegripet näringsidkares donationer inom ramen för initiativ som avser företagens sociala ansvar eller gräsrotsfinansiering, bör anses vara kvalificerad för tredjepartsfinansiering, förutsatt att tredjepartsfinansieringen uppfyller kraven på öppenhet, oberoende och avsaknad av intressekonflikter. Om intressekonflikter konstateras bör domstolen eller den administrativa myndigheten ha befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten ska vägra att ta emot finansieringen i fråga eller ändra den och, om så krävs, avvisa den godkända enhetens talerätt eller förklara att en specifik grupp talan om åtgärder för gottgörelse inte kan tas upp till prövning. Ett sådant avisande eller en sådan förklaring bör inte påverka rättigheterna för de konsumenter som berörs av grupp talan.
- (53) Kollektiva förlikningar som syftar till att tillhandahålla konsumenter som har lidit skada gottgörelse bör främjas inom ramen för grupp talan om åtgärder för gottgörelse.
- (54) Domstolen eller den administrativa myndigheten bör kunna uppmana näringsidkaren och den godkända enhet som väckte grupp talan om åtgärder för gottgörelse att inleda förhandlingar i syfte att nå en förlikning om den gottgörelse som ska tillhandahållas de konsumenter som berörs av grupp talan.
- (55) Förlikningar som nås inom ramen för en grupp talan om åtgärder för gottgörelse bör godkännas av den relevanta domstolen eller administrativa myndigheten om inte villkoren för förlikningen omöjliggör att verkställas eller förlikningen skulle strida mot tvingande bestämmelser i nationell rätt som är tillämpliga på grunden för talan och som inte kan frångås genom avtal till nackdel för konsumenter. Till exempel skulle en förlikning kunna strida mot tvingande bestämmelser i nationell rätt om den uttryckligen lämnar ett avtalsvillkor oförändrat som ger näringsidkaren ensamrätt att tolka varje annat villkor i det avtalet.
- (56) Medlemsstaterna bör kunna fastställa regler som gör det möjligt för en domstol eller administrativ myndighet att även vägra att godkänna en förlikning när domstolen eller den administrativa myndigheten anser att förlikningen är oskälig.

- (57) Godkända förlikningar bör vara bindande för den godkända enheten, näringsidkaren och de enskilda konsumenter som berörs. Medlemsstaterna bör emellertid kunna fastställa regler enligt vilka de enskilda konsumenter som berörs ges möjlighet att godta en förlikning eller vägra att bli bundna av den.
- (58) För att en grupptalan ska nå framgång är det av avgörande betydelse att säkerställa att konsumenter informeras om den. Godkända enheter bör på sina webbplatser informera konsumenter om grupptalan som de har beslutat att väcka vid en domstol eller administrativ myndighet, det aktuella läget avseende grupptalan som de har väckt och resultatet av sådana grupptalan, så att konsumenterna kan fatta ett välgrundat beslut om huruvida de vill delta i en grupptalan och vidta nödvändiga åtgärder i rätt tid. Informationen som de godkända enheterna måste tillhandahålla konsumenter bör, beroende på vad som är relevant och lämpligt, innefatta en förklaring, på ett begripligt språk, av föremålet för och de möjliga eller faktiska rättsliga följderna av grupptalan, den godkända enhetens avsikt att väcka talan, en beskrivning av den grupp konsumenter som berörs av grupptalan samt de nödvändiga åtgärder som berörda konsumenter måste vidta, inbegripet skydd av nödvändiga bevis, för att konsumenten ska kunna dra nytta av de åtgärder för förbuds föreläggande, åtgärder för gottgörelse eller godkända förlikningar som föreskrivs i detta direktiv. Sådan information bör vara adekvat och proportionell i förhållande till omständigheterna i ärendet.
- (59) Utan att det påverkar skyldigheten för godkända enheter att tillhandahålla information, bör de berörda konsumenterna informeras om pågående grupptalan om åtgärder för gottgörelse så att de uttryckligen eller underförstått kan uttrycka sin önskan att företrädas i grupptalan. Medlemsstaterna bör göra detta möjligt genom att fastställa lämpliga regler om spridning av information om grupptalan till konsumenter. Det bör vara upp till medlemsstaterna att besluta vem som ska ansvara för att sprida den informationen.
- (60) Konsumenterna bör också informeras om slutliga beslut som föreskriver åtgärder för förbuds föreläggande, åtgärder för gottgörelse eller godkända förlikningar, om deras rättigheter efter det att en överträdelse har fastställts och eventuella efterföljande åtgärder som de konsumenter som berörs av grupptalan måste vidta, särskilt för att erhålla gottgörelse. De anseenderisker som är förknippade med spridningen av information om överträdelsen är också viktiga när det gäller att avskräcka näringsidkare från att kränka konsumenters rättigheter.
- (61) För att vara effektiv bör informationen om pågående grupptalan och avslutade grupptalan vara adekvat och proportionell i förhållande till omständigheterna i ärendet. Sådan information skulle till exempel kunna tillhandahållas på den godkända enhetens eller näringsidkarens webbplats, i nationella elektroniska databaser, i sociala medier, på internetbaserade marknadsplatser, eller i populära dagstidningar, inklusive dagstidningar som distribueras uteslutande med hjälp av elektroniska kommunikationsmedel. Om så är möjligt och lämpligt bör konsumenter informeras individuellt genom ett brev som levereras på elektronisk väg eller i pappersform. Sådan information bör på begäran tillhandahållas i ett format som är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning.
- (62) Det bör åligga den näringsidkare som begår en överträdelse att på egen bekostnad informera alla berörda konsumenter om de slutliga åtgärderna för förbuds föreläggande och de slutliga åtgärderna för gottgörelse. Näringsidkaren bör också informera konsumenterna om varje förlikning som godkänts av en domstol eller administrativ myndighet. Medlemsstaterna bör kunna fastställa regler enligt vilka en sådan skyldighet är avhängig av en begäran från den godkända enheten. Om den godkända enheten, domstolen eller den administrativa myndigheten enligt nationell rätt ska tillhandahålla information om slutliga beslut och godkända förlikningar till de konsumenter som berörs av grupptalan bör näringsidkaren inte vara skyldig att tillhandahålla denna information en andra gång. Det bör vara upp till den godkända enheten att informera de berörda konsumenterna om slutliga beslut om avvisande eller ogillande av grupptalan om åtgärder för gottgörelse.
- (63) Medlemsstaterna bör kunna upprätta nationella elektroniska databaser som är tillgängliga för allmänheten genom webbplatser som tillhandahåller information om de godkända enheter som på förhand utsetts för ändamålet att väcka inhemsk grupptalan och gränsöverskridande grupptalan och allmän information om pågående och avslutade grupptalan.
- (64) Medlemsstaterna bör säkerställa att det slutliga beslutet av en domstol eller administrativ myndighet i en medlemsstat om att det föreligger en överträdelse som skadar konsumenters kollektiva intressen kan användas av alla parter som bevis inom ramen för en annan talan om åtgärder för gottgörelse mot samma näringsidkare och med avseende på samma handlande vid deras domstolar eller administrativa myndigheter. I enlighet med rättsväsendets oberoende och den fria bevisvärderingen bör detta inte påverka nationell rätt om bevisvärdering.

- (65) Preskriptionsfrister skjuts vanligtvis upp när en talan väcks. Talan om åtgärder för förbudsföreläggande har emellertid inte nödvändigtvis suspensiv verkan i förhållande till senare åtgärder för gottgörelse som skulle kunna följa av samma överträdelse. Medlemsstaterna bör därför säkerställa att en pågående grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande leder till att de preskriptionsfrister som gäller skjuts upp eller avbryts med avseende på de konsumenter som berörs av grupptalan så att dessa konsumenter, oavsett om de agerar enskilt eller företräds av en godkänd enhet, inte hindras från att senare väcka talan om åtgärder för gottgörelse för den påstådda överträdelsen på grund av att preskriptionsfrister har löpt ut medan grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande pågick. När den godkända enheten väcker grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande bör den på ett tillräckligt sätt definiera den grupp av konsumenter vars intressen berörs av den påstådda överträdelsen, som eventuellt skulle kunna ha ett anspråk som härrör från denna överträdelse och som skulle kunna påverkas av att preskriptionsfrister löper ut under den grupptalan. För att undvika tvivel bör även en pågående grupptalan om en åtgärd för gottgörelse få till följd att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av denna grupptalan skjuts upp eller avbryts.
- (66) För att säkerställa rättssäkerhet bör uppskjutandet eller avbrytandet av preskriptionsfrister som införs i enlighet med detta direktiv endast vara tillämpligt på anspråk om gottgörelse som grundar sig på överträdelser som inträffat på eller efter den 25 juni 2023. Detta bör inte hindra att nationella bestämmelser om uppskjutande eller avbrytande av preskriptionsfrister som redan var tillämpliga före den 25 juni 2023 tillämpas på anspråk om gottgörelse som grundas på överträdelser som inträffade före det datumet.
- (67) Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande bör handläggas med vederbörlig processeffektivitet. Om en överträdelse pågår kan behovet av effektivitet vara större. Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande med provisorisk verkan bör när så är lämpligt handläggas genom ett summariskt förfarande för att förhindra att överträdelsen orsakar skada eller ytterligare skada.
- (68) Bevis är avgörande för att fastställa huruvida en grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande eller åtgärder för gottgörelse är välgrundad. Förhållanden mellan näringsidkare och konsumenter kännetecknas dock ofta av informationsasymmetri, och nödvändiga bevis kan innehas enbart av näringsidkaren, vilket gör dem otillgängliga för den godkända enheten. Godkända enheter bör därför ha rätt att begära att domstolen eller den administrativa myndigheten ska förelägga näringsidkaren att lägga fram bevis som är av relevans för deras anspråk. Å andra sidan bör näringsidkaren med beaktande av principen om jämlikhet i medel ha en liknande rätt att begära bevis som kontrolleras av den godkända enheten. Behovet och omfattningen av och proportionaliteten i förelägganden om att lägga fram bevis bör noggrant bedömas av den domstol eller administrativa myndighet vid vilken grupptalan väcks, i enlighet med nationell processrätt, med beaktande av skyddet av tredje parter legitima intressen och med förbehåll för tillämpliga unionsregler och nationella regler om sekretess.
- (69) För att säkerställa ändamålsenligheten avseende grupptalan bör näringsidkare som begär överträdelser åläggas effektiva, avskräckande och proportionella sanktioner för underlåtenhet eller vägran att följa en åtgärd för förbudsföreläggande. Medlemsstaterna bör säkerställa att dessa sanktioner kan ta formen av böter, till exempel, villkorliga böter, periodiska betalningar eller viten. Det bör också finnas sanktioner för underlåtenhet eller vägran att följa ett föreläggande om att lämna information till berörda konsumenter om slutliga beslut eller förklaringar eller för underlåtenhet eller vägran att lägga fram bevis. Det bör också vara möjligt att tillämpa andra typer av sanktioner, till exempel förfarandeåtgärder, vid vägran att följa ett föreläggande om att lägga fram bevis.
- (70) Med beaktande av att grupptalan syftar till att främja allmänintresset genom att skydda konsumenters kollektiva intressen, bör medlemsstaterna behålla eller vidta åtgärder i syfte att säkerställa att godkända enheter inte hindras från att väcka grupptalan enligt detta direktiv på grund av de kostnader som är förknippade med förfarandena. Sådana åtgärder skulle kunna innefatta att begränsa tillämpliga domstolsavgifter eller administrativa avgifter, att ge de godkända enheterna tillgång till rätts hjälp, om det är nödvändigt, eller bevilja godkända enheter offentlig medel för att väcka grupptalan, inbegripet strukturellt stöd eller andra stödmetoder. Medlemsstaterna bör dock inte vara skyldiga att finansiera grupptalan.
- (71) Samarbete och utbyte av information mellan godkända enheter från olika medlemsstater har visat sig vara användbart, i synnerhet för att hantera gränsöverskridande överträdelser. Det finns ett behov av att fortsätta kapacitetssuppleggnads- och samarbetsåtgärder och att utvidga dem till att omfatta ett större antal godkända enheter i hela unionen i syfte att öka användningen av grupptalan med gränsöverskridande följder.

- (72) I syfte att utvärdera detta direktiv bör medlemsstaterna lämna uppgifter till kommissionen om gruppitalan som väcks enligt detta direktiv. Medlemsstaterna bör tillhandahålla uppgifter om antalet och typen av gruppitalan som slutförts vid någon av deras domstolar eller administrativa myndigheter. Uppgifter bör även lämnas om resultaten av gruppitalan, exempelvis huruvida de kunde tas upp till prövning och huruvida de var framgångsrika eller ledde till en godkänd förlikning. I syfte att minska den administrativa bördan som det innebär för medlemsstaterna att fullgöra dessa skyldigheter bör det räcka att lämna allmän information till kommissionen om typen av överträdelse och om parterna, i synnerhet vad gäller åtgärder för förbudsföreläggande. Vad gäller parterna bör det till exempel räcka att informera kommissionen om huruvida den godkända enheten var en konsumentorganisation eller ett offentligt organ, och om näringsidkarens affärsområde, exempelvis finansiella tjänster. Alternativt bör medlemsstaterna kunna lämna kopior av relevanta beslut eller förlikningar till kommissionen. Specifika identitetsuppgifter avseende de konsumenter som berörs av gruppitalan bör inte tillhandahållas.
- (73) Kommissionen bör utarbeta en rapport som vid behov åtföljs av ett lagförslag och som innehåller en bedömning av huruvida gränsoverskridande gruppitalan bäst kan hanteras på unionsnivå genom att inrätta en europeisk ombudsman för gruppitalan om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse.
- (74) Detta direktiv står i överensstämmelse med de grundläggande rättigheter och principer som erkänns särskilt i stadgan. Detta direktiv bör således tolkas och tillämpas i överensstämmelse med dessa rättigheter och principer, inklusive dem som rör rätten till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol samt rätten till försvar.
- (75) Vad gäller miljö rätt tar detta direktiv hänsyn till Förenta nationernas ekonomiska kommission för Europas konvention av den 25 juni 1998 om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor (*Arluskonventionen*).
- (76) Eftersom målen för detta direktiv, nämligen att säkerställa att en mekanism för gruppitalan för skydd av konsumenters kollektiva intressen är tillgänglig i alla medlemsstater i syfte att säkerställa en hög konsumentskyddsnivå och bidra till en väl fungerande inre marknad, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna, utan snarare, på grund av de gränsoverskridande följderna av överträdelser, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå dessa mål.
- (77) I enlighet med den gemensamma politiska förklaringen av den 28 september 2011 från medlemsstaterna och kommissionen om förklarande dokument ^(*), har medlemsstaterna åtagit sig att, när det är berättigat, låta anmälan av införlivandeåtgärder åtföljas av ett eller flera dokument som förklarar förhållandet mellan de olika delarna i direktivet och motsvarande delar i de nationella instrumenten för införlivande. Lagstiftaren anser att det är motiverat att sådana dokument översänds avseende detta direktiv.
- (78) Det är lämpligt att fastställa regler för detta direktivs tillämplighet i tiden.
- (79) Direktiv 2009/22/EG bör därför upphöra att gälla.

(*) EUT C 369, 17.12.2011, s. 14.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

KAPITEL 1

INNEHÅLL, TILLÄMPNINGSSOMRÅDE OCH DEFINITIONER

Artikel 1

Innehåll och syfte

1. I detta direktiv fastställs regler för att säkerställa att en mekanism för gruppitalan för skydd av konsumenters kollektiva intressen är tillgänglig i alla medlemsstater, samtidigt som lämpliga skyddsåtgärder tillhandahålls för att undvika rättegångsmissbruk. Syftet med detta direktiv är att uppnå en hög konsumentskyddsnivå och att därigenom bidra till en väl fungerande inre marknad genom att tillnärma vissa aspekter av medlemsstaternas lagar och andra författningar vad gäller gruppitalan. För detta ändamål syftar detta direktiv också till att förbättra konsumenters tillgång till rättslig prövning.
2. Detta direktiv hindrar inte medlemsstaterna från att anta eller behålla processuella medel för skydd av konsumenters kollektiva intressen på nationell nivå. Medlemsstaterna ska emellertid säkerställa att minst en processuell mekanism som gör det möjligt för godkända enheter att väcka gruppitalan om både åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse är förenlig med detta direktiv. Genomförandet av detta direktiv får inte utgöra grund för att minska konsumentskyddet på de områden som omfattas av tillämpningsområdena för de rättsakter som förtecknas i bilaga I.
3. Godkända enheter ska fritt kunna välja vilket som helst av de processuella medel som står till deras förfogande enligt unionsrätt eller nationell rätt som skyddar konsumenters kollektiva intressen.

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv är tillämpligt på gruppitalan som väcks med avseende på näringsidkares överträdelse av de unionsrättsliga bestämmelser som avses i bilaga I, inbegripet sådana bestämmelser som har införlivats i nationell rätt, som skadar eller kan skada konsumenters kollektiva intressen. Detta direktiv ska inte påverka de unionsrättsliga bestämmelser som avses i bilaga I. Det är tillämpligt på inhemska och gränsöverskridande överträdelse, inbegripet när dessa överträdelse har upphört innan gruppitalan väcktes eller när dessa överträdelse har upphört innan gruppitalan avslutades.
2. Detta direktiv påverkar inte regler i unionsrätten eller nationell rätt om avtalsenliga och utomobligatoriska avhjälpande åtgärder som konsumenter har tillgång till vad gäller de överträdelse som avses i punkt 1.
3. Detta direktiv påverkar inte tillämpningen av unionsregler om internationell privaträtt, särskilt regler som rör behörighet och erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område samt regler om tillämplig rätt för avtalsförpliktelser och utomobligatoriska förpliktelser.

Artikel 3

Definitioner

I detta direktiv gäller följande definitioner:

1. *konsument*: en fysisk person som agerar för ändamål som faller utanför den personens näringsverksamhet, affärsverksamhet, hantverk eller yrke.
2. *näringsidkare*: en fysisk eller juridisk person, oavsett om den är privatägd eller offentligägd, som handlar för ändamål som faller inom ramen för den personens näringsverksamhet, affärsverksamhet, hantverk eller yrke, inbegripet genom en annan person som handlar i den personens namn eller på den personens vägnar.
3. *konsumenters kollektiva intressen*: konsumenters allmänna intresse och, i synnerhet vad gäller åtgärder för gottgörelse, en grupp konsumenters intressen.

4. *godkänd enhet*: en organisation eller ett offentligt organ som företräder konsumenters intressen och som av en medlemsstat har utsetts till godkänd enhet för att väcka grupptalan i enlighet med detta direktiv.
5. *grupptalan*: en talan för att skydda konsumenters kollektiva intressen som väcks av en godkänd enhet i egenskap av kärke på konsumenters vägnar för att ansöka om en åtgärd för förbuds föreläggande, en åtgärd för gottgörelse eller båda dessa.
6. *inhemsk grupptalan*: en grupptalan som väcks av en godkänd enhet i den medlemsstat där den godkända enheten utsågs.
7. *gränsöverskridande grupptalan*: en grupptalan som väcks av en godkänd enhet i en annan medlemsstat än den där den godkända enheten utsågs.
8. *handlande*: varje handling eller underlåtenhet av en näringsidkare.
9. *slutligt beslut*: ett beslut av en domstol eller administrativ myndighet i en medlemsstat som inte kan eller inte längre kan bli föremål för förnyad prövning genom ordinära rättsmedel.
10. *åtgärd för gottgörelse*: en åtgärd som kräver att näringsidkaren tillhandahåller berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt.

KAPITEL 2

GRUPPTALAN

Artikel 4

Godkända enheter

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att grupptalan enligt detta direktiv kan väckas av godkända enheter som har utsetts av medlemsstaterna för detta ändamål.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att enheter, i synnerhet konsumentorganisationer, inbegripet konsumentorganisationer som företräder medlemmar från fler än en medlemsstat, har rätt att utses till godkända enheter för att väcka inhemsk grupptalan, gränsöverskridande grupptalan, eller båda dessa.
3. Medlemsstaterna ska utse en enhet som avses i punkt 2 och som har lämnat in en begäran om utseende till godkänd enhet för att väcka gränsöverskridande grupptalan, om den enheten uppfyller samtliga följande kriterier:
 - a) Den är en juridisk person som inrättats i enlighet med den nationella rätten i den utseende medlemsstaten och som kan påvisa tolv månader av faktisk verksamhet riktad till allmänheten på området för skydd av konsumenters intressen före sin begäran om utseende.
 - b) Dess stadgeenliga syfte visar att den har ett berättigat intresse av att skydda konsumenters intressen enligt de unionsrättsliga bestämmelser som avses i bilaga I.
 - c) Den är av icke vinstdrivande natur.
 - d) Den är inte föremål för insolvensförfaranden och har inte förklarats insolvent.
 - e) Den är oberoende och påverkas inte av personer som inte är konsument, i synnerhet inte av näringsidkare, som har ett ekonomiskt intresse av att väcka grupptalan, inbegripet i fall av finansiering från tredje parter, och den har för detta ändamål fastställt förfaranden för att förebygga såväl sådant inflytande som för att förebygga intressekonflikter mellan den själv, dess finansörer och konsumenters intressen.
 - f) Den offentliggör på lämpligt sätt och på ett enkelt och begripligt språk, särskilt på sin webbplats, information som visar att enheten uppfyller de kriterier som förtecknas i leden a–e samt information om källorna till dess finansiering i allmänhet, dess organisations-, lednings- och medlemskapsstruktur, dess stadgeenliga syfte och dess verksamhet.
4. Medlemsstaterna ska säkerställa att de kriterier som de tillämpar för att utse en enhet till godkänd enhet för att väcka inhemsk grupptalan är förenliga med målen för detta direktiv för att göra att sådan grupptalan fungerar ändamålsenligt och effektivt.
5. Medlemsstaterna får besluta att de kriterier som förtecknas i punkt 3 även ska tillämpas på utseendet av godkända enheter för att väcka inhemsk grupptalan.

6. Medlemsstaterna får utse en enhet till godkänd enhet på ad hoc-basis för att väcka en specifik inhemsk gruppitalan, på begäran av den enheten om den uppfyller de kriterier för utseende till godkänd enhet som föreskrivs i nationell rätt.

7. Utan hinder av vad som sägs i punkterna 3 och 4 får medlemsstaterna utse offentliga organ till godkända enheter för att väcka gruppitalan. Medlemsstaterna får föreskriva att offentliga organ som redan har utsetts till godkända inrättningar enligt artikel 3 i direktiv 2009/22/EG ska förbli utsedda till godkända enheter vid tillämpningen av detta direktiv.

Artikel 5

Information om och övervakning av godkända enheter

1. Varje medlemsstat ska till kommissionen överlämna en förteckning över de godkända enheter som den i förväg har utsett för ändamålet att väcka gränsöverskridande gruppitalan, inbegripet dessa godkända enheters namn och stadsegenliga syfte, senast den 26 december 2023. Varje medlemsstat ska underrätta kommissionen vid ändringar i den förteckningen. Medlemsstaterna ska offentliggöra denna förteckning.

Kommissionen ska sammanställa en förteckning över dessa godkända enheter och offentliggöra den. Kommissionen ska uppdatera den förteckningen när kommissionen underrättas om ändringar i medlemsstaternas förteckningar över godkända enheter.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att uppgifter om de godkända enheter som på förhand har utsetts för ändamålet att väcka inhemsk gruppitalan offentliggörs.

3. Åtminstone vart femte år ska medlemsstaterna bedöma om godkända enheter fortfarande uppfyller de kriterier som förtecknas i artikel 4.3. Medlemsstaterna ska säkerställa att den godkända enheten förlorar sin status om den inte längre uppfyller ett eller flera av de kriterierna.

4. Om en medlemsstat eller kommissionen väcker frågor om huruvida en godkänd enhet uppfyller de kriterier som förtecknas i artikel 4.3, ska den medlemsstat som utsåg den godkända enheten i fråga undersöka saken. Om så är lämpligt ska medlemsstaterna återkalla utseendet av den godkända enheten om den inte längre uppfyller ett eller flera av de kriterierna. Den svarande näringsidkaren i en gruppitalan ska ha rätt att väcka berättigade frågor hos domstolen eller den administrativa myndigheten om huruvida en godkänd enhet uppfyller de kriterier som förtecknas i artikel 4.3.

5. Medlemsstaterna ska utse nationella kontaktpunkter för tillämpningen av punkt 4 och ska underrätta kommissionen om dessa kontaktpunkters namn och kontaktoppgifter. Kommissionen ska sammanställa en förteckning över dessa kontaktpunkter och göra denna förteckning tillgänglig för medlemsstaterna.

Artikel 6

Väckande av gränsöverskridande gruppitalan

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att godkända enheter som på förhand utsetts i en annan medlemsstat för ändamålet att väcka gränsöverskridande gruppitalan kan väcka sådan gruppitalan vid deras domstolar eller administrativa myndigheter.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att gruppitalan, i de fall då den påstådda överträdelse av unionsrätten som avses i artikel 2.1 påverkar eller sannolikt kommer att påverka konsumenter i olika medlemsstater, får väckas vid domstolen eller den administrativa myndigheten i en medlemsstat av flera godkända enheter från olika medlemsstater, i syfte att skydda kollektiva intressen för konsumenter i olika medlemsstater.

3. Domstolar och administrativa myndigheter ska godta den förteckning som avses i artikel 5.1 som bevis på den godkända enhetens talerätt för att väcka gränsöverskridande gruppitalan utan att det påverkar rätten för den domstol eller administrativa myndighet vid vilken talan väckts att pröva om den godkända enhetens stadsegenliga syfte berättigar att den väcker talan i ett specifikt fall.

Artikel 7

Grupptalan

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att grupptalan enligt detta direktiv kan väckas vid deras domstolar eller administrativa myndigheter av godkända enheter som har utsetts i enlighet med artikel 4.
2. När grupptalan väcks ska den godkända enheten förse domstolen eller den administrativa myndigheten med tillräckliga uppgifter om de konsumenter som berörs av grupptalan.
3. Domstolarna eller de administrativa myndigheterna ska bedöma huruvida en särskild grupptalan kan tas upp till prövning i enlighet med detta direktiv och nationell rätt.
4. Medlemsstaterna ska säkerställa att godkända enheter har rätt att ansöka om åtminstone följande åtgärder:
 - a) Åtgärder för förbudsföreläggande.
 - b) Åtgärder för gottgörelse.
5. Medlemsstaterna får ge godkända enheter möjlighet att ansöka om de åtgärder som avses i punkt 4 genom en och samma grupptalan, om så är lämpligt. Medlemsstaterna får föreskriva att dessa åtgärder ska utfärdas genom ett och samma beslut.
6. Medlemsstaterna ska säkerställa att konsumenters intressen inom grupptalan företräds av godkända enheter och att dessa godkända enheter har de rättigheter och skyldigheter som en kärande i förfarandet ska ha. De konsumenter som berörs av en grupptalan ska ha rätt att dra nytta av de åtgärder som avses i punkt 4.
7. Medlemsstaterna ska säkerställa att domstolar eller administrativa myndigheter kan fatta beslut om att ogilla uppenbart ogrundade ärenden så tidigt som möjligt i förfarandet i enlighet med nationell rätt.

Artikel 8

Åtgärder för förbudsföreläggande

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att åtgärder för förbudsföreläggande som avses i artikel 7.4 a är tillgängliga i form av
 - a) en provisorisk åtgärd varigenom ett handlande som har bedömts utgöra en överträdelse enligt artikel 2.1 ska upphöra eller, om så är lämpligt, förbjudas,
 - b) en slutlig åtgärd varigenom ett handlande som har bedömts utgöra en överträdelse enligt artikel 2.1 ska upphöra eller, om så är lämpligt, förbjudas.
2. En åtgärd som avses i punkt 1 b får, om så föreskrivs i nationell rätt, omfatta
 - a) en åtgärd varigenom det fastställs att handlandet utgör en överträdelse enligt artikel 2.1, och
 - b) en skyldighet att helt eller delvis offentliggöra beslutet om åtgärden, i en form som anses vara lämplig av domstolen eller den administrativa myndigheten, eller en skyldighet att offentliggöra ett beriktigande.
3. För att en godkänd enhet ska kunna ansöka om en åtgärd för förbudsföreläggande ska enskilda konsumenter inte vara ålagda att uttrycka sin önskan att företrädas av den godkända enheten. Den godkända enheten ska inte vara skyldig att bevisa
 - a) faktisk förlust eller skada som åsamkats de enskilda konsumenter som berörs av överträdelsen enligt artikel 2.1, eller
 - b) näringsidkarens uppsåt eller oaksamhet.
4. Medlemsstaterna får införa bestämmelser i nationell rätt eller behålla bestämmelser i nationell rätt enligt vilka en godkänd enhet får ansöka om åtgärder för förbudsföreläggande som avses i punkt 1 b endast efter att den har inlett samråd med den berörda näringsidkaren i syfte att få den näringsidkaren att upphöra med överträdelsen enligt artikel 2.1. Om näringsidkaren inte upphör med överträdelsen inom två veckor efter att ha tagit emot en begäran om samråd, får den godkända enheten omedelbart väcka grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande.

Medlemsstaterna ska till kommissionen anmäla sådana bestämmelser i nationell rätt. Kommissionen ska säkerställa att dessa uppgifter är offentliggjorda.

Artikel 9

Åtgärder för gottgörelse

1. Genom en åtgärd för gottgörelse ska näringsidkaren åläggas att tillhandahålla berörda konsumenter avhjälpande åtgärder, såsom ersättning, reparation, byte, prisavdrag, hävande av avtal eller återbetalning av erlagt pris, beroende på vad som är lämpligt och på det sätt som är möjligt enligt unionsrätten eller nationell rätt.
2. Medlemsstaterna ska fastställa regler om hur och i vilket skede av en gruppitalan om åtgärder för gottgörelse de enskilda konsument som berörs av den gruppitalan uttryckligen eller underförstått, inom lämplig tidsfrist efter att gruppitalan väckts, ska uttrycka sin önskan att företrädas av den godkända enheten i den gruppitalan eller inte och att vara bundna av resultatet av gruppitalan eller inte.
3. Utan hinder av vad som sägs i punkt 2 ska medlemsstaterna säkerställa att enskilda konsument som inte har stadigvarande bosättning i medlemsstaten för den domstol eller administrativa myndighet där en gruppitalan har väckts uttryckligen måste uttrycka sin önskan att företrädas i den gruppitalan för att resultatet av gruppitalan ska vara bindande för dessa konsument.
4. Medlemsstaterna ska fastställa regler för att säkerställa att konsument som uttryckligen eller underförstått har uttryckt sin önskan att företrädas i en gruppitalan inte ska kunna företrädas i annan gruppitalan rörande samma sak och mot samma näringsidkare och inte heller kunna väcka individuell talan rörande samma sak och mot samma näringsidkare. Medlemsstaterna ska också fastställa regler för att säkerställa att konsument inte tar emot ersättning mer än en gång för samma sak mot samma näringsidkare.
5. Om en åtgärd för gottgörelse inte anger enskilda konsument som har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som föreskrivs genom åtgärden för gottgörelse, ska den åtminstone beskriva den grupp konsument som har rätt att dra nytta av dessa avhjälpande åtgärder.
6. Medlemsstaterna ska säkerställa att konsument genom en åtgärd för gottgörelse har rätt att dra nytta av de avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom den åtgärden för gottgörelse utan att behöva väcka en separat talan.
7. Medlemsstaterna ska fastställa eller behålla regler om tidsfrister för att enskilda konsument ska kunna dra nytta av åtgärder för gottgörelse. Medlemsstaterna får fastställa regler om användningen av utestående medel för gottgörelse som inte utnyttjas inom de fastställda tidsgränserna.
8. Medlemsstaterna ska säkerställa att godkända enheter kan väcka gruppitalan om en åtgärd för gottgörelse utan att det krävs att en domstol eller administrativ myndighet genom separata förfaranden på förhand har fastställt en överträdelse enligt artikel 2.1.
9. De avhjälpande åtgärder som tillhandahålls genom åtgärder för gottgörelse inom ramen för en gruppitalan ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsument har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte omfattades av den gruppitalan.

Artikel 10

Finansiering av gruppitalan om åtgärder för gottgörelse

1. Medlemsstaterna ska, när en gruppitalan om åtgärder för gottgörelse finansieras av en tredje part, i den utsträckning detta är tillåtet i enlighet med nationell rätt, säkerställa att intressekonflikter förhindras och att finansiering från tredje parter som har ett ekonomiskt intresse i att gruppitalan om åtgärder för gottgörelse väcks eller i resultatet av gruppitalan om åtgärder för gottgörelse inte leder till att gruppitalan avviker från skyddet av konsumenters kollektiva intressen.
2. Vid tillämpning av punkt 1 ska medlemsstaterna särskilt säkerställa att
 - a) de beslut som fattas av godkända enheter inom ramen för en gruppitalan, inbegripet beslut om förlikning, inte ootillbörligen påverkas av en tredje part på ett sätt som skulle vara till skada för de kollektiva intressena hos de konsument som berörs av gruppitalan,

b) grupptalan inte väcks mot en svarande som är en konkurrent till finansören eller mot en svarande som finansören är beroende av.

3. Medlemsstaterna ska säkerställa att domstolar eller administrativa myndigheter inom ramen för grupptalan om åtgärder för gottgörelse har befogenhet att bedöma efterlevnaden av punkterna 1 och 2, om det uppkommer berättigade tvivel i det avseendet. För detta ändamål ska godkända enheter för domstolen eller den administrativa myndigheten lägga fram en finansiell översikt med en förteckning över de finansieringskällor som används till stöd för grupptalan.

4. Medlemsstaterna ska vid tillämpning av punkterna 1 och 2 säkerställa att domstolar eller administrativa myndigheter har befogenhet att vidta lämpliga åtgärder, såsom att kräva att den godkända enheten ska vägra att ta emot finansieringen i fråga eller ändra den och, om så krävs, avvisa den godkända enhetens talerätt i en specifik grupptalan. Om en godkänd enhets talerätt avvisas i en specifik grupptalan, ska detta avvisande inte påverka rättigheterna för de konsument som berörs av den grupptalan.

Artikel 11

Förlikning avseende gottgörelse

1. I syfte att godkänna förlikningar ska medlemsstaterna säkerställa att, inom ramen för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse,

- a) den godkända enheten och näringsidkaren gemensamt får föreslå domstolen eller den administrativa myndigheten en förlikning avseende gottgörelse för de berörda konsumenterna, eller
- b) domstolen eller den administrativa myndigheten, efter samråd med den godkända enheten och näringsidkaren, får uppmana den godkända enheten och näringsidkaren att nå en förlikning avseende gottgörelse inom en rimlig tidsfrist.

2. Förlikningar som avses i punkt 1 ska granskas av domstolen eller den administrativa myndigheten. Domstolen eller den administrativa myndigheten ska bedöma huruvida den måste vägra att godkänna en förlikning som strider mot tvingande bestämmelser i nationell rätt eller innehåller villkor som inte kan verkställas, med hänsyn till alla parter, i synnerhet de berörda konsumenternas, rättigheter och intressen. Medlemsstaterna får fastställa regler som ger domstolen eller den administrativa myndigheten rätt att vägra att godkänna en förlikning på den grunden att förlikningen är oskälig.

3. Om domstolen eller den administrativa myndigheten inte godkänner förlikningen ska den fortsätta att pröva den berörda grupptalan.

4. Godkända förlikningar ska vara bindande för den godkända enheten, näringsidkaren och de enskilda berörda konsumenterna.

Medlemsstaterna får fastställa regler som ger enskilda konsument som berörs av en grupptalan och av den efterföljande förlikningen möjlighet att godta eller vägra att bli bundna av förlikningar som avses i punkt 1.

5. Gottgörelse som erhålls genom en godkänd förlikning i enlighet med punkt 2 ska inte påverka eventuella ytterligare avhjälpande åtgärder som konsument har tillgång till enligt unionsrätten eller nationell rätt och som inte var föremålet för den förlikningen.

Artikel 12

Fördelning av kostnader för en grupptalan om åtgärder för gottgörelse

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att den förlorande parten i en grupptalan om åtgärder för gottgörelse är skyldig att betala den vinnande partens kostnader för förfarandet, i enlighet med de villkor och undantag som föreskrivs i nationell rätt som är tillämplig på domstolsförfaranden i allmänhet.

2. Enskilda konsument som berörs av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse ska inte betala kostnaderna för förfarandet.

3. Genom undantag från punkt 2 kan dock, under exceptionella omständigheter en enskild konsument som berörs av en grupptalan om åtgärder för gottgörelse åläggas att betala de kostnader för förfarandet som uppkommit till följd av den enskilda konsumentens avsiktliga eller vårdslösa beteende.

Artikel 13

Information om grupptalan

1. Medlemsstaterna ska fastställa regler som säkerställer att godkända enheter tillhandahåller information, särskilt på sin webbplats, om

- a) de grupptalan som de har beslutat att väcka vid en domstol eller administrativ myndighet,
- b) det aktuella läget avseende de grupptalan som de har väckt vid en domstol eller administrativ myndighet, och
- c) resultatet av de grupptalan som avses i leden a och b.

2. Medlemsstaterna ska fastställa regler för att säkerställa att de konsument som berörs av en pågående grupptalan om åtgärder för gottgörelse i rätt tid och på lämpligt sätt får information om grupptalan, så att dessa konsument uttryckligen eller underförstått ska kunna uttrycka sin önskan att företrädas i den grupptalan enligt artikel 9.2.

3. Utan att det påverkar den information som avses i punkterna 1 och 2 i denna artikel ska domstolen eller den administrativa myndigheten lägga näringsidkaren att på egen bekostnad informera de konsument som berörs av grupptalan om slutliga beslut som föreskriver de åtgärder som avses i artikel 7 och om godkända förlikningar som avses i artikel 11, på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till omständigheterna i ärendet och inom angivna tidsfrister, inbegripet, när så är lämpligt, att alla berörda konsument informeras individuellt. Denna skyldighet ska inte gälla om de berörda konsumenterna informeras om det slutliga beslutet eller den godkända förlikningen på annat sätt.

Medlemsstaterna får fastställa regler enligt vilka näringsidkaren endast är skyldig att tillhandahålla konsumenter sådan information om den godkända enheten begär det.

4. De informationskrav som avses i punkt 3 ska i tillämpliga delar gälla den godkända enheten vad gäller slutliga beslut om avvisande eller ogillande av grupptalan om åtgärder för gottgörelse.

5. Medlemsstaterna ska säkerställa att den vinnande parten kan få ersättning för de kostnader som avser tillhandahållande av information till konsument inom ramen för grupptalan, i enlighet med artikel 12.1.

Artikel 14

Elektroniska databaser

1. Medlemsstaterna får upprätta nationella elektroniska databaser som är tillgängliga för allmänheten genom webbplatser och som tillhandahåller information om de godkända enheter som på förhand utsetts för ändamålet att väcka inhemsk och gränsöverskridande grupptalan och allmän information om pågående och avslutade grupptalan.

2. Om en medlemsstat upprättar en elektronisk databas enligt punkt 1 ska den underrätta kommissionen om den internetadress på vilken den elektroniska databasen är tillgänglig.

3. Kommissionen ska upprätta och upprätthålla en elektronisk databas för

- a) all den kommunikation mellan medlemsstaterna och kommissionen som avses i artiklarna 5.1, 5.4 och 5.5 samt 23.2, och
- b) det samarbete mellan godkända enheter som avses i artikel 20.4.

4. Den elektroniska databas som avses i punkt 3 i denna artikel ska, i den utsträckning det är relevant, vara direkt tillgänglig för

- a) de nationella kontaktpunkter som avses i artikel 5.5,
- b) domstolar och administrativa myndigheter, om så krävs enligt nationell rätt,
- c) de godkända enheter som utsetts av medlemsstaterna för att väcka inhemsk grupptalan och gränsöverskridande grupptalan, och
- d) kommissionen.

Information som medlemsstaterna utbyter inom den elektroniska databas som avses i punkt 3 i denna artikel och som gäller godkända enheter som utsetts för att väcka gränsöverskridande grupptalan som avses i artikel 5.1 ska vara offentliggjord.

Artikel 15

Verkningar av slutliga beslut

Medlemsstaterna ska säkerställa att det slutliga beslutet av en domstol eller administrativ myndighet i en medlemsstat om att det förekommit en överträdelse som skadar konsumenters kollektiva intressen kan användas av alla parter som bevis inom ramen för en annan talan om åtgärder för gottgörelse vid deras nationella domstolar eller administrativa myndigheter mot samma näringsidkare och med avseende på samma handlande, i enlighet med nationell rätt om bevisvärdering.

Artikel 16

Preskriptionsfrister

1. I enlighet med nationell rätt ska medlemsstaterna säkerställa att en pågående grupptalan om en åtgärd för förbudsföreläggande som avses i artikel 8 leder till att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av den grupptalan skjuts upp eller avbryts, så att dessa konsumenter inte hindras från att senare väcka talan om åtgärder för gottgörelse avseende den påstådda överträdelsen enligt artikel 2.1 på grund av att de tillämpliga preskriptionsfristerna har löpt ut medan grupptalan om dessa åtgärder för förbudsföreläggande pågick.

2. Medlemsstaterna ska även säkerställa att en pågående grupptalan om en åtgärd för gottgörelse som avses i artikel 9.1 leder till att de preskriptionsfrister som gäller för de konsumenter som berörs av den grupptalan skjuts upp eller avbryts.

Artikel 17

Processeffektivitet

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som avses i artikel 8 handläggs med vederbörlig skyndsamhet.

2. Grupptalan om åtgärder för förbudsföreläggande som avses i artikel 8.1 a ska, om så är lämpligt, handläggas genom ett summariskt förfarande.

Artikel 18

Framläggande av bevis

Medlemsstaterna ska, om en godkänd enhet har lagt fram skäligen tillgängliga bevis som är tillräckliga för att ligga till grund för en grupptalan, och har åberopat att ytterligare bevis kontrolleras av svaranden eller av en tredje part, om den godkända enheten begär det, säkerställa att domstolen eller den administrativa myndigheten kan beordra att sådan bevisning ska läggas fram av svaranden eller den tredje parten i enlighet med nationell processrätt, om inte annat följer av tillämpliga unionsregler och nationella regler om sekretess och proportionalitet. Medlemsstaterna ska säkerställa att en domstol eller administrativ myndighet, om svaranden begär det, även kan beordra den godkända enheten eller en tredje part att lägga fram relevanta bevis i enlighet med nationell processrätt.

Artikel 19

Sanktioner

1. Medlemsstaterna ska fastställa de regler om sanktioner som är tillämpliga på underlåtenhet eller vägran att följa
 - a) en åtgärd för förbudsföreläggande som avses i artikel 8.1 eller 8.2 b, eller
 - b) skyldigheter som avses i artikel 13.3 eller 18.

Medlemsstaterna ska vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att dessa regler genomförs. Sanktionerna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att sanktionerna bland annat kan ta formen av böter.

Artikel 20

Bistånd till godkända enheter

1. Medlemsstaterna ska vidta åtgärder i syfte att säkerställa att förfarandekostnaderna för grupptalan inte hindrar godkända enheter från att på ett effektivt sätt utöva sin rätt att ansöka om de åtgärder som avses i artikel 7.
2. De åtgärder som avses i punkt 1 får till exempel utgöras av offentlig finansiering, inbegripet strukturellt stöd till godkända enheter, begränsning av tillämpliga domstolsavgifter eller administrativa avgifter, eller tillgång till rätts hjälp.
3. Medlemsstaterna får fastställa regler som ger godkända enheter rätt att begära att konsumenter som har uttryckt sin önskan att företräddas av en godkänd enhet inom ramen för en specifik grupptalan om åtgärder för gottgörelse betalar en blygsam inträdesavgift eller liknande avgift för att delta i den grupptalan.
4. Medlemsstaterna och kommissionen ska stödja och underlätta samarbete mellan godkända enheter samt utbytet och spridningen av deras bästa praxis och erfarenhet när det gäller att hantera gränsöverskridande överträdelse och inhemska överträdelse enligt artikel 2.1.

KAPITEL 3

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 21

Upphävande

Direktiv 2009/22/EG ska upphöra att gälla med verkan från och med den 25 juni 2023, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 22.2 i detta direktiv.

Hänvisningar till det upphävda direktivet ska anses som hänvisningar till det här direktivet och läsas i enlighet med jämförelsetabellen i bilaga II.

Artikel 22

Övergångsbestämmelser

1. Medlemsstaterna ska tillämpa de bestämmelser i lagar och andra författningar som införlivar detta direktiv på grupptalan som väcks på eller efter den 25 juni 2023.
2. Medlemsstaterna ska tillämpa de bestämmelser i lagar och andra författningar som införlivar direktiv 2009/22/EG på grupptalan som väcks före den 25 juni 2023.
3. Medlemsstaterna ska säkerställa att bestämmelser i lagar och andra författningar om uppskjutande eller avbrytande av preskriptionsfrister genom vilka artikel 16 införlivas endast är tillämpliga på anspråk om gottgörelse som grundas på överträdelse som avses i artikel 2.1 vilka inträffat på eller efter den 25 juni 2023. Detta ska inte hindra att nationella bestämmelser om uppskjutande eller avbrytande av preskriptionsfrister som var tillämpliga före den 25 juni 2023 tillämpas på anspråk om gottgörelse som grundas på överträdelse som avses i artikel 2.1 som inträffade före det datumet.

Artikel 23

Övervakning och utvärdering

1. Tidigast den 26 juni 2028 ska kommissionen genomföra en utvärdering av detta direktiv och lägga fram en rapport om de viktigaste resultaten för Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. Utvärderingen ska genomföras i enlighet med kommissionens riktlinjer om bättre lagstiftning. I rapporten ska kommissionen särskilt bedöma direktivets tillämpningsområde som fastställs i artikel 2 och bilaga I samt det här direktivets funktion och ändamålsenlighet i gränsöverskridande situationer, inbegripet i fråga om rättssäkerhet.

4.12.2020

SV

Europeiska unionens officiella tidning

L 409/21

2. Medlemsstaterna ska för första gången senast den 26 juni 2027 och därefter årligen förse kommissionen med följande information som krävs för utarbetandet av den rapport som avses i punkt 1:

- a) Antalet och typen av gruppptalan som har slutförts vid någon av deras domstolar eller administrativa myndigheter.
- b) Typen av överträdelse enligt artikel 2.1 och parterna i dessa gruppptalan.
- c) Resultatet av dessa gruppptalan.

3. Senast den 26 juni 2028 ska kommissionen genomföra en utvärdering av huruvida gränsöverskridande gruppptalan bäst kan hanteras på unionsnivå genom att en europeisk ombudsman för gruppptalan om åtgärder för förbudsföreläggande och åtgärder för gottgörelse inrättas, och lägga fram en rapport om de viktigaste resultaten för Europaparlamentet, rådet och Europeiska ekonomiska och sociala kommittén, vid behov åtföljd av ett lagförslag.

Artikel 24

Införlivande

1. Medlemsstaterna ska senast den 25 december 2022 anta och offentliggöra de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

De ska tillämpa dessa bestämmelser från och med den 25 juni 2023.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Metoderna för att göra en sådan hänvisning ska fastställas av medlemsstaterna.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser i nationell rätt som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

Artikel 25

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 26

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Bryssel 25 november 2020.

På Europaparlamentets vägnar
D. M. SASSOLI
Ordförande

På rådets vägnar
M. ROTH
Ordförande

BILAGA I

FÖRTECKNING ÖVER DE UNIONSRÄTTSLIGA BESTÄMMELSER SOM AVSES I ARTIKEL 2.1

1. Rådets direktiv 85/374/EEG av den 25 juli 1985 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister (EGT L 210, 7.8.1985, s. 29).
2. Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 21.4.1993, s. 29).
3. Rådets förordning (EG) nr 2027/97 av den 9 oktober 1997 om lufttrafikföretags skadeståndsansvar avseende lufttransport av passagerare och deras bagage (EGT L 285, 17.10.1997, s. 1).
4. Europaparlamentets och rådets direktiv 98/6/EG av den 16 februari 1998 om konsumentskydd i samband med prismärkning av varor som erbjuds konsumenterna (EGT L 80, 18.3.1998, s. 27).
5. Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG av den 25 maj 1999 om vissa aspekter rörande försäljning av konsumentvaror och härmed förknippade garantier (EGT L 171, 7.7.1999, s. 12).
6. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/31/EG av den 8 juni 2000 om vissa rättsliga aspekter på informations-samhällets tjänster, särskilt den elektroniska handeln, på den inre marknaden (*direktiv om elektronisk handel*) (EGT L 178, 17.7.2000, s. 1): artiklarna 5–7, 10 och 11.
7. Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/83/EG av den 6 november 2001 om upprättande av gemenskapsregler för humanläkemedel (EGT L 311, 28.11.2001, s. 67): artiklarna 86–90, 98 och 100.
8. Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/95/EG av den 3 december 2001 om allmän produktsäkerhet (EGT L 11, 15.1.2002, s. 4): artiklarna 3 och 5.
9. Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/22/EG av den 7 mars 2002 om samhällsomfattande tjänster och användares rättigheter avseende elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (direktiv om samhällsomfattande tjänster) (EGT L 108, 24.4.2002, s. 51): artikel 10 och kapitel IV.
10. Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/58/EG av den 12 juli 2002 om behandling av personuppgifter och integritetsskydd inom sektorn för elektronisk kommunikation (direktiv om integritet och elektronisk kommunikation) (EGT L 201, 31.7.2002, s. 37): artiklarna 4–8 och 13.
11. Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/65/EG av den 23 september 2002 om distansförsäljning av finansiella tjänster till konsumenterna och om ändring av rådets direktiv 90/619/EEG samt direktiven 97/7/EG och 98/27/EG (EGT L 271, 9.10.2002, s. 16).
12. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelsslågning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet (EGT L 31, 1.2.2002, s. 1).
13. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 261/2004 av den 11 februari 2004 om fastställande av gemensamma regler om kompensation och assistans till passagerare vid nekad ombordstigning och inställda eller kraftigt försenade flygningar och om upphävande av förordning (EEG) nr 295/91 (EUT L 46, 17.2.2004, s. 1).
14. Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/29/EG av den 11 maj 2005 om otillbörliga affärsmetoder som tillämpas av näringsidkare gentemot konsumenterna på den inre marknaden och om ändring av rådets direktiv 84/450/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG, 98/27/EG och 2002/65/EG samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2006/2004 (direktiv om otillbörliga affärsmetoder) (EUT L 149, 11.6.2005, s. 22).
15. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/114/EG av den 12 december 2006 om vilseledande och jämförande reklam (EUT L 376, 27.12.2006, s. 21).
16. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/123/EG av den 12 december 2006 om tjänster på den inre marknaden (EUT L 376, 27.12.2006, s. 36): artiklarna 20 och 22.
17. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006 av den 5 juli 2006 om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet (EUT L 204, 26.7.2006, s. 1).
18. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007 av den 23 oktober 2007 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer (EUT L 315, 3.12.2007, s. 14).
19. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 22.5.2008, s. 66).

20. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/122/EG av den 14 januari 2009 om konsumentskydd vid vissa aspekter av avtal om tidsdelat boende, långfristiga semesterprodukter, återförsäljning och byte (EUT L 33, 3.2.2009, s. 10).
21. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1008/2008 av den 24 september 2008 om gemensamma regler för tillhandahållande av lufttrafik i gemenskapen (EUT L 293, 31.10.2008, s. 3): artikel 23.
22. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, ändring och upphävande av direktiven 67/548/EEG och 1999/45/EG samt ändring av förordning (EG) nr 1907/2006 (EUT L 353, 31.12.2008, s. 1): artiklarna 1–35.
23. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/65/EG av den 13 juli 2009 om samordning av lagar och andra författningar som avser företag för kollektiva investeringar i överlåtbara värdepapper (fondföretag) (EUT L 302, 17.11.2009, s. 32).
24. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/72/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för el och om upphävande av direktiv 2003/54/EG (EUT L 211, 14.8.2009, s. 55): artikel 3 och bilaga I.
25. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/73/EG av den 13 juli 2009 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2003/55/EG (EUT L 211, 14.8.2009, s. 94): artikel 3 och bilaga I.
26. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/110/EG av den 16 september 2009 om rätten att starta och driva affärsverksamhet i institut för elektroniska pengar samt om tillsyn av sådan verksamhet, om ändring av direktiven 2005/60/EG och 2006/48/EG och om upphävande av direktiv 2000/46/EG (EUT L 267, 10.10.2009, s. 7).
27. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/125/EG av den 21 oktober 2009 om upprättande av en ram för att fastställa krav på ekodesign för energirelaterade produkter (EUT L 285, 31.10.2009, s. 10): artikel 14 och bilaga I.
28. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II) (EUT L 335, 17.12.2009, s. 1): artiklarna 183–186.
29. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 392/2009 av den 23 april 2009 om transportörens skadeståndsansvar i samband med olyckor vid passagerarbefordran till sjöss (EUT L 131, 28.5.2009, s. 24).
30. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 924/2009 av den 16 september 2009 om gränsöverskridande betalningar i gemenskapen och om upphävande av förordning (EG) nr 2560/2001 (EUT L 266, 9.10.2009, s. 11).
31. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1222/2009 av den 25 november 2009 om märkning av däck vad gäller drivmedelseffektivitet och andra väsentliga parametrar (EUT L 342, 22.12.2009, s. 46): artiklarna 4–6.
32. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1223/2009 av den 30 november 2009 om kosmetiska produkter (EUT L 342, 22.12.2009, s. 59): artiklarna 3–8 och 19–21.
33. Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/13/EU av den 10 mars 2010 om samordning av vissa bestämmelser som fastställs i medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillhandahållande av audiovisuella medietjänster (direktiv om audiovisuella medietjänster) (EUT L 95, 15.4.2010, s. 1): artiklarna 9–11, 19–26 och 28b.
34. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 66/2010 av den 25 november 2009 om ett EU-miljömärke (EUT L 27, 30.1.2010, s. 1): artiklarna 9–10.
35. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1177/2010 av den 24 november 2010 om passagerares rättigheter vid resor till sjöss och på inre vattenvägar och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 (EUT L 334, 17.12.2010, s. 1).
36. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/61/EU av den 8 juni 2011 om förvaltare av alternativa investeringsfonder samt om ändring av direktiv 2003/41/EG och 2009/65/EG och förordningarna (EG) nr 1060/2009 och (EU) nr 1095/2010 (EUT L 174, 1.7.2011, s. 1).
37. Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU av den 25 oktober 2011 om konsumenträttigheter och om ändring av rådets direktiv 93/13/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG och om upphävande av rådets direktiv 85/577/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG (EUT L 304, 22.11.2011, s. 64).

38. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011 av den 16 februari 2011 om passagerares rättigheter vid busstransport och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 (EUT L 55, 28.2.2011, s. 1).
39. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1169/2011 av den 25 oktober 2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna, och om ändring av Europaparlamentets och rådets förordningar (EG) nr 1924/2006 och (EG) nr 1925/2006 samt om upphävande av kommissionens direktiv 87/250/EEG, rådets direktiv 90/496/EEG, kommissionens direktiv 1999/10/EG, Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/13/EG, kommissionens direktiv 2002/67/EG och 2008/5/EG samt kommissionens förordning (EG) nr 608/2004 (EUT L 304, 22.11.2011, s. 18).
40. Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/27/EU av den 25 oktober 2012 om energieffektivitet, om ändring av direktiven 2009/125/EG och 2010/30/EU och om upphävande av direktiven 2004/8/EG och 2006/32/EG (EUT L 315, 14.11.2012, s. 1): artiklarna 9–11a.
41. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 260/2012 av den 14 mars 2012 om antagande av tekniska och affärsmässiga krav för betalningar och autogireringar i euro och om ändring av förordning (EG) nr 924/2009 (EUT L 94, 30.3.2012, s. 22).
42. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 531/2012 av den 13 juni 2012 om roaming i allmänna mobilnät i unionen (EUT L 172, 30.6.2012, s. 10).
43. Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/11/EU av den 21 maj 2013 om alternativ tvistlösning vid konsumenttvister och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och direktiv 2009/22/EG (direktivet om alternativ tvistlösning) (EUT L 165, 18.6.2013, s. 63): artikel 13.
44. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 524/2013 av den 21 maj 2013 om tvistlösning online vid konsumenttvister och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och direktiv 2009/22/EG (förordningen om tvistlösning online vid konsumenttvister) (EUT L 165, 18.6.2013, s. 1): artikel 14.
45. Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/17/EU av den 4 februari 2014 om konsumentkreditavtal som avser bostadsfastighet och om ändring av direktiven 2008/48/EG och 2013/36/EU och förordning (EU) nr 1093/2010 (EUT L 60, 28.2.2014, s. 34).
46. Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/31/EU av den 26 februari 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av icke-automatiska vågar (EUT L 96, 29.3.2014, s. 107).
47. Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/35/EU av den 26 februari 2014 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning om tillhandahållande på marknaden av elektrisk utrustning avsedd för användning inom vissa spänningsgränser (EUT L 96, 29.3.2014, s. 357).
48. Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/65/EU av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument och om ändring av direktiv 2002/92/EG och av direktiv 2011/61/EU (EUT L 173, 12.6.2014, s. 349): artiklarna 23–29.
49. Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/92/EU av den 23 juli 2014 om jämförbarhet för avgifter som avser betalkonto, byte av betalkonto och tillgång till betalkonto med grundläggande funktioner (EUT L 257, 28.8.2014, s. 214).
50. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1286/2014 av den 26 november 2014 om faktablad för paketerade och försäkringsbaserade investeringsprodukter för icke-professionella investerare (PRIIP-produkter) (EUT L 352, 9.12.2014, s. 1).
51. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/760 av den 29 april 2015 om europeiska långsiktiga investeringsfonder (EUT L 123, 19.5.2015, s. 98).
52. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2015/2120 av den 25 november 2015 om åtgärder rörande en öppen internetanslutning och slutkundsavgifter för reglerad kommunikation inom EU och om ändring av direktiv 2002/22/EG och förordning (EU) nr 531/2012 (EUT L 310, 26.11.2015, s. 1).
53. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2302 av den 25 november 2015 om paketresor och sammanlänkade researrangemang, om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004 och Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU samt om upphävande av rådets direktiv 90/314/EEG (EUT L 326, 11.12.2015, s. 1).

-
54. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2015/2366 av den 25 november 2015 om betaljänster på den inre marknaden, om ändring av direktiven 2002/65/EG, 2009/110/EG och 2013/36/EU samt förordning (EU) nr 1093/2010 och om upphävande av direktiv 2007/64/EG (EUT L 337, 23.12.2015, s. 35).
55. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/97 av den 20 januari 2016 om försäkringsdistribution (EUT L 26, 2.2.2016, s. 19); artiklarna 17–24 och 28–30.
56. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (EUT L 119, 4.5.2016, s. 1).
57. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/745 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter, om ändring av direktiv 2001/83/EG, förordning (EG) nr 178/2002 och förordning (EG) nr 1223/2009 och om upphävande av rådets direktiv 90/385/EEG och 93/42/EEG (EUT L 117, 5.5.2017, s. 1): kapitel II.
58. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/746 av den 5 april 2017 om medicintekniska produkter för *in vitro*-diagnostik och om upphävande av direktiv 98/79/EG och kommissionens beslut 2010/227/EU (EUT L 117, 5.5.2017, s. 176): kapitel II.
59. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1128 av den 14 juni 2017 om gränsöverskridande portabilitet för innehållstjänster online på den inre marknaden (EUT L 168, 30.6.2017, s. 1).
60. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1129 av den 14 juni 2017 om prospekt som ska offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel på en reglerad marknad, och om upphävande av direktiv 2003/71/EG (EUT L 168, 30.6.2017, s. 12).
61. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1131 av den 14 juni 2017 om penningmarknadsfonder (EUT L 169, 30.6.2017, s. 8).
62. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/1369 av den 4 juli 2017 om fastställande av en ram för energimärkning och om upphävande av direktiv 2010/30/EU (EUT L 198, 28.7.2017, s. 1): artiklarna 3–6.
63. Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/302 av den 28 februari 2018 om åtgärder mot omotiverad geoblockering och andra former av diskriminering på grund av kunders nationalitet, bostättningsort eller etableringsort på den inre marknaden och om ändring av förordningarna (EG) nr 2006/2004 och (EU) 2017/2394 samt direktiv 2009/22/EG (EUT L 60 I, 2.3.2018, s. 1): artiklarna 3–5.
64. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2018/1972 av den 11 december 2018 om inrättande av en europeisk kodex för elektronisk kommunikation (EUT L 321, 17.12.2018, s. 36): artiklarna 88 och 98–116 samt bilagorna VI och VIII.
65. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/770 av den 20 maj 2019 om vissa aspekter på avtal om tillhandahållande av digitalt innehåll och digitala tjänster (EUT L 136, 22.5.2019, s. 1).
66. Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/771 av den 20 maj 2019 om vissa aspekter på avtal om försäljning av varor, om ändring av förordning (EU) 2017/2394 och direktiv 2009/22/EG samt om upphävande av direktiv 1999/44/EG (EUT L 136, 22.5.2019, s. 28).
-

BILAGA II

JÄMFÖRELSETABELL

Direktiv 2009/22/EG	Detta direktiv
Artikel 1.1	Artikel 1.1
Artikel 1.2	Artikel 2.1
–	Artikel 2.2
–	Artikel 3
Artikel 2.1	Artikel 7.1 Artikel 7.4 a
–	Artikel 7.2 och 7.3 Artikel 7.4 b Artikel 7.5, 7.6 och 7.7
Artikel 2.1 a	Artikel 7.4 a Artikel 8.1 Artikel 17
Artikel 2.1 b	Artikel 7.4 a Artikel 8.2 b Artikel 13.1 c Artikel 13.3
–	Artikel 8.2 a
–	Artikel 8.3
Artikel 2.1 c	Artikel 19
Artikel 2.2	Artikel 2.3
Artikel 3	Artikel 3.4 Artikel 4.1 och 4.2 Artikel 4.3 a och b Artikel 4.6 och 4.7
–	Artikel 4.3 c, d, e och f Artikel 4.4 och 4.5
–	Artikel 5.2, 5.3, 5.4 och 5.5
Artikel 4.1	Artikel 6
Artikel 4.2 och 4.3	Artikel 5.1
Artikel 5	Artikel 8.4
–	Artikel 9
–	Artikel 10
–	Artikel 11
–	Artikel 12
–	Artikel 13.1 a och b Artikel 13.2, 13.4 och 13.5
–	Artikel 14
–	Artikel 15
–	Artikel 16
–	Artikel 18

Direktiv 2009/22/EG	Detta direktiv
Artikel 6	Artikel 23
Artikel 7	Artikel 1.2 och 1.3
Artikel 8	Artikel 24
–	Artikel 20
Artikel 9	Artikel 21
–	Artikel 22
Artikel 10	Artikel 25
Artikel 11	Artikel 26

Statens offentliga utredningar 2022

Kronologisk förteckning

1. Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. Ju.
2. En skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner. Ju.
3. Sveriges tillgång till vaccin mot covid-19 – framgång genom samarbete och helgardering. S.
4. Minska gapet. Åtgärder för jämställda livsinkomster. A.
5. Innehållsvillkor för public service på internet – och ordningen för beslut vid förhandsprövning. Ku.
6. Hälso- och sjukvårdens beredskap – struktur för ökad förmåga. Del 1 och 2. S.
7. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2022. Samhället, tekniken och etiken. M.
8. Rätt och rimligt för statligt anställda. Fi.
9. Avfallsbeskattning – En fråga om undantag? Fi.
10. Sverige under pandemin. Volym 1 Samhällets, företagens och enskildas ekonomi. Volym 2 Förutsättningar, vägval och utvärdering. S.
11. Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänsten för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet. S.
12. Startlån till förstagångsköpare av bostad. Fi.
13. Godstransporter på väg – vissa frågeställningar kring ett nytt miljöstyrande system. Fi.
14. Sänk tröskeln till en god bostad. Fi.
15. Sveriges globala klimatavtryck. M.
16. Ett förstärkt lagstöd för utlämnande av sekretesskyddade uppgifter till utlandet. Fö.
17. En modell för att mäta och belöna progression inom sfi. U.
18. EU:s förordning om terrorism-innehåll på internet – kompletteringar och ändringar i svensk rätt. Ju.
19. Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. Ju.
20. Privatkopieringsersättningen i framtiden. Ju.
21. Rätt för klimatet. M.
22. Vägen till ökad tillgänglighet – delaktighet, tidiga insatser och inom lagens ram. S.
23. En oavvislig ersättningsrätt? Ju.
24. Materieförsörjningsstrategi. För vår gemensamma säkerhet. Fö.
25. Nya krav på betaltjänstleverantörer att lämna uppgifter. Fi.
26. Extraordinära smittskyddsåtgärder – en bedömning. S.
27. Begränsningar i möjligheterna för vissa aktörer att få tillstånd att bedriva öppenvårdsapotek. S.
28. Vår demokrati – värd att värna varje dag. Volym 1 och Volym 2, Antologin 100 år till. Ku.
29. Inkomstskatterapporter och några redovisningsfrågor. Ju.
30. Korttidsarbete under pandemin – en utvärdering av stödets betydelse. Fi.
31. Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB. S.
32. Ko ihmisarvoa mitathiin. Tornion-laaksolaisitten, kväänitten ja lantalaisitten eksklyteerinki ja assimileerinki Då människovärdet mättes. Exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset. Ku.
33. Om prövning och omprövning – en del av den gröna omställningen. M.

34. I mål – vägar vidare
för att fler unga ska nå målen
med sin gymnasieutbildning. U.
35. Tryggare i vårddyrket
– en översyn av vissa frågor inom
utbildning till sjuksköterska och
barnmorska. U.
36. Arbetslivskriminalitet
– en definition, en inledande
bedömning av omfattningen,
lärdomar från Norge. A.
37. Stärkt arbete med att bekämpa
bidragsbrott. Administrativt
sanktionssystem och effektivare
hantering av misstänkta brott. S.
38. Alla tiders föräldraskap – ett stärkt
skydd för barns familjeliv. Del 1 och 2.
Ju.
39. Ett register för alla bostadsrätter. Fi.
40. God tvångsvård – trygghet, säkerhet
och rättssäkerhet i psykiatrisk tvångs-
vård och rättspsykiatrisk vård. S.
41. Nästa steg. Ökad kvalitet och
jämlighet i vård och omsorg för
äldre personer. S.
42. Skydd för konsumenters kollektiva
intressen
– genomförande av EU:s grupptalan-
direktiv. Fi.

Statens offentliga utredningar 2022

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Minska gapet. Åtgärder för minskade livsinkomster. [4]

Arbetslivskriminalitet
– en definition, en inledande bedömning av omfattningen, lärdomar från Norge. [36]

Finansdepartementet

Rätt och rimligt för statligt anställda. [8]

Avfallsbeskattning – En fråga om undantag? [9]

Startlån till förstagångsköpare av bostad. [12]

Godstransporter på väg – vissa frågeställningar kring ett nytt miljöstyrande system. [13]

Sänk tröskeln till en god bostad. [14]

Nya krav på betaltjänstleverantörer att lämna uppgifter. [25]

Korttidsarbete under pandemin
– en utvärdering av stödets betydelse. [30]

Ett register för alla bostadsrätter. [39]

Skydd för konsumenters kollektiva intressen
– genomförande av EU:s grupptalan-direktiv. [42]

Försvarsdepartementet

Ett förstärkt lagstöd för utlämnande av sekretesskyddade uppgifter till utlandet [16]

Materielförsörjningsstrategi. För vår gemensamma säkerhet. [24]

Justitiedepartementet

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott. [1]

En skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner. [2]

EU:s förordning om terrorisminnehåll på internet – kompletteringar och ändringar i svensk rätt. [18]

Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. [19]

Privatkopieringsersättningen i framtiden. [20]

En oavvislig ersättningsrätt? [23]

Inkomstskatterapporter och några redovisningsfrågor. [29]

Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv. Del 1 och 2. [38]

Kulturdepartementet

Innehållsvillkor för public service på internet – och ordningen för beslut vid förhandsprövning. [5]

Vår demokrati – värd att värna varje dag. Volym 1 och Volym 2, Antologin 100 år till. [28]

Ko ihmisarvoa mitathiin. Tornionlaakso-laisitten, kväänitten ja lantalaisitten eksklyteerinki ja assimileerinki
Då människovärdet mättes.
Exkludering och assimilering av torne-dalingar, kväner och lantalaiset. [32]

Miljödepartementet

Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2022. Samhället, tekniken och etiken. [7]

Sveriges globala klimatavtryck. [15]

Rätt för klimatet. [21]

Om prövning och omprövning
– en del av den gröna omställningen. [33]

Socialdepartementet

Sveriges tillgång till vaccin mot covid-19
– framgång genom samarbete och
helgardering. [3]

Hälso- och sjukvårdens beredskap
– struktur för ökad förmåga.
Del 1 och 2. [6]

Sverige under pandemin. Volym 1
Samhällets, företagens och enskildas
ekonomi. Volym 2 Förutsättningar,
vägval och utvärdering. [10]

Handlingsplan för en långsiktig utveckling
av tolktjänsten för döva, hörselskadade
och personer med dövblindhet. [11]

Vägen till ökad tillgänglighet
– delaktighet, tidiga insatser och inom
lagens ram. [22]

Extraordinära smittskyddsåtgärder – en
bedömning. [26]

Begränsningar i möjligheterna för vissa
aktörer att få tillstånd att bedriva
öppenvårdsapotek. [27]

Rätt och lätt
– ett förbättrat regelverk för VAB. [31]

Stärkt arbete med att bekämpa bidrags-
brott. Administrativt sanktionssystem
och effektivare hantering av
misstänkta brott. [37]

God tvångsvård – trygghet, säkerhet och
rättssäkerhet i psykiatrisk tvångsvård
och rättspsykiatrisk vård. [40]

Nästa steg. Ökad kvalitet och jämlikhet
i vård och omsorg för äldre personer.
[41]

Utbildningsdepartementet

En modell för att mäta och belöna
progression inom sfi. [17]

I mål – vägar vidare för att fler unga ska
nå målen med sin gymnasieutbildning.
[34]

Tryggare i vårddyrket
– en översyn av vissa frågor inom
utbildning till sjuksköterska och
barnmorska. [35]